

V.MOȘNEAGA, MOHAMMADIFARD GH., L.CORBU-DRUMEA
(Coord.)

**POPULAȚIA REPUBLICII MOLDOVA
ÎN CONTEXTUL
MIGRAȚIILOR INTERNAȚIONALE**

VOLUMUL II

Iași – 2006

Moșneaga V., Mohammadifard Gh. Corbu-Drumea L. (Coord.)
POPULAȚIA REPUBLICII MOLDOVA ÎN CONTEXTUL MIGRAȚIILOR INTERNAȚIONALE. Materialele conferinței științifice internaționale, Chișinău, 9-10 noiembrie 2005. / UNESCO, USM, “Dialog Intercultural”, “CAPTES”. Vol. II. – Iași, 2006, 300 p.

Recenzent – **Alexandru ZAVTUR**,
doctor-habilitat în științe filosofice, profesor,
membru-corespondent al
Academiei de Științe din Moldova

Lucrarea este elaborată în cadrul proiectului “Estimarea capacităților de migrare a populației din Republica Moldova în țările CSI și Uniunea Europeană”, desfășurat de Comisia Națională a Republica Moldova pentru UNESCO, Universitatea de Stat din Moldova, Centrul “Dialog Intercultural”, Centrul «CAPTES», cu suportul financiar al Biroului Regional UNESCO din Moscova

Articolele apar în redacția autorilor

Ideile și opiniile expuse în această lucrare aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al UNESCO

*Se distribuie gratuit
Toate drepturile rezervate*

© Comisia Națională a Republica Moldova pentru UNESCO, 2006
© Universitatea de Stat din Moldova, 2006
© Centrul “Dialog Intercultural”, 2006
© Centrul «CAPTES», 2006

Iași - 2006

S U M A R

Margarint A.	<i>Imagini private și reprezentări sociale ale migrațiilor de muncă – barbați (în baza sondajelor sociologice)</i>	5
Mohammadifard Gh.	<i>Fenomenul migrației în Republica Moldova</i>	19
Молодикова И.	<i>Миграционные процессы как возможная угроза устойчивому развитию стран Центральной и Восточной Европы (мнения независимых экспертов и чиновников)</i>	35
Moraru V. Moraru T.	<i>Mass-media, migrația și fenomenul interculturalității</i>	50
Мошняга В., Руснак Г.	<i>Молдавские мигранты-строители и принимающее общество в контексте «Россия и Европейский Союз» (на основе социологических исследований)</i>	61
Perciun V.	<i>Migratia de munca in Israel</i>	99
Репида Л.	<i>Изменения в социальной структуре молдавского общества и миграция</i>	109
Roșca V.	<i>Locuitorul orașului Ungheni în contextul migrațiilor de muncă (în baza cercetărilor sociologice)</i>	126
Saca V.	<i>Tranziția democratică și migrația: semnificații și interdependențe</i>	144
Sigvardsdotter E.	<i>Migrația și dezvoltarea Republicii Moldova – apariția rețelelor sociale ale migrațiilor (în baza cercetărilor sociologice)</i>	153
Слободенюк Г.	<i>Механизмы социальной интеграции эмигрантов из Республики Молдова в Португалии (на примере Культурного Центра Молдовы «Centro Cultural Moldavo»)</i>	174
Suhan S.	<i>Studiile moldovenilor în Franța în contextul exodului creierilor</i>	183

Tanasă R.	<i>Dimensiunile politice ale migrației</i>	198
Teoca B.	<i>Механизм социального партнерства в политике оптимизации ремигрантов: реальность и возможности</i>	220
Țurcan V.	<i>Administrația Publică Locală din Republica Moldova referitor la procesele migraționale ale populației țării (în baza cercetărilor sociologice calitative)</i>	240
Зайончковская Ж.	<i>Трудовая миграция в странах СНГ: средство адаптации к экономическому кризису и источник новых вызовов. Главные итоги межстрановых исследований</i>	269
Zavatin V., Cebotari V.	<i>Procedura stabilirii statutului de refugiat prevăzută de legislația Republicii Moldova</i>	281

IMAGINI PRIVATE ȘI REPREZENTĂRI SOCIALE ALE MIGRANȚILOR DE MUNCĂ – BĂRBAȚI

Ana MARGARINT
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative
Catedra Științe Politice și Administrative
doctor în științe politice,
lector superior

Schimbările politice și economice care au avut loc în Republica Moldova precum și alte țări aflate în perioada de tranziție, au afectat procesul de muncă și au condus la deteriorarea veniturilor populației: scăderea salariului, inflația, rata mare de șomaj, lipsa unui loc de muncă bine plătit conform specialității, dispariția economiilor, lipsa de informație despre plasarea în câmpul muncii, lipsa locurilor de muncă pentru tinerii specialiști.

Toate aceste cauze și multe altele stau la baza unui fenomen existent și mai înainte, dar care a luat amploare în ultimul deceniu, numit migrația populației. După căderea Cortinei de Fier populația din Republica Moldova a avut posibilitatea să iasă din limitele Republicii Moldova și să compare nivelul de trai existent în occident și pe loc. Dar nu comparația impune omul să părăsească locurile natale, familia și copii cu riscul destrămării acesteia, anturajul obișnuit ci în cele mai dese cazuri, nevoia.

Scopul cercetării date este de a depista specificul migrației bărbaților peste hotare. Care sunt cauzele migrației lor, cu ce probleme se ciocnesc, greutățile care le întâmpină, imaginea care și-o formează despre lume, cum influențează migrația asupra vieții lor ulterioare, care sunt aspirațiile lor, cum societatea privește migrația masculină de muncă.

Abordarea cauzelor care decurg din procesul migrațional este necesară pentru a identifica diferențele între migranți și a focaliza intervenția acolo unde problemele sunt mai grave, și, pe de altă parte pentru a oferi repere pentru a măsura nivelul de migrație a unei zone și progresele sau regresele înregistrate în acest proces în anumite intervale de timp (de exemplu schimbările în politica migraționistă a statului), precum și a vedea care este atitudinea populației (migranți și non migranți) față de acest proces.

Din păcate, însă, în Republica Moldova de la început s-a neglijat procesul migrațional, oamenii lăsându-se să se descurce singuri cu dreptul său la muncă și alte drepturi într-o țară străină. Migranții de muncă au existat

întotdeauna, chiar și țările Europei care acum sunt țări gazdă pentru migrații noastre au fost afectați de acest proces. Italia și Grecia, două țări în care locuiesc și lucrează mulți concetățeni de ai noștri, ambele țări s-au ciocnit cu probleme economice. Italia la începutul secolului XX și Grecia după al doilea război mondial. Populația acestor țări, exact ca și moldovenii de acum, au căutat ieșire din situație și mulți au găsit-o plecând la lucru peste hotarele țării sale. Italienii plecau în majoritatea lor în Statele Unite sau în țările Americii Latine la lucru pe plantații. Grecii mai târziu au lucrat prin Germania, Austria, Australia.

Guvernarea acestor țări, dar și singuri oamenii, au știut să gestioneze aceste finanțe, au creat condiții favorabile pentru investiția lor în micul business și banii care au venit în țară în urma migrațiilor de muncă împreună cu alte măsuri economice eficiente au ridicat economia țărilor la nivelul de a deveni țări gazdă pentru alți migrați de muncă deja, în special, din țările spațiului CSI.

Migrația populației și problemele asociate cu ea au fost incluse ca obiect de discuție la multe emisiuni TV, la multe conferințe guvernamentale și nonguvernamentale, sunt editate broșuri, articole în ziare care vorbesc despre efectele migrației și aspectele juridice ale acestora. Sute de firme „turistice” sunt gata pentru o recompensă de 1.000-1.500 dolari (anii 1997-2002; 2.000-3.000 euro anii 2002-2005 pentru a deschide o viză în țările spațiului Shenghen - pentru așa țări exotice cum este Coreea, Japonia sau cu mai multe restricții Irlanda, Marea Britanie mai mult) sunt gata să-ți perfecteze documentele și să-ți ajute să deschizi viza la ambasadă sau te escortează ilegal prin „popușoi” la țara de destinație, desigur o bună parte din ele sunt doar intermediari, din care cauză prețul crește sau și mai rău escroci care iau un avans de la 50 până la 800 dolari sau euro, în primul caz, î-ți aduc pașaportul cu refuz de la ambasadă sau în al doilea caz dispar fără urmă.

Așa au pățit aproximativ 16,7¹ procente din persoanele intervievate. Ei, ca și mulți alții, au apelat la serviciile firmelor care le-au promis că le vor deschide vize pentru a ajunge în spațiul Shenghen. Rezultatul acestui apel sunt persoane care au fost mințite de firme, au rămas fără bani și plini de datorii. Alții încearcă să plece ilegal - este mai ieftin. În acest mod, au trecut hotarul ilegal 21,7% din numărul total de persoane chestionate: prin mașini cu poada dublă sau prin munți, păduri etc. Sunt și cazuri că în timpul transportării ilegale în Izrael, culcați jos într-un camion în două rânduri, acoperiți cu multe covoare, fără apă au mers o zi jumătate, la o căldură de 40°, pierdeau cunoștința, au fost amenințați că vor fi lăsați în pustiu dacă suflă o vorbă, mașina a fost ur-

---

¹ Datele de la care pornește această analiză se bazează pe sondajul sociologic efectuat sub conducerea lui V.Moșneaga, anul 2004-2005.

mărită de poliție, s-a tras din mitraliere, iar ei nu s-au oprit până nu au trecut hotarul și i-au lăsat nu departe de un oraș de frontieră.

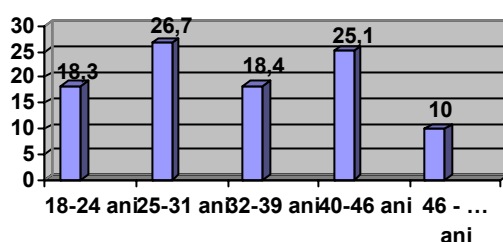
Categoriile de vârstă ce pleacă ilegal din țară sunt tinerii cu vârstă în jurul de 22 ani 30,8% sau mai puțin - 35 ani (15,4%) și 45 ani (15,4%). Treccrea ilegală a frontierei este mai ieftină, mai ales pentru unii tineri care din spirit de aventură încearcă singuri, cu ajutorul hărții, să ajungă la țara de destinație și unii reușesc, astfel, drumul necesitând puțini bani, alții apelează la „firme turistice” care deja știu potecile și toate subtilitățile.

Persoanele mai în vârstă sunt mai chibzuite, pe de o parte și nici nu au condiția fizică necesară de a suporta greutatea unui drum ilegal. În rest, modalitatea de plecare este viza turistică pe 10 zile sau în cel mai bun caz pe două săptămâni (61,7%). O parte dintre migranții de muncă reușesc să plece peste hotare pe contracte de muncă, de regulă în Irlanda, Izrael sau la lucru pe vapoare în calitate de chelner.

Analiza criteriului de vârstă a migrației de muncă masculină ne dezvăluie situația după cum urmează:

Tabelul 1.

Categoriile de vârstă plecate peste hotare (bărbați, procente)

După cum putem observa, în cele mai dese cazuri pleacă peste hotare la lucru mai mulți bărbați tineri, cu vârsta cuprinsă între 18-24 ani și cei cu vârsta de 40-46 ani, cauzele plecării acestor categorii de vârstă sunt diferite. Cei de 18-24 pleacă peste hotare mai mult pentru a-și satisface nevoile proprii, de a-și cumpăra mașină, a grămădi bani pentru nuntă, casă, mulți tineri după finisarea studiilor nu au unde munci astfel fiind nevoiți să părăsească țara.

Problema cea mai mare se datorează faptului că anume această categorie de vârstă este cel mai puțin legată de țară și plecând peste hotare, aranjându-și viața, comparând posibilitățile de muncă și trai, nu mai au dorința să revină înapoi: 33,3% din respondenți nu vor să revină acasă și caută modalități de a rămâne peste hotare dintre ei: 15% au 22 ani; 15% - 27ani; 10% - 28 ani; 10% - 35 ani; și numai 5% categoria de vârstă 41-50 ani).

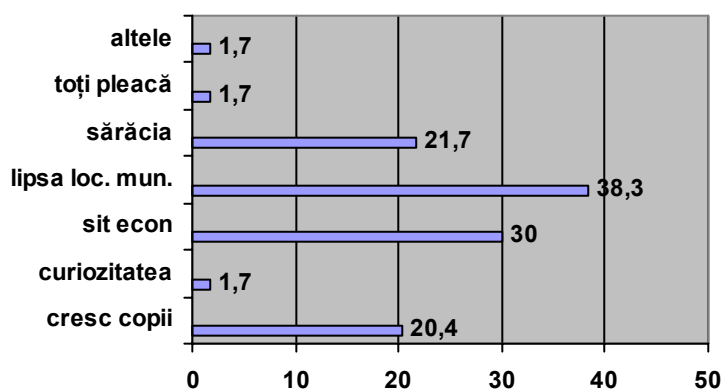
Unii vin pentru a-și vedea părinții, se însoară și iau fetele cu dâșii, doar 2 persoane din cei intervievați s-au căsătorit cu fete originare din țara gazdă (unul s-a căsătorit cu o portugeză, altul cu o fată din Rusia). Căutând diferite modalități de legalizare au rămas cu trai permanent peste hotare 18,3% din numărul total de intervievați (dintre care 1 persoană în Franța; 5 pers. – Italia; 2 pers. – Portugalia; 2 pers. Rusia; 1 pers. – Spania).

Tinerii în vârstă de 25-31 ani sunt în perioada când doresc să-și întemeieze o familie. Ei se căsătoresc, trăiesc o perioadă încercând să supraviețuiască pe loc. Legăturile încă sunt trainice și familia rezistă. Majoritatea dintre ei adoptă decizia de a pleca peste hotare atunci când apare primul copil, care dereglează bugetul familiar.

Categoria de vârstă 40-46 ani pleacă mai mult pentru a-și aranja copii care finisează școlile și vor să obțină studii superioare, iar contractele de studii sunt scumpe și tații se simt obligați să le aranjeze viața și deoarece nu sunt în stare să câștige aceste sume pe loc. Dintre cei plecați din această categorie peste hotare – 15,0% au menționat cauza plecării sunt faptul că au crescut copiii și ei trebuie puși pe picioare.

Tabelul 2.

Cauzele plecării peste hotare la muncă (bărbați, procente)

În general, cauzele cel mai des indicate ale migrației de muncă – bărbați sunt schimbările care au apărut în țară și situația economică grea. Multe persoane sunt nevoite să plece pentru că î-și pierd locurile de muncă, la alții cresc copiii care cer surse suplimentare. Tineretul în majoritatea cazurilor pleacă la muncă pentru că nu au locuri de muncă în țară. Mulți după absolvirea facultății încearcă să-și găsească un loc de muncă potrivit profesiei, însă nu izbutesc căci și locuri sunt puține și experiență de muncă ei nu au.

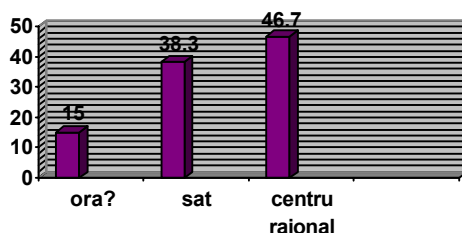

Apoi încearcă să găsească ceva de lucru nemaiținând cont de specialitate, nu reușesc sau sunt plătiți cu copeici și paradoxul este că pleacă peste hotare în Europa unde deja se află ori mama ori tata care a plecat la muncă anume cu scopul de ași asigura copilul cu studii care îi vor oferi lui un loc de muncă bine plătit și o viață mai bună.

O parte din persoane indică cauzele plecării sale sărăcia fiind caracterizată prin lipsa celor mai elementare lucruri cum ar fi hrana, locul de trai, îmbrăcăminte de iarnă. Mai puțin dintre ei pleacă pentru că toți pleacă sau din curiozitate cu toate că nu rare sunt cazurile când pleacă bărbați care reușeau și aici să-și întrețină familia la un nivel de trai, cel puțin suportabil, însă mânați de dorința de a avea mai mult sau de a procura copiilor apartamente se decid să i-a calea grea a migrantului de muncă.

În filiera migrației de muncă a bărbaților – locul de trai putem menționa că majoritatea bărbaților care pleacă la muncă peste hotare sunt cu locul de trai din centrele raionale, fenomen condiționat de faptul că majoritatea locurilor de muncă sunt în orașele Chișinău, Bălți, Tiraspol, iar la sate prelucrarea pământului asigură familia cu hrană și elementarul necesar. Centrele raionale la acest capitol suferă cel mai tare. Locuri de muncă nu sunt, iar pământ care să-l hrănească pe om tot nu este.

Tabelul 3.
Ponderea plecării după locul de trai (bărbați, procente)²

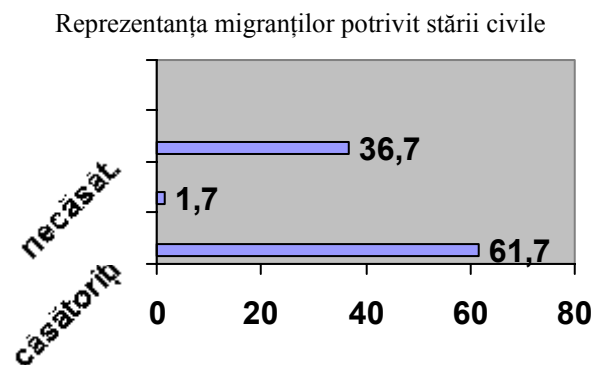
Numărul mai redus de persoane de la sat se datorează lipsei banilor în sat. Agricultura asigură doar hrana și strictul necesar din lucruri. În acest mod, unii doritori pur și simplu nu au bani de drum și nici de la cine împrumuta.

Un fenomen observabil este plecarea a patru - cinci oameni din sat care „rup rândurile”, lucrează, acumulează resurse, împrumută bani la alții și-i trag din urma sa. Sunt sate și orașele în Spania, Portugalia, Ita-

² Oraș se subînțelege Chișinău, Bălți, Tiraspol.

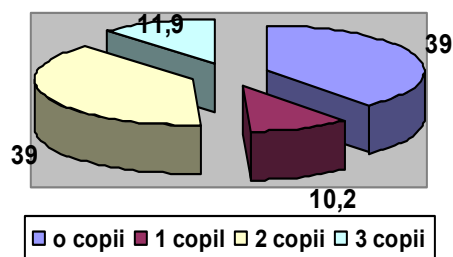
lia unde se mută sate și orașele din Moldova. Orașul formează mai puțini migranți pentru că oferă locuri de muncă plătite suportabil și pentru familiile cu un copil care au unde locui, riscurile plecării și consecințele negative ale separării familiei este evaluat astfel, familiile preferând să nu se separe mulțumindu-se cu veniturile de pe loc. Din orașe pleacă tinerii necăsătoriți care se aventurează la călătorii și bani mai mulți, persoanele care nu au unde locui, iar procurarea unui apartament propriu a devenit un lux, vis greu de realizat cu salariile locale.

Tabelul 4.

Starea civilă și numărul copiilor îi pune amprenta asupra migrației de muncă. Marea majoritate dintre cei plecați sunt căsătoriți, ei pleacă pentru că sunt nevoiți să întrețină familia, mulți menționează că după ce s-au căsătorit și mai apare și un copil, se iscă și necesitatea de ași mări veniturile, a construi o casă, cumpăra mașină sau apartament, a aranja viitorul copiilor. Căci majoritatea dintre ei au câte un copil sau doi fapt care necesită finanțe adăugătoare.

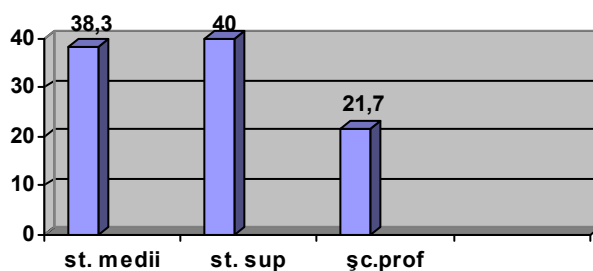
Tabelul 5.
 Reprezentanța migranților potrivit numărului de copii în familie

Discrepanța dintre cei căsătoriți cu copii și fără este de 2,3%, și majoritatea dintre cei fără copii pleacă cu tot cu soții și stau la îndoială dacă se întorc.

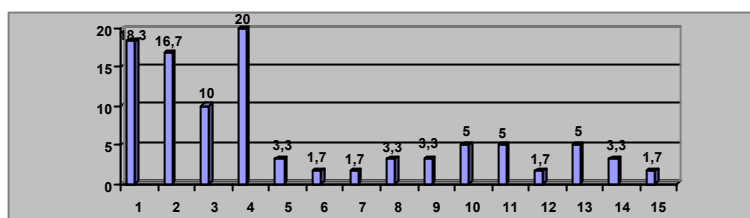
Cercetarea migrației în funcție de studii ne dezvăluie următorul tablou: discrepanța dintre cei cu studii superioare și medii este minimă de 1,7%, fapt datorat că profesia ce necesită studii superioare este slab plătită, iar cei cu studii medii nu-și pot găsi de lucru. Bărbații care au o profesie cum sunt sudorii, tâmplarii, dulgherii și pe loc câștigă bine comparativ cu profesorii, spre exemplu, și nu sunt impuși de situație să părăsească țara.

Tabelul 6.
 Reprezentanța migranților bărbați potrivit studiilor (bărbați, procente)

Criteriul profesie ne oferă următoarea imagine.

Tabelul 7.

Reprezentanța migranților potrivit profesiei³ (bărbați, procente)

În cele mai dese cazuri sunt nevoiți să plece la munci grele șomerii, cei care nu au nici un fel de specialitate și studenții care nu se mai pot întreține la studii și lucrează vara prin Rusia, plătesc contractul mai procură ceva din haine, sau sunt nevoiți să-și i-a concediu academic și să plece pe un an doi.

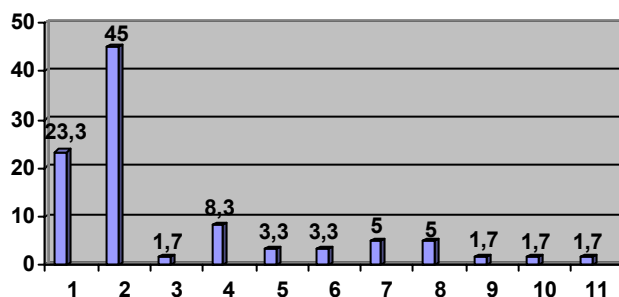
O altă categorie de oameni care au plecat destul de mulți sunt șoferii explicația fiind în faptul că ei își găsesc de lucru în Rusia potrivit profesiei (șoferi de rutiere și taxi) și mai ales cei care lucrează șofer de rută lungă sunt plătiți bine.

Profesia la care se angajează peste hotare practic nu corespunde profesiei din țară. Majoritatea lucrează la construcții, în rest sunt angajați la diverse lucruri cum sunt lucrările agricole, hamali, vânzători. Unii dintre ei se angajează conform profesiei, spre exemplu, șoferii sau macaragii, chelnerii, dar aceasta se întâmplă numai în cazul când țara gazdă este Rusia, Europa nu oferă posibilitatea angajării profesionale, doar în cazuri excepționale medicii pot lucra infirmieri sau cei cu profesii adiacente construcției meșteri în lemn, sudorii tot pot lucra conform specialității.

³ Profesiunile au fost codificate după cum urmează: 1 - șomer, 2 - fără profesie, 3 - student, 4 - șofer, 5 - macaragiu, 6 - sudor, 7 - operator benzinărie, 8 - muncitor, 9 - profesor, 10 - medic, 11 - jurist, 12 - agronom, 13 - economist, 14 - constructor, 15 - lăcătuș.

Tabelul 8.

Reprezentanța migranților
potrivit profesiei din țara gazdă⁴ (bărbați, procente)

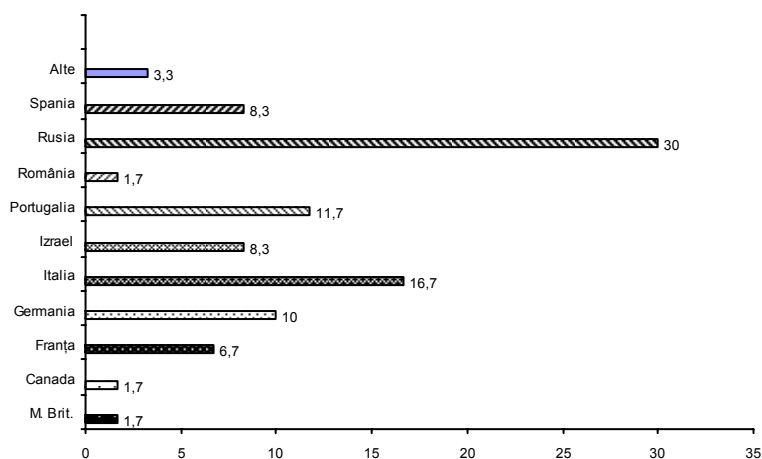

Viața bărbaților ce s-au hotărât să plece peste hotare nu este deloc ușoară. În majoritatea cazurilor ei pleacă nefiind așteptați de nimeni (58,3% pleacă la noroc), sunt nevoiți să lucreze în condiții foarte grele, de la început mulți au probleme cu găsirea unui loc de muncă, dorm pe sub poduri, prin parcuri, dacă găsesc ceva de lucru sunt tratați ca niște animale, mulți sunt nevoiți pentru început să se adreseze la biserici sau organizații de caritate pentru a fi hrăniți sau adăpostiți, cu timpul dacă nu-i prinde poliția ei învață puțin limba, mai găsesc concetățeni de ai lor, află despre locuri de muncă și se aranjează la munci mai bine plătite.

Aceasta se datorează faptului că un bărbat este privit de către cetățenii țării gazde ca un potențial agresor, ei sunt mai duri în privința achitării salariilor, respectiv, patronii se tem să-i angajeze la lucrări casnice, rar care găsește de lucru în calitate de grădinar sau paznic pe la case, ei sunt angajați mai mult la lucrări ce nu necesită contacte cu familia angajatorului.

⁴ *Profesiunile prestate în țara gazdă au fost codificate după cum urmează: 1 – diverse, 2 - constructor, 3 - chelner, 4 - șofer, 5 - migranți flotanți care au o afacere mică peste hotare (transportarea coletelor acasă), 6 - macaragiu, 7 - hamal, 8 - vânzător, 9 - extracție petrol, 10 - muncitori la uzine, 11 – migranți care trăiesc peste hotare și deschid vize, ajută la legalizare, aranjează la muncă migranții).*

Tabelul 9.

Pondereea țărilor gazdă pentru migrații - bărbați⁵ (procente)

Țara gazdă pentru bărbații migrați de muncă, de preferință este Rusia, în special Moscova și suburbiile sale. Pentru cei care pleacă la lucru în Rusia este mai simplu, de regulă, ei cunosc limba, știu specificul țării și când pleacă se duc la lucru cu brigăzi întregi de pe loc. Lucrează la construcții sau șoferi de rutiere, taxi, hamali, însă atitudinea patronilor în Rusia este mai rea decât în Europa. Cazuri de neachitare a banilor sunt de proporție 21,4% comparativ cu Spania 7,1%, Italia 14,3% Israel – 0%⁶, însă recordul pe amăgire din partea patronului este Portugalia cu 35,7%, cazuri de înjosire a persoanei în Rusia sunt mult mai frecvente decât la cei care pleacă în Europa. Aceasta se datorează și faptului că în Rusia bărbații se simt mai relaxați, î-și permit mai multe lucruri, beau, comit crime, în genere, sunt mulți care pleacă și atitudinea populației ruse este negativă față de migrații de muncă.

⁵ Țările sunt prezentate după cum urmează: Marea Britanie, Canada, Franța, Germania, Italia, Izrael, Portugalia, România, Rusia, Spania, Altele (Cehia, Țările Beneluxului).

⁶ Calculele generale indică că 23,7% din numărul total de migrați au fost amăgiți într-un fel sau altul de patron, ori nu li s-a plătit cât li s-a promis, ori nu li s-a plătit în genere, ori chiar s-a chemat poliția.

Pentru că majoritatea lucrează ilegal (Rusia 24,4%, iar în Europa de la 9.8-14,5%, în dependență de țară și timp)⁷ este foarte simplu să nu le plătești sau să-ți bați joc de ei, mai ales că majoritatea patronilor sunt așa numiții „novâie russkie” care nu prea sunt cunoscuți cu aspectul moral al relațiilor umane.

Legislația rusă cu privire la migrații de muncă s-a înăsprit astfel migrații trebuie să-și facă înregistrarea de muncă și să lucreze oficial. Însă procedura de obținere a înregistrării este complicată și majoritatea preferă să plătească mită miliției în cazul în care a fost prins, pentru că, de regulă, cu aceasta se soluționează problema. Pentru miliția rusească migrații de muncă sunt sursă de venit și soluționarea problemelor cu legea este mai simplă, spre deosebire de Europa.

Cazuri când patronii ajută la legalizarea șederii emigrantului în Rusia sunt foarte rare și de regulă numai dacă are nevoie de el, spre exemplu de macaragiu sau tâmplar. Însă prioritatea acordată Rusiei în căutarea unui loc de câștig este accesibilitatea drumului, infrastructura bună, nu-i nevoie de viză și bani pentru ea, nu întri în datorii pentru a pleca și poți ușor reveni acasă. În plus, moldovenii cunosc bine mentalitatea rusă, vorbesc limba rusă, nu se ciocnesc cu situații în care să nu știe ce modalitatea de comportament să adopte. Cu atât mai mult că lucrul este sezonier și bărbații iarna, de regulă, revin în Moldova, cu excepția acelor care pleacă în regiunile de nord (Altai, Tiumeni) unde lucrează la dobândit petrol sau alte lucrări.

În țările Europene frecvent este faptul că patronii încep a prețui lucrătorii săi și le oferă posibilitatea legalizării șederii sale (13%), le măresc cu timpul salariile favorizează venirea familiei. Atitudinea patronilor este mai bunăvoitoare în Europa, dar situațiile când patronii nu plătesc sau singuri cheamă poliția nu sunt rare. În Portugalia respondentul descrie cazul când prin intermediul unei persoane-firmă a ajuns în țara de destinație, a fost cazat, li s-a oferit alimentație cu condiția reținerii din primul salariu, au lucrat timp de două luni construind un bloc de hotel pe plajă, pe această perioadă patronul nu le-a plătit nimic, când lumea a început să se revolte el a strâns pașapoartele și le-a promis că pleacă la poliție să-i legalizeze, în realitate a plecat și a depus documentele că pe șantier se află emigranți ilegali. Poliția i-a prins pe majoritatea și i-a expulzat din țară. În acest mod, patronul a soluționat problema plății pentru două luni de muncă la construcții.

---

⁷ Dacă să luăm calculele generale (și Rusia și Europa) ilegal lucrează 68,3% din numărul total de migrați, dintre care ulterior se legalizează 16,7% singuri sau prin intermediul patronilor. Cei fericiți care pleacă cu contract de muncă de aici și respectiv lucrează legal și beneficiază și de protecția muncii și în unele cazuri și de asigurare medicală sunt doar 15% din numărul total de migrați.

În acest fel, o problemă majoră cu care se confruntă bărbații migranți peste hotare este poliția. Probleme cu poliția au avut 33,3% din respondenți. Aceste probleme au fost soluționate într-un mod s-au altul pentru că deportați au fost doar 16,7% din lucrătorii ilegali. Unii au fost deportați neajungând la țara de destinație, au stat și în închisori și s-au întors acasă și fără bani, dar și cu datorii. De regulă, ei pleacă înapoi pentru a salva situația. Sunt nevoiți să-și schimbe numele, ori prin schimbări de litere în numele de familie ori prin căsătorii fictive.

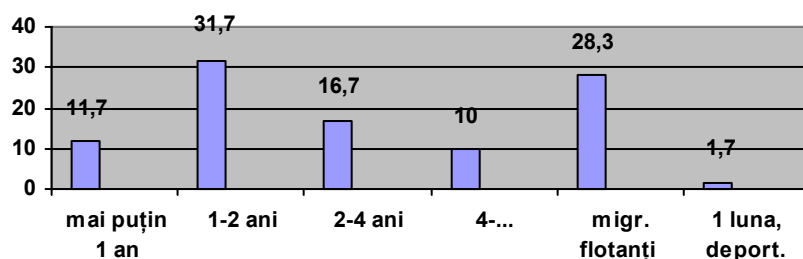
Problemele cu poliția la bărbați apar mult mai frecvent decât la femei din cauza specificului de muncă. Pentru că bărbatul nu este angajat pe la case unde poliția se amestecă doar în cazul în care este chemată de stăpân sau vecini, ci la munci de construcție, agricole care sunt prestate în văzul tuturor și probabilitatea unui control din partea poliției este mult mai mare.

Problemele cu poliția apar, de regulă, din cauza aflării și muncii ilegale în țară, rareori din cauza unor crime sau delictelor săvârșite. Sunt cazuri că în închisoare migrantul a declarat greva foamei (în Franța), apoi peste nouă zile a fost internat în spital, iar după tratament legalizat statutul lui de ședere și i s-a acordat și permis de muncă.

Orice caz de decizie a țării în care migrantul hotărăște să plece la muncă și perioada de lucru se soluționează în mod individual, în dependență de situația din familie, starea sănătății, problemelor de pe loc. Astfel bărbații plecați la muncă, de regulă stau de la unul până la doi ani.

Tabelul 10.

Anii petrecuți la muncă peste hotare (bărbați, procente)

O parte din ei nu reușesc să ajungă în țara de destinație fiind întorși chiar de la hotare sau stau o lună și sunt prinși de poliție și deportați. Majoritatea care reușesc, lucrează, dau datoriile căci de regulă pleacă pe bani împrumutați (56,7% împrumută banii pentru plecare: 2-3 mii de euro), practic 6 luni ei lucrează pentru a întoarce datoriile. Apoi strâng o anumită sumă, simt dorul de casă, au probleme cu sănătatea, nu rezistă și vin acasă.

Foarte puțini sunt cei care rezistă și stau peste hotare câte 4-5 ani, de regulă, o dată la 2 ani vin acasă de sărbători, de Paști sau Anul Nou, vizitează rudele, stau o lună de zile și pleacă înapoi (în condițiile când au reușit să-și legalizeze condițiile de muncă și trai în țara gazdă). O mare parte din migranții revine Rusiei. Particularitatea migrației de muncă în Rusia este marcată prin faptul că migranții de muncă sunt flotanți, lucrează de la 3 până la 6 luni, revin acasă, apoi când se începe sezonul pleacă înapoi (28,8%)⁸.

Fiecare migrant își construiește propria imagine sau reprezentare a strategiei și practicii de migrație. Este o imagine particulară, parțială sau incompletă și în continuă schimbare. Ea reflectă încercarea lui de a înțelege acțiunile sale și ale altora, guvernate de regulile traiului și muncii într-o țară străină. Ceilalți migranți sunt angajați în investigații personale similare. Aceste imagini private rămân parțial diferite, de la un membru al procesului de migrare la altul, chiar când aceștia intră în relații directe, iar imaginile lor se modifică, se erodează reciproc.

Reprezentările comune includ fără a se reduce la ele, variate diagrame ale fluxului muncii ori salarizării, regulamente procedurale, legislație. Ele sunt punctele de referință ale investigației individuale. Acest continuu și concentrat angrenaj de imagini individuale, din care izvorăsc practicile muncii poartă numele de reprezentări sociale. Reprezentările sociale au drept continuu munca în uz și o dublă funcție: descrierea paternelor actuale de activitate și ghidarea acțiunii viitoare.

Cum putem, atunci, explica identitatea sau continuitatea procesului migrațional, mai ales, când mărimea proporției și complexitatea problemelor nu le permite migranților să interacționeze direct sau să apeleze la serviciile de migrare. Ca rezultat al interacțiunii cu băștinașii apar reprezentări comune sau sociale ale strategiilor și practicilor migraționale. Reprezentările comune sunt descrieri împărtășite ale țării, pe care indivizii le construiesc împreună și le folosesc pentru ași ghida investigația proprie.

Cercetările ne arată complexitatea problemelor cu care se confruntă migranții de muncă bărbați, nevoiți să-și soluționeze singuri toate greutățile care apar începând cu drumul spre țările Europei sau Rusia, de unde să împrumuți bani, la ce firmă să te adresezi pentru a pleca, cum să te legalizează

---

⁸ Cifra de 28,8% conține și migranții flotanți din Europa cu pașaport românesc – 1 persoană, care lucrează 90 zile și apoi revine în țară și câțiva șoferi proprietari de maxi-taxi care circulă pe ruta Chișinău - Italia, Chișinău – Franța etc., strâng coletele care migranții doresc să le trimită acasă (contra plată, suma variază de mărimea coletului de la 30-100 euro). Revin în Moldova, împart cadourile apoi se reîntorc pe rută. Timpul unui ciclu este 3 săptămâni, trei zile acasă, trei săptămâni pe drum tur-retur.

sau cum să fugi de poliție, ce mită și cui trebuie de dat pentru a evita problemele cu poliția, cum să-și găsești un loc de muncă, ce să faci dacă te-ai îmbolnăvit, ce să faci mai departe: să lucrezi, să te întorci acasă, să-ți chemi familia la tine și să rămâi într-o țară care ți-a oferit un loc de muncă și un mod de trai mai decent decât în patria proprie etc. Toate aceste probleme îl privesc numai pe migrant căci spațiul politic, economic de drept din Republica Moldova puțin ce întreprinde pentru a soluționa aceste greutăți care deja preiau proporții.

Politica privind migrația de muncă poate fi explozivă. Emigranții sunt puși în mișcare de condițiile traiului, fiind atrași de țările prospere economic de nivelul de trai și locurile de muncă. Migrații de muncă provoacă de obicei ostilitate din partea populației bășinașe fiind acuzați de faptul că le i-au locurile de muncă și le provoacă neliniștea pentru că fiind depistați se fac vinovați de multiple crime săvârșite și nu de către imigranți.

Statele Europene au diferite modalități de a încerca să rezolve aceste tensiuni create de fluxul de migranți din țările slab dezvoltate. În același timp, statul Republica Moldova anunță noi abordări ai politicii migraționiste, încearcă să găsească noi modalități de protejare a cetățenilor săi peste hotare, se formează diferite departamente și instituții de migrație, numai că dintre migranți nimeni nu cunoaște aceste mecanisme, iar dintre cei de cunosc și au apelat la serviciile de migrare de regulă dau sfaturi la alții să nu se adreseze la ei. Poate ar fi cazul să realizăm ceva care ar funcționa, iar în varianta ideală a crea condiții ca omul să nu dorească să plece nicăieri, să fie protejat din toate punctele de vedere în propria sa patrie.

Bibliografia

- Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. / Coord. V. Moșneaga. – Chișinău, CAPTES, 2000.
- Moșneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V. Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chișinău: USM, №1 (XXV), 2004, p.63-78.
- Мировой опыт миграционной политики: ретроспектива и новейшие тенденции. / Под ред. Г. Витковской. – Москва-Алматы, MOM, 2004
- Мошняга В. Молдавские гастарбайтеры в СНГ и “старом” зарубежье: (сравнительный анализ по результатам социологических исследований). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, USM, 2002, p.61-84.
- Мошняга В. Молдавские гастарбайтеры в Западной Европе: состояние и проблемы. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVII. – Chișinău, USM, 2001, p.113-134.

- Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах: люди и судьбы. – Кишинев, CAPTES, 2000.
- Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Специфика трудовой миграции и особенности ее регулирования в европейских государствах СНГ (из опыта Республики Молдова). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chișinău, USM, №2 (XXVI), 2004, p.102-120.
- Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. / Под ред. В.Мошняги. – Кишинев, CAPTES, 2000.
- Нетерпимость в России: старые и новые фобии. / Под ред. Г.Витковской и А.Малашенко. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999.
- Самоилэ Т. Молдаване занимают пятое место среди мигрантов, работающих в России. // Ты и миграция, №3, октябрь 2003, с.2-3.
- Старков А.Н. Трудовая миграция в Россию из Украины, Белоруссии и Молдавии. // Новая Евразия: Россия и страны ближнего зарубежья. Вып. 9. – Москва, РИСИ, 1999.

FENOMENUL MIGRAȚIEI ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cholamali MOHAMMADIFARD
Republica Islamică Iran
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Relații internaționale,
științe politice și administrative,
Catedra limbi moderne aplicate,
doctor în științe politice,
lector superior

Odată cu obținerea statutului de stat independent Republica Moldova se confruntă cu una din cele mai arzătoare probleme atât de ordin intern, cât și de ordin extern – *migrația*. De la începutul anilor '90 ai secolului trecut și până în prezent Republica Moldova este bulversată de declanșarea acestui fenomen, cât și de consecințele pe care le generează, fenomen condiționat în mare parte de situația social-economică și politică a țării. Dar geneza migrațiilor este mult mai amplă, presupunând totodată motive demografice, tehnico-științifice, militare, socioculturale, etnice, religioase, social-psihologice, etc. Prin urmare, migrația reprezintă un produs social, o reflexie a schimbărilor ce au loc în societate cu caracter individual (unitar) și de masă.

Pe de o parte, conform datelor statistice oficiale înregistrate circa 370.000 de emigranți (cifra neoficială constatând circa 800.000 de cetățeni) au plecat în străinătate numai cu scopul angajării în câmpul muncii, harta geografică de stabilire a lor fiind foarte vastă: spațiul postsovietic, România, Turcia, Grecia, Italia, Portugalia, Canada, SUA, Australia, etc.

Pe de altă parte, mai bine de 20.000 de cetățeni străini s-au stabilit temporar ori definitiv în Republica Moldova, constituind astfel categoria de imigranți pe teritoriul acestui stat sosiți din aproximativ 90 de țări cu scopuri variate.

În contextul unei integrări europene și dezvoltării unui stat prosper Republica Moldova este determinată să ia atitudini și decizii concrete de respectare a legislației internaționale și a prevederilor legislației interne cu privire la acest fenomen.

Acest articol vizează mai mult evoluția mecanismului real al migrației la care este supusă Republica Moldova și scoate în evidență carențele legislației în vigoare sau neîndeplinirea acesteia. Studiul este fundamentat pe cazuri concrete de emigrare / imigrare, având drept temei studiul de caz, metoda statistico-matematică, ancheta pe bază de chestionar, interviul. La fel se cere de menționat și faptul că, venind dintr-o țară străină și stabilindu-mă în Republica Moldova, sunt implicat în mod direct în realizarea acestui studiu, ceea ce îmi conferă un grad de subiectivism inconștient pe care prin eforturi depuse am încercat să-l minimalizez. Dar să ținem cont că orice sondaj până la urmă comportă în sine o oarecare doză de subiectivism. De asemenea, experiența de psihoterapeut a contribuit la sesizarea unor lacune de ordin tehnic al statutului de imigrant, care au un impact destul de negativ atât pentru cetățenii străini, cât și asupra imaginii Republicii Moldova ca stat democratic pe plan internațional.

Câmpul fenomenelor de migrație de pe teritoriul Republicii Moldova sau cu origine în Republica Moldova cunoaște schimbări de amploare:

- se constată o migrare internă dominată de fluxul sat-oraș;
- migrația externă între Republica Moldova și alte țări (pentru muncă, scop educațional, afaceri sau turism) este într-o extensie socială permanentă.

Astfel de schimbări structurale în câmpul migrației se explică prin termeni de decalaje de dezvoltare între urbele și satele Moldovei, decalajele de dezvoltare ale diferitor regiuni ale Republicii Moldova, sau ale țărilor pe plan internațional.

Fenomenul de migrare de la sat la oraș nu are, din păcate, sensul unei apropieri a nivelului de dezvoltare între sat și oraș, ci vorbește mai mult despre criza social-economică în care continuă să se afle țara, desemnând astfel un declin sporit continuu.

Cu mare regret, calitatea vieții la sat în Republica Moldova poartă un caracter descendent. Distrugerea “colhozurilor” (gospodării sătești de tip sovietic), dezvoltarea lentă și prea puțin rezultativă a gospodăriilor țărănești actuale, legislația dură care mai mult lovește țăranul decât îi favorizează munca, criza cadrelor în rândul autorităților locale, ineficiența activității administrației locale, multitudinea problemelor de ordin social ar fi unele din cele mai stringente probleme ale satului moldovenesc. Țăranul este îngenu-nchiat de dificultăți. Realitatea desemnează o criză acută de “capital uman”, “material” și “social”. Țăranul știe ce să facă, știe cum să obțină, muncește, luptă pentru realizarea scopurilor, dar prea mare este povara problemelor cu care se confruntă.

Întru atingerea unui grad mai înalt al calității vieții lor oamenii de la sat sunt nevoiți să migreze în urbe, schimbându-și astfel dimensiunile de statut și anume în statut ocupațional, familial, de stare de sănătate, rezidențial, cultural, relațional etc. Desigur vom scoate în evidență valoarea pozitivă a migrației sub aspect socio-cultural: tinerii de la sate vin la oraș pentru obținerea studiilor, lărgirea câmpului de cunoaștere, interiorizarea unor valori culturale și spiritual-umane. Dar partea cea proastă este că ei nu vor să se mai întoarcă la locul de baștină. Își doresc o viață mai bună și în căutarea ei încearcă să se stabilească în orașe, sau să migreze undeva și mai departe, în altă țară (acest lucru l-au menționat sută din sută de tineri care și-au exprimat intenția de a nu se mai întoarce la baștină). La fel de elocventă este și decizia mai multor familii tinere de a migra în urbe în numele copiilor lor: pentru a le oferi mai multe cunoștințe, pentru a le oferi o viață mai bună etc. Migrația persoanelor de vârstă medie și în etate cunoaște un procent mai scăzut, de preferință fiind migrația peste hotarele Republicii Moldova.

Venind în orașe și încercând a se stabili acolo, aceste persoane își preiau în mod indirect statutul de imigrant în contextul Republicii Moldova. Gama problemelor cu care se confruntă ei ar fi următoarea: căutarea unui loc de muncă, căutarea surselor mai mari de venit, obținerea unei locuințe, menținerea și dezvoltarea diferitor forme de capital etc.

Aceste procese adâncesc și mai mult decalajele dintre mediul rural și cel urban. Republica Moldova fiind țară agrară își menține astfel o dezvoltare slabă a agriculturii, iar urbele nu fac față fluxului de imigranți, trebuințelor pe care ei le invocă. În această ordine de idei vrem să aducem un exemplu foarte simplu: la 50 km de Chișinău un metru pătrat de pământ pentru construcție valorează aproximativ de o sută de ori mai puțin decât în periferia Chișinăului – fapt care subliniază acuitatea problemei în cauză și semnalează vădit tendințele strategiilor de viață ale oamenilor de la sat, cât și a orășenilor.

Migrația externă între Republica Moldova și alte țări pentru muncă, scop educațional, afaceri sau turism, este într-o extensie socială permanentă și presupune două tipuri de migrație: temporară și permanentă.

Republica Moldova a fost lipsită de o tradiție în migrația externă în perioada comunistă, fiind parte integrantă a URSS. Fenomenul a luat o amploare surprinzătoare începând cu anul 1991, când Republica Moldova și-a declarat independența, declanșând astfel un val de migrație pe ex-teritoriul URSS, cât și în țările occidentale.

Nu putem nega faptul că nu a existat migrație până la anul 1991 în URSS. A existat, dar a purtat un caracter închis, definitoriu pentru acest spațiu teritorial. Forma de bază a migrației externe era emigrarea permanentă, strategiile rezidențiale aplicate fiind familia, situația maritală. În URSS prioritate de ieșire pe fundalul reuniunii familiilor aveau așa-numitele etnii „privilegiate” cum ar fi evreii, germanii, spaniolii, grecii; Moldova fiind populată în acest sens mai mult de evrei și germani. Potrivit datelor recensământului populației din 1989 în Moldova locuiau peste 60 mii de evrei și 7 mii de nemți.

Emigrarea evreilor din Moldova a constituit un proces mult mai activ și s-a finisat prin epuizarea resurselor, fiind categorisită la capitolul migrare definitivă realizată prin aplicarea strategiilor etnie sau reuniunea familiilor. În Rusia și Ucraina au emigrat reprezentanții în primul rând ai națiunilor titulare: ruși și ucraineni etnici, care dintotdeauna au constituit la număr cea mai mare parte din minoritățile naționale pe teritoriul Republicii Moldova.

Până la sfârșitul anilor '80 o mare parte a emigranților s-au stabilit în așa țări precum în Israel, SUA, Germania, Rusia, Ucraina.

La începutul anilor '90 fluxul migrațional din Republica Moldova a fost îndreptat preponderent spre Israel, pe când începând cu anul 2000 migrația în Rusia și Ucraina cunoaște o intensitate sporită. În acest context vom aduce spre comparație numai două cifre statistice potrivit parametrului ani: dacă în anul 2000 în Rusia și Ucraina au emigrat aproximativ 50 la sută, atunci în 2003 cifra datează aproximativ 70 la sută. Aceste fenomene se explică prin ponderea grupurilor etnice ruse și ucrainene în Moldova, cât și de un nivel mai înalt de trai, cel din urmă constituind și un motiv de emigrare a moldovenilor în urbele mari ale Rusiei și Ucrainei cu scop de a câștiga bani. Numărul sporit de emigranți în aceste două țări se mai explică și prin posibilitățile mai „ieftine” de emigrare ale moldovenilor, lipsa unui mecanism al migrației bine pus la punct în țările de destinație.

Actualmente migrația de muncă cunoaște un spațiu geografic mult mai larg: Italia, Portugalia, Spania, România, Cipru, Turcia, Grecia etc., care este însoțit de mai multe riscuri cu referință la migrația ilegală. Dar aceasta nu este o piedică pentru moldoveni în căutarea surselor de existență, în căuta-

rea unei vieți decente.

Este necesar, de luat în calcul că majoritatea oamenilor preferă să plece în străinătate pentru un câștig mai bun și nici într-un caz pentru stabilire permanentă. Sondajele de opinie confirmă faptul sus menționat prin intenția a numai 10% de a se stabili definitiv în țara în care migrează, iar 35% dintre migranți nu exclud varianta de a se stabili în țara de emigrare.

Din perspectiva fenomenologică dimensiunile statusului migrațional intern erau de ordin mai mult relațional, cultural și economic, urmat de cel familial și rezidențial, pe când în context unional statutul migrațional a existat sub forma unor deplasări în câmpul muncii cu scop de perfecționare profesională, sau prin lansarea unui șir de programe pentru tineret. "Fantoma" republicilor-surori a eșuat, dezlănțuind astfel un proces migrațional amplu între noi state independente, dominat de restrângerea migrațiilor tradiționale economice, de familie, educaționale, precum și finisarea satisfacerii serviciului militar în afara hotarelor republicii, situație care a extins câmpul migrațional prin procese de emigrări etnice, repatrieri, revenirea refugiaților. Prin urmare, a fost liberalizată procedura de intrare și ieșire în / din Republica Moldova, regimul de trecere a hotarului contribuind la o antrenare activă a țării în procesele internaționale de migrare.

Factorii menționați prin completare cu nivelul de sărăcie foarte ridicat, cu serioase bariere legislative și declinul drastic al migrației interne, ineficacitatea reformelor sociale și economice realizate în primul deceniu al dezvoltării independenței, criza economică și scăderea producerii, inflația, creșterea șomajului, micșorarea cheltuielilor din sfera socială au constituit o condiționare de sporire a fenomenului.

Au acționat în acest sens nu numai condiționările negative de tipul celor menționate, ci și altele de factură pozitivă, asociate cu schimbările tranziției postcomuniste. În primul rând, informația mediatică care a impus un adevărat șoc mediatic prin raportare la starea de izolare care constituia punctul de plecare al anilor '90. Efecte ale globalizării au fost resimțite direct la nivelul fenomenelor de migrație internațională: companiile multinaționale, ONG-urile de inspirație sau cu fundamentare occidentală, noile oportunități educaționale în spațiile occidentale, multiple misiuni de evaluare și negocierile ale organismelor financiare internaționale, penetrarea Internetului au constituit tot atâtea canale de favorizare a contactelor umane.

Astfel se extind și motivele migrației, strategiile aplicate de migranți: numai muncă, muncă și turism, muncă și educație, numai educație, turism și educație, comerț, afaceri. Preponderentă este motivația muncă care specifică vaacumul social-economic în care se află Republica Moldova, pe când celelalte motivații cunosc o ușoară intensitate în ordine crescândă.

De asemeni vrem să menționăm că emigrarea în străinătate are loc și în

funcție de resursele de care dispun diferite categorii sociale, de poziția lor în spațiul social. În acest sens au fost expuși acestui fenomen mai mult partea intelectuală a țării: medicii, profesorii, oamenii de știință, constructorii, inginerii, cât și păturile social vulnerabile.

Un aspect destul de important al proceselor migraționale în Republica Moldova este caracterul lor legal / ilegal. Desigur e cazul să specificăm că respectarea unui suport legislativ bine gândit, cât și conclucrarea organelor de resort în asigurarea unui cadru legal (MAI, MAE, SIS, Departamentul de migrațiune, Serviciul grăniceri) ar constitui acel pivot de siguranță al migrațiunii legale.

Trebuie să menționăm că în contextul fenomenului *migrația în Republica Moldova* au fost elaborate un șir de regulamente, decrete, convenții ce ar asigura cadrul legal al migrației în Republica Moldova, care comportă un caracter istoric și oglindesc evoluția acestui fenomen începând cu anii '90. Dar, cu părere de rău, realitatea ne invocă un alt tablou. Criza de cadre de ofițeri și a numărului necesar de ostași generată de procesul de reformare a trupelor de grăniceri, lipsa surselor financiare, a bazei tehnico-materiale la punctele de frontieră; lipsa pazei a unei părți de frontieră cu Ucraina, situația social-politică și criminogenă foarte dificilă, nivelul scăzut de trai al cetățenilor Moldovei a facilitat procesul de creare și de acțiune a unor grupuri criminale care au inițiat canale de trecere frauduloasă peste frontiere a persoanelor fizice, cât și a loturilor de mărfuri, unități de transport, valută. Anume în această perioadă se sesizează cazuri de trecere peste frontierele Moldovei a așa-numitor "ilegali" de către organele de resort, inclusiv trupele de grăniceri. Potrivit datelor organelor de drept ale Republicii Moldova în țară se află ilegal mai mulți cetățeni străini și apatrizi. Dacă până în anul 1998 ponderea în "marfă vie" o constituiau cetățenii din Bangladej, Pakistan, Afganistan, India, Șri-Lanca; atunci de la mijlocul anului 1999 statutul geografic al acestor categorii este altul: Irak, Siria, Liban; Libia; Marokko, Etiopia, Sudan, Nigeria, Gana etc.

Migrația ilegală în Republica Moldova cunoaște două forme esențiale:

- *emigrarea definitivă* din țările CSI, băștinașii țărilor Asiei de Sud-Est, ai Orientul Mijlociu și Apropiat, Africii. Această categorie de imigranți este constituită din cetățeni străini, precum și din persoane fără cetățenie în căutared de refugiu. Deseori, sunt persoane care s-au aflat în Moldova pentru o anumită perioadă și nu pot sau nu vor să se întoarcă acasă, spre exemplu studenții care au finisat studiile;

- *migrarea ilegală de tranzit* care încearcă de a folosi Moldova în calitate de pistă pentru a trece hotarele Europei de Vest.

Pe teritoriul Republicii Moldova trece una din rutele neoficiale ale migrației ilegale de tranzit în Europa de Vest: țările Asiei de Sud-Vest – CSI

(Rusia, Ucraina, Moldova) – România – Ungaria și mai departe Europa de Vest. Migranții parcurg aceste trasee pe calea aerului sau terestră prin Republica Moldova.

Cele mai frecvent utilizate trasee sunt următoarele:

1. Pechin (Pekin) – Stambul – Chișinău – Ungheni – București;
2. Deli – Moscova – Kiev – Chișinău – București;
3. Kabul – Dușanbe – Moscova – Kiev – Tiraspol – Chișinău – București.
4. Teheran – Stambul – Odesa – Tiraspol – Chișinău – București;
5. Bagdad – Stambul – Odesa - Chișinău – București.

Strategiile de pătrundere în Republica Moldova sunt foarte diverse, atât legale: prin invitații, admitere în instituțiile de învățământ din Republica Moldova, căsătorii fictive cu fete și femei localnice, diverse stagieri, crearea de întreprinderi, participarea la diferite simpozioane și conferințe; cât și ilegale: firme fantomă de o singură zi implicate în mecanismul de obținere a invitațiilor, factorul uman: implicarea, cu mare regret, a cetățenilor-băștinași în “convoiul” de “marfă vie”, fapt sesizat de organele de drept din Republica Moldova.

Articolul dat se axează și pe *imigrația* cetățenilor străini în Republica Moldova, fenomen cu caracter atât legal, cât și ilegal. Modul ilegal de pătrundere a imigranților pe teritoriul Republicii Moldova a fost elucidat în liniile generale ceva mai sus, pe când în acest articol vom sublinia anumite particularități ale procesului legal de imigrare în Republica Moldova în bază de *studiu de caz* (traseul de imigrare a unui cetățean străin în Republica Moldova), fapt ce denotă o viziune din interior a lucrativității mecanismului imigrațional în Republica Moldova și scoate în evidență nefuncționalitatea și uneori incompletitudinea legislației în vigoare, care nu corespunde nivelului real existent al Republicii Moldova. Iar pentru o comprehensiune mai clară a problemelor cu care se confruntă imigranții legali în Republica Moldova vom elucida o informație de context care reflectă aspectul tehnic al mecanismului de imigrare în Republica Moldova.

Prin urmare, se cunosc trei tipuri de relații de imigrare:

1. Cetățeni care pot intra în țară pe bază de pașaport internațional.
2. Cetățeni care pot intra în țară fără nici o invitație, dar prin obținerea de vize prin unul din consulatele MAE care funcționează în afara țării și în aeroport, sau unul dintre principalele puncte vamale.

La aceste două categorii de relații nu sunt prea multe de obiectat, pentru că cetățenii din prima categorie fac parte din clasa țărilor vecine sau din țările fostei URSS cu care Republica Moldova are o legătură mult mai îndelungată, istorică. Dar a doua categorie este reprezentată de cetățenii din țările dezvoltate precum țările din Uniunea Europeană, SUA, Canada sau alte

state cu care Republica Moldova are tratate în acest domeniu.

3. Cetățenii țărilor care pot intra în Republica Moldova numai în bază de invitație – categorie cu cel mai înalt grad de dificultate. De facto, o mare parte a cetățenilor care constituie această categorie sunt cei care imigrează cu scop educațional, la studii și sunt de origine preponderent din țările orientale sau africane.

Procesul de obținere a invitației presupune câțiva pași foarte importanți:

1. Persoana / instituția care își propune să facă invitație unui cetățean străin în Republica Moldova va prezenta la Departamentul de migrațiune al Republicii Moldova un dosar care să conțină toate actele necesare eliberării acestei invitații: cererea persoanei / instituției ce invită, copia pașaportului persoanei care urmează a fi invitată, recipisa de achitare a unei taxe bănești și completarea formularelor necesare în conformitate cu legislația în vigoare.

2. Se respectă un termen de o lună în care Departamentul de migrațiune va solicita două avize cu privire la invitația persoanei în cauză de la SIS și MAI a Republicii Moldova, care se vor elibera în urma verificărilor de rigoare cu un rezultat aprobat pozitiv sau negativ cu referire la invitația persoanei solicitate.

3. Persoana în cauză cu invitația eliberată de Departamentul de migrație (rezultat aprobat pozitiv) poate ridica viza de intrare în țară la unul dintre Consulatele Republicii Moldova în străinătate, sau la unul din posturile vamale în care funcționează Consulatul Republicii Moldova. Viza se eliberează pe un termen de 1-3 luni pentru perioada specificată în invitație.

4. După intrarea în țară a cetățeanului străin invitat ține de obligațiunea lui de a se prezenta timp de 72 ore la una din secțiile evidență și documentare a populației ale zonei în care va domicilia în această perioadă pentru a înregistra domiciliul.

5. În dependență de scopul venirii cetățeanului străin invitat persoana / instituția care a făcut demers întru obținerea invitației, este în drept să ceară adeverința de imigrant pe perioada specificată atingerii obiectivelor propuse de cetățeanul străin în cauză (în caz că cetățeanul străin a fost chemat la muncă este necesară și obținerea permisului de muncă a emigrantului), documente ce certifică legitimitatea aflării în Republica Moldova. La această etapă se cere un examen medical riguros (conform formei stabilite de legislația în vigoare și certificatul SIDA).

6. După primirea adeverinței de imigrant cetățeanul este nevoit să se prezinte la una dintre secțiile evidență și documentare a populației dintre din zona de domiciliu pentru obținerea permisului de ședere, document valabil pentru un an de zile.

Această grilă ce descrie pas cu pas modalitatea de obținere a invitației de imigrare în Republica Moldova pentru un cetățean străin, pe de o parte, oferă cititorului posibilitatea de a-și face imagine despre tehnica procesului propriu-zis, care va exclude confundarea cu realitățile ce reies din cazurile reale care au servit drept suport pentru acest studiu, iar pe de altă parte, prezintă o reflectare mai reală, mai obiectivă a organelor de stat implicate în acest mecanism funcțional de conlucrare cu cetățenii străini aflați în Republica Moldova.

Studiul de caz

Context

Studenți-cetățeni străini care își fac studiile la instituțiile de învățământ din Republica Moldova cu statut de imigranți pentru această perioadă, sosiți în bună parte din țările prioritar orientale și africane, sau care au statut de emigrant în bază de act de căsătorie, precum și cei veniți cu statut de om de afaceri.

Scurt istoric

După anii '90, odată cu redobândirea independenței Republica Moldova cunoaște o cale proprie de dezvoltare, în acest sens fiind esențiale și reformele din sistemul învățământului, politica educațională preluată. În acest răstimp de mai bine de 15 ani tânărul stat Republica Moldova a făcut pași concreți în învățământ și a dezvoltat o politică educațională de nivel înalt, fapt care se confirmă prin puținele reforme esențiale prezentate aici: trecerea la sistemul de învățământ de 12 clase (școală primară – gimnaziu - liceu) și reconstituirea treptată dar în întregime a acestui mecanism, implementarea Curriculum-ului în învățământul preuniversitar și universitar, elaborarea Concepției învățământului a Republicii Moldova, etc. Și, desigur, toate schimbările care generează din aceste acțiuni întreprinse. Un alt pas important a fost semnarea de către Republica Moldova a Convenției de la Bolonia ce presupune un sistem reformativ pentru învățământul universitar în Republica Moldova, proces care deja a demarat și este înalt apreciat de experții internaționali.

În această ordine de idei vrem să menționăm că schimbul de studenți în învățământul universitar cât și plecarea la studii în alte țări nu este un fenomen nou pentru Republica Moldova și nicidecum nu ocolește țara. Numărul studenților străini care au venit în Republica Moldova la studii a deviat sau a cunoscut o intensitate mai mare sau mai mică din motive istorice, politice, entice, etc. În această accepțiune vrem să subliniem anume faptul că acest fenomen a existat și în mod direct a existat un mecanism statal de evidență și de conlucrare cu acești cetățeni străini (studenți), care se înscrie în con-

textul migrațional intern și internațional în care este implicată și Republica Moldova.

Deși acest mecanism migrațional susținut de un șir de instituții de stat există, funcționează (mai bine sau mai puțin bine) în baza unor decrete, convenții, dispoziții ce reglementează procesul migrațional în ambele sensuri, există totuși o serie de probleme generate de acest mecanism sesizate, desigur, de cei care sunt implicați în mod direct – cetățenii străini, studenții imigranți. Aceste probleme țin de diferite nivele și structuri ale mecanismului migrațional, dar care vizează un singur lucru – situația imigranților în Republica Moldova.

Revolte și nemulțumirile lor sunt exprimate în felul următor: De ce nu se respectă legislația ce vizează situația imigranților în Republica Moldova? De ce nu există conexiune și un feed-back continuu între organele statale ce asigură acest mecanism? De ce mecanismul funcționează în așa fel încât complică procesul de obținere a statutului de imigrant? Prin ce se explică atitudinea unor funcționari implicați în procesul de migrațiune față de imigranții din Republica Moldova?

Întru susținerea tezelor expuse mai sus prezentăm câteva comentarii concrete la acest subiect.

1. *Domnul B.* “Am sosit în Republica Moldova cu invitație legală obținută de la Departamentul de migrațiune din Republica Moldova. Nu știu din ce considerente am fost reținut la postul vamal două zile fără a mi se explica ceva concret și obiectiv. Am stat fără apă și mâncare, fiind tratat mai dihai decât un câine. Salvarea mea a fost un magazin care funcționa pe lângă punctul vamal. Nu-mi pot explica atitudinea prea puțin spus negativă a grănicerilor. Nu am furat nimic, nu le-am făcut nimic, dar nu înțeleg de ce s-au comportat așa cu mine. Și ce se întâmplă cu ei? Doar aveam invitație eliberată de Departamentul de migrațiune, care a fost solicitată una din cele mai solide instituții din Republica Moldova?”.

2. *Doamna I.* “Am obținut invitație legală de la Departamentul migrațiune al Republicii Moldova și cu această invitație am sosit la punctul vamal de unde am fost întoarsă din drum de grăniceri. Nu mi s-a permis să intru în Republica Moldova în baza unui document eliberat în mod legal de o structură statală în cauză. Nu am înțeles de ce? Care e motivul? Cu ce am greșit în obținerea invitației pentru a fi refuzată și întoarsă fără explicații din drum? La cine și unde trebuie atunci să apelez pentru a-mi asigura aflarea legală în Republica Moldova?”.

3. *Domnul S.* “Primind invitația și având la mână toate actele legale care să-mi permită intrarea și șederea în Republica Moldova, am pornit la drum, unde la punctul vamal am fost întâmpinat de funcționarii de acolo pentru procedurile de rigoare.

- Bună ziua! Cu ce scop mergeți? Ce aveți? Bani aveți?
- Am 3.000 \$.
- Treci în camera aceasta. Scoate-i să-i număr!
Am scos banii. Funcționarul i-a numărat.
- Pune ceva și aici!
- Poftim...
I-am întins 10 \$.
- Noi suntem trei. Măcar câte 10 de fiecare.
Le-am spus că sunt student și nu am de unde să le plătesc mai mult.
- Bine, atunci măcar 20 \$.
Am pus 20 \$ și m-am îndreptat spre ieșire. Funcționarul mi-a zis vesel:
- Hai, la revedere! Ai nevoie de declarație?
- Nu, nu am nevoie.
Și am mers mai departe. M-am lipsit de 20 \$. Dar de ce? Parcă cu actele sunt în regulă...”

4. *Domnul A.* “Am ieșit din casă pentru o plimbare. Venisem primul an în Republica Moldova și nu prea știam limba. Dar colegii m-au prevenit că, dacă ies singur din casă să am cu mine cel puțin 10-20 lei. La început nu am atras mare atenție cuvintelor lor. În ziua cu pricina am ieșit din casă și nu am reușit să fac nici o sută de metri că m-au oprit doi polițiști și m-au întrebat ceva. Eu am înțeles că e vorba de prezentarea actelor. Le-am întins adeverința eliberată de secția evidență și documentare a populației care confirmă scopul aflării mele în Republica Moldova, actele mele personale fiind în proces de obținere a permisului de ședere. Nu am căpătat înțelegere de la domnii polițiști că respect legea în acest sens. Nu m-au lăsat în pace până când nu le-am plătit 20 lei”.

5. *Domnul T.* “Am fost oprit în oraș de doi polițiști care asigură ordinea publică. Le-am prezentat toate actele pe care mi le-au cerut, dar ei mi-au luat pașaportul și actele personale, au urcat în mașină și mi-au aruncat peste umăr: “Ne vedem la secția de poliție!”. Ei au vrut să le prezint și contractul de închiriere în original încheiat cu proprietara casei unde am domiciliul, pe care nu l-am avut cu mine. Nu am înțeles de ce mi-au cerut contractul. Doar la eliberarea permisului de imigrare de către Departamentul migrațiune și a permisului de ședere eliberat de către Ministerul tehnologiilor informaționale am prezentat contractul de închiriere în care este înscrisă adresa și datele persoanei de la care închiriez? Astfel am fost lipsit de pașaport și de acte pentru care a trebuit să alerg câteva zile și să rezolv “problema” cumva “altfel”.

6. *Doamna L.* “Am depus cerere pentru invitația soțului meu în mod legal cu care ne-am căsătorit prin act de căsătorie, pe care l-am și prezentat în instanțele de rigoare. Am fost invitată la Ministerul Afacerilor Interne pen-

tru un interviu. Soțul meu vorbește până ce numai rusa și deaceea în instanțe vorbeam și eu rusa pentru a înțelege și el esența discuției. Funcționarii nu știau că eu posed și limba de stat, deaceea involuntar am asistat la o discuție nu prea plăcută:

A. – Au venit cutare! Ce facem cu ei!

B. (posibil șeful) – Lasă, pe noi nu ne interesează! Dacă tare vrea, să-și ia muiera și să plece la el în țară!

Am rămas șocată de la auzul acestor vorbe. Mă gândeam unde să mai merg să rezolvăm problema dacă în cadrul ministerului există asemenea comportamente”.

Desigur aceste cazuri nu pot fi considerate nici sub o formă drept unice. Exemplele pot fi continuate, deoarece nu sunt ei singurii care au nimerit în această mașinărie a mecanismului de migrare. Ne interesează mai mult ce se întâmplă de facto în interiorul acestei mașinării, ceea ce ne propunem să facem în continuare.

Cazurile aduse scot în evidență un șir de probleme cu care se confruntă imigranții în Republica Moldova, probleme care țin, de fapt, mai puțin de ei înșiși și mai mult de cei care le creează. Obiectivul nostru este de a găsi “vinovații” acestor probleme, motivele obiective și subiective de creare a lor. În această ordine de idei vrem să menționăm următoarele:

1. Un moment destul de trist rezultă din analiza acestor cazuri descrise mai sus, cât și din anchetele pe bază de interviu în număr de 64 (studiu realizat în teren printre studenții-cetățeni străini veniți la studii în Republica Moldova cu statut de imigrant) – *lipsa unui feed-back constructiv și continuu, a unei coerențe între structurile statale implicate în mecanismul de migrație în Republica Moldova*. Aceasta se confirmă prin cazurile unu și doi. Postul de grăniceri refuză de a executa deciziile luate de structurile mai înalte pe scara ierarhică și de a permite intrarea în Republica Moldova în baza acelor acte eliberate de structurile sus-numite. Cetățeanul B. este reținut de către grăniceri timp de două zile în mod nelegitim și supus unor condiții de care el, de fapt, nu a fost pregătit, dar nici organele de resort nu propun nimic sau nu au grijă să asigure unele lucruri elementare în caz de niște posibile neclarități. Iar cetățeanca I. din aceleași motive în mod brutal și neprofesional a fost întoarsă din drum, nepermițându-i nici să se apropie de hotarele țării.

2. O altă problemă - care rezultă chiar din prima - este “bunavoința” și “buna intenție” a organelor ce se află mai jos pe scara ierarhică de a soluționa și de a corecta “probleme” ce nu țin de rangul lor. Poate ei sunt mai informați și mai competenți decât factorii de decizie? Aceasta ne confirmă cazul domnului B. prin reținerea la punctul de trecere a frontierei și cazul doamnei A. prin întoarcerea din drum.

3. O altă problemă stringentă este problema mitei. Este prea puțin de a prezenta actele necesare la punctele de frontieră. Trebuie confirmată intrarea în țară și prin “ungerea mâinii” cu cel puțin 20 \$ în cazul cetățeanului S. și a cetățeanului A. care “s-a descurcat” cu 20 lei. Sau poate cetățeanul T. să se mai gândească cum poate să-și obțină actele “sustrase” înapoi? Dar poate și doamna A. să-i motiveze cumva pe funcționarii MAI pentru a obține ceea ce trebuie să i se ofere conform legii?

4. Problema și mai acută care se desprinde din aceste cazuri ține de educația și de chipul moral al funcționarilor și angajaților din care sunt implicați în mod direct în procesul de migrațiune în Republica Moldova.

Poate domnul B. să mai stea încă vreo două zile la postul vamal... Oricum nu prea are cui ce face...

Dar doamna A. să mai călătorească puțin. Parcă India e atât de departe?

Și domnul T. să mai facă plimbări pe la Direcția poliție ... Altfel, poate va ști să care toate actele după el...

Dar de căsătoria doamnei A. cu un imigrant nu ne doare capul. Să se ocupe soțul ei de asta...

Și noi vrem să mâncăm. Nu contează că bieții studenți “vor muri de foamă”...

Chiar dacă până aici noi vedem un mare decalaj între democrația propriu-zisă și cea funcțională în Republica Moldova, e suficient să ai statutul de om de afaceri în Republica Moldova ca să asști la moartea democrației. Impozitele și taxele legale sufocante impuse de legislația în vigoare “nu e destul de mult” ca fiecare comerciant să asiste la “capriciile” și pretențiile organelor de control din diferite ramuri (Garda financiară, Poliția Economică, Direcția finanțe etc.).

Unul dintre subiecții intervievați ne-a relatat următoarele: “Lunar trebuie să scot din buzunar “cotizația” mea la “salariul organelor de control” “ca să tragă” până la salariul unui cetățean european”. Intervievatul nostru susține că unul dintre agenții care vine la control îi declară: “Tu știi ce salariu am? Dacă lucrez în Italia, aveam cel puțin 1.200 de euro. Îți dai seama câte controale trebuie să fac ca să ajung la salariul acesta?...” Intervievatul e convins și achită “cotizația”.

Probabil toate “cotizațiile” vor ajuta imigranții-comercianți să ajungă la faliment precum s-a întâmplat și cu interviuatul nostru.

Dacă am face abstracție de nume și de cazuri concrete, atunci “filmul” sosirii și stabilirii unui imigrant în Republica Moldova ar derula în felul următor: “Sosești cu invitație la hotarul Republicii Moldova. Acolo la Postul grăniceri poți fi reținut de grăniceri pentru o zi sau mai mult, dacă nu e ceva clar pentru ei cu invitația ta, sau poți fi trimis chiar acasă, de unde ai venit. Oricum Serviciul grăniceri va întreprinde acțiuni de “salvare” a imigrantu-

lui. Dacă îți reușește să scapi de vizorul “salvatorilor sistemului de emigrație”, fiind cei care se numesc Serviciul grăniceri, ai onoarea să nimeriști în “capcana seviciilor vamale”. Aici va trebui să întorci buzunarele pe dos și să te împarți cu cei mai... cu ce ai... Depășind și postul vamal, deja poți măcar să pășești pe teritoriul țării solicitate. Dar aventurile nu se termină aici. O plimbare prin oraș te va costa cel puțin 10 lei, sau 20 de lei. Ai grijă să fie totdeauna ceva în buzunar cu această ocazie. Orice plimbare te costă. Iar dacă nu cari toate actele care trebuie și care nu trebuie cu tine, atunci mai faci plimbări repetate și pe la Secția poliție la care se referă adresa ta de domiciliu. Iar dacă îți mai vine pofta și să te mai căsătorești, atunci ține-te bine! Va trebui tot să mergi prin instanțe. Dar *de ce și pentru ce*, sau *cât timp* este foarte dificil de determinat. Te vei descurca cumva... Și în cazul că ești om de afaceri nu-ți face business-plan-ul și nu te grăbi de a calcula profitul după taxele și impozitele stabilite de legislație. Pune deoparte ceva la sută din cifra ta de afaceri pentru “zilele negre”, când vei fi “onorat” cu vizitele “sfinților” și “apărătorilor” legislației ”.

Desigur nu este o poveste de adormit copiii. O asemenea istorie pe bună dreptate are șanse de a-l trezi pe bunicul Creangă din somnul veșnic. Cu regret, este cruda realitate a funcționării mecanismului migrație în Republica Moldova, dar, posibil, și a mai multor sisteme funcționale ce au menirea de a duce Republica Moldova înainte. Nu vrem să atingem și aceste alte sisteme, deoarece, din păcate, atitudinea organelor respective nu se oprește doar aici, ci chiar uneori “elitele siguranței Patriei” își pierd timpul în zădar și nu se opresc de “suflet în iaurt” sau “să pună ventilatoare la gheață”, irosindu-și energia și timpul pentru niște cazuri, care, poate, dintr-o analiză mult mai obiectivă, pot trage niște concluzii constructive.

Suntem martorii unui sistem democratic cu numele Republica Moldova, care, cu mare părere de rău, este cariat de corupție și de lipsa liderilor la toate nivelurile și în toate structurile cu o mentalitate și o gândire constructivă, critică. Aceștia sunt factorii principali, care duc după sine ca un tren o serie de probleme ce se transformă într-un bulgăre de zăpadă care pe cât se rostogolește, devine tot mai mare și mai mare. Același este lanțul de probleme cu care se ciocnește zi de zi un simplu cetățean al Republicii Moldova sau un biet imigrant.

Adevărul este că oamenii se înțeleg și se acceptă în afara originii și naționalității lor. Populația băștinașă salută cu căldură prezența și coexistența cu cetățenii străini dornici de a se stabili temporar sau definitiv în Republica Moldova, fapt pe care l-au demonstrat în timp. La fel, sută la sută dintre cetățenii străini care au fost intervievați sunt extrem de mulțumiți de comportamentul populației băștinașe și sunt bucuroși de conlucrarea cu cetățenii de rând.

Iar peste 95 la sută din moldovenii intervievați și-au exprimat bucuria față de prezența străinilor (marea parte din ei înțeleg prin străini - negri și cei care vin din țările orientale) și nu au arătat îngrijorare în legătură cu prezența lor în țară. Probabil aceasta se datorează numărului mare de moldoveni care sunt plecați peste hotare, fapt care a contribuit la o cunoaștere mai amplă a lumii de către ei, la lărgirea granițelor propriei gândiri și, prin urmare, la formarea unei noi mentalități. Și atunci familiile și ei înșiși sunt supuși procesului de transfer și identificare și, în rezultat, pe acei străini din Republica Moldova îi percep ca pe apropiații lor sau ca pe ei înșiși într-o țară străină. Pentru ei nu contează de ce naționalitate ești sau din ce țară vii. Se șterg granițele dintre oameni. Important devine faptul de a putea să trăiești alături de ceilalți, să trăiești frumos și să nu te axezi *pe de ce culoare* este sau *de unde vine* apropiatul tău. Deci, altele sunt accentele, altele sunt valorile. Anume acești oameni devin adevărații promotori ai democrației, ei sunt acei germeni care pot construi o adevărată țară democratică – Republica Moldova. Acei germeni ai democrației se pot ușor sesiza și în rândul părții considerabile a organelor de stat, precum funcționarii de la Departamentul migrațiune și de la secțiile evidență și documentare a populației, care au o atitudine lăudabilă în comportamentul cu străinii, fapt confirmat de peste 80 la sută din străinii intervievați.

Cei care încă nu și-au învățat lecțiile, cei mai mulți fiind în uniformele MAI, să corespundă proverbului popular românesc “Haina îl face pe om?!” Oare înaintașii în democrație s-au gândit la demilitarizarea organelor publice ce vizează relațiile directe cu cetățenii, deoarece experiența lor a demonstrat că în uniforma militară nu poți avea un comportament adecvat și nu ai cum a fi de rând cu civilii?

Sesizăm că subiecții discuției noastre sunt antrenați mai mult în rezultatele muncii la kilogram: protocole, fișe, chitanțe de amenzi, dosare întocmite și trimise în judecată, constituind principalele dovezi ale activității lor. Toate procesele dau dovadă de superficialitatea muncii lor și nu de soluționarea problemelor concrete. Un agent mai bun sau mai puțin bun este recunoscut de către șefi prin comparația numărului de chitanțe de amenzi întocmite în curs de o lună, sau dosarele alcătuite și trimise în judecată. Acest sistem de la sine e baza multor nereguli la care noi asistăm zi cu zi și are consecințe grave și asupra altor instituții care în mod indirect sunt implicate în procesul migrațiune.

Ce se întâmplă deci cu reala democrație în Republica Moldova în contextul articolului nostru? Oare asemenea lucruri au loc într-o țară democratică? Sub drapelul democrației se ascunde nelegiuirea și prostia omenească. Sperăm că cititorul a sesizat acea criză de lideri (cu referire în mod special la persoanele cu funcții de conducere în toate structurile și de toate nivelele)

care, în lipsa unei gândiri constructive adecvate situației lor, creează consecințe grave țării. Chiar și ceea ce se poate face în condițiile Republicii Moldova și cu posibilitățile reale pe care le posedă este imposibil de a mișca trenul din loc. Dar poate “locomotiva” este depășită în timp?

Astfel, încercăm să înțelegem “unde este îngropat câinele”. Poate cei de la organele statale sunt veniți din altă parte? Sau e o problemă de sistem? Sau poate e o influență a structurilor și subdiviziunilor lui?

Cert este un lucru: cu asemenea gânduri și fapte departe nu vom ajunge. Toate descrierile de mai sus reprezintă o schemă a gândirii și ne oferă posibilitatea să facem o analiză mult mai obiectivă a realității existente. Spre Europa sau pe loc? Sau chiar înapoi?

Consecințele negative ale acestor procese sunt inevitabile și au un impact destul de serios asupra imaginii Republicii Moldova pe plan intern și în plan internațional. Astăzi în contextul mondializării și creării unei societăți democratice la care tinde și Republica Moldova se impune o altă înțelegere și o altă atitudine față de democrație: procesul democratic nu este realizabil fără schimbarea structurilor mintale ale fiecărui individ în parte. Orice încercare de alt gen presupune un eșec. Acest concept democratic se cere perceput în primul rând de cei care reprezintă organele de stat, pornind de la administrația locală și până la Președenție; altfel drumul democratizării societății va fi anevoios pentru Republica Moldova.

МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ КАК ВОЗМОЖНАЯ УГРОЗА УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ СТРАН ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ (МНЕНИЯ НЕЗАВИСИМЫХ ЭКСПЕРТОВ И ЧИНОВНИКОВ)

***Ирина МОЛОДИКОВА**
Венгрия, Будапешт
Центрально-Европейский Университет
Департамент экологии
Доктор географических наук,
доцент*

Миграция населения является важной частью глобализации и развития всех стран с одной стороны и в то же время серьезным вызовом

правам человека с другой, поскольку испытываются часто подрываются принципы социальной справедливости. С одной стороны большинство европейских стран все больше и больше чувствует старение населения, пенсионные программы стран не выдерживают нагрузки, ощущается необходимость в трудовых ресурсах, во многих сферах занятости, особенно в третичном секторе экономики. В то же время потребности в рабочей силе вступают в противоречие с законодательствами принимающих стран, их политическим устройством по легальной возможности трудоустройства мигрантов. Правые партии многих стран широко пользуются нагнетанием страхов перед нашествием мигрантов.

Данная статья представляет мнения независимых экспертов ученых стран Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ) о возможной угрозе миграционных процессов устойчивому развитию этих стран. Мнение официальных лиц – чиновников было в деталях рассмотрено на примере Венгрии. В этой стране, только вступившей в Евросоюз были опрошены ведущие чиновники основных ведомств, ответственных за политику по отношению к мигрантам МИД, МВД, Министерство труда и занятости, министерства социальной защиты, чиновники аппарат президента, представители профсоюзов, а также простые бизнесмены.

Миграция как угроза устойчивому развитию глазами независимых экспертов

Миграционная активность как фактор устойчивого развития территорий? Что является определением «устойчивого развития»⁹. В Иоганнесбурге основным направлением была определена цель - борьба с бедностью. Нашей целью было выяснение – существует ли специфика устойчивого

---

⁹ - Устойчивое развитие (формулировка ООН) - развитие общества, которое позволяет удовлетворять потребности нынешних поколений, не нанося при этом ущерба возможностям, оставляемым в наследство будущим поколениям для удовлетворения их собственных потребностей

- Устойчивое развитие (формулировка Всемирного банка) – управление совокупным капиталом общества в интересах сохранения и приумножения человеческих возможностей.

- Устойчивое развитие (формулировка Харлем Брунланд) – модель поступательного развития общества, при которой достигается удовлетворение жизненных потребностей нынешнего поколения без лишения такой возможности будущих поколений людей.

развития для каждой страны в целом, и какой вклад миграция дает в развитие и следовательно, в устойчивое развитие. Для этого было опрошено более 30 экспертов из 12 стран Центральной и Восточной Европы (ЦВЕ). Опрашивались эксперты, работающие с миграционной проблематикой по стране в целом. Опрос экспертов из стран ЦВЕ был важен для понимания, насколько протекание миграционных процессов специфично для каждой страны (с целью выяснения взаимосвязей устойчивого развития и миграционных процессов). присутствовали более 30 специалистов

На вопрос о том, какое определение лучше отражает смысл устойчивого развития и проблемы сегодняшнего дня, большинство экспертов ЦВЕ отметило определение по Брунтланду, и также (треть экспертов) ЦВЕ назвали основным иоганнесбургский приоритет - борьба с бедностью, а также защиту социальных права наиболее уязвимых групп населения (стариков, одиноких матерей).

Российским экспертам больше импонировала формулировка ООН по устойчивому развитию. Спектр приоритетных направлений, влияющих на устойчивое развитие был очерчен несколько шире. Так, кроме искоренения бедности отмечалась необходимость повышение жизненного уровня, что связывалось с модернизацией экономических и социальных институтов, повышением экономического роста. Например эксперты из России отметили в России отсутствие правового государства, конкретизируя этот тезис необходимостью профессионализации власти и искоренение беспредела.

На вопрос о угрозе устойчивому развитию стран, которую может нести прием мигрантов 2/3 экспертов ЦВЕ ответили, что не видят угрозы для их страны, а только для отдельных регионов. Российские эксперты в 50% случаев считают, что есть угроза и для страны и для регионов. Возможно, частично, как заметил один из экспертов, говоря о угрозе устойчивого развития следует говорить в контексте мигрантов угрозе социальной стабильности, а не устойчивому развитию.

Какие же проблемы, по мнению экспертов ЦВЕ угрожают устойчивому развитию? Разнообразие ответов было генерализовано в три наиболее важных блока:

- Первым была названа демографическая проблема старения населения. Она является как в целом, так и в отдельных странах одной из наиболее упоминаемым для ЦВЕ угроз для устойчивого развития, что ведет по мнению экспертов ЦВЕ, к нагрузке на пенсионную систему, замедляет развитие стран.

- Вторым по частоте упоминания является проблема развития рынка труда – поляризация его с усилением эксплуатации нижних слоев

населения и мигрантов.

- Третьим - рост мигрантофобии и расизма.

Для России половина экспертов отметили усиление этно-культурных различий и рост мигрантофобии как первоочередной фактор, вторым была отмечена неэффективность или отсутствие миграционной политики и третьим – бесконтрольное заселение территорий мигрантами, что в принципе также можно отнести к просчетам в миграционной политике.

Из-за чего по мнению экспертов возникают угрозы устойчивому развитию от мигрантов? Мнения экспертов распределились фактически равномерно между тремя принципами: 1 - политикой властей, 2 - просчетами в законодательстве; и 3 - конфликтами мигрантов и местного населения (нетолерантность). Для России больше ответов пришлось на долю 1 - нетолерантного поведения местного населения; и 2 - роль политики местных властей, что возможно связано одно с другим.

На вопрос о желательности притока мигрантов из каких – то конкретных стран: более половиной экспертов отметило, что нужно сочетание мигрантов из различных стран, а не только из СНГ, однако около 1/3 отдали предпочтение мигрантам из стран СНГ, где есть свои диаспоры, аргументируя это более легкой адаптацией последних в стране приема.

Нужны ли приоритеты для каких-либо групп мигрантов и кого следует приглашать? Мнения экспертов разделились. Одна часть считала (50% в обоих случаях), что в этом нет необходимости, другая (эксперты стран СНГ) отдавала предпочтения мигрантам (русскоязычным) из СНГ, аргументируя более легкой адаптацией последнего и меньшей конфликтогенностью. Те, немногие, кто отрицал приоритет диаспоральных мигрантов считали, что приоритетом должны быть профессиональные, образовательные и возрастные критерии для пополнения страны квалифицированными молодыми кадрами.

Как устанавливать приоритеты (следует ли давать квоты) если да, то на какие-то сферы занятости, тем самым стимулируя привлечение мигрантов в определенные отрасли? Мнения также разделились. Для стран ЦВЕ с трудной экономической ситуацией (например Молдова и Украина) этот вопрос был не актуальным – они считают, что привлекать не надо вообще так как своих проблем много, В целом большая часть экспертов высказалась за право решать самим мигрантам где работать. В то же время было отмечено, что надо проводить политику стимулирования занятости в определенных сферах, через определенную государственную политику, но ненасильственным методом.

Обсуждая актуальную на западе проблему «новых меньшинств»

более половины российских экспертов отметили, что проблемы есть. Эксперты ЦВЕ напротив, сказали, что у них ее нет. Только эстонский эксперт отметил ее наличие, что видимо отражает специфику страны. Под «новым меньшинством» видимо подразумевалось русскоязычное меньшинство. Украинский, венгерский и польский эксперты отметили, что эта проблема только начинает проявляться.

Для стран было отмечено отсутствие в целом конкретного превалирование мигрантов по какой-то одной национальности. В каждой стране отмечалась своя специфика. Например, для России в основном отмечают выходцев из Закавказья и Северного Кавказа, китайцев на востоке страны. География стран исхода мигрантов для всех странах ЦВЕ своя. Закономерно, что из соседних, менее развитых стран, потоки идут в более развитые. Этот факт общеизвестный. География выезда из стран ЦВЕ также обширна и также поддается вышеописанной закономерности. Преобладает западный вектор направления миграций на соседние более развитые страны (для стран Центральной Европы). Для стран СНГ поток распадается на Россию и запад.

Миграционные модели въезда и выезда для каждой страны также своеобразны, в зависимости от экономической ситуации в стране. Например, для Литвы характерен небольшой равномерный отток и приток, для Украины - почти одинаковые потоки в Россию и на Запад, для Польши – в Германию и т.д.

Интересно, что эксперты из стран ЦВЕ единодушно ответили, что не считают, что мигранты, вывозя деньги ослабляют страну в которой они работают. Мнение российских экспертов было не так категорично. 50% были единодушны с экспертами ЦВЕ, 40% - частично согласны. Только один эксперт считает, что мигранты ослабляют страну пребывания, вывозя деньги.

Очень трудно найти закономерности в соотношении легальной и нелегальной миграции для стран ЦВЕ и России. Как справедливо заметили эксперты, соотношение зависит от успешности контроля границ и особенностей миграционной политики.

Мнения всех экспертов из России и половина из ЦВЕ сошлись на том, что в нелегальной миграции есть как положительные, так и отрицательные черты, другая половина экспертов ЦВЕ отметила, что она не оказывает никакого влияния на их страны. Большое единодушие среди экспертов ЦВЕ было в оценке тенденции нелегальной миграции. Практически все прогнозируют рост нелегальной миграции, несмотря на борьбу всех стран с данным явлением. Только эстонский и один украинский эксперт были оптимистами – считают, что не будет роста

нелегальной миграции.

Какие основные проблемы с которыми сталкиваются мигранты во всех странах были отмечены экспертами? Мнения были очень близки, несмотря на специфику стран. Для приехавших на постоянное место жительства для стран ЦВЕ были названы основными:

1. Проблемы получения вида на жительство.
2. Поиск работы.
3. Поиск жилья.
4. Изменение образа жизни и адаптация. Российские эксперты вместо проблемы адаптации больше употребляли слова – мигрантофобия и ксенофобия.

Основные выводы опроса экспертов из стран ЦВЕ

При всем многообразии и специфике протекания миграционных процессов в странах ЦВЕ у них много общего (в оценке определенных закономерностей).

Так, среди экспертов преобладает мнение, что мигранты не несут угрозы устойчивому развитию стран, а могут внести дестабилизацию только в отдельных регионах своих стран. В целом миграция оценивается как позитивный процесс для развития стран. Только страны с очень плохой, нестабильной экономической ситуацией не готовы принимать мигрантов. Даже нелегальная миграция по мнению экспертов приносит более положительный нежели отрицательный эффект и мигранты не ослабляют экономику стран «вывозя» из них деньги. Это в основном старые стереотипы.

Несмотря на усиление внимания к миграции со стороны властей и все более жесткие преграды во всех странах, доля нелегальной миграции или равна или выше количества легальной по оценкам экспертов. Все специалисты ожидают рост нелегальной миграции. Это свидетельствует о том, что усилия правительств по регулированию миграционных процессов идут в ложном направлении.

Специалисты ратуют скорее за продуманный подход приглашения квалифицированных специалистов определенных профессий, возраста и т.д., а не просто запрещения.

Следует отметить как значительное отличие в ответах экспертов позиции российских экспертов в целом, так и по сравнению с экспертами ЦВЕ. Более критическую оценку происходящих миграционных процессов в России: оценка попыток «управления» процессами, ведет к росту социальной напряженности, ксенофобии, образованию маргинализированных групп «новых меньшинств», что по оценке российских

экспертов во многом вследствие коррумпированности и низкого профессионализма российских властей.

Взгляд чиновников на вопросы миграции и ее возможных угроз для населения страны (на примере Венгрии)

Рассмотрев позиции ученых, как независимых экспертов перейдем теперь к анализу позиции чиновников по отношению к внешним мигрантам на рынке труда одной из вступающих в Шенген стран.

Население Венгрии по переписи 2001 составляет 10,3 млн. человек. Сальдо миграции на протяжении всех '90-х годов было положительно, но колебалось от 10 до 25 тыс человек. Однако, если в начале '90-х Венгрия была в основном транзитной страной, то в настоящее время специалисты в области миграции отмечают, что она превращается все больше и больше в принимающую страну.¹⁰

По прогнозам специалистов Института демографии Венгрии при существующих тенденциях основной вариант прогноза населения свидетельствует о том, что к 2050 году население Венгрии может сократиться до 8.040,9 тысяч человек. Представленные авторами варианты разного вида прогнозов, базирующихся на специальных миграционных сценариях показали, что при сценарии устойчивого развития (то есть увеличить рождаемость с 1.3 до 1.9, и продолжительность жизни с 66.8 лет у мужчин и 75.3 лет у женщин до 81.8 лет и 88.6 лет, соответственно, положительное тогда сальдо миграции можно поддерживать на уровне в 13,5 тыс. человек. Если это не возможно сделать, а скорее всего это так, то необходимо привлекать по 40 тысяч мигрантов ежегодно для поддержания того же уровня населения в стране¹¹. Что думают по этому поводу чиновники?

Экспертный опрос

17 ведущих чиновников основных ведомств, ответственных за политику по отношению к мигрантам (МИД, МВД, Министерство труда и занятости, министерства социальной защиты, аппарат президента, профсо-

---

¹⁰ Melegh A.A. *Globalization, Ethnicity and Migration. Discourse, Institutions and Data in Hungary. Revised version of the paper presented at the International Seminar. April 25th, 2003, Novosibirsk, Academgorodok. Institute of Economics and Industrial Engineering; Habcsek L., Tóth P.P. A nemzetközi vándorlás szerepe a magyarországi népesség számának megőrzésében 1999-2050 között. The Role of International Migration in Maintaining the Size of the Hungarian Population between 1999-2050. Budapest, Demographic Research Institute, 2002*

¹¹ Там же.

юзы), а также представителей неправительственных организаций (Менедж), работающих с мигрантами и бизнесменов, имеющих опыт привлечения на работу иностранной рабочей силы проводился по целому ряду вопросов, касающихся вопросов привлечения мигрантов на венгерский рынок труда и сдерживающих этот процесс факторов. Анализ демографических показателей показал, что с демографической точки зрения существует проблема снижения населения и необходимости его подпитки в определенной мере¹². Также выданные разрешения на работу трудовым мигрантам свидетельствуют, что в отраслях, требующих низкоквалифицированный труд, существует определенный недостаток рабочих рук. Кроме того, ясно видна этническая окраска миграционных потоков. Поскольку основные прибывающие – это этнические венгры¹³.

Интересно, что из Румынии прибывает самый существенный поток мигрантов. В то же время известно, что довольно много граждан Молдовы полу-

---

¹² *Количество иностранцев, имеющих тот или иной вид на жительство, в 2001 году было 116.429 чел. В том числе 25,3% имели краткосрочный вид на жительство; 46,6% - долгосрочный и 9,3 разрешение на переселение. Для аппликирующихся на краткосрочный вид на жительство (до одного года), 80,5% иностранцев – выходцы из соседних стран, (57,5 % - граждан Румынии; 11,8 % - Украины; 4,7% - Словакии; 2,3% - бывшей Югославии. В этих странах проживает значительное венгерское меньшинство.*

На долговременный вид на жительство (два года и более с дальнейшим продлением) подавало 54.234 человека. Доля граждан из стран Европы составляла 75,3%, в том числе из Румынии - 36,7%, Украины – 9,3%, бывшей Югославии – 4,6%, Словакии – 4,4%, Германии - 4,3%.

¹³ *Количество иностранных граждан, имеющих разрешение на работу на 31 декабря 2001 года составляло 38.623 человек, хотя общее количество иностранных работников оценивается в 100.000 человек (включая тех, кому не нужно получать разрешение на работу работники иностранных компаний, иностранцы-хозяева таких компаний). Такое же количество венгров по оценке экспертов из Министерства труда выезжает в другие страны на работу по всему миру, хотя большинство их оседает в Германии и Австрии.*

Центр занятости в 2001 выдал 47.269 индивидуальных разрешений на работу иностранцам. Их количество возросло с 24,2 тысяч в 1997 году до 47,2 тысяч в 2001 году. Статистические данные распределения трудовых мигрантов по странам исхода показывают преобладание в потоке выходцев из соседних стран Румынии (57%), Украины (16,1%) и Словакии (6,3%). Югославия – 3,1%, Китай – 2,8%. Количество румынских трудовых мигрантов резко преобладает (см.: Labour Market Report 2001: National Employment Office - Research Bureau, and the Ministry of the Interior - Office of Immigration and Nationality).

чили в свое время румынские паспорта. Не исключен факт работы в Венгрии граждане Молдовы с румынскими паспортами. Официальные же цифры проживания граждан Молдовы на территории Венгрии очень малы. В переписи 2001 года они даже не попали в специальную группу, а прошли в графе «остальные» по количеству представителей своей этнической группы.

По данным министерства внутренних дел Венгрии¹⁴ за последние пять лет число граждан Молдовы, подававших на временный вид на жительство постоянно возрастало, но не превышало 200 человек в год. Количество подававших на долгосрочный вид на жительство не превышало 100 человек в год, а просящих разрешение на иммиграцию – колебалось в пределах 20 человек в год. Это понятно. Язык является одним из основных камней преткновения, а средняя заработная плата в Венгрии в 2-3 раза ниже чем в странах Европейского Союза.

Интересно, что если смотреть данные пограничной службы¹⁵, то данные будут несколько другими. Например, по гражданам Молдовы, пересекающим границу, картина не столь однозначная как по общей статистике иностранцев. Например, граждане Молдовы стабильно занимают одно из первых мест среди нарушителей при пересечении границы Венгрии. Так, они были на пятом месте из общего числа не пропущенных в Венгрию лиц в 2003-2004 годах (818 и 703 чел. соответственно), в списке национальностей, совершивших правонарушения связанные с нелегальной миграцией. Граждане Молдовы стоят на третьем месте после румын и украинцев (1418 чел. в 2004 год), а из числа задержанных нелегальных мигрантов, жители Молдовы вообще стоят на первом месте (299 чел. в 2004 году) обогнав украинцев, румын, словаков и сербов, то есть составляют 49% от общего числа нелегальных мигрантов.

В числе иностранцев, задержанных с поддельными документами граждане Молдовы также на втором месте после украинцев (730 чел. или 23% всех задержанных). Среди тех, кто пересекал границу запрещенным образом или пытался это сделать жители Молдовы занимают снова первое место (892 человек или 25% от общего числа задержанных в 2004 по сравнению с 683 чел. в 2003 году). Они опережают по этому показателю граждан Сербии, Румынии и Украины. Среди тех, кто находясь уже на территории Венгрии нарушили правила въезда и пребывания в стране жители Молдовы на пятом месте.

Таким образом анализируя данные пограничной статистики в отношении граждан близлежащих стран напрашивается определенный вывод: существует довольно интенсивный канал незаконной миграции

---

¹⁴ <http://www.bm.hu/web/portal.nsf/index>

¹⁵ <http://hor.gov.hu>

через территорию Венгрии. В этом потоке граждане Молдавии, например, принимают активное участие, в основном пытаясь перейти границу нелегальным образом и, видимо, работать также нелегально.

Почему складывается такая ситуация?

До настоящего времени Венгрия не являлась привлекательной для граждан соседних европейских стран, за исключением стран, имеющих венгерскую диаспору (Румынии, Словакии, Украины в первую очередь и в меньшей степени – Сербии, Хорватии). В этих странах венгры являются официальным этническим меньшинством, поскольку после Версальского договора около половины этнических венгров живет за пределами Венгрии в соседних странах. Поэтому в венгерском законодательстве нашел отражение этнический характер миграционных процессов и может даже в большей степени политика Венгрии нашла свое отражение в миграционных потоках¹⁶.

Нашей задачей в опросе венгерских чиновников было выяснить отношение к миграции, особенно трудовой официальных лиц и вопросы касались разных аспектов миграции, особенно трудовой.

Эксперты были единодушны в том, что не считают трудовых мигрантов серьезной проблемой для страны. С их точки зрения существует проблема незаконной миграции и трафика. Наибольшая осведомленность о проблемах трудовых мигрантов была в министерстве занятости и аппарате премьер-министра. В целом венгерские официальные лица на момент опроса не считали трудовых мигрантов проблемой.

Поскольку Венгрия не подписала определенных международных конвенций о мигрантах даже Европейской конвенции о трудовых мигрантах (так как параграфы о трудовых мигрантах не обязательны к подписанию), вопрос этот остается открытым. Один из экспертов – юрист считает, что для венгров подписание таких конвенций важно, аргументируя это тем, что чиновники рассматривают Венгрию, как принимающую страну и считают, что миграция не существенная и воз-

---

¹⁶ На основании Закона «Об этнических венграх» было выдано только 134 разрешения на работу, из них 110 в Румынии, 11 в Словакии, 6 на Украине и 2 в Хорватии и Словении. Большинство трудовых мигрантов как показывает вся статистика стран – этнические венгры из соседних стран или люди, говорящие на венгерском языке. Таким образом граждане соседних стран составляли в 2002 году 78,7% от всех получивших разрешение на работу.

Для всей совокупности трудовых мигрантов главные отрасли – строительство и производство строительных материалов (52%), торговля и ресторанный сервис (16,7%), спорта и культуры - (14,4%); в образовании – 2,7%, в здравоохранении – 2,7% и соответственно - 5,8% в сельском хозяйстве.

растать не будет, но при этом забывают, что венгры также могут ехать учиться и работать в других странах, где возможно могут подвергнуться дискриминации.

Было отмечено, что вопрос о правах трудовых мигрантов в Европейской конвенции несколько раз обсуждали, но в министерствах и правительстве относятся всегда очень негативно. Особенно в министерстве внутренних дел. Дело может быть связано с отсутствием финансов для обеспечения необходимого уровня защиты мигрантов. Таким образом по отношению к трудовым мигрантам венгерские политики ведут себя также как в других европейских странах. Но в целом с точки зрения эксперта, не ясно, почему у министерств и партий такая оппозиция миграционной тематике. По мнению экспертов из министерства труда нельзя говорить о нехватке рабочей силы в рамках страны, а только в отдельных регионах и по отдельным отраслям¹⁷. Между Венгрией и всеми соседними государствами существуют межправительственные договоры по обмену рабочей силой, которых по словам экспертов достаточно для регулирования трудовой миграции.

Трудовые мигранты не вселяют в представителя профсоюзов большого страха, поскольку большинство трудовых мигрантов - выходцы из соседних стран в основном этнические венгры. Многие по его мнению работают в приграничных районах и поэтому совершают каждодневные поездки. Роль профсоюзов, с точки зрения экспертов, упоминали в связи с двумя моментами - профсоюзы не заинтересованы в подписании такой конвенции, так как с их точки зрения это поощрение конкурентов. Мигранты занимают непрестижные рабочие места. Много венгров из сопредельных государств приезжает на работу в Венгрию, и при прочих равных условиях их нанимают более охотно, чем своих цыган. Даже за такую нишу есть конкурентная борьба.

В целом эксперты Венгрии не разделяют боязни многих политиков стран Европейского Союза о наплыве дешевой рабочей силы в страну. В Венгрии основной проблемой по словам экспертов для мигрантов является язык. Для подтверждения дипломов, переквалификации и поиска работы – нужно знание языка и хотя бы небольшой начальный капитал. Государственных интеграционных программ, позволяющих мигрантам изучать язык – не существует. По словам представителя МОМ даже беженцев они не могут в полной мере обеспечить такими курсами.

Количество нелегальных трудовых мигрантов в целом для Венгрии настолько незначительная¹⁸, что эксперты не считают ее сильно

---

¹⁸ *Нелегальная трудовая миграция. По оценкам экспертов нелегальный рынок труда составляет значительную часть экономики и приблизительно равен ле-*

влияющей на Венгерский рынок труда. Они полагают, что в будущем с вступлением в Европейский Союз количество таких должно уменьшиться (что противоречит мнению независимых экспертов). Один из экспертов отмечает, что они не боятся наплыва мигрантов после вступления в Европейский Союз, поскольку зарплаты в стране намного ниже чем в Европейском Союзе и язык трудный. Только через 30 лет планируется подтягивание уровня Венгрии по основным показателям к странам Европейского Союза. Они ожидают притока небольшого количества этнических венгров. Но порядка 1.000 в год по линии воссоединения семей.

Большинство экспертов признают, что они не заинтересованы в политике привлечения мигрантов как таковых. В Министерстве труда считают, что международная миграция Венгрии нужна, но затрудняются сказать в каком количестве нужны трудовые мигранты. Поскольку ощущается нехватка рабочей силы как по некоторым регионам, так и в отдельных отраслях. Кроме того, как и во всех странах Европы старение населения является и проблемой Венгрии.

Однако, привлечение трудовых мигрантов, должно быть в рамках законодательства. Существует и делается прогноз потребностей рынка труда, Европейская Комиссия делает обследование рынка труда и выпускает ежеквартальный прогноз. Министерство труда делает свои расчеты на основании этого прогноза.

Но, конечно, поскольку демографическая ситуация неблагоприятная, и идет старение населения то в некоторых отраслях мигранты будут привлекаться и в будущем, также как и в некоторых регионах. Однако, практически всегда добавлялось, что Венгрия имеет в соседних странах свою обширную диаспору¹⁹, которая дает ей возможности решать проблемы дополнительной рабочей силы, а других они не готовы принимать. Основной аргумент, что этническим венграм из соседних стран особой защиты не надо - у них есть знакомые и родственники в Венгрии. Данное обстоятельство вполне устраивает венгерское правительство. К этническим венграм относятся в целом с сочувствием²⁰ и

гальному (от 50.000 до 100.000 человек). Штрафы работодателям составляют от 250 до 5 тыс. долларов, однако пути официального трудоустройства иногда растягиваются до 6 месяцев и не устраивают ни работодателей ни мигрантов. С принятием Венгрии в страны, вступающие в Шенгенскую зону с 1998 года доля нелегальных мигрантов составляет около 80%.

¹⁹ Вебсайт правительственного департамента по этническому венгерскому меньшинству, проживающему в сопредельных странах <http://www.htmh.hu/report>

²⁰ Tóth J. *Pulling the Wool over Hungarians' eyes.* – Budapest, Regio, 2002.

считают, что им нужно помогать. Закон о Статусе этнических венгров призван служить этому²¹.

Эксперты из общественных организаций также подтверждают, что практически все венгры из соседних стран, приезжающие на работу, имеют в Венгрии или родственников или друзей, которые помогают им при устройстве на работу гораздо успешней, чем это смогут делать официальные власти.

В одном из интервью прозвучали опасения, что миграция угрожает безопасности страны, трудовые мигранты могут представлять определенную угрозу – так как они порождают преступность, поэтому Венгрия не поощряет трудовых мигрантов, при этом добавлялось - за исключением своих соотечественников, которые должны быть приняты как равноправные венгры. Мнения чиновников разделились, многие считают, что Закон о Статусе должен помочь венграм из соседних стран, поскольку венгры из сопредельных стран должны иметь преимущества перед другими мигрантами.

Этот вопрос как политический, так и этический – как воспринимать этнических венгров – как дешевую рабочую силу или как равных? Государственная политика говорит о втором, но экономическая – о первом. В Министерстве труда не разделяют это мнение и считают, что этническим венграм надо дать возможность беспрепятственно приезжать, но работать на условиях, общих для всех иностранцев на рынке труда.

Вопрос о Статусе этнических венгров - политический вопрос. Все партии интересуют больше политические аспекты. Сам Закон о статусе этнических венгров уже модифицирован в соответствии с правилами Европейского Союза и не противоречит им. Один эксперт отмечает: «Мы не считаем, что нужно границу закрывать, пусть будет свободное движение (с Украиной, Румынией, например), но на рынок труда мигранты будут попадать только как граждане третьих стран. Законы будут очень строгие на этот счет, с точки зрения получения разрешения на работу».

Эксперты экономисты считают, что надо отличать моральные аспекты приема трудовых мигрантов от экономических. Если по моральным аспектам принимать мигрантов, то страна может стать банкротом и надо защищать свой рынок труда.

В Министерстве Внутренних дел удалось поговорить только с представителем отдела по беженцам и лицам ищущим убежище. У МВД

---

²¹ Закон «Об этнических венграх» (Акт LXII - 2001), проживающих в сопредельных странах

основное направление в миграционной сфере – борьба с нелегальными мигрантами. Отдел эмиграции предпочел формальный ответ, отсылая со всеми вопросами к министерству труда, как основной решающей силе. Представители министерства Внутренних дел отметили, что вопрос выдачи рабочих виз прерогатива министерства труда и занятости. Тем не менее это не совсем так, поскольку по словам эксперта их аппарата президента, именно нежелание и может быть боязнь министерства внутренних дел в участии в разработке к подписанию положений по трудовым мигрантам заблокировало процесс принятия решения в части подписания определенных статей Европейской конвенции по легальному статусу трудовых мигрантов²², которые не являются обязательными к подписанию. Их ведомство отвечает за получение легального статуса проживания в стране, с этой точки зрения только беженцы и категория лиц, приравниваемых к ним на некоторое время могут получить работу без поездки в страну исхода за рабочей визой.

Насколько изменится миграция после вступления в Европейский Союз не ясно. Так как существует значительная приграничная миграция, сельскохозяйственная, сезонная, на строительстве, если нужно будет платить за визы и ждать, кто знает как много мигрантов готовы будут платить и ждать?

Выводы по опросу официальных лиц:

1. Трудовые мигранты составляют незначительное количество (чуть больше 1% от населения страны) и не влияют на развитие страны. Венгрия, в принципе, не поощряет в своей политике миграционный приток, и не предполагает расширять масштабы существующей миграции, поскольку страна получает постоянный приток мигрантов из соседних стран и он носит ярко выраженный этнический характер (более 80% трудовых мигрантов - этнические венгры из сопредельных государств). Мигрантов из других стран не считается нужным поощрять.

2. Эксперты не ожидают притока большого числа мигрантов извне из-за трудностей языка и отсутствия специальных интеграционных программ, (включающих льготный языковой тренинг) для мигрантов.

3. Эксперты в большей мере воспринимают миграцию в рамках в венгерско-венгерских отношений. Они воспринимают (может быть, подсознательно) миграцию как «внутреннее» дело страны в системе «бывшей» империи.

4. За исключением политики в отношении этнических венгров, Венгрия не имеет специальной миграционной политики, а следует поли-

---

²² См.: *European Convention on Legal Status of migrant Workers, Chapter 1, articles 9, 17, 18.*

тике стран Европейского Союза, законы которого являются приоритетными по сравнению с другими международными законами.

5. Наличие межправительственных соглашений о трудовой миграции позволяет Венгрии с точки зрения официальных экспертов успешно решать вопросы трудовой миграции. Наличие у большинства этнических венгров из соседних стран родственников и друзей в Венгрии успешно решает эту проблему. Эти мигранты находят работу, в основном малопrestiжную, и даже успешно конкурируют с местным цыганским меньшинством на рынке труда.

Работодатели, общественные организации и сами мигранты считают, что с мигрантами много проблем. Им трудно получить консультации, срок ожидания разрешения на работу (2 месяца), но реально перерастает в пол-года, учитывая сбор того количества документов, которые надо предоставить как работодателю, так и мигранту. Этот срок для работодателя и мигранта очень долгий. Разрешение выдается максимум на один год, а далее - снова та же процедура. Получение рабочей визы только в стране исхода тоже неудобно. Большая бюрократическая процедура толкает как работодателей и трудовых мигрантов в сектор теневой экономики. Как показывает официальная статистика пограничной службы, рассмотренная картина по миграционным потокам совсем не однозначна. Существует значительное количество потенциальных желающих, в основном из соседних государств (Румынии, Молдовы, Украины, Сербии) пересечь венгерскую границу с целью транзита или нелегальной работы, очень трудно оценить реальные цифры. Мнение официальных лиц несколько отличается от статистических данных пограничных служб.

Приложение

Законодательные нормы Венгрии и трудовые мигранты

Существует немного законодательных актов, регулирующих поведение трудовых мигрантов на Венгерском рынке труда. Трудовой кодекс не содержит специальных положений по защите трудовых мигрантов и членов их семей. Эти законы регулируют поведение иностранцев на венгерском рынке труда. Так, Трудовой кодекс отмечает, что трудовые мигранты имеют право участвовать в венгерских и создавать свои собственные организации или профсоюзы, но в нем нет отражения положения о социальной защите в случае увольнения трудового мигранта несмотря на необходимость уплаты всех налогов включая отчисления в фонд безработицы. Согласно венгерскому законодательству каждая фирма и каждый работодатель (за исключением дипломати-

ческого корпуса) должны платить социальную страховку и налог в фонд по безработице. Однако в случае потери работы мигрант не может воспользоваться этим правом и должен покинуть страну, так как разрешение на работу ему выдается под конкретное место работы и не может быть использовано для работы в другом месте.

Акт 1У от 1991 года о содействии занятости и обеспечении пособий безработным регулирует попадание иностранцев на венгерский рынок труда. Для получения разрешения на работу работодатель должен представить прошение и все необходимые документы в местный центр занятости и ждать 30 дней, найдется или нет на это место венгр. Если не находится, то местный центр занятости начинает процесс подготовки разрешения. Данное разрешение выдается максимально на один год и годен для конкретного места работы, и позиции. Потеряв работу мигрант не может рассчитывать на пособие по безработице, на другие фонды и переквалификацию.

Закон 8/1999 (XI.10) Министерства социальной защиты и семьи также регулирует занятость иностранцев отмечает, что для иностранных компаний не нужно получать разрешение на работу, также как и для иностранных миссий и фермеров - держателей специальных сертификатов по продаже своей продукции.

Часть 19 Акта LXXX от 1997 года о лицах попадающих под социальную защиту (Hungarian -TBJ) далее развивает законодательство по правам мигрантов в социальной сфере. В нем отмечается, что мигрант не автоматически имеет доступ к социальным фондам, если он работает на иностранную компанию. Мигрант может пользоваться только скорой медицинской помощью, если межгосударственные договоры существуют между Венгрией и страной происхождения мигранта. Мигранты, работающие в приграничной зоне (из соседних стран) могут использовать социальные фонды в обеих странах. Если венгерский работодатель официально нанимает иностранца – то мигрант включен в систему социальной защиты.

MASS MEDIA, MIGRAȚIA ȘI FENOMENUL INTERCULTURALITĂȚII

Victor MORARU
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Liberă Internațională din Moldova
doctor-habilitat în științe politice
profesor,
prorector pentru activitatea științifică

Tatiana MORARU
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova,
facultatea de matematică și informatică
catedra de limbi moderne aplicate
magistru în jurnalism și științele comunicării

Reprezentarea generală despre mass media presupune, în mod unanim acceptat, atribuirea acestora a unor funcții multiple, legate în primul rând de activitatea de difuzare în proporții vaste a informației adresate unui auditoriu de masă. Prin însăși natura lor, prin rațiunea de a fi, mass media au avut și au un rol deosebit în societate și, respectiv, funcții precise la fiecare etapă de existență și de dezvoltare a sferei mediatică. Ca parte a ansamblului social, mass media răspund necesităților vitale ale societății.

Pe parcursul anilor, evoluția tehnologică a mijloacelor de comunicare de masă, sporirea disponibilităților comunicaționale oferite auditoriului a conturat o nouă configurație a universului mediatic, marcat de o expansiune consecventă, de un efort continuu de diversificare a modalităților de transmitere a mesajului, de o afirmare vizibilă a noilor factori de incidență asupra fluxului informațional. Provocările, generate de noile circumstanțe politice, sociale, economice au determinat și calitățile noi ale misiunii pe care și-o asumă mass media în societatea contemporană.

Este evident că *informarea* reprezintă funcția capitală a mass media. În același timp, definițiile actuale ale mass media accentuează tot mai mult, printre caracteristicile proprii mijloacelor de comunicare de masă, reliefația acțiunii de *corelare* prin care mass media participă la supravegherea și men-

ținerea ordinii sociale, la dezvoltarea consensului și la acțiunea de integrare, ajutând la stabilirea relațiilor și la coordonarea numeroaselor și disparatelor activități sociale, politice, economice și culturale, asigură legătura și continuitatea valorilor sociale și spirituale ale popoarelor.

De observat, dintr-o atare perspectivă, rolul de mediator al mass media. În fond, în societatea contemporană, practic, întreaga populație este antrenată în diferite forme ale comunicării, iar comunicarea în sensul modern, în accepția cercetătorului francez Régis Debray, reprezintă "un răspuns la o chestiune de ordin foarte important și permanent: medierea"²³.

Pentru societate în ansamblu, această particularitate a mass media are o însemnătate deosebită. În condițiile în care sintagmele „globalizare”, „integrare europeană”, au devenit slogane ale zilei, sporește rolul mass media în procesele reale de integrare. Un singur exemplu în acest sens: în cadrul procesului de constituire a Europei, guvernele europene au alocat mai mult de 500 milioane euro pentru promovarea Programului "Televiziunea transfrontalieră", arătând astfel că dezvoltarea și armonizarea sectorului mediatic nu este deloc mai puțin importantă pentru destinul Europei noi decât introducerea în acest spațiu a monedei unice sau deplasarea liberă a cetățenilor. Esența Programului rezidă, în primul rând, în lichidarea barierelor în toate țările comunității în ceea ce privește receptarea și retranslarea producției televizate a țărilor respective. Integrarea devine, de fapt, nu doar un subiect privilegiat al demersului mediatic, mijloacele de comunicare de masă își asumă chiar calitatea de actor al procesului de integrare. Potențialul mass media în acest sens este greu de subestimat.

Realitatea social-politică actuală demonstrează că una dintre cele mai semnificative trăsături ale timpului, cu implicații adânci în procesul de transformare a tiparelor existente ale vieții sociale, rezidă în amploarea care caracterizează în prezent contactele dintre oameni, dintre popoare și culturi, dezvoltarea colaborării internaționale, aprofundarea diverselor forme de colaborare dintre state, respectiv, sporirea circulației oamenilor, produselor și ideilor, determinând accentuarea proporțiilor fenomenului migrației, care a cuprins în ultimul timp milioane de oameni.

Migrația este un proces normal și firesc de funcționare a societății umane. Fenomenul dat reprezintă mobilitatea populației, în special a forței de muncă, o caracteristică, propriu-zis, a societății moldovenești în condițiile în care datele statistice, fie oficiale, fie cele neoficiale, atestă sute de mii de cetățeni ai republicii, plecați în străinătate pentru a munci. Avansând în prim-planul atenției sociale, problema migrației provoacă legitime îngrijo-

---

²³ Debray R. *La médiologie* // http://cqfd.teluq.quebec.ca/distances/DI_1_g.pdf

rări și este dezbătută tot mai mult în țările implicate în proces (în spațiul Uniunii Europene, în Europa Centrală și de Est). În ultimii ani problema migrației începe să preocupe tot mai insistent Rusia²⁴.

Extinderea Uniunii Europene, marcată de aderarea a zece state noi la Uniunea Europeană comportă chestiunea impactului pe care-l poate avea fenomenul respectiv. În cadrul unei dezbateri televizate organizate de BBC World, participanții au subliniat nevoia de control atent asupra modului în care are loc procesul imigrării. Astfel, ministrul italian Lucio Stanca a expus părerea că temerile publice legate de imigrație sînt în mare parte rezultatul erorilor care au permis un fenomen migrațional necontrolat, arătînd că trebuie făcute eforturi pentru educarea publicului spre a înțelege că lucrătorii din exterior sînt necesari, în condițiile în care rata natalității în scădere în Europa face ca importul de muncitori să reprezinte o componentă esențială pentru procesul de producție curent și pentru menținerea nivelului de trai. De fapt, teama de un val imens de emigranți economici este nefondată, s-a menționat în cadrul dezbaterilor: 14 studii recente au arătat că emigrarea, datorată extinderii Uniunii Europene prin aderarea a 10 noi membri, nu ar trebui să aducă efecte preponderent reprobabile²⁵.

Oricum, este clar că un astfel de proces de amploare, cum este procesul migrațional, trebuie să fie raționalizat, orientat, reglementat. De altfel, tocmai asupra acestui lucru indică și în cazul Republicii Moldova experții internaționali, recomandînd autorităților promovarea măsurilor de dezvoltare a sistemului de gestiune a migrației²⁶.

În acest context nu poate fi neglijat un astfel de factor cum este cel mediatic-comunicațional. Legătura dintre problema migrației și problema comunicării interculturale se prezintă drept una firească, deoarece tocmai promovarea prin intermediul mass media a unei comunicări interculturale eficiente contribuie la adaptarea adecvată a migrantului într-un mediu străin, îi oferă posibilitatea integrării. Înseși realitățile sociale actuale impun subiectele migrației și ale comunicării interculturale drept unele de prim rang pentru forțele politice, pentru cercetările științifice și, nu în ultimul rînd, pentru

---

²⁴ Cf.: Захватов А.. Мигрант как пицца для "желтых" медиа и психолога-соискателя. // http://www.russ.ru/ist_sovr/20020822_kagr.html; Миграция в России: проблемы и противоречия. // http://www.russia-today.ru/2002/no_11/11_topic_1.htm; Бабасян Н. Не надо путать иммиграцию с туризмом. // <http://www.izvestia.ru/world/article40899>.

²⁵ Problema imigrării după extinderea Uniunii Europene a fost luată în dezbateri la Varșovia. // <http://www.mcc.md/news/ro/default.asp?c=3>.

²⁶ Cf.: Agenția de Presă «Flux», 2004, 5 martie.

mass media.

Provocarea globală, generată de aceste circumstanțe, solicită necesitatea armonizării obiectivelor de ordin social cu noile realități, incluzând, implicit, imperativul examinării capacităților de stabilire a unei comunicări corecte care ar favoriza procesele de integrare socială și profesională, ar oferi soluții pentru rezolvarea adecvată a problemelor migrației și multiculturalismului. Ținând cont de faptul că mijloacele de comunicare de masă reprezintă adevărate vehicule ale cunoștințelor, ale reprezentărilor despre diversitatea lumii contemporane, tocmai mass media le revine un rol deosebit în asigurarea unei înțelegeri mai profunde a specificului relațiilor dintre indivizi cu identități socio-culturale diferite, precum și în conștientizarea propriei identități în cadrul procesului integrațional.

Consumând produsele mass media, milioane de oameni se dovedesc a fi legați prin nenumărate fire invizibile: fiind expuși constant aceluiași mesaj, ei ajung să împărtășească aceleași valori și reprezentări culturale, să posede cunoștințe asemănătoare, să gândească prin informații, idei și simboluri analoge. Tocmai în acest context apare justificată ideea "satului global", lansată de cercetătorul canadian M.McLuhan. Din perspectiva acestei realități, mass media pot fi considerate un adevărat "ciment social", care apropie diversitățile și coagulează societatea contemporană. În acest context, importantă și pe deplin justificată apare abordarea fenomenelor socio-culturale actuale, inclusiv, a fenomenului migrației, din perspectiva *interculturalității*.

Comunicarea interculturală – cea care caracterizează specificul relațiilor dintre indivizi cu identități socio-culturale diferite, precum și conștientizarea propriei identități în cadrul procesului integrațional, reprezintă o realitate cotidiană, un mod de existență, practic, al societății. Atestarea pluralității lingvistice și etnoculturale a societății, proprie conceptului multiculturalismului, comportă recunoașterea faptului coexistenței culturilor și a legitimității acestei pluralități, elucidează gradul sporit de influență a altor culturi și civilizații asupra patrimoniilor naționale socio-culturale. Totodată, raportarea în societate a viziunii multiculturale la dinamica reală a transformărilor social-politice dictează necesitatea deplasării accentelor în abordarea proceselor de întâlnire – reală sau virtuală - a valorilor și culturilor, spre o perspectivă *interculturală*, întemeiată pe principiile cooperării, intercunoașterii și interacțiunii culturilor, renunțând la juxtapunerea lor.

De la presă se așteaptă să pătrundă fenomenele reale și observate, să ofere – în măsura posibilităților - răspunsuri la multiplele probleme generate, în cazul nostru, de ascensiunea interculturalității. Una dintre aceste întrebări ar putea constitui o axă a acțiunii mediatice: „Cum și în ce măsură oamenii și culturile lumii se autopercep în îngemănarea diferențelor sale și în

ce măsură această autopercepție în cadrul societății mondiale devine un factor esențial al comportamentului?²⁷.

Practica mediatică actuală demonstrează, într-un mod cert, interesul crescând al mass media pentru abordarea problematicii migrației, a problematicii interculturale, respectiv, în condițiile în care dezvoltarea competenței comunicative interculturale a individului devine o necesitate strategică, un răspuns adecvat la provocările societății moderne, preocuparea pentru promovarea acestei competențe ar trebui să devină o componentă esențială a activității mediatice.

Paginile presei, emisiunile radio și televiziunea profilează însă, de multe ori, o percepție confuză a problemelor respective, o tratare lejeră a multiplelor aspecte legate de migrație, de diversitate și comunicare interculturală, o cunoaștere insuficientă a situațiilor reale. De aici provine superficialitatea tratării tematicii respective. Se operează, de foarte multe ori, cu scheme, cu clișee, cu stereotipuri perimate, dar jurnaliștii nu că ar veni să răstoarne aceste scheme, ci, dimpotrivă, le ajustează, le mențin și le perpetuează.

Și atunci, dilema dintre "a dezvălui esența fenomenului" și "a-i arăta elementul spectacular" se rezolvă în favoarea celei de-a doua opțiuni. A vorbi despre problemele reale ale migrației în mass media înseamnă, respectiv, a vorbi la nivelul doar de "fapt divers". Pe când, alături de aceste subiecte, în mod preponderent reportericești, este nevoie și de materiale analitice, de jurnalism de investigație.

Este nevoie de a identifica problemele, de a clarifica dimensiunea și ponderea lor reală, de a le dezvălui aspectele primordiale, sugerând chiar răspunsuri practice. Este evident, că a vorbi despre astfel de probleme nu este întotdeauna inofensiv, și eventualitatea unei reacții neunivoce în rândurile audienței este foarte probabilă. Pentru că, într-adevăr, ar fi incorectă afirmația că circumstanțele coexistenței nu prezintă dificultăți, atunci când diferențele culturale sînt atît de pronunțate. La fel cum este inadecvată lansarea unor teze de gen alarmist, fără a oferi o estimare, mai mult ori mai puțin precisă, a situațiilor cotidiene. Spre exemplu, reflecțiile jurnaliștilor occidentali în cadrul prezentării problematicii respective accentuează, de multe ori, dificultățile și limitele reale, legate de abordarea domeniului respectiv²⁸.

În orice caz, extinderea fenomenului migrației implică pentru mass media, ca și pentru forțele politice, necesitatea observării atente a mobilității populației, dar și a participării active la canalizarea acestei mobilități într-o albie adecvată exigen-

---

²⁷ Бек У. Национальное государство утрачивает суверенитет. // Ашкеров А. Сумерки глобализации. – Москва: Ермак, 2004, с.50.

²⁸ Cf.: *Comment parler de l'immigration dans les medias?* / Table ronde. // *Les Cahiers du Journalisme*, 1998, nr.4, pp.10-31.

țelor timpului, dar, mai ales, la diminuarea consecințelor reprobabile ale acesteia. Acest lucru se datorează, nu în ultimul rând, faptului că mass media reprezintă pentru cititori, radioascultători și telespectatori, utilizatori ai Internet-ului, o sursă esențială de obținere a informației privind acel sector al vieții social-economice pe care îl întruchiează fenomenul migrației. După cum atestă datele unor cercetări sociologice, o parte însemnată a audienței mass media - de la 17,5% la 19,1% - află tocmai din paginile presei, din emisiunile radio și tv amănunte despre țara preconizată pentru plecare²⁹.

Pornind de la ideea importanței torentelor informaționale difuzate prin intermediul mijloacelor de comunicare de masă, privind problematica migrației pentru așteptările și interesele audienței, cercetătoarea A. Roșca a întreprins o examinare a activității de reflectare a problematicii migrației în paginile a trei publicații republicane: "Moldova Suverană", "Независимая Молдова" și „Flux”. Au fost examinate colecțiile ziarelor pentru o perioadă de un an, cu evidențierea materialelor consacrate fenomenului migrației³⁰.

Din cele 59 de materiale evidențiate, 15 au fost publicate în "Moldova Suverană", 18 - în "Независимая Молдова" și 26 - în „Flux”, fapt care denotă atenția acordată de colectivele instituțiilor mediatic date problematicii în cauză. Cele mai abordate subiecte s-au dovedit a fi, în primul rând, cele consacrate migrației forței de muncă. De menționat, că în materialele consacrate problemelor angajării cetățenilor Republicii Moldova în câmpul de muncă din străinătate prevalează maniera criticistă de abordare a faptelor.

În general, spectrul problemelor abordate de presă în acest sector este destul de variat - în viziunea cercetătoarei, ziarele analizate au reușit să prezinte aspectele cele mai diverse ale problemei migrației, să dezvăluie o serie de tendințe și fapte relevante. O atenție aparte revine abordării diverselor aspecte ale temei dintr-o perspectivă etică. În calitate de neajuns al activității organelor de presă vizate, autoarea articolului remarcă faptul că ziarele date manifestă, prin publicațiile inserate în paginile sale, o atitudine negativă față de migrație, fără însă a propune anumite soluții, fără a sugera căile de depășire a unor situații dificile în domeniu. O altă lacună, semnalată de specialiștii în problemele migrației, este "lipsa evidentă în paginile mass media a materialelor cu caracter analitic"³¹.

---

²⁹ Cf.: Мошняга В. Независимая Молдова и миграция. – Кишинэу: Молд.ГУ, 1999, с.187.

³⁰ Cf.: Рошка А. Масс медиа и проблемы миграции (на примере Республики Молдова). // *Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă*. – Chișinău: Captes, 2000, pp.8-23.

³¹ Мошняга В., Краузе А. Информационное пространство Молдовы и миграционные процессы: современное состояние и сущность отражения. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Partea XIII*. – Chișinău: USM, 2000, p.169.

Este justificată, în această ordine de idei, aserțiunea: "În presa noastră nu se observă deocamdată interesul constant al jurnalistului pentru o anumită stringență din societate, o ambiție de a reflecta o problemă socială în toată complexitatea sa"³², adăugînd că o astfel de problemă ar putea fi pentru presă tocmai problema migrației. Poate fi remarcat că în ultimul timp în ziarurile citate, dar și în alte eșaloane ale mass media, se întîlnesc nu atît de multe materiale care ar reflecta situațiile în care nimeresc cetățenii din Republica Moldova în procesul activității lor în străinătate în calitate de muncitori – legalizați sau ilegali, problemele cu care se confruntă omul într-o țară străină. Totuși, odată cu acumularea experienței de către jurnaliști, pe de o parte, și amploarea dobîndită de fenomenul ca atare, pe de altă parte, astfel de materiale încep să apară mai des („Jurnal de Chișinău”, „Timpul” ș.a.).

Or, perioada de tranziție prin care trece în prezent Republica Moldova, condiționînd apariția unei serii de schimbări în cadrul societății noastre, schimbări care necesită stimularea de noi cunoștințe, de noi deprinderi și abilități, dictate de noile exigențe ale realității social-economice, determină necesitatea abordării, în special, a problematicii omului, a particularităților aflării lui pe pămîntul străin, în circumstanțe noi ("migrația creează situații care solicită de la toți cei antrenați în acest proces, dovezi de flexibilitate și capacități de adaptare"³³ - a contribui la dezvoltarea acestor capacități, este și aceasta o misiune a mass media), respectiv, acordării unei atenții speciale problemei comunicării interculturale.

Pentru mass media, abordarea migrației din perspectiva interculturală presupune elaborarea unor strategii și formule jurnalistice, orientate spre sensibilizarea audienței asupra aspectelor de ordin intercultural în viața societății. Mesajul propus de mass media va fi, respectiv, axat pe prezentarea realităților diverse, pe evidențierea experienței oamenilor aflați în situații de interculturalitate, pe realizarea unei veritabile corespondențe dintre culturi, în sensul de a insista asupra transmiterii "încărcăturii culturale" naționale și asupra înțelegerii și acceptării alterității. Se poate recurge în acest sens - și este o practică deja încetățenită în presa noastră - la analiza studiilor de caz, la publicarea fragmentelor din opere literare, textelor cu caracter informativ privind aspecte civilizatoare, la prezentarea rezultatelor unor sondaje sociologice, la dezvoltarea unor aspecte culturale sub aspect contrastiv (s-a remarcat că conexiunea interculturală antrenează preponderent reprezentările contrastante) ș.a.

Șansele mass media în reflectarea diferitelor aspecte ale interculturali-

---

³² Cf.: *Reportajul social*. – Chișinău: CIJ, 2002, p.5.

³³ Pfaff-Czarnecka J. *Migration et flexibilité*. // *Ethnologie française*, 2002, April-Juin, Tome XXXII, p.263.

tății și în promovarea eticii interculturalității sînt destul de mari. Prezența individului într-un mediu cultural divers este în egală măsură incitantă și aducătoare de noutate, adică ademenitoare în calitate de subiect jurnalistic. Aceeași atractivitate o pot prezenta situațiile conflictuale, înregistrate în cadrul comunicării interculturale.

În cadrul migrației are loc interacțiunea oamenilor de diverse etnii, rase, limbi și culturi. Prin comunicare, determinată, în cazul nostru, de procesul migrației, oamenii își îmbogățesc cunoașterea despre țările și popoarele, diferite în raport cu cele cărora le aparțin, obțin competențe lingvistice și profesionale. Rolul mass media, în această ordine de idei, este foarte important. Dacă se acceptă, drept una dintre definițiile posibile și concise, că "a comunica" înseamnă și "a pune în valoare elementele comune", tocmai valențele interculturale oferă posibilitatea relevării și valorizării elementelor comune, a evidențierii asemănărilor și diferențelor, pentru a depăși barierele ce împiedică pătrunderea într-un mediu străin, pentru a se recunoaște și a se înțelege mai bine *în și prin* "Altul", pentru a se îmbogăți din punct de vedere spiritual și, în definitiv, pentru a proceda la o apreciere și deschidere. Forma mediatică este și ea o formă rezonabilă de apropiere de cultura cu care individul se află ori se va afla în interacțiune.

Întrucît conceptul interculturalității vizează ansamblul reprezentărilor pe care un individ / o comunitate le are despre un alt individ / o altă comunitate, acest ansamblu constituindu-se, prin urmare, mai întîi de toate, din percepții bazate pe acumularea cunoștințelor despre cultura străină, rolul presei în construirea și transmiterea imaginii altor realități este foarte mare. Este firesc ca aspectele cognitive, presupunînd, în mod tradițional, achiziționarea informațiilor cu privire la istoria, cultura, obiceiurile străine să cuprindă și acumularea cunoștințelor vizînd diferențele culturale existente, precum și pătrunderea fenomenelor culturale și, respectiv, a modului de abordare a acestora³⁴.

Reieșind din cele menționate, sarcina mass media este, așadar, de a ajuta, prin informația selectată și propusă audienței, prin opiniile, comentariile, imaginile, reportajele publicate, să plaseze audiența în context intercultural, facilitînd – în acea măsură în care se ajunge la sensibilizarea auditoriului – perceperea / autoperceperea interculturalității, ascensiunea spre o comunicare interculturală eficientă.

Este adevărat, subiectele interculturale sînt marcate de un grad sporit de complexitate, ele nu pot fi reduse la înțelegerea simplistă a actului de comunicare interculturală, redus doar la cunoașterea și admirația civilizației străi-

---

³⁴ Gallien Ch. *Langue et competence interculturelle. // Le francais dans le monde, 2001, nr.311, p.22.*

ne. Este important de a reflecta asupra motivațiilor și consecințelor fenomenului interculturalității, de a propune soluții.

Venind în contact cu o altă lume, persoanele imigrate, fiind deposedate de anumite repere și referințe de origine, percep imposibilitatea de a înțelege și de a fi înțelese drept un adevărat "traumatism" intelectual și moral, suportând un „șoc cultural”³⁵. "Întâlnirea cu "altul", menționează cercetătorul italian D. Antiseri, - comportă, într-un mod necesar, criza, imediată ori ulterioară, a credinței indivizilor proveniți dintr-o societate tradițională, periclitează caracterul sacru, absolut, imuabil al acestor tradiții, adică afectează viziunea asupra lumii, valorile, instituțiile, comportamentele, tehnicile, cunoștințele”³⁶.

Pentru mass media în spațiul marcat de spiritul migrațional, abordarea problematicii destul de dinamice cum sînt diversitatea, interculturalitatea și implicațiile sociale ale acestora lansează mereu situații noi, evidențiază noi atitudini, valențe necunoscute pînă acum. În consecință, mass media urmează să-și găsească mai hotărît locul său în cadrul efortului general, orientat spre dezvoltarea unei personalități pe potriva exigențelor contemporaneității, capabile să-și dezvolte flexibilitatea cognitivă, sensibilitatea culturală, spiritul realist față de valorile și atitudinile culturale. Tocmai aceste atribute individuale, dezvoltate și în urma demersului mediatic intercultural, reprezintă premisele necesare pentru o comunicare interculturală eficientă, precum și factorii stimulatori pentru contactele și schimburile transculturale, pentru ceea ce numim „integrare”.

În orice caz, mijloacele de comunicare de masă trebuie să conștientizeze și ele importanța sporirii efortului în vederea promovării obiectivului de dezvoltare a competențelor interculturale ale audienței lor. S-ar putea spune că mass media ar trebui să se pronunțe mai hotărît în calitate de agenți ai acțiunii interculturale, să adopte o poziție mai deliberată, orientîndu-se nu doar la înregistrarea diferitelor aspecte ale proceselor interculturale, dar și la gestionarea – specifică - a acestora.

Promovarea înțelegerii reciproce, a toleranței active, a acceptării diferențelor culturale, susținerea spiritului de cooperare, a interesului pentru alte moduri de viață se înscriu firesc în contextul finalităților mediatice majore. Este evident că un astfel de proces nu poate fi decît unul continuu, permanent, în calea societății contemporane spre afirmarea diversității.

Mass media ar trebui să prezinte în publicațiile sale aspectele aplicative

---

³⁵ Cf.: Lavric A., Moraru T. *Mass media și comunicarea interculturală*. – Chișinău: Presa, 2005.

³⁶ Antiseri D. *La globalizzazione nella cultura. // La globalizzazione: attese e preoccupazioni*. – Soveria: Rubbettino, 2000, p.75.

ale comunicării la nivel interpersonal, să-și asume, într-un fel, rolul de “manager cross-cultural”. Mesajele mass media dispun, indiscutabil, de potențialul de facilitare a integrării individului într-un grup intercultural divers. Acest lucru transpare în urma accentuării în subiectele abordate a unor astfel de aspecte, cum ar fi: diversitatea culturilor; similaritățile și diferențele interculturale; nivelurile interculturalității; specificul contactelor profesionale ale indivizilor aparținând diferitelor culturi; identitatea culturală.

Practica socială relevă că mijloacele de comunicare de masă dispun de potențialul necesar pentru a orienta audiența spre cunoașterea unor altor orizonturi, spre optimizarea tehnicilor de negociere și îmbunătățirea modalităților de implicare în orice gen de activitate, spre eficientizarea stilurilor de comunicare interpersonală și a reacției omului în circumstanțe necunoscute. Este vorba, adică, de sarcina de dezvăluire, descriere și argumentare, în definitiv, de implementare a diferitelor tehnici de comunicare, abordate din perspectiva interculturalității. Astfel de tehnici mizează pe dezvoltarea analizei comparative, pe dezvăluirea diferențelor între diverse moduri de existență.

Problematica mass media, din perspectiva comunicării interculturale, ar trebui să fie axată tocmai pe problema adaptării la realitățile geografice și la relațiile umane, diverse de cele cu care individul este obișnuit. Ideea de bază, promovată, în acest caz, ar fi depășirea etnocentrismului care generează dificultăți în procesul comunicării.

Cunoscutul filozof și sociolog Jurghen Habermas afirma, de altfel, în această ordine de idei: "Pentru imperiile din Antichitate lumea de dincolo de hotarele lor nu exista decât prin prisma poziției centrale pe care le-o dădea propria lor viziune despre lume. Înțelegerea modernă de sine este, dimpotrivă, marcată de un universalism, bazat pe egalitatea care nu numai că pretinde o desprindere de propria perspectivă, dar impune o deparțicularizare a propriei priviri care trebuie raportată la perspectivele de interpretare adoptate de celălalt, privit ca un egal"³⁷.

Este vorba deci de o integrare, nu de asimilare, și tocmai această integrare ajută societatea în ansamblu la depășirea barierelor politice, etnice, religioase, sociale și culturale.

Bibliografia

Antiseri D. La globalizzazione nella cultura. // La globalizzazione: attese e preoccupazioni. – Soveria: Rubbettino, 2000, pp.75-80.

---

³⁷ Habermas J. Statuia și revoluționarii. // “Le Monde”, 2003, 2 mai.

- Comment parler de l'immigration dans les medias? / Table ronde // Les Cahiers du Journalisme, 1998, nr.4, pp. 10-31.
- Debray R. La médiologie. // http://cqfd.teluq.quebec.ca/distances/D1_1_g.pdf
- Gallien Ch. Langue et compétence interculturelle. // Le français dans le monde, 2001, nr.311, p.21-25.
- Habermas J. Statuia și revoluționarii. // "Le Monde", 2003, 2 mai.
- Lavric A., Moraru T. Mass media și comunicarea interculturală. – Chișinău: Presa, 2005.
- Moraru V. Migrația, mass media și interesele politice. // Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. – Chișinău: CAPTES, 2000, pp.106-112
- Pfaff-Czarnecka J. Migration et flexibilité. // Ethnologie française, 2002, April-Juin, Tome XXXII, p.260-278.
- Reportajul social. – Chișinău: CIJ, 2002.
- Рошка А. Масс медиа и проблемы миграции (на примере Республики Молдова). // Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. – Chișinău: Captes, 2000, pp.8-23.
- Ашкерев А. Сумерки глобализации. – Москва: Ермак, 2004.
- Мошняга В., Краузе А. Информационное пространство Молдовы и миграционные процессы: современное состояние и сущность отражения. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIII. – Chișinău: USM, 2000, pp.168-180.
- Мошняга В. Независимая Молдова и миграция. – Кишинэу: Молд.ГУ, 1999.

**МОЛДАВСКИЕ МИГРАНТЫ-СТРОИТЕЛИ
И ПРИНИМАЮЩЕЕ ОБЩЕСТВО В КОНТЕКСТЕ
«РОССИЯ И ЕВРОПЕЙСКИЙ СОЮЗ»
(на основе социологических исследований)**

Валерий МОШНЯГА
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский госуниверситет
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра политических и
административных наук
доктор-хабилитат политических наук,
профессор, заведующий кафедрой

Георгий РУСНАК
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский госуниверситет
доктор-хабилитат исторических наук,
профессор, член-корреспондент
Академии Наук Молдовы,
Ректор

1. Методология исследования.

а). Модели интеграции

Международные миграции стали неотъемлемой чертой современного общества. В различных формах современных глобальных миграций задействованы сотни тысяч, миллионы людей различного возраста, расовой, религиозной и этнокультурной принадлежности, профессиональной и образовательной подготовки. Поэтому проблема их интеграции в принимающее общество, толерантности отношений между мигрантами и местным населением приобретает огромное политико-практическое и социокультурное звучание. Ибо, сегодня с проблемами миграции и интеграции мигрантов сталкиваются в той или иной степени практически все страны планеты.

В современной мировой практике можно выделить несколько моделей интеграции иностранных граждан в общественную и политическую жизнь государства³⁸:

- **имперская модель**, характерная для большинства многонациональных империй (Британская, Австро-Венгерская, Османская), в том числе и для Советского Союза (России). Она исходит из идеологического постулата, что имеется одна доминирующая государствообразующая этническая группа, по отношению к которой все остальные этнические группы занимают подчиненное положение³⁹.

- **этническая (немецкая) модель**, в соответствии с которой гражданская принадлежность основывается, прежде всего, на родстве («право крови»), а также на языковой, культурной и религиозной общности. По этой модели иностранные этнические общины рассматриваются как не подлежащие ассимиляции, и проводимая политика не ставит своей задачей превратить их в граждан страны.

- **республиканская (французская) модель**, согласно которой в основу предоставления гражданства положена идея присоединения к общественному договору («право почвы»). В этом случае все формы так называемой этнической идентификации вытесняются из сферы государственной в сферу частную, а целью политики является аккультурация, а затем и ассимиляция каждого иммигранта через школу и другие общественные институты.

Практика свидетельствует, что этот процесс не является однозначно простым и безболезненным как для общества в целом, таких и для отдельных индивидов, в том числе, и их психического здоровья⁴⁰. Не-

---

³⁸ См.: Castles S., Miller M. *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Second edition. Revised and Updated.* – New-York, Palgrave, 1998, p.43.

³⁹ Представляется, что это только часть характеристики данной модели. Авторы не до конца расставили акценты при характеристике имперской модели интеграции. Более важным является отношение к миграционным меньшинствам, появление их, стремление к интеграции и проживанию в метрополии. Чуть ниже продемонстрируем это на примере отношения российской и советской империй к евреям.

⁴⁰ См.: Al-Issa J. *Culture and Mental Illness in an International perspective.* // *Working with Culture. Psychotherapeutic Interventions with Ethnic Minority, Children and Adolescents.* / L.Vargas, D.Koss-Choino (Eds.). – San Francisco, 1992, p.3-49; Rack P.H. *Migration and Mental Illness: a Review of Recent Research.* // *Britain Transcultural Psychiatric Research Review*, 1982, #19, p.151-172; Vega W.A., Rumbat R.G. *Ethnic Minorities and Mental Health.* // *Annual Review of Sociology*, Palo Alto (CA), 1991, p.351-384.

давние события во Франции (проблема ношения хиджабов в общественных местах, молодежные бунты в пригородах французских городов в октябре-ноябре 2005 года) показывают это.

• **поликультурная (англосаксонская) модель**, которая основана на признании того факта, что все группы в обществе обладают равными гражданскими правами на сохранение своей идентичности и культурной самобытности. Эти права могут быть закреплены в законодательных актах государства. Примерами стран, где получила развитие поликультурная модель интеграции, являются Австралия, Канада, Швеция. Данная модель оказала серьезное воздействие на политику интеграции иммигрантов в Голландии, США, Великобритании (с 1983 года) и в других странах. Она опирается на учет внутренней гомогенности принимающего общества, степень удаленности культуры принимающего общества от культуры иммигрантов⁴¹. В то же время отметим, что поликультурная (англосаксонская) модель внедряется в реальную практику межэтнических отношений также не просто. События в Австралии в середине декабря 2005 года свидетельствуют об этом достаточно красноречиво.

При этом следует отметить, что внимание к проблемам этнической идентичности новых (миграционных) меньшинств не должна вести к отказу от ценностей, идентичности принимающей нации. Вопрос стоит не в том, чтобы упроститься, нивелироваться, отказавшись от того, что отличает и может вызвать отрицательные эмоции у миграционных меньшинств или принимающей нации. Суть проблемы видится в воспитании толерантности, сознания, что и титульная нация, и миграционные (этнические) меньшинства живут, **существуют** среди многообразных культур, которых надо не бояться, а понимать и уважать, и этому надо учить, используя различные механизмы политической и культурной социализации.

б). Россия в поисках модели интеграции

Представляется, что современная Россия, как и царская, и советская, характеризуется имперской моделью интеграции. Россия является многонациональной страной, но, как это не звучит странно, не может быть сегодня определена как страна, реализующая модель поликультурной интеграции.

Суть в том, что поликультурная модель дает срез отношения государства (общества) не вообще к социальным (этническим, социо-

---

⁴¹ См.: Bochner S. *Cultures in Contact: Studies in Cross-Cultural Interaction*. – Oxford, 1982.

культурным, конфессиональным, сексуальным и др.) меньшинствам, а, именно, к новым меньшинствам, которые на глазах, в массовых пропорциях, меняют существующий в обществе статус-кво. Меняют в сегодняшнем, реальном, а не историческом времени. В первую очередь, это отчетливо видно, проявляется на отношении к новым (миграционным), в том числе и этническим меньшинствам⁴².

Существование и взаимодействие государствообразующей этнической группы с национально-республикообразующими этническими группами в России характеризуется экспансией, изменением существующего этнонационального или национально-языкового статус-кво в национальных республиках (как, в общем-то, это было и в СССР) со стороны государствообразующей этнической группы – русского народа. Это было государственной политикой как царской, так и советской империй.

Нерусские народы, в основном, проживали в своих национальных образованиях. Единственным исключением из этого принципа в царское и советское времена было социальное поведение евреев, которые не желали жить «в зоне черты оседлости», определенной им Указом Екатерины II, и стремились осесть в столичных и губернских городах империй⁴³.

Реализовать свое стремление евреи могли, лишь обретя высшее образование. Имперская бюрократия, стремилась воспрепятствовать этому, устанавливая квоту для евреев при приеме в высшие учебные заведения, университеты (этот же принцип сохранить или, точнее, замедлить изменение существующего статус-кво, позднее, кстати, использовала и советская номенклатура, препятствуя доступу евреев к высшему образованию). Другой путь реализации миграционных стратегий еврейского населения в царской России был связан с получением высшего образования в университетах за границей. В этом случае,

---

⁴² Отметим, что это могут быть и мигранты, русские по национальности. И они также могут столкнуться с нетолерантностью, агрессией со стороны принимающего российского общества (см.: Витковская Г. Вынужденная миграция и мигрантофобия в России. // Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999, с.151-192).

⁴³ Л.Гудков обращает внимание на аграрный антисемитизм, обусловленный ненавистью и завистью сельской или малгородской общины к городскому образу жизни, олицетворением которого выступал еврей (см. Гудков Л. Антисоветизм в постсоветской России. // Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999, с.83). В определенном смысле это верно. Ибо евреи как и армяне были городскими торговыми меньшинствами.

обладая высшим образованием, еврей мог приехать и жить в столичных и губернских городах России.

Это стремление сохранить существовавший статус-кво в расселении этнических групп в России, на наш взгляд, лежало в основе господствовавшего в российской и советской империях антисемитизма как среди представителей государственного истеблишмента, так и среди населения. Снижение антисемитизма в России связано не только с действием таких факторов как возможность легальной эмиграции евреев, прекращение политики государственного антисемитизма, спокойная пропагандистская позиция по отношению к Израилю и др.⁴⁴, но и с тем, что в современной России, на исторической территории государствообразующего народа массово появляются новые (миграционные) социальные группы, порождающие новые риски для принимающего населения⁴⁵. В частности, кавказцы, стереотипы поведения которых, сектора трудовой занятости серьезно отличаются от общепринятых в господствующем социуме. Несомненно, что на этот процесс накладываются реальности и последствия социально-экономического кризиса, войны в Чечне, террористических актов и т.д.

Имперская модель интеграции в России сегодня испытывает влияние различных вызовов, обусловленных как распадом российской /

---

⁴⁴ Гудков Л. Антисемитизм в постсоветской России. // *Нетерпимость в России: старые и новые фобии*. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999, с.90.

⁴⁵ А.Вишневский, обращает внимание и на важность учета миграционной емкости страны. В то же время указывает на значимость массовых инкультурных потоков, изменяющих существующий социальный и государственный статус-кво: «Существуют пределы миграционной емкости любой страны, связанные с ограниченными возможностями социальной адаптации в странах приема иммигрантов, являющихся носителями других культурных традиций, стереотипов и т.д. До тех пор, пока количество таких иммигрантов невелико, они достаточно быстро ассимилируются местной культурной средой, растворяются в ней, и серьезных проблем межкультурного взаимодействия не возникает. Когда же абсолютное и относительное число иммигрантов становится значительным, а главное, быстро увеличивается и они образуют в странах прибытия более или менее компактные социокультурные анклав, ассимиляционные процессы замедляются и возникает межкультурное напряжение, усиливающееся объективно существующим экономическим и социальным неравенством местного и пришлого населения» (*Население России 2002. Десятый ежегодный демографический доклад*. – Москва, КДУ, 2004, с.209).

советской имперской модели интеграции⁴⁶, огромным социально-психологическим стрессом для российского населения, в одночасье начавшим испытывать чувство фрустрации, неполноценности и ущемленности. Данное состояние усиливается в контексте социально-экономического кризиса, высоких социальных издержек проводимых общественных трансформаций, снижения жизненного уровня населения, роста безработицы и неуверенности в завтрашнем дне. Растущие потоки нелегальных трудовых мигрантов из «нового» и, особенно, «старого» зарубежья, характерные для функционирования постимперских обществ, усиливают различного рода фобии, в том числе и мигрантофобию среди принимающего населения⁴⁷.

Естественно, что эти факторы обостряют и осложняют проблему интеграции иностранцев, в том числе и трудовых мигрантов, в российское общество.

Какие проблемы возникают у молдавских трудовых мигрантов в России, как они интегрируются в российскую действительность, почему интеграция нередко принимает уродливые формы – эти аспекты исследуемой темы явились «красной нитью» осуществленного нами анализа.

в). Методы исследования

При подготовке данной статьи мы исходили из результатов качественного социологического исследования, проведенного В.Мошнягой

---

⁴⁶ Отметим, что в последнее время в российском истеблишменте, научных кругах делаются попытки отойти от имперской модели интеграции (планируемая миграционная амнистия, упрощенный режим получения российского гражданства). К примеру, это просматривается и в фундаментальном исследовании авторского коллектива под руководством С.Градировского, пропагандирующем тезис, что Россия должна перейти «от геостратегии собирания земель к геостратегии собирания народов» (См.: Политика иммиграции и натурализации в России: состояние дел и направления развития. Под.ред. С.Градировского. – Москва, Фонд «Наследие Евразии», 2005, с.224). Представляется, что более удачной была бы формулировка «объединять людей», а не народы. Тем более, что в условиях нынешней социально-политической, экономической, ментально-психологической ситуации в стране, отсутствии реального демократического опыта толерантности и интеграции с учетом требований новых этнических (миграционных) меньшинств это создаст дополнительные, порой трудноразрешимые проблемы.

⁴⁷ См.: Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999.

среди молдавских трудовых мигрантов в апреле-мае 2004 года⁴⁸. Результаты данного исследования перекликается с результатами количественного социологического исследования, проведенного В.Мошнягой в 1999-2000 годах среди молдавских трудовых мигрантов, работающих как в России, так и в странах Европейского Союза. Среди опрошенных людей были достаточно широко представлены и строители⁴⁹. Кроме того, нами использовались результаты научных исследований по проблемам трудовой миграции молдавского населения в Россию, осуществленных молдавскими и российскими учеными в 1998-2002 годы⁵⁰.

Для получения более полной и разносторонней информации в качестве целевой группы были избраны молдавские трудовые мигранты-

---

⁴⁸ В результате осуществленного качественного социологического исследования было опрошено (методом индивидуального углубленного интервью) около 150 респондентов, которые находились в Республике Молдова в связи с пасхальными праздниками. В результате отбраковки определенной части эмпирического материала, который не нес новой качественной информации по исследуемой проблеме, были проанализированы 100 интервью трудовых мигрантов, работающих в России, Украине, странах Европейского Союза, других странах. Половина (52,5%) опрошенных респондентов являются трудовыми мигрантами в Российской Федерации.

⁴⁹ См.: Мошняга В. «Чемодан, вокзал ... и далее везде»: трудовая и коммерческая миграция городского населения Молдовы (по результатам социологического исследования). // *Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы*. - Кишинев, САРТЕС, 2000, с.96-151; Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Молдавские трудовые мигранты в России. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea XX. – Chişinău, USM, 2002, p.74-99.

⁵⁰ См.: Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах: люди и судьбы. – Кишинев, САРТЕС, 2000; *Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы*. – Кишинев, САРТЕС, 2000; Долгих Е. Трудовые мигранты из Молдовы в России (по данным социологических опросов в поездах Кишинев-Москва-Кишинев). // *Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран*. – Кишинев, Молд.ГУ, 2002, с.44-54; Мошняга В., Евдокимова Л. Трудовые мигранты Молдовы: в поисках механизма защиты (по результатам экспертного опроса). // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. Partea XXII. – Chişinău, USM, 2002, p.43-84; Долгих Е. Поезд «Кишинев-Москва»: размышления социолога о трудовой миграции. // *Ты и миграция*. №3, октябрь 2003, с.6-8; Мошняга В., Зават Л. Молдавская трудовая миграция в Россию в контексте глобальных миграций. // *Ты и миграция*. №3, октябрь 2003, с.4-5; Витковская Г. Основные результаты исследования незаконной миграции в России в 2001-2002 гг. // Доклад на международном семинаре «Политика в области трудовой миграции и управление данными». – Республика Молдова, Кишинев, 27-28 сентября 2004 года и др.

строители. Эта социальная группа традиционно представлена мужчинами, относится к сфере «мужского труда». Она многочисленна, достаточно репрезентативна по большинству параметров с генеральной совокупностью «молдавские трудовые мигранты как целое». Суть в том, что строители являются единственной социальной группой, достаточно широко представленной как в России⁵¹, так и в странах Европейского Союза или в иных регионах планеты.

Благодаря изучению именно этой целевой группы мы получили возможность осуществить сравнительный анализ состояния и проблем, возникающих у молдавских трудовых мигрантов, в том числе и в сфере социальной интеграции в принимающее общество.

2. Молдавские строители в принимающих странах: социально-демографические характеристики

Строители составляют значительную часть молдавской рабочей силы в России. При этом среди строителей мы фиксируем как тех, кто занят непосредственно на строительстве промышленных и гражданских объектов, так и тех, кто занимается ремонтом домов, дач, квартир для населения России. Отмеченные выше характеристики вполне соотносимы и с этой группой молдавских трудовых мигрантов.

Как свидетельствуют проведенные исследования, основная масса молдавских строителей в России это выходцы из сельской местности и малых городов Республики Молдова (88,5%). Так, жителей Кишинева среди строителей было выявлено только 6 человек (11,5%).⁵² В то вре-

---

⁵¹ Подавляющее большинство молдавских трудовых мигрантов-строителей занято в России. Их представленность в других странах СНГ минимальна. В ходе проведенного исследования мы столкнулись только с 3 случаями работы молдавских граждан в качестве строителей в Украине. Другие страны СНГ (наличие в них молдавских строителей) в исследовании не были представлены. Это объясняется, как известно, огромным рынком труда в России, относительной близостью к Молдове (транспортные коммуникации), размеры заработков, знание молдавскими гражданами русского языка. В определенном смысле среди стран СНГ только Украина может в некотором смысле конкурировать с Россией по этим параметрам. Полагаем, что выход Украины из экономического кризиса повысит ее конкурентноспособность и притягательность для гастарбайтеров из Молдовы.

⁵² Здесь и далее приводимые количественные данные не являются репрезентативными для всей генеральной совокупности молдавских граждан, работающих в сфере строительства за рубежом. Это обусловлено тем, что имеющаяся выборка (выборочная совокупность) достаточно мала и, соответственно, нерепрезентативна. Однако, эти процентные, количественные по-

мя как среди тех, кто работает в странах «старого зарубежья», численность столичных жителей приближается к 27%.

Таблица 1.
Распределение молдавских трудовых мигрантов-строителей в разрезе «жители столицы – жители других населенных пунктов Республики Молдова» (в процентах)

<i>поселение</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Кишинев	11,5	88,5
Другие населенные пункты Молдовы	27,0	73,0

Подавляющее большинство молдавских трудовых мигрантов, работающих в России в строительном комплексе, - мужчины (90,4%). В то же время в строительстве, на ремонте дач, квартир нередко задействованы и женщины (9,6%). Среди молдавских строителей в западноевропейских странах женщин опрос не зафиксировал: - 100-процентная представленность сильной половиной человечества.

Таблица 2.
Распределение молдавских трудовых мигрантов-строителей по полу (в процентах)

<i>пол</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
мужчины	90,4	100
женщины	9,6	-

Возрастное распределение среди опрошенных людей выглядит следующим образом: молодые люди до 25 лет⁵³ - 19 человек (36,5%),

---

казатели «работают» в рамках имеющейся выборочной совокупности, позволяют провести сравнения внутри группы опрошенных строителей, позволяют увидеть качественные параметры и основные тенденции исследуемых миграционных феноменов и процессов.

⁵³ При определении первой возрастной группы мы руководствовались следующими критериями. Определение нижнего предела («19 лет») было в большей степени ситуативным. При опросе мы не зафиксировали молодых людей моложе 19 лет. Хотя, по рассказам опрошенных с ними работали их младшие братья, сыновья 15-18 лет. Поэтому, в принципе этот параметр может быть интерпретирован как «19 лет и более молодые возраста».

Определение верхнего предела («25 лет») носит не столько ситуативный, сколько содержательный характер, отражает период начала транс-

от 26 до 40 лет – 15 человек (28,8%), от 41 до 50 лет – 15 человек (28,8%), старше 50 лет – 3 человека (5,8%). По странам Европейского Союза картина несколько иная. От 19 до 25 лет – 12 человек (25,5%); от 26 до 40 лет – 19 человек (40,4%); от 41 до 50 лет – 14 человек (29,8%), старше 50 лет – 1 человек (2,1%).

Таблица 3.
Распределение молдавских трудовых мигрантов-строителей по возрасту (в процентах)

<i>возраст</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
От 19 до 25 лет	36,5	25,5
От 26 до 40 лет	28,8	40,4
От 41 до 50 лет	28,8	29,8
Старше 50 лет	5,8	2,1

По профессионально-квалификационной структуре среди молдавских трудовых мигрантов основную массу составляют не строители, обладающие соответствующей документированной квалификацией, а представители иных профессий, которые, уже находясь на заработках и являясь включенными в производственный процесс на стройке, освоили одну или несколько строительных специальностей. Доля профессиональных дипломированных строителей среди опрошенных невелика: в России – 11,5%; в странах «старого зарубежья» – 17,2%. Среди молдавских строителей за рубежом фиксируются помимо дипломированных строителей и представители еще 21 профессии.

Отметим и другую особенность. Среди молодежи (возраст 19-25 лет), работающей в России, 17 из 19 человек – студенты и безработные, не обладающие никакой рабочей специальностью, – (89,5%). Среди работающих в странах «старого зарубежья» эти категории мо-

---

формационных преобразований в Молдове, связанных со становлением независимой государственности и формированием рыночной экономики. Этот параметр важен и «заигрывает» при характеристике профессионально-квалификационной структуры трудовых мигрантов-строителей. Суть в том, что с переходом к рыночной экономики роль и значение специальных профессионально-образовательных учреждений (профессионально-технических училищ, техникумов и т.д.) в подготовке квалифицированной рабочей силы в Молдове падает. Государство так же (в силу различных причин) утрачивает к ним интерес, что выражается как в финансировании этих образовательных структур, так и в абсолютном сокращении их численности.

лодых работников также достаточно многочисленны – 9 из 12 человек (75,0%).

Таблица 4.
Распределение молдавских трудовых мигрантов-строителей по профессии (количество человек)

<i>профессия</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Дипломированные строители	6	8
Безработный	11	4
Студент	6	5
Земледелец (крестьянин)	7	2
Агроном	-	2
Инженер	4	6
Механик	1	-
Товаровед	-	1
Врач	1	3
Учитель	4	1
Журналист	-	1
Программист	1	-
Музыкант	-	1
Технолог	-	1
Химик	1	-
Рабочий	4	2
Электрик	2	1
Слесарь	1	-
Сварщик	1	-
Токарь	1	1
Швея	1	-
Шофер	-	4
Полицейский	-	2
Сторож	-	1
ВСЕГО	52	47

Среди опрошенных трудовых мигрантов-строителей основная масса состоит в браке (94,2% по трудовым мигрантам в России и 95,7% по трудовым мигрантам в странах «старого зарубежья»), имеет семьи, детей, что свидетельствует о социальной адаптации и интеграции в молдавское общество и существующую систему социокультурных цен-

ностей. По брачному состоянию и наличию детей в семьях трудовых мигрантов выявлена следующая картина.

Таблица 5.
Брачное состояние молдавских трудовых мигрантов-строителей
(в процентах)

<i>брачное состояние</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Холост / незамужем	20	12
Женат / замужем	29	33
Разведен (а)	2	2
Вдов (а)	1	-

Таблица 6.
Наличие детей в семьях молдавских трудовых мигрантов-строителей
(в процентах)

<i>количество детей в семье</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Четверо	1	-
Трое	6	8
Двое	14	18
Один	5	2
Нет	2	2

Высокий процент неженатых и холостых трудовых мигрантов-строителей объясняется высокой долей молодых людей в возрасте 19-25 лет. Практически и по группе работающих в России, и по группе работающих в Европейском Союзе, показатели неженатых / незамужних совпадают с количеством лиц в данной возрастной категории. У тех, кто женат (состоит в браке) количество детей соответствует общемолдавским показателям: несколько больше, чем двое детей в семье.

Количество бездетных браков невелико и в основном объясняется недавностью вступления в брак, молодостью пар. Их показатели равны, соответственно, 7,1% по России и 6,7% по странам «дальнего зарубежья».

Среди факторов, вынудивших молдавских граждан выехать на заработки за рубеж, доминируют материальные, финансово-экономические. Социологические исследования показывают, что этих причин немало. Это низкие заработные платы, недостаточные для нормального проживания и питания их семей; несистематичность, задержки в их выплатах; необходимость оплаты обучения в системе доуниверситетского и университетского образования детей; лечения и покупки ле-

карств для родных и близких; содержания маленьких детей и престарелых родителей; постройки или завершения строительства собственного дома; приобретения квартиры; предметов долгосрочного пользования; мебели; одежды; оплаты коммунальных услуг; выплат различного рода налогов, в том числе налога за землю для крестьян (землевладельцев), и т.д.

Определенная часть опрошенных, особенно молодые люди возраста «от 19 до 25 лет», объясняя причину своего выезда за рубеж на заработки, называют «стремление быть самостоятельным», «выйти из-под опеки родителей», «желание заработать деньги», «приобрести престижный автомобиль». Но таковых немного – 5 человек (9,6%). Отметим, что эти причины в своей основе также в основном имеют материальное, финансовое происхождение.

По странам «старого зарубежья» мотивация выезда на заработки, сохраняя в основе те же, сходные с «российскими», материальные, финансовые, экономические причины, отличается несколько большей диверсификацией. Респонденты отмечают такие причины как «любовная драма», «любопытство», «желание увидеть мир», «стремление разнообразить жизнь», «поступить как все» и др.

Таблица 7.

Основные причины выезда на заработки за рубеж (%)

<i>Причины</i>	<i>Россия</i>	<i>старое зарубежье</i>
Тяжелое материальное положение	90,4	91,5
Стремление к финансовой независимости	9,6	2,1
Предложение работодателя	-	2,1
Стремление разнообразить жизнь	1,9	-
Любопытство	1,9	2,1
Как все (мода)	-	4,2
Несчастливая любовь	-	2,1
Случайность	-	2,1

То есть, молдавские трудовые мигранты-строители являются «сколком» нормального молдавского общества, оказавшегося в сложной социально-экономической ситуации в условиях общественных преобразований и поисков путей и механизмов физического выживания.

3. Миграционные стратегии.

Определение миграционных стратегий населения предполагает рассмотрение причин, которые вынуждают искать людей выход из сложившегося положения в заработках за кордоном.

Тяжелое материальное положение выступило необходимым, но не достаточным стимулирующим / выталкивающим фактором для выезда на заработки за границу. Помимо этого отметим благоприятный общественный фон, содействующий выработке и реализации миграционных стратегий молдавского населения. Многочисленный слой трудовых мигрантов, его проникновение и пронизывание практически всего молдавского общества, реальное и виртуальное знание положительного (как и отрицательного) опыта разрешения имеющихся социально-экономических, финансовых, материальных и иных проблем при помощи трудовой миграции за рубеж.

На принятие окончательного решения о выезде на заработки за границу оказывают влияние различные ситуативные факторы. Среди них отметим, в порядке значимости: «наличие ближайших или дальних родственников, которые находятся (проживают или работают) в стране приема и которые обещают помочь с трудоустройством»; «наличие друзей, знакомых, которые находятся (проживают или работают) в России и которые обещают помочь с трудоустройством»; «обсуждение и принятие решения о поездке на семейном совете»; «информация о наборе (государственная структура, частная фирма, физическое лицо) строителей в Молдове для работы в стране»; «наличие перерыва в учебе» и другое.

Таблица 8.
Факторы, повлиявшие на принятие решения о выезде за рубеж (%)⁵⁴

<i>Факторы</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Наличие ближайших или дальних родственников, которые находятся (проживают или работают) в стране приема и которые обещают помочь с трудоустройством	31,9	23,4
Наличие друзей, знакомых, которые находятся (проживают или работают) в стране приема и которые обещают помочь с трудоустройством	40,4	38,3

⁵⁴ Сумма представленных вариантов превышает 100%. Это объясняется тем, что ряд респондентов в качестве причин, оказавших непосредственное влияние на принятие решения о выезде за рубеж, называли несколько причин

Обсуждение и принятие решения о поездке на семейном совете или самостоятельно	25,5	27,0
Частный набор (фирма, физическое лицо) строителей в Молдове для работы в зарубежье	12,8	8,5
Государственная структура (Департамент миграции)	-	4,3

При этом, как показывает наше исследование, информация о наборе бригады на стройку в Россию также чаще всего приходит от родственника, односельчанина, знакомого, коллеги по работе. То есть, основным фактором, оказавшим окончательное влияние на принятие решения о поездке за рубеж, выступают неформальные источники, составляющие непосредственное, «ближнее» окружение потенциального трудового мигранта. Более того, чаще всего «ближнее окружение» выступает тем «социальным буфером», который облегчает и смягчает процессы социальной адаптации и начальной интеграции молдавского трудового мигранта в российский социум во всем многообразии его проявлений и проблем. Отметим, что подобная картина наблюдается и в отношении трудовых мигрантов в государствах «старого зарубежья». Государственные структуры практически не представлены на этом «поле влияния».

В отличие от стран «старого зарубежья» реализация миграционных стратегий в отношении выезда на заработки в Российскую Федерацию не составляет большого труда. Для этого достаточно приобретение билета на автобус или поезд, совершающие поездки в страну приема. Беспересадочное сообщение, безвизовый режим, относительная близость основного потребителя молдавских трудовых мигрантов – Москвы (и Московской области), знание русского языка, наличие разветвленной сети друзей, знакомых, родственников, односельчан, молдавской нелегальной трудовой диаспоры, находящейся на заработках в России, знание и понимание российского менталитета, наличие огромного рынка труда и теневого сектора создают благоприятные возможности для беспрепятственного проникновения, оперативного (или относительно быстрого) трудоустройства на территории России. Как показывают исследования молдавские трудовые мигранты в подавляющем (абсолютном) большинстве используют для поездок автобусное или железнодорожное сообщение между нашими странами⁵⁵.

⁵⁵ См.: Долгих Е. *Трудовые мигранты из Молдовы в России (по данным социологических опросов в поездах Кишинев-Москва-Кишинев)*. // *Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических*

В то время как проблема проникновения в страны «старого зарубежья» решается значительно сложнее. Первое необходимое условие – это наличие визы, стоимость которой колеблется от 1.500 до 3.000 долларов (евро). При этом нередки случаи обмана людей со стороны частных фирм, которые берут деньги для предоставления визы и исчезают, не выполнив своих обязательств перед потенциальным мигрантом. Как показывает практика, это наиболее рискованная часть реализации миграционных стратегий.

Кроме того, в отличие от России попадание в страны «дальнего зарубежья» выявило более широкий диапазон миграционных стратегий. Наиболее популярная форма – это туристическая поездка за рубеж посредством туристических фирм, часть которых занимается и нелегальным трудоустройством молдавских граждан за кордоном. Таким путем попали за границу 63,8% опрошенных строителей. Нелегально перешли границу и попали в страну приема 12,8%. По рабочей визе приехали в страну – 10,6% респондентов. Воспользовались приглашением из страны «дальнего зарубежья» 6,4%. По паспорту данной страны приехали и трудоустроились 4,3% опрошенных людей.

Естественно, что подобная ситуация нередко влияет на продолжительность нахождения за границей. Как показывают исследования, продолжительность пребывания в России в среднем составляет семь месяцев⁵⁶. В то время как средняя продолжительность пребывания в странах «старого зарубежья» превышает год.

4. Интеграция в принимающее общество: состояние и проблемы.

Интеграция молдавских трудовых мигрантов в принимающее общество – российский или иной («старое зарубежье») социум – является комплексным и сложным процессом, включающим в себя политико-правовые, экономические, демографические, социально-психологи-

---

стран. – Кишинев, Молд.ГУ, 2002, с.44-54; Долгих Е. Поезд «Кишинев-Москва»: размышления социолога о трудовой миграции. // Ты и миграция. №3, октябрь 2003, с.6-8; Мошняга В., Зават Л. Молдавская трудовая миграция в Россию в контексте глобальных миграций. // Ты и миграция. №3, октябрь 2003, с.4-5.

⁵⁶ Долгих Е. Трудовые мигранты из Молдовы в России (по данным социологических опросов в поездах Кишинев-Москва-Кишинев). // Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. – Кишинев, Молд.ГУ, 2002, с.49.

ческие, этнокультурные и конфессиональные, временные и географические аспекты.

Процесс первоначальной социальной адаптации и интеграции молдавского гастарбайтера, в том числе и строителя, в российское общество начинается при содействии «ближнего окружения», которое помогает в поисках работы (трудоустройстве) и жилья. Как показали наши исследования, большинство молдавских трудовых мигрантов находят работу посредством своих родственников, знакомых как в Молдове, так и в России. Помощи со стороны государственных структур они не ждут⁵⁷. По большому счету такая же картина просматривается и по странам «старого зарубежья».

Таблица 9.
Основные акторы помощи молдавским трудовым мигрантам при поиске работы (в процентах).

<i>Наименование</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Роственники	30,0	19,1
Знакомые	33,0	34,0
<i>в стране приема</i>		
Сам нашел	16,0	23,4
Объявление	2,0	-
Хозяин квартиры	2,0	2,1
Посредник на вокзале	4,0	-
Фирма, хозяин	2,0	6,4
«черный» рынок труда	-	2,1
<i>в Молдове</i>		
Негосударственная структура (фирма, частное лицо (бригадир))	11,0	17,0
Государственная структура (Департамент миграции)	-	2,1

⁵⁷ Как отмечает российский исследователь Г.Витковская «распространенность неформальных связей в процессе организации миграции и трудоустройства в России – обратная сторона слабости официальных структур, обеспечивающих трудовую миграцию» (см.: Витковская Г. Основные результаты исследования незаконной миграции в России в 2001-2002 гг. // Доклад на международном семинаре «Политика в области трудовой миграции и управление данными». - Республика Молдова, Кишинев, 27-28 сентября 2004 года).

Большое значение на процесс социальной адаптации и интеграции в принимающее общество оказывает правовой статус (легальный – нелегальный) нахождения трудового мигранта в стране-реципиенте. Подавляющее большинство молдавских трудовых мигрантов находится в принимающей стране нелегально. В России таковых – 82,7%.

Только меньшинство опрошенных людей, работающих в строительном комплексе изначально имеет легальный статус нахождения в стране трудовой деятельности. В России таковых – 13,5%. В то же время отметим, что определенная часть трудовых мигрантов сумела изменить на легальный статус своего пребывания в зарубежье. По России этот показатель равен 11,5%. То есть, в конечном счете, легальный статус нахождения в России имеет только каждый четвертый трудовой мигрант.

По странам «дальнего зарубежья» этот показатель иной. Изначально нелегальный статус пребывания в стране имели 78,1% опрошенных. В то время как доля изначально легально находящихся в стране составила 29,8%. Однако, отличие стран «старого зарубежья» состоит в том, что возможности изменения статуса в них, и в первую очередь в странах Европейского Союза, неизмеримо выше. Свой статус с нелегального на легальный изменили 42,6%, то есть почти 2/3 нелегалов. Одним из существенных минусов российской политики в области трудовой миграции, ее проигрыш странам Европейского Союза, респонденты видят именно в сложности трансформации нелегального статуса в легальный, в целом ограничительный характер миграционной политики⁵⁸.

Отметим, что трудовые мигранты предпринимают различные пути для собственной легализации: «фиктивный брак», «приобретение фальшивых регистраций, легализаций», документов, вплоть до полу-

---

⁵⁸ *Этот эмпирический вывод, сделанный трудовыми мигрантами, подкрепляет анализ, проведенный российскими специалистами в области миграции, которые утверждают: «Главным недостатком базовых законов выступает их ограничительная направленность, выражающаяся в следующем: условия получения разрешения на временное проживание и вида на жительство неоправданно строги, особенно для тех, кто прибыл в Россию с намерением стать ее постоянным жителем; порядок выдачи разрешений на работу иностранцам сложен и растянут во времени; регистрация иммигрантов представляет собой сложную бюрократическую процедуру; в качестве главной меры борьбы с нелегальной иммиграцией акцент делается на выдворение иностранного гражданина за пределы Российской Федерации» (см.: Денисенко М.Б., Хараева О.А., Чудиновских О.С. Иммиграционная политика в Российской Федерации и странах Запада. – Москва, ИЭПП, 2003, с.27-28).*

чения удостоверения личности сотрудника правоохранительных органов страны пребывания - «милицейских корочек».

Таблица 9.

Правовой статус нахождения молдавских трудовых мигрантов в принимающей стране (в процентах).

<i>Правовой статус</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
<i>Был изначально</i>		
Нелегальный	82,7	78,1
Легальный	13,5	29,8
<i>Изменен</i>		
с нелегального на легальный	11,5	42,6
с легального на нелегальный	-	2,1
<i>Стал впоследствии</i>		
Нелегальный	71,2	27,6
Легальный	25,0	70,3
Нет ответа	3,8	2,9

Нелегальный статус пребывания в стране ставит трудового мигранта вне общества. Все его отношения с принимающим обществом приобретают неравноправный и неправовой характер. Это касается всего комплекса отношений «трудовой мигрант – принимающее общество» как в сфере трудовой деятельности, так и в сфере жизнедеятельности.

Естественно, что нелегальный статус трудового мигранта делает его заложником и рабом работодателя, который в зависимости от своих экономических интересов и нравственных принципов, может как карать, так и миловать трудового мигранта: честно рассчитаться и заплатить заработанное или, наоборот, обмануть, сдать милиции, натравить рэкет и т.д. Естественно, что и находящийся вне общества нелегальный трудовой мигрант ведет себя нередко антиобщественно: ворует, нарушает общественный порядок, включается в различного рода криминальные виды деятельности (наркотики, преступность...)⁵⁹

⁵⁹ См.: Мошняга В. «Чемодан, вокзал ... и далее везде»: трудовая и коммерческая миграция городского населения Молдовы (по результатам социологического исследования. // Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. – Кишинев, САРТЕС, 2000, с.147-150. Как показали эмпирические исследования Э.Паина, криминогенность трудовых мигрантов в большей степени миф, чем реальность. Хотя, несомненно, что определенная часть трудовых мигрантов включается в этот вид деятельности. Но процент мигрантов, связанных с криминалитетом, меньше, чем среди местно-

Поодавляющее большинство молдавских мигрантов в Российской Федерации оформляет трудовые отношения посредством устной договоренности (88,5%). Что нередко выступает еще одним основанием и риском для нарушения трудового соглашения. Трудовой контракт, подписание его является большой редкостью. Об этом заявило только 7,7% опрошенных молдавских строителей. Более того, легальный статус нахождения в стране отнюдь не является достаточным основанием для заключения трудового контракта с работодателем. По странам «старого зарубежья» картина иная. Опять же отметим, более благоприятная для трудового мигранта: более половины трудовых мигрантов указывают на наличие трудового контракта.

Таблица 10.
Оформление трудовых отношений в стране-реципиенте (в процентах).

<i>Форма</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Устная договоренность	88,5	38,5
Контракт	7,7	53,2
Нет ответа	3,8	8,3

Подобное состояние отношений между работодателем и иностранным работником сказывается и на других компонентах трудового процесса⁶⁰. Основная масса опрошенных строителей в России отмечает отсутствие техники безопасности на строительстве, рабочий день «от темна до темна». По странам «старого зарубежья», как свидетель-

---

го населения, принимающего общества (см. Паин Э.А. Этнические особенности контрабанды наркотиков: мифы и реальность. // Этнопанорама, 2003, №1-2, с.76-77)

⁶⁰ Г.Витковская отмечает, что массовое распространение неофициальных отношений мигрантской занятости является важным трендом, характеризующим состояние трудовой миграции в России. «Это означает, что работодатели привыкают нанимать не местных работников и работать вне правового поля, что обеспечивает им определенную гибкость, дешевую рабочую силу, отсутствие социальных расходов, уход от налогов. В экономическом смысле такая «привычка» означает, что имеет место не просто случайный найм случайного работника, а создается и воспроизводится определенный порядок, обеспечивающий найм именно мигрантов» (Витковская Г. Основные результаты исследования незаконной миграции в России в 2001-2002 гг. // Доклад на международном семинаре «Политика в области трудовой миграции и управление данными». - Республика Молдова, Кишинев, 27-28 сентября 2004 года).

твуют результаты проведенного исследования, картина также отличается в лучшую сторону.

Таблица 11.
Условия труда молдавских трудовых мигрантов-строителей в принимающей стране (в процентах).

<i>Условия труда</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
<i>Техника безопасности</i>		
Есть	7,7	44,7
Нет	82,7	17,0
Нет ответа	9,6	38,3
<i>Продолжительность рабочего дня</i>		
8-9 часов	17,3	36,2
12-13 часов и больше	78,9	42,6
Нет ответа	3,8	21,2

Несомненно, что и сами респонденты заинтересованы в большей продолжительности рабочего дня, работе в выходные дни, так как это дает возможность быстрее выполнить необходимые работы, получить зарплату и т.д.

В этом же контексте следует рассматривать и проблему, связанную с наличием медицинской страховки и медицинским обслуживанием в случае полученной производственной травмы или болезни. Основная масса респондентов указывает, что у них не было медицинской страховки. Только трое из 52 опрошенных молдавских строителей в Российской Федерации отметил, что у него была медицинская страховка. Несомненно, что это связано как с нелегальным статусом трудового мигранта, так и с экономией работодателя, возможно, причина и в том, что страховая медицина как всеобъемлющая система в России (как и в Молдове) еще далека от завершения и эффективного функционирования.

В то время как в странах «старого зарубежья» и по этому показателю ситуация более благоприятная для трудового мигранта-строителя. Даже с учетом высокой доли «не ответивших» людей.

Таблица 12.
Наличие медицинской страховки и пользование (оплата) медицинского обслуживания молдавскими трудовыми мигрантами - строителями в принимающей стране (в процентах).

	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>

<i>Медицинская страховка</i>		
Есть	5,8	44,7
Нет	88,5	25,5
Нет ответа	5,7	29,8
<i>Оплата медицинского обслуживания</i>		
Свои деньги (за свой счет)	11,5	19,1
Патрон, фирма	5,5	6,4
Наличие врача	-	6,4

При этом отметим, что подавляющее большинство трудовых мигрантов стремится лечиться дома, не обращаться за помощью к врачу или в медицинское учреждение в стране пребывания. Это объясняется как нелегальным статусом мигранта, так и высокой стоимостью медицинских услуг. И тем не менее, нередки случаи, связанные с травмой или болезнью, когда респондент был вынужден обратиться за медицинской помощью. Подобная тенденция характерна как для России, так и для «стран старого зарубежья». Люди предпочитают лечиться, обращаться к стоматологу в Молдове, «где за те же деньги можно запломбировать не один, а пять зубов».

Существенным фактором, влияющим на процесс адаптации и интеграции трудовых мигрантов в принимающее общество, являются жилищные условия, в которых они находятся и проводят определенную часть своей жизни в зарубежье. Подавляющее большинство опрошенных людей не особенно распространяются об условиях, в которых они проживают. Варианты достаточно стандартные: снимают квартиру, проживают в общежитии, в гостинице, в оборудованных и необорудованных вагончиках, живут у родственников. В то же время отметим, что половина опрошенных людей определяют свои жилищные условия как неудовлетворительные или «так себе».

В странах «старого зарубежья» данный параметр жизни трудового мигранта характеризуется следующим образом. Основная масса довольна жилищными условиями. Это, на наш взгляд, обусловлено как заработной платой, получаемой трудовым мигрантом, уровнем и качеством жилищных услуг в странах Европейского Союза, так и более благоприятными климатическими условиями, что также сказывается на восприятии трудового мигранта.

Основной видом жилья у трудовых мигрантов в странах «старого зарубежья» как и у тех, кто работает в России, является съемная квартира. В то же время велика доля жилья, предоставляемого трудовому

мигранту фирмой. Как мы уже отметили, съемные и оплачиваемые фирмой пансионаты оцениваются чаще позитивно в качестве жилищных условий вследствие более высокого уровня услуг и качества жилья.

Таблица 13.
Жилищные условия молдавских трудовых мигрантов-строителей в принимающей стране (в процентах).

	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
<i>Вид жилья</i>		
Своя квартира	-	2,1
Фирма снимает пансионат, квартиры	-	23,4
Снимаю квартиру	36,5	42,6
Снимаю дом	-	6,4
Живу в гостинице	1,9	-
Живу в общежитии	9,6	2,1
Живу в вагончике	1,9	4,2
Живу у родственников	3,8	2,1
Нет ответа	46,3	19,2
<i>Удовлетворенность жилищными условиями</i>		
Нет	46,2	10,6
Да («хорошие», «нормальные», «так себе»)	3,8	72,3
Нет ответа	50,0	17,1

Важным компонентом жизни трудового мигранта в зарубежье является питание. Как показывают результаты проведенного исследования, люди стремятся сэкономить на собственном питании, привезти как можно больше денег домой, своей семье. Основная масса опрошенных людей питается за свой счет. С учетом вышесказанного, можно с уверенностью сказать, что они питаются в основном в сухомятку, некачественно и несистематически. В то же время встречаются случаи, когда работодатель кормил своих иностранных работников или давал деньги на питание. Аналогичная картина наблюдается и в странах «старого зарубежья».

Таблица 14.
Питание молдавских трудовых мигрантов-строителей в принимающей стране (в процентах).

	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>

<i>Формы питания</i>		
За свой счет	76,9	72,3
Кормит работодатель или дает деньги на питание	15,4	17,0
Нет ответа	7,7	10,7

Основной причиной выезда людей в зарубежье, как мы уже отметили выше, является сложное материальное, финансовое положение. Люди едут за деньгами.

Какова же заработная плата молдавских трудовых мигрантов в зарубежье? Респонденты достаточно откровенны в своих ответах. Суммы заработков в России различны: от 150 до 1.000 долларов США. Основная масса молдавских строителей получает в месяц в среднем от 300 до 600 долларов США.

В странах «старого зарубежья» заработки выше. Основная масса строителей получает от 700 до 1200 евро в месяц. Это объясняется более высоким уровнем жизни на Западе. Однако, для трудового мигранта, который откладывает жизнь, радость жизни на «потом», не тратит на жизнь в соответствии с уровнем жизни страны приема, подобная разница выступает в качестве дополнительного стимула для выезда на заработки в страны «старого зарубежья».

Зарботки и в России, и в странах Европейского Союза значительно превышают заработки в Молдове. Однако, люди признают, что им платят все равно меньше, чем местным жителям, гражданам страны приема. Подобное сравнение сказывается на их удовлетворенности заработком.

Большинство опрошенных людей ушли от ответа на этот вопрос. Однако, среди тех, кто осветил эту сторону заработной платы, преобладают те, кто оценивает свой заработок как «хороший». Тех, кто определяет свою зарплату так «так себе» значительно меньше. Однозначно неудовлетворенных нет.

Это, в общем-то, и понятно. Если человек не доволен своим заработком, то он стремится найти лучший вариант, уйти к другому работодателю. В то же время отметим, что нелегальный статус оказывает влияние на поведение иностранного работника, его требования относительно своих прав, размеров заработка. То есть, фактор нелегала является посредником между работодателем и иностранным работником, в том числе, и в вопросе о размере заработной платы.

Таблица 15.

Величина заработка в принимающей стране и его оценка молдавскими трудовыми строителями (в процентах).

	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
<i>Величина заработка</i>		
150 долларов	1,9	-
300-400 долларов	34,6	-
400-500 долларов	11,5	-
600 долларов	9,6	-
800 долларов (700 евро)	3,8	14,9
700-800 евро	-	12,8
1000 долларов (900 евро)	5,8	2,1
1000-1200 евро	-	23,4
1200-1500 евро	-	6,4
Свыше 1500 евро	-	6,4
Нет ответа	32,8	34,0
<i>Удовлетворенность заработком</i>		
Хорошая	23,1	17,0
Так себе	7,7	-
Ниже, чем должна быть	-	4,3
Плохая	-	4,3
Нет ответа	69,2	74,6

Аналогичным образом влияние нелегальности пребывания в стране сказывается и на проблеме выполнения работодателем своих финансовых обязательств в отношении выплаты людям заработанных денег. Случаев, когда нелегальных мигрантов «кинули»: не заплатили, сдали полиции / милиции, не заплатили обещанного достаточно. Об этом говорит каждый десятый опрошенный. Практически таков же процент людей, которые слышали о таких явлениях от друзей, знакомых, коллег по работе, земляков и т.д.

При этом важно учесть этот мигрантский информационный «испорченный телефон»: люди наслышаны о несправедливостях в этой области, они ожидают обмана⁶¹, готовы к этому и воспринимают соб-

⁶¹ Отметим, что мигрантской готовностью к обману пытаются воспользоваться в своих корыстных интересах не только нечистоплотные работодатели, но и недобросовестные коллеги трудовых мигрантов, которые также не против погреть руки на тяжелой доле нелегального трудового мигранта,

людение работодателем своих обязательств как показатель «доброты», «порядочности» патрона.

Свои отношения с работодателем подавляющее большинство опрошенных строителей оценивают как «хорошие». Практически каждый второй не столь оптимистичен в оценке своих отношений с работодателем. При этом отметим, что многие мигранты отмечают, что непосредственно с работодателем они не встречались. Основные контакты осуществляются с прорабом, посредником, бригадиром, который представляет интересы работодателя. Об этой категории руководителей мнение опрошенных людей нередко более критическое, построенное на использовании дихотомии «хороший» (работодатель, патрон) – «плохой» (прораб, посредник...).

Таблица 16.
Характер отношений молдавских трудовых мигрантов с работодателем (в процентах).

<i>Характер отношений</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Хорошие	69,2	80,9
Плохие	11,5	17,0
Так себе	3,8	-
Не знаю	-	2,1
Нет ответа	15,4	-

На процесс интеграции иностранного работника в принимающее общество оказывает влияние положительный и отрицательный *опыт*⁶² (как личный, так и лидеров общественного мнения) *социальных взаимодействий* в стране-реципиенте. Интеграция трудовых мигрантов в

который не будет искать справедливости, а «утрется» и пойдет «дальше не солоно не хлебавши».

⁶² «Восприятие переселенцев больше основывается на реальных недружественных проявлениях по отношению к себе или на оценке каких-либо проявлений как недружественных и потому более точно отражает реально складывающиеся отношения. Оценки же населения совсем не обязательно и далеко не всегда реализуются в виде конкретных проявлений в поведении и поступках. Эти оценки в значительной мере характеризуют состояние общественного сознания, сложившиеся в общественном мнении представления, образы и стереотипы» (Витковская Г. Вынужденная миграция и мигрантофобия в России. // Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999, с.153-154). Отметим, что данная оценка справедлива и в отношении социальных взаимодействий между иностранным трудовым мигрантом и принимающим обществом.

принимающее общество включает в себя контакты с представителями трудовой сферы деятельности. Позиция принимающего общества конкретизируется в отношениях с местным населением и коллегами по работе, гражданами страны приема, с государственными структурами, неправительственными организациями, гражданским обществом.

Основными коллегами по работе являются неграждане страны приема. Это молдаване, представители других государств СНГ в России. В странах «старого зарубежья» среди коллег по работе диапазон стран, с представителями которых совместно трудятся молдавские трудовые мигранты, более широк от граждан стран СНГ до восточноевропейцев, африканцев, латиноамериканцев, азиатов. Но тенденция и даже количественные показатели практически равны.

Таблица 17.

Коллеги по работе молдавских трудовых мигрантов в странах приема (в процентах).

<i>Коллеги по работе</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Граждане страны приема	17,4	19,1
Граждане Молдовы и других государств	78,8	80,9
Нет ответа	3,8	-

Не оптимистической является ситуация в плане социальных взаимодействий и с местным населением. Только треть опрошенных людей оценивает их как хорошие. Практически половина трудовых мигрантов-строителей в Российской Федерации не имеют никаких контактов с местным населением.

Это свидетельствует о том, что контакты в основной массе ограничиваются представителями непринимавшего общества. То есть трудовые мигранты нередко выступают в качестве замкнутой общины⁶³, противостоящей принимающему обществу. Данное обстоятельство минимизирует возможность полноценного узнавания мигрантов и принимающего общества, взаимного культурного обмена и кросскультурного поведения, преодоления существующих стереотипов восприятия

⁶³ Замкнутый характер общины, в который включают себя трудовые мигранты, оказывает влияние на характер взаимодействий и внутри этой общины. Респонденты отмечают, что основные проблемы, с которыми они сталкиваются, чаще всего создаются не местным населением, а своими же соотечественниками, рядом с которыми они работают и живут в зарубежье.

и поведения. А это, конечно, затрудняет процессы адаптации и интеграции в социум стран приема.

По странам «старого зарубежья» картина следующая: 3/5 молдавских строителей, работающих в странах Европейского Союза, оценивают свои отношения с местным населением как хорошие. Это почти в два раза более высокий показатель, чем в России. При этом, признаются в том, что у них нет никаких отношений с местным населением в пять раз меньше респондентов в странах «старого зарубежья», чем по России. Подобная картина не может не вызывать определенной настороженности в отношении толерантности принимающего российского общества, его готовности интегрировать мигрантов.

Несомненно, что нетолерантность местного населения объясняется многими причинами, в том числе и вызванными войной в Чечне⁶⁴, боязнью террористических актов, которые имели место в Москве, других городах России. Отметим, что террористические акты, которые имели место в Испании, также изменили отношение местного населения, испанцев к трудовым мигрантам, усилили их настороженность, нетолерантность. И трудовые мигранты в «старом зарубежье» констатируют это.

Другой существенной причиной, оказывающей влияние на нетолерантность принимающего общества, является опасение, что трудовые мигранты отнимают у местного населения работу. Как показали эмпирические исследования, в определенном смысле подобные опасения имеют под собой объективные основания⁶⁵. Однако, следует заметить, что надо видеть конкретную ситуацию и страхи, которые чаще всего питаются гипертрофированием реальной ситуации.

---

⁶⁴ Паин Е. О механизмах формирования этнофобий и мигрантофобий. // Проблемы миграции и опыт ее регулирования в полиэтничном Кавказском регионе. – Москва-Ставрополь, СГУ, 2003, с.192-193.

⁶⁵ Российские исследователи констатируют, что «эмпирическая проверка гипотезы о том, что «мигранты делают работу, на которую не идут местные жители», показала, что если руководствоваться наблюдениями самих мигрантов, то примерно половина тех рабочих мест, которые заняты мигрантами, являются строго иммигрантскими, то есть «зарезервированы» за мигрантами на долгие годы, а другая половина – это, так называемые, конкурентные сектора, где существует конкуренция с местными работниками» (Витковская Г. Основные результаты исследования незаконной миграции в России в 2001-2002 гг. // Доклад на международном семинаре «Политика в области трудовой миграции и управление данными». - Республика Молдова, Кишинев, 27-28 сентября 2004 года).

Проблема конкуренции на рынке труда не столь однозначна. Конкуренция за рабочие места зачастую носит более сложный, иерархизированный характер, исходит из наличия секторов экономики, созданных специально для трудовых мигрантов, где конкуренции для местных работников реально нет. А конкуренция имеет место среди трудовых мигрантов, между старыми и новыми трудовыми мигрантами, как свидетельствует опыт исследований в странах Европейского Союза⁶⁶.

В то же время имеются сектора в экономике, где конкуренция с местным населением реальность. Но эта реальность касается нередко малоквалифицированных категорий рабочей силы (в том числе и в силу пониженного социального и профессионального статуса трудовых мигрантов, обусловленного их нелегальным статусом и т.д.). При этом отметим, что и в этих секторах конкуренция между трудовым мигрантом и местным работником часто носит надуманный характер, потому что местный работник изначально не желает включаться в силу различных причин в наличный трудовой процесс. И конкуренция возникает не в силу наличия в этих сегментах рынка труда местных работников, а вопреки этому: - в силу их отсутствия.

Отметим также и то, что внешний вид, наличие определенных расовых признаков, стереотипы поведения также нередко оказывают влияние на толерантность людей⁶⁷. Правда, молдавским трудовым мигрантам, в том числе и строителям, значительно проще, по сравнению, например, с представителями кавказских, азиатских или африканских народов, адаптироваться в российский и западноевропейский социум в силу их принадлежности к европеоидной расе, христианской вере, близким стереотипам поведения.

---

⁶⁶ Об этом свидетельствуют исследования западных ученых, которые изучают подобные явления и процессы более продолжительный период времени (см.: Циммерманн К. Путешествия в Шильду. Миграционная политика с экономической точки зрения. // *Internationale politik*, 1999, №4; Sarris A.H., Zagrofikis S. A Computable General Equilibrium Assessment of the Illegal Immigration on the Greek Economy. // *Journal of Population Economics*, 1999, #1; Такудис В. Некоторые соображения о последствиях миграции. // *Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă*. – Chișinău, САРТЕС, 2000, р.222-227; Мошняга В., Зават Л. Трудовая миграция и политика стран приема. // *Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы*. – Кишинев, 2000, с.170-182.

⁶⁷ См.: Витковская Г. Миграция и мигрантофобия в Приволжском регионе: Саратовская область. // *Миграционная ситуация в регионах России. Выпуск второй*. – Москва, 2004, с.13-60.

Однако нередко случаи, когда черная борода, которую отпускал трудовой мигрант, вызвала у россиян подозрение в чеченской принадлежности ее носителя; нестандартное поведение (громкая речь, употребление алкогольных напитков, распевание песен и т.д.) вызывали настороженность местного населения и повышенное внимание полиции страны пребывания. Представляет интерес и наблюдение одного из трудовых мигрантов в Италии, что трудовые мигранты видны и по такой форме поведения, что они ходят пешком, в то время как итальянцы передвигаются только на личном транспорте.

В основе нетолерантности могут лежать и другие причины, обусловленные действиями нелегальных мигрантов, которые нарушают общественный порядок, воруют, бывают вовлечены в криминальные действия, трафик наркотиков и т.д. Отметим, что подобные действия также имеют место в среде трудовых мигрантов, особенно нелегалов. Опрошенные не стыдятся признаваться в подобного рода противоправных действиях. Но опять же отметим, что подобного рода поступки обусловлены не преступной наследственностью людей, а теми условиями, в которые они нередко поставлены (нелегальность нахождения в стране, отсутствие жилья, питания, средств к существованию, работы, социальной и правовой защиты).

Конечно, эти страхи могут быть нередко абсолютизированы и гипертрофированы, но нельзя забывать, что испорченный информационный телефон характерен не только для трудовых мигрантов, но и для принимающего социума, который к тому же получает нередко подпитку этих страхов из средств массовой информации⁶⁸.

---

⁶⁸ См. Бадыштова И. Толерантность городского социума к мигрантам. // Миграционная ситуация в регионах России. Выпуск первый. - Москва, 2004, с.158. Подтвердим этот вывод замечанием М.Гетчелла, главы Миссии Международной Организации по Миграции в России: «в России есть работа – это даже не оспаривается. Однако антимигрантские настроения, враждебное отношение к иностранным рабочим и подданным других государств цветут здесь пышным цветом и, похоже, они часто основываются на заранее созданных стереотипах и мифах, а не на непосредственном знании и опыте. Временами сами местные власти через политические установки и позиции, поддерживаемые средствами массовой информации, создают благодатную почву для поддержания антимигрантских настроений. Наличие такой и легко идентифицируемой группы, которую можно обвинить во всех проблемах, похоже, является слишком большим искушением» (Трудовая миграция в России и проблемы толерантности. // Открытый форум МОМ. Информационная серия. – Москва, Выпуск 6. декабрь 2003, с.2)

В то же время следует отметить, что нетолерантность и неготовность интегрироваться в принимающее общество нередко характерно и самим трудовым мигрантам, которые сознательно изолируются, не стремятся к установлению контактов с местным населением. Кроме того, встречаются случаи, когда культурное различие интерпретируется с позиций «ингруппового фаворитизма», то есть «приписывания позитивных черт ингруппе и стремление к выигрышу своей группы. Ингрупповой фаворитизм одновременно включает в себя негативное межличностное восприятие членов аутгруппы»⁶⁹.

Трудовые мигранты, сталкиваясь с иной культурой, стереотипами поведения, не понятными им, нередко демонстрируют чувство превосходства, смотрят свысока, уничижительно на представителей местного населения, считают их «злыми», «ленивыми», «нерешительными», «несамостоятельными», «беспомощными» и т.д. Примеров подобного восприятия культуры и социального поведения достаточно много выявил и проведенный нами опрос.

Таблица 18.

Характер отношений молдавских трудовых мигрантов с местным населением стран приема (в процентах).

<i>Характер отношений</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Нет	46,2	8,5
Хорошие	34,6	61,7
Плохие	9,6	8,5
Нет ответа	9,6	21,3

Более массово представлены контакты с правоохранительными органами стран приема. Правда, опыт взаимодействия чаще всего негативный, отрицательный. По России только каждый пятый строитель не имел проблем с представителями правоохранительных органов. Остальные признаются в наличии таких контактов.

Основной причиной подобного социального взаимодействия явилась проблема регистрации. Девять из десяти респондентов, имевших проблемы по вопросам регистрации, разрешили этот вопрос, заплатив штраф или дав взятку представителю милиции. Для каждого двенадцатого респондента этой категории это закончилось депортацией. Каж-

⁶⁹ См.: Лебедева Н.М. Теоретико-методологическая основа проекта «Социально-психологические факторы этнической толерантности – интолерантности в поликультурных регионах России». // Этническая толерантность в поликультурных регионах России. – Москва, РУДН, 2002, с.10.

дый двадцатый опрошенный строитель имел возможность «близко познакомиться» с сотрудниками ОМОНа.

Для сравнения, отношения с правоохранительными органами в странах «старого зарубежья» также далеки от идеальных. Нелегальному трудовому мигранту также приходится «прятаться», избегать контактов с работниками полиции, давать взятки, опасаться депортации и т.д. Тем не менее, опрошенные люди указывают, что отношение полиции в странах Европейского Союза более цивилизованное и человечное. В силу того, что доля легальных трудовых мигрантов представлена значительно весомее, чем в России; возможность изменения статуса пребывания в стране более реальна, то, соответственно, и сложностей с правоохранительными органами значительно меньше.

Не случайно, респонденты разделяют свое пребывание в зарубежье на два этапа: нелегальный и легальный. В первом случае – это постоянные ущемления прав, страх всего и вся. Во втором случае – это определенные гарантии, развившееся чувство собственного достоинства, отсутствие страха перед полицией, другими структурами.

Таблица 19.

Характер отношений молдавских трудовых мигрантов с правоохранительными органами стран приема (в процентах).

<i>Характер отношений</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Нет	26,9	59,6
Плохие	71,2	10,6
<i>Регистрация</i>	71,2	-
<i>Штраф / взятка</i>	89,2	10,6
<i>ОМОН</i>	5,4	-
<i>Депортация</i>	8,1	10,6
Нет ответа	2,9	-

Определенная часть трудовых мигрантов в принимающей стране сталкивается и с криминальными кругами, рэкетом⁷⁰. В восприятии данных структур важную роль играет «беспроволочный мигрантский телеграф» («слышал, что отнимают деньги»; «слышал, что заставляют платить дань» и т.д.). При этом отметим, что с рэкетом трудовой мигрант встречается не только в России, других странах СНГ. Ответы респондентов свидетельствуют, что частенько с подобными структурами люди встречаются и в странах «старого зарубежья», в странах Евро-

⁷⁰ Правда, рассказывать о таких встречах люди не очень хотят.

пейского Союза. При этом в качестве рэкета выступают граждане России, Украины, да и самой Молдовы. Вымогательство денег, навязывание «крыши» являются стандартным джентельменским набором, предлагаемым трудовому мигранту.

Отметим также, что контакты с криминальными структурами не всегда имеют только отрицательные последствия. Случается, что криминальные структуры содействуют справедливому («по понятиям») разрешению споров между нелегальными трудовыми мигрантами и работодателем, который хочет «кинуть» нелегала, не заплатив за выполненную работу.

В то же время контакты с институтами гражданского общества в России практически не наблюдаются. Единицы из опрошенных респондентов отметили наличие контактов с представителями профсоюзами, церкви, адвокатом.

Это объясняется, в том числе и тем, что трудовые мигранты не ожидают помощи ни со стороны государственных органов принимающей страны, ни со стороны структур гражданского общества. Он рассчитывает только на себя, своих близких. В этом плане представляет интерес рассказ одного из трудовых мигрантов в западноевропейской стране о том, что они имеют своего, оплачиваемого из их заработков представителя-земляка, которых защищает их социально-экономические интересы перед работодателем.

Среди тех, на кого рассчитывает трудовой мигрант, очень редко выступают молдавские государственные дипломатические и миграционные структуры. К примеру, по России был только один случай обращения в посольство Молдовы. Легальный трудовой мигрант потерял паспорт и не мог вернуться на родину. Помощь со стороны консульства в оформлении временных документов, обеспечивших беспрепятственное возвращение в Молдову, была воспринята как сюрприз, «манна небесная», а не как одна из функциональных обязанностей соответствующей государственной структуры за рубежом. В целом с государственными структурами Молдовы молдавские трудовые мигранты-строители как в России, так и в странах «старого зарубежья» в основном не имеют контактов. Эти контакты редки. Люди стремятся собственными силами или с помощью родственников, друзей и знакомых решить возникающие у них проблемы.

Интеграция в принимающее общество выражается, в том числе, и в использовании существующих и принимаемых этим обществом государственных и частных способов транспортировки заработанных денег. Опрос показывает, что по России только каждый шестой респондент использует банковские и почтовые способы. Для сравнения мол-

давские строители, работающие в странах Европейского Союза, других государствах «старого зарубежья», отдают предпочтение банковским трансфертам. Это характерно для каждого второго опрошенного человека в странах Запада.

Работающие в России предпочитают привозить деньги сами. Это, на наш взгляд, объясняется помимо всего прочего и тем, что продолжительность трудовых командировок в Россию значительно короче, люди могут чаще беспрепятственно выехать из страны и вновь вернуться на заработки, и поехать на праздники, в отпуск на недельку и т.д. Такая возможность в странах Европейского Союза, государствах «старого зарубежья» менее реальна.

Несомненно, что на приверженность способам, которые существуют вне принимающего общества, оказывают влияние существующие транспортные возможности, безвизовый режим между Россией и Молдовой. Что в меньшей степени возможно в странах «старого зарубежья». Хотя, как показывают исследования каналы транспортировки денег посредством водителя маршрутки, через знакомых и друзей, отправляющихся на родину, также достаточно популярны.

Таблица 20.

Основные способы пересылки денег молдавскими трудовыми мигрантами на родину (в процентах)⁷¹.

<i>Способы</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Банк	11,5	55,3
Почтовый перевод, посылка	5,8	2,1
Проводник поезда, шофер автобуса	32,7	17,0
Через знакомых	26,9	14,9
Оплата на родине	1,9	4,3
Через людей, которые этим занимаются	-	2,1
Сам привез	46,2	19,1

Важное место в понимании процессов интеграции молдавских трудовых мигрантов в принимающее общество играют планы респондентов на будущее. Более высокие заработки в странах «старого зарубежья» позволяют людям быстрее преодолеть свои финансовые, мате-

⁷¹ Сумма ответов превосходит 100 процентов. Это объясняется тем, что респонденты могут использовать несколько способов транспортировки денег на родину.

риальные проблемы, создать определенный запас, резерв денег, благодаря которым можно прервать трудовую деятельность за рубежом, заняться организацией своего бизнеса, решением других проблем. В то время как находящиеся на заработках в России в меньшей степени могут выбрать подобный вариант реализации планов на будущее.

Стоит обратить внимание на то, что каждый пятый респондент, работающий в странах Европейского Союза, не намерен вернуться на родину, строит, реализует или уже реализовал свое стремление остаться на постоянное местожительство в стране приема. По трудовым мигрантам, работающим в Российской Федерации этот показатель вдвое ниже. Это объясняется, как было показано выше действием многих факторов, уменьшающих, в конечном счете, возможности и желания людей интегрироваться в российское общество.

Таблица 21.
Трудовые планы на будущее молдавских трудовых мигрантов (в процентах).

<i>Характер отношений</i>	<i>Россия</i>	<i>Старое зарубежье</i>
Буду работать и дальше в этой стране	53,8	31,9
Получу гражданство; останусь там; заберу туда жену, детей; женюсь (женился)	11,5	21,3
Уеду на работу в другую страну	7,7	8,5
Больше не поеду, найду работу дома	17,3	34,0
Открою дома малый бизнес	-	4,3
Нет ответа	9,7	-

5. Выводы

Проведенный анализ показал, что молдавские трудовые мигранты-строители, работающие в России и странах «старого зарубежья», сталкиваются со многими сложностями, проблемами, решение которых в основной своей массе связано только с действиями самих мигрантов. Проблемы социальной адаптации и интеграции в принимающее общество сложны, многогранны. На процессы адаптации и интеграции оказывают влияние различные факторы правового, экономического, политического, социально-психологического и культурного характера.

Проблемы социальной адаптации и интеграции трудового мигранта в трудовое общество во многом зависят от миграционной политики, проводимой государствами приема. Если государство приема относится к трудовому мигранту как к «шабашнику», видит в нем только

временного (сезонного) работника, одномерного человека-функцию; обрекает его на соответствующее социальное поведение, то, естественно, что и трудовой мигрант будет отвечать на такое отношение со стороны государства приема с позиций временщика, не настроенного на интеграцию и сотрудничество с принимающим обществом.

Сегодня по многим параметрам, в том числе и касающимся социальной адаптации и интеграции трудовых мигрантов, работать и жить в странах Европейского Союза значительно выгоднее и привлекательнее, чем в России, других странах СНГ. И, тем не менее, Россия представляет несомненный интерес для молдавских граждан, задействованных в процессы международной трудовой миграции. Более того, она предоставляет сегодня и может предоставить в будущем молдавским трудовым мигрантам ряд более широких (по сравнению с Западом) возможностей трудоустройства, обусловленных безвизовым режимом; большей диверсификацией профессий и сфер деятельности, в том числе на уровне квалифицированной рабочей силы, занятой в сфере интеллектуального труда; признанием дипломов и т.д.

В то же время отметим, что со стороны России, ряда стран Европейского Союза (в первую очередь Италия, Португалия, Испания) вносятся коррективы в миграционную политику. Государство стремится отойти от политики силовых, запретительных мер, делает подвиги в сторону интеграции трудовых мигрантов, решения с их помощью стоящих перед государствами приема различных общественно значимых проблем по широкому спектру социального и государственного интереса.

В то же время проведенное исследование показывает, что молдавским государственным структурам необходимы новые подходы в миграционной политике, разработка, нахождение и использование различных механизмов защиты молдавских трудовых мигрантов, повышения привлекательности страны, ее рынка труда для молдавского населения, изменения существующей тенденции в социальных стратегиях населения. В первую очередь это касается молодежи, которая в значительной степени настроена на исход из страны, эмиграцию посредством долговременной трудовой миграции. Массовая реализация населением подобных миграционных стратегий и установок чревата серьезными угрозами для национальной безопасности для Республики Молдова.

Суметь ответить на вызовы времени, предложить населению сегодня привлекательную альтернативу трудоустройства и жизни – значит обеспечить достойное государственное и человеческое будущее Молдовы завтра.

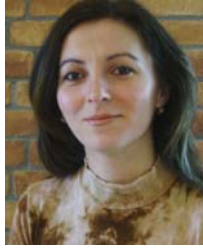

Библиография

- Al-Issa J. Culture and Mental Illness in an International perspective. // Working with Culture. Psychotherapeutic Interventions with Ethnic Minority, Children and Adolescents. / L.Vargas, D.Koss-Choino (Eds.). – San Francisco, 1992, p.3-49.
- Bochner S. Cultures in Contact: Studies in Cross-Cultural Interaction. – Oxford, 1982.
- Castles S., Miller M. The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World. Second edition. Revised and Updated. – New York, Palgrave, 1998.
- Бадьштова И. Толерантность городского социума к мигрантам. // Миграционная ситуация в регионах России. Выпуск первый. - Москва, 2004.
- Berry J. Ecology, Cultural Adaptation and Psychological Differentiation: Traditional Patterning and Acculturative Stress. // Cross-Cultural Perspectives on Learning. – New York, 1975.
- Vega W.A., Rumbat R.G. Ethnic Minorities and Mental Health. // Annual Review of Sociology, Palo Alto (CA), 1991, p.351-384.
- Витковская Г. Миграция и мигрантофобия в Приволжском регионе: Саратовская область. // Миграционная ситуация в регионах России. Выпуск второй. – Москва, 2004, с.13-60.
- Витковская Г. Основные результаты исследования незаконной миграции в России в 2001-2002 гг. // Доклад на международном семинаре «Политика в области трудовой миграции и управление данными». – Республика Молдова, Кишинев, 27-28 сентября 2004 года.
- Денисенко М.Б., Хараева О.А., Чудиновских О.С. Иммиграционная политика в Российской Федерации и странах Запада. – Москва, ИЭПП, 2003.
- Долгих Е. Трудовые мигранты из Молдавии в России (по данным социологических опросов в поездах «Кишинев-Москва-Кишинев»). // Проблема незаконной миграции в России: реалии и поиск решений (по итогам социологического обследования). / МОМ, Бюро МОМ в России. – Москва, Гендальф, 2004, с.444-495.
- Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. – Chișinău, CAPTES, 2000.
- Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах: люди и судьбы. – Кишинев, CAPTES, 2000.
- Мошняга В., Евдокимова Л. Трудовые мигранты Молдовы: в поисках механизма защиты (по результатам экспертного опроса). // MOL-DOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXII. – Chișinău, USM, 2002, p.43-84;
- Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Молдавские трудовые мигранты в

- России. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XX. – Chişinău, USM, 2002, p.74-99.
- Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу! И не только... – Кишинев, Молд.ГУ, 2005.
- Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999.
- Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. - Кишинев, САРТЕС, 2000.
- Паин Э.А. Этнические особенности контрабанды наркотиков: мифы и реальность. // Этнопанорама, 2003, №1-2, с.76-77.
- Паин Е. О механизмах формирования этнофобий и мигрантофобий. // Проблемы миграции и опыт ее регулирования в полиэтничном Кавказском регионе. – Москва-Ставрополь, СГУ, 2003.
- Rack P.H. Migration and Mental Illness: a Review of Recent Research. // Britain Transcultural Psychiatric Research Review, 1982, #19, p.151-172.
- Sarris A.H., Zagrofikis S. A Computable General Equilibrium Assessment of the Illegal Immigration on the Greek Economy. // Journal of Population Economics, 1999, #1;
- Солдатова Г.У., Шайгерова Л.А. Общество и вынужденные мигранты: трудный путь к взаимопониманию. // Психологи о мигрантах и миграции в России: информационно-аналитический бюллетень №3. – Москва, Смысл, 2001, с.49-60.
- Трудовая миграция в России и проблемы толерантности. // Открытый форум МОМ. Информационная серия. - Москва, Выпуск 6. декабрь 2003.
- Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. – Кишинев, Молд.ГУ, 2002.
- Циммерманн К. Путешествия в Шильду. Миграционная политика с экономической точки зрения. // Internationale politik, 1999, №4.
- Этническая толерантность в поликультурных регионах России. – Москва, РУДН, 2002.

MIGRATIA DE MUNCA IN ISRAEL

*Victoria PERCIUN
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea Științe Politice și Administrative
Catedra Științe Politice și Administrative
Doctorand*

Politica de integrare și de imigrare a statului Israel este determinată de mai mulți factori. Unul din factori este ideologia statului sau eșosul național care și definește Israelul ca stat atit evreiesc (fondat pe principii particulare) cit și democratic (fondat pe principii universale). Al doilea factor este faptul ca Israelul este o țara sub asediu înconjurat de statele arabe care sunt predis-puse sa atace. Al treilea factor, Israelul este o societate imigranta și consista din mai multe culturi diferite. Exista grupe de evrei ce au venit din diferite tari de origine și populația minoritara a variatelor religii și grupa de muncitori straini. Ideologia statului determina statutul fiecărei din aceste grupe.

Deoarece statul Israel este o societate imigranta prin virtute devine stat al tuturor evreilor. Prin Declarația de la Balfour din 1917 se promitea ca aici va fi "pământul casa" al tuturor evreilor adica pe aria ce era mandatata de Marea Britanie ce apoi va fi numita Palestina. Este și logic deoarece aceasta suprafața de pământ pe care este situat Israelul astazi trebuie perceputa casa istorica a evreilor. Prin întoarcerea acasa evreii realizeaza dreptul lor natural și acest drept de migrare în Israel se numeste Aliya (Urcare). Acest termen denota valoarea sacra a faptului ca locuind în Israel evreii sunt capabili sa atinga idealul fiind pe deplin Evrei.

Reiesind din Declarația de Independența a statului Israelul acest pământ este o entitate "Evreiasca și democratica" și astfel este deschis doar pentru imigrarea evreilor.

În 1948-1953 primii cinci ani de la stabilirea statului au fost promulgate doua legi referitoare la drepturile de rezidența și de cetățenie. Acestea sunt: Dreptul de reîntoarcere și Dreptul de Cetățenie. Scopul lor a fost de a defini cetățenia și de a garanta drepturile rezidenților noului stat. Deși aceste legi nu au avut un statut legal special ele au servit baza statutara pentru deciziile judiciare. Doar în anii '90 au fost făcuți pași în direcția stabilirii unei Constituții scrise și a dreptului constituțional referitor la drepturile Israeltenilor care au fost legiferate doar în 1992. Legea de Reîntoarcere men-

tiona ca "fiecare evreu are dreptul de a imigra in Israel" acest drept oferea cetatenia automat la fiecare evreu⁷². Acest drept a fost conferit mai apoi tuturor cetatenilor evrei care erau in viata, sau trecuti in nefiinta si care au imigrat in Israel sau nu au reusit⁷³.

Legea in cauza nu era aplicata persoanelor care aveau un trecut criminal sau erau considerati periculosi pentru securitatea publica. In cazul cind un evreu se casatoreste cu un cetatean strain (neevreu) acesta din urma nu primeste automat cetatenia ci doar dupa ce face un demers la Ministerul de Interne.

Legea de cetatenie (1952) aceasta specifica eligibilitatea pentru cetatenia Israelului. In ea se stipuleaza ca cetatenia Israelului este obtinuta prin puterea legii de reintoarcere sau prin rezidentii ce se afla de la inceputul stabilirii statului, sau prin nastere⁷⁴. Unele cazuri fac exceptii si atunci Ministerul de Interne are dreptul sa intervina. Aceasta lege recunoaste sanctitatea vietii si a libertatii.

Legea pentru Securitatea Sociala si Asigurarea Nationala de Sanatate (1994) ea stipuleaza ca fiecare cetatean (exceptie fac muncitorii straini sau vizitatorii) au dreptul la asigurare nationala pentru serviciile de sanatate⁷⁵.

Legea despre Educatia Libera Obligatorie (1949). De la inceputul formarii statului scolile erau directionate de partide sau de organizatii comunitare iar plata era destul de mare si multi dintre rezidenti nu aveau posibilitate sa invete⁷⁶. Legea in cauza stipuleaza libera educatie de la virsta de 5 ani pina la clasa a 10 (1968) indiferent de sex, culoare, religie, nationalitate sau statut. Nu este doar un drept dar o obligatie. Parintii care nu permit copiilor sa faca studii sunt chemati in fata instantei⁷⁷.

Legea despre Educarea Statala (1953) presupune ca scolile de diferite interese au fost combinate intr-un sistem centralizat de educare statala. Exista scoli unde limba de predare este Ebraica si cele unde se invata in limba Araba⁷⁸.

Israelul este o societate ce consta din imigranti evrei, minoritate indigena, populatia predominant araba si muncitori straini.

Evreii imigranti alcatuiesc grupul cel mai mare care au imigrat din toa-

---

⁷² *Offir Pines, Codul Israelului, No.51, 1950, p.159*

⁷³ *Yehudi. The development of the law of citizenship and the recent Russian immigration. Afikim, 103/104, 1994, pp.22-25*

⁷⁴ *Offir Pines, Codul Israelului, No.95, 1952, p.146*

⁷⁵ *Offir Pines, Codul Israelului, No.1391, 1992, p.90*

⁷⁶ *Tibawi J. Arab education in Mandatory Palestine: A study of three decades of British administration. London, Luzak, 1956, p.56*

⁷⁷ *Offir Pines, Codul Israelului, No.26, 1949, p.287*

⁷⁸ *Offir Pines, Codul Israelului, No.131, 1953, p.137*

ta lumea si in special si refugiatii. Din 1948 pina la sfarsitul anului 1997 numarul total al imigrantilor a fost de 2,656,605 de persoane in afara de populatia evreiasca care alcatuia 4.6 milioane din totalul populatiei de 5.75 milioane⁷⁹. Nu exista limite in ceea ce priveste imigrantii evrei care sunt de toate virstele, si diferiti in capacitatile lor de munca. Ei fac parte din afilieri diferite si culturi variate. In statisticile oficiale ei sunt clasificati ca cei de origine european-americană si cei de origine Asiatico-Africană. Cei din prima categorie vin din tarile Americii Latine si de Nord si Europa de Est si Vest, tari predominant modernizate, si cei ce alcatuiesc cea de a doua grupa vin din tarile Asiei Mijlocii si de Est si Africii de Nord si mai tirziu au imigrat din Etiopia.

<i>Intervalul (anii)</i>	<i>Originea</i>	<i>Numarul</i>
1948-1951	Europa deEest si Asia	687.627
1952-1960	Africa de Nord	297.138
1961-1964	Africa de Nord	228.783
1965-1971	Europa de Vest	199.035
1972-1979	URSS si Etiopia	267.580
1980-1989	URSS si Etiopia	153.833
1990-1997	URSS si Etiopia	756.602

Principiile universale ale democratiei garanteaza tuturor egalitate in drepturi si principiile particulare ale statului evreu garanteaza prezervarea statului.

Muncitorii straini sunt un grup temporar de muncitori care au aparut in Israel in numar larg in anii 1990. Ei vin din tarile Europei de Est, Africa si Asia (China, Tailanda, Filipine). Motivele aparitiei acestui grup de muncitori sunt de doua tipuri tactice si strategice. Muncitorii straini au inlocuit muncitorii Palestinieni carora le-a fost interzisa intrarea din cauza atacurilor teroriste si ca urmare a Intifadei (1987-1994).

In acelasi timp era nevoie de munca la constructii din cauza imigrarii in masa din ex-URSSR. Si guvernul Israeltean era de parerea ca neamestecul in economia Palestinei si Israelului va ajuta la incheierea acordului de pace⁸⁰.

La inceput muncitorii straini erau invitati pentru munci necalificate dar mai apoi ei au fost antrenati si in ocupatii semicalificate indeplinind muncile care nu erau pe placul Israeltenilor. Filipinezii sunt implicati in muncile de menaj (curatenii), muncitorii din Tailanda sunt antrenati in muncile din

⁷⁹ Biroul Central de editare a cartii anuale de Statistica, Tel-Aviv, 1998, p.49.

⁸⁰ Bartram D.V. *Foreign Workers in Israel: History and Theory.* // *International Migration Review*, 32(2), 1998, pp.303-325

agricultura, cei veniti din Romania si cei din Republica Moldova in constructii si deasemenea in muncile de menaj, iar muncitorii din China - in fabricile mari. Nu exista date concrete statistice despre numarul muncitorilor, oficial ei fiind estimati la 250,000. Cel putin jumatate din ei au intrat ilegal in tara si numarul lor este mereu in crestere. Deoarece ei nu sunt evrei, muncitorii straini nu pot obtine statut de cetatean sau de resident. Politica referitoare la muncitorii straini este foarte contradictorie. Pe de o parte Ministerul de Interne ii declara pe cei ilegali muncitori si pronunta expulzarea lor din tara si multi dintre ei sunt detinuti in campusuri ce se aseamana mai degraba cu inchisori pina a fi expulzati. Pe de alta parte Israelul ofera vize si permite intrarea in tara a muncitorilor straini fiind pe deplin constienti ca multi dintre ei vor ramine in tara chiar daca rezidenta lor nu este oficiala⁸¹.

Ministerul de Interne elibereaza permise de munca pentru muncitorii straini care au intrat legal in tara. Nu le este permis muncitorilor sa aduca cu ei si familiile lor. Exista multi muncitori straini care stau fara permis de munca legal avind doar viza de turisti. Deoarece ei sunt considerati ca straini, muncitorii nu sunt favorizati de nici una din serviciile sociale. Muncitorii straini nu se bucura de prevederile legii despre educatie. Dar totusi ei dispun de serviciile de baza. ce li se garanteaza prin Legea Educatiei Libere si Obligativitatii din 1949. In orasul Tel Aviv unde se afla cea mai mare parte din muncitorii straini copiii lor pot frecventa scoala primara. Exista doar citeve organizatii voluntare care ii ajuta pe muncitorii straini, cum ar fi: "Medici fara hotare", "Ajutor pentru Muncitor", "Cav la Oved".

Numarul copiilor muncitorilor straini este mic dar in crestere continuu. Cei mai multi dintre ei locuiesc in Tel Aviv. In 1998 numarul copiilor de virsta 0-5 era 1056 si a celor ce erau integrati in sistemul public scolar 452, cu 11.6% mai mult decit anul 1997. Exista copii ai muncitorilor straini si in alte parti ale statului dar ei nu sunt inregistrati. Legea Securitatii Sociale si a Sanatatii Nationale nu li se aplica acestor copii. Ei nu au statut legal si nici parintii lor nu dispun de acesta.

Motivul principal din care cauza a aparut imigrarea muncitorilor straini pe piata muncii din Israel a fost inrautatirea securitatii tarii in 1993 dupa valul de atacuri teroriste infaptuite de Palestinieni care se opuneau eforturilor de pace din Oslo. Israel a raspuns la aceste atacuri prin inchiderea frontierei si reducerea numarului muncitorilor Palestinieni. Pentru inceput aceste permise de munca erau acordate de Ministerul de Interne antreprenorilor din constructii si agricultura mai apoi si pentru ingrijirea de persoane in virsta si servicii de menaj. In 2002 numarul permiselor acordate a crescut cu 46%. Numarul muncitorilor straini a crescut din anii 1990 si a atins peakul mai

---

⁸¹ *Offir Pines, Codul Israelului 445, 1998, p.18*

mult de 300,000 in 2000. Din cauza Intifadei care a dus la scaderea drastica a numarului muncitorilor Palestinieni numarul muncitorilor straini a atins de la 26% in 1993, la 95% in 2001. Cei mai multi sunt antrenati in constructii, iar in agricultura sunt angajati mai mult de 80% din totalul muncitorilor straini. Numarul muncitorilor ce se afla in sfera serviciilor si turismului a inceput sa creasca dupa 1997. Faptul ca muncitorii straini sunt platiti sub cota minima de salarizare duce la aceea ca multi patroni ca sa prospere si sa obtina venituri ii primesc la munca.

Numarul muncitorilor straini ilegali a crescut rapid si daca in 1995 ei constituiau doar 25% , atunci in anii 1998 si 2000 erau de doua ori mai multi decit cei care se aflau legal in tara, insa dupa 2003 acest numar scade simtitor faptul datorindu-se politicii migrationala de deportare a celor ilegali.

Nu mult timp dupa proclamarea statalitatii statului Israel in 1948 a aparut problema insuficientei muncitorilor. In primii ani cetatenii evrei, atit din kibbutzuri cit si din moshavim (forme de cooperative) si din orase incercau sa se adapteze si sa se indeletniceasca cu orice fel de lucru. Insa dupa 1960 ei au inceput sa-I angajeze in industrie si agricultura pe Palestinieni care alcatuiau 3/4 din million. Dupa 1967 cind Fisia Gaza si Tarmul de Vest au fost ocupate cu o populatie de aproape 2 milioane o mare parte din muncitorii Palestinieni au devenit disponibili din cauza neangajarii lor si veneau in fiecare zi la munca in Israel. Salariile pentru acesti muncitori erau mai mici decit pentru cetatenii Israelteni dar mai mari decit in tara lor si deaceea ei considerau aceasta o optiune rezonabila.

Odata cu prima Intifada care a durat din 1987-1993 si s-a incheiat cu semnarea tratatului de la Oslo au fost facuti pasi pentru stabilirea statului Palestina. In aceasta perioada putini dintre muncitorii Palestinieni au fost nevoiti sa inceteze munca din cauza verificarilor aspre de la punctele de control si aceasta a dus la supararea patronilor. In perioada anilor 1980 in Israel erau in numar mic muncitorii straini si acei din Filipine care erau antrenati mai multi in lucrul casnic (menajul). Dar din cauza Intifadei si a problemelor care apareau la punctele de control patronii Israelteni au inceput sa caute muncitori care nu ar fi atit de restrinsi de conditii precum cei Palestinieni. Perioada de imigrare in masa a evreilor rusi 1990 au deschis noi posibilitati pentru patroni si a marit considerabil numarul de Palestinieni neangajati.

Totusi patronii au devenit mai mult interesati in forta de munca a non evreilor si anume a muncitorilor din Tailanda, America Latina si Europa de Est. Intre timp multi cetateni din Africa au descoperit aici posibilitatea de a munci si a ramine ilegal. Intre 1994 si 2000 dupa ce a fost incheiat procesul de Pace de la Oslo si luind in considerare toate prevederile lui au existat perioade relativ calme in tara. Persista necesitatea fortei de munca si deaceea

patronii au inceput sa angajeze muncitori straini evitandu-I pe cei din Palestina.

Totusi din septembrie 2000 situatia s-a agravat si mai tare din cauza atacurilor teroriste si a suspiciunilor populatiei Israeltene fata de Palestinieni ceea ce a dus la neangajarea celor din urma in cimpul muncii. In Nazareth aproape 10.000 de palestinieni au fost concediati si inlocuiti cu muncitorii straini. Palestiniinii au ramas fara locuri de munca si la constructii, agricultura si menaj au fost angajati muncitorii straini din motive de securitate si din cauze financiare. Ca exemplu, munca unui muncitor chinez este evaluata la 10\$ pe zi in timp ce munca unui muncitor palestinian cu 30\$ se apreciaza.

Daca in anul 1990 numarul permiselor oferite muncitorilor Palestinieni erau de 115.000 atunci in 1992 numarul constituia doar 65.000. Aceasta ne dovedeste inca o data ca muncitorii Palestinieni incetul cu incetul au fost inlocuiti de muncitorii straini, in 1993 Israel a emis 5.000 de permise de munca, iar in 1994 – 15.000.

Israelul a devenit o tara a muncitorilor straini, daca in 1990 cei ilegal sositii in tara constituiau 147.000 atunci in 2001 numarul lor a atins peste 200.000. Incepind cu 2001 numarul somerilor din Israel alcatuia 250.000 din cauza situatiei social-economice. Nici unul dintre someri nu doresc sa se angajeze la muncile indeplinite de muncitorii straini.

Multi dintre muncitori ajunsi in Israel constientizeaza cu stupoare ca ceea ce era mentionat in contractul de munca pe care ei l-au semnat in tara bastina nu corespunde cu realitatea dificila. Astfel se ciocnesc cu mult prea multe probleme si complicatii si in ados la toate si problema datoriilor enorme pe care ei le au la bastina. Agentiile de angajare si patronii continua sa recruteze muncitori straini si sa emita permise de munca iar guvernul Israelului sa ofere vize de munca. In ultimii ani numarul permiselor emise si a vizelor oferite a ramas stabil.

Cu toate ca rata somajului in Israel este in crestere numarul muncitorilor straini nu se schimba. Patronii continua sa-I angajeze pe muncitorii straini cauza fiind salariile mici si locuri de munca necalificate care sunt refuzate de a fi indeplinite de cetatenii Israelteni. Ei sunt invinuiti de rata inalta a somajului care a atins cota de aproape 11%. Cu toate ca au fost facute propuneri de a imbunatati conditiile de munca in constructii si agricultura pentru a fi mai atractiv pentru cetatenii Israelului acestia nu accepta astfel de munci si patronii sunt nevoiti sa-i angajeze pe muncitorii straini.

Migratia clandestina este o problema majora pentru autoritatile din Israel deoarece creaza probleme sociale, legale si politice si mai ales aceasta ii preocupa pe reprezentantii ONG-urilor si asociatiilor care se ocupa nemijlocit de situatia muncitorilor straini. Astfel in Tel Aviv au fost numarati

3.500 de copii a muncitorilor straini care se aflau ilegal in tara. Mai mult ca atat, aceasta problema este mai acuta si din cauza nerespectarii drepturilor muncitorilor straini prevazute de dreptul international.

Israelul a ratificat conventia internationala a Organizatiei Internationale a Muncii No.97 din 1949 care contine o serie de prevederi desemnate ajutorului migrantilor in ceea ce priveste angajarea lor in cimpul muncii.

Israelul n-a ratificat insa conventia No.143 care prevede ca Statele trebuie sa respecte drepturile de baza a muncitorilor migranti. Trebuie sa previna migratia clandestina si sa asigure o atitudine si un tratament egal in angajare si ocupatie, securitate sociala si drepturile uniunii de munca⁸². Conform legii din Israel muncitorul strain are urmatoarele drepturi:

Concediu annual de 12 zile platit pentru primii patru ani si 14 zile pentru mai mult de patru ani;

Plata pentru zile de sarbatoare - 9 zile pe an in dependenta de religie;

Salariul trebuie sa fie platit nu mai tirziu de ziua a 10 a fiecarei luni;

Ziua de odihna este de cel putin 36 ore neintrerupte, iar cel care lucreaza in aceasta zi are dreptul la supliment de 50% plus o zi de vacanta;

Concediu de boala se plateste pentru ziua a doua si a treia cu 37.5% din salariu si din ziua a patra cu 75% din salariu. Muncitorul are dreptul la plata pentru 18 zile de concediu de boala. In cazul in care muncitorul a fost accidentat la locul de munca are dreptul la plata pentru zilele in care nu s-a prezentat la munca.

Exista deasemenea si legi specifice cum ar fi:

Orele de munca si de odihna care sunt prevezute prin legea din 1951,

Protectia salariului stipulata in legea din 1987,

Plata asigurarii medicale - legea 1963,

Minimum de salariu legea - 1987 (care prevede deasemenea si plata pentru orele aditionale).

Conform unui studiu efectuat de Daniel Gotlieb⁸³ in anul 2000 aproape 80.2% din muncitorii straini au fost remunerati sub minimul de salarierie. Iar in 1999 cota aceasta atingea - 45.6%, deci subsalarieria este larg raspindita pentru muncitorii straini.

Mai mult ca atat conform Legii 5751-1991 muncitorii straini trebuie sa se bucure de:

Disponibilitatea asigurarii medicale (muncitorul trebuie sa dispuna de

---

⁸² *Fact Sheet No.24, Drepturile migarntilor de munca oficul Comisarului Inalt pentru Drepturile Omului.*

⁸³ *Gotlieb D. The Effect of Migrant Workers on Employment, Real Wages and Inequality: The Case of Israel 1995-2000. Iulie 2002*

certificatul de sanatate inainte de a parasi tara bastina)

Contractul de munca care prevede salariul, obligatiile conditiile s.a.

Conditii de trai:

Protectia oricarui migrant care are obiectii fata de patron

Legea deasemenea prevede ca patronul trebuie sa faca cunoscut muncitorului strain cu obligatiile acestuia si sa garanteze conditii de munca normale si salariu achitat la timp. Deasemenea tot el, patronul, trebuie sa achite taxa pentru viza muncitorului angajat.

Tabelul in cauza compara drepturile muncitorilor straini conform dreptului international si a legilor din Israel.

<i>Muncitorii straini dispun de:</i>	<i>Se implimenteaza aceasta?</i>
Salarii minime	In multe cazuri, nu
Timp auxiliar	In multe cazuri, nu
Servicii sociale (concediu anual, subsidii de recuperare, etc.)	In multe cazuri, nu
Raportul cu privire la salariul muncitorului facut de agentia de angajare	Ministerul Muncii nu cere si nici nu primeste astfel de raporturi
Fondul de pensie, condus de departamentul de Trezorerie	Acest fond nu exista
Accidente de munca si beneficiile in caz de nastere a copiilor	Institutul National de Asigurare recent a decis interzicerea acestor beneficii pentru muncitorii straini ce se afla ilegal.
Articolele de informare si serviciile de ombudism prezentate in limbile muncitorilor straini	Acestea nu sunt disponibile pentru muncitori in limbile lor materne.

In cazul muncitorului strain toate aceste reguli sunt ignorate si deoarece muncitorul se afla in legatura strinsa cu patronul acesta din urma nici nu-si da straduinta sa respecte drepturile lui iar in cazul celor care ingrijesc de batrini sau de copii aceste reguli practic sunt uitate si patronul se comporta dupa placul sau. Chiar am putea sa spunem ca relatiile devin aspre si se aseamana mai ales cu cele de sclavie (robie).

Paradoxal dar aceste relatii se schimba doar in cazul in care muncitorul se afla ilegal si robia dispare. Multi muncitori dupa ce expira termenul contractului nu se intorc in tara dar raman in ilegalitate. Multe cazuri cind muncitorii nu rezista conditiilor de munca in cazul contractelor si a atitudinii de exploatare din partea patronului si fug de la acesta. Astfel ca fugind in ilegalita-

te muncitorul nu este dependent de patron si poate sa gaseasca mai multe locuri de munca si sa organizeze dupa placul sau programul de munca.

Ca concluzie putem sa mentionam cele doua legi care au si determinat activitatea muncitorului strain pe piata muncii din Israel si anume legea din 1952 care continea prevederi referitoare la emiterea permisului de munca si legea din 1991 care avea ca baza respectarea contractului de munca ce trebuie sa fie incheiat intre muncitor si patron.

Daca pina in anul 2000 problemele ce tineau de muncitorii straini erau in mod special rezolvate de Ministerul Muncii si Politie atunci din luna Ianuarie 2000 Ministerul de Securitate se ocupa de activitatea muncitorilor straini. Din luna august 2000 guvernul a ajuns la concluzia ca trebuie sa fie deportati muncitorii straini ce se afla ilegal in tara si cota aceasta trebuie sa atinga in fiecare luna 400-500, iar pentru ca aceasta sa fie indeplinit a fost marit personalul Politiei. Muncitorii care au fost deportati sunt cetateni ai 67 de tari si in special al Ucrainei, Moldovei, Romaniei, Rusiei. Pentru a imbunatati situatia si a mari eficienta de deportare a celor ce se afla ilegal in tara au fost inasprite legile ce prevad amende pentru companii si acei patroni care angajeaza muncitori straini ilegali si marite taxele de angajare.

Doar crizele economice din anul 2002 care aveau ca slogan "Razboi Muncii straine" a avut ca urmare initierea de catre guvern a politiei migrati- onale si anume: "Departamentul de Administrare a Politiei de Imigrare" si sa puna sfirsit la politica de "Hotare deschise" astfel reducind cota permiselor de munca. Politica ce a fost initiata de Ministerul de Interne era "Israel- tenii primii".

Astfel fortele politiei migrati- onale s-au ciocnit cu problemele care sunt aparente in multe tar ice au muncitori straini si anume cu cea a trecerii in ilegalitate a muncitorilor in urma conflictelor lor cu patronii. Wagner rapor- teaza ca rezultatul conditiilor de munca si trai nefavorabile si atitudinii in- humane fata de muncitorii straini aproape 50% din cei care au intrat ilegal in tara evadeaza si devin ilegali. Programul de reducere a fortelor de munca straina a avut success si anume 25.000 din cei care au fost o data legali au fost deportati din tara si 60,000 muncitori straini au parasit tara fara a fi for- tati in perioada anului 2003, aceasta s-a intimplat timp de un de la initierea de "Hotare deschise". Pentru anul 2005 comisia migratiei de munca a reco- mandat deportarea a inca 100.000 muncitori straini.

Additional la aceasta deportare fortata a fost redusa quota emiterii per- miselor de munca si a duratei de aflare in tara. A fost initiata si stabilita o conexiune si o retea directa pentru muncitori ca ei sa depuna plingeri si sa relateze cazuri de violare a drepturilor lor de munca. Deasemenea si in ceea ce priveste salarierea minimala si practica de neachitare a impozitelor de ca- tre patroni. In asa fel 40% din firmele ce angajeaza muncitori straini si-au

pierdut licențele și au fost închise.

Numarul inspectorilor care se ocupa nemijlocit de problema muncitorilor straini este redus ceea ce limiteaza posibilitatea de control. In prezent imbunatatirea conditiilor de munca pentru muncitorii straini nu este una din preocuparile politice primare a ministerelor. Politicienii actioneaza sub influenta unei presiuni imense de reducere a ratei de somaj in tara si in acelasi timp de atragere a muncii eftine. De fapt, guvernul nu a abandonat politica de emitere a permiselor de munca dar continua politica "revolving door policy": pe de o parte ii deoporteaza pe muncitorii strain ica se afla ilegal sip e de alta parte le permite intrarea in tara a celor legali. Conform datelor prezentate de Politia de Imigrare la data de 10 mai 2005 au fost deportati 136,690 de muncitori straini ilegali, au fost deschise 31.415 de dosare a muncitorilor straini ilegali și au fost înregistrați ca muncitori legali 129.939.

Concluzii

Imigrarea legala si ilegala: o necesitate economica si politica

Angajarea muncitorilor straini in Israel denota o politica clara si deschisa de substituire a muncitorilor Palestinieni cu forta de munca de peste hotare: Asia, Europa de Est si Africa. Iata citeva din evenimentele istorice din 1990 care au contribuit la aceasta politica a fortelor de munca:

1. Prima *Intifada*,
2. Nerespectarea Acordurilor de la Oslo,
3. Sosirea unui numar substantial de imigranti evrei din Rusia,
4. Criza economica in special in sectorul de constructii,
5. Cresterea numarului de imigranti ilegali in 1997, erau 186.000,
6. Numarul imigrantilor ilegali a ajuns la 250.000,
7. Inceputul celei de a doua *Intifada* in 2000.

Deteriorarea situatiei migrantilor de munca in Israel a fost cauzata de destabilizarea relatiilor Israelo-Palestiniene, nerespectarea Acordurilor de la Oslo si a teritoriilor ceea ce si a inrautatit situatia muncitorilor Palestinieni. Muncitorii Palestinieni nu mai erau angajati in cimpul muncii pe teritoriul Israelului. Frica și teama *vis-à-vis* de toti cetatenii Arabi au favorizata procesul de angajare a muncitorilor straini.

In esenta muncitorii straini temporari au devenit forta de munca permanenta pe teritoriul Israelului. Ei nu au dreptul sa intemeieze afaceri și nici nu au dreptul la re-uniunea familiilor lor. Copiii muncitorilor straini nascuti in Israel nu sunt recunoscuti de stat.

Conform Dlui Y.Peretz, membru al grupului de dreapta Shas și presedintele formal al Comisiei pentru Muncitorii Migranti, Guvernul Israelului pierde controlul asupra acestui sector și daca sfera agriculturii și menajului intr-o masura oarecare este sub evidenta atunci nu putem spune acelasi luc-

ru despre sectorul de constructii in care multi patroni si companii profita de pe seama muncitorilor straini.

Bibliografie

- Bartram D.V. Foreign Workers in Israel: History and Theory. // International Migration Review, 32(2), 1998.
- Biroul Central de editare a cartii anuale de Statistica. - Tel-Aviv, 1998.
- Gotlieb D. The Effect of Migrant Workers on Employment, Real Wages and Inequality: The Case of Israel 1995-2000. Iulie 2002
- Offir Pines, Codul Israelului, No.26, 1949.
- Offir Pines, Codul Israelului, No.51, 1950.
- Offir Pines, Codul Israelului, No.95, 1952.
- Offir Pines, Codul Israelului, No.131, 1953.
- Offir Pines, Codul Israelului, No.1391, 1992.
- Offir Pines, Codul Israelului, No.1391, 1992.
- Offir Pines, Codul Israelului No.445, 1998.
- Tibawi J. Arab education in Mandatory Palestine: A study of three decades of British administration. - London, Luzak, 1956.
- Yehudi. The development of the law of citizenship and the recent Russian immigration. Afikim, 103/104, 1994.

ИЗМЕНЕНИЯ В СОЦИАЛЬНОЙ СТРУКТУРЕ МОЛДАВСКОГО ОБЩЕСТВА И МИГРАЦИЯ

Лукерия РЕПИДА
Республика Молдова, Кишинев
Академия Наук Молдовы
Институт межэтнических отношений
ведущий научный сотрудник
доктор-хабилитат исторических наук,
профессор

Процессы усиления взаимозависимости производственных сил и расширение хозяйственных связей национальных экономик породили в мировом хозяйстве качественно новую тенденцию - глобализации и интеграции. Произошло бурное развитие международной торговли товарами и услугами, которое все более стало дополняться различными

формами международного производства. Соответственно возросла зависимость развития национальных экономик от внешних факторов, активизация международной миграции рабочей силы, кооперирование, научно-технические и другие формы сотрудничества. Внешнеэкономические факторы смягчают часть противоречий в национальных экономиках, позволяя более рационально сочетать внутренние и внешние возможности для эффективного хозяйствования и экономического развития. Объективно необходимо экономическая и социальная интеграция стран СНГ. Для нее существуют необходимые предпосылки: сохранившаяся экономическая зависимость, исторически-сложившееся региональное разделение труда, накопленный научно-технический потенциал, подготовка специалистов и других высококвалифицированных кадров во всех сферах экономики.

Характерным для стран и регионов, континентов и мира в целом, является рост народонаселения, как один из фундаментальных, основополагающих факторов истории, влияющих на развитие государств и народов, смену способов производства, накопление знаний и опыта, роста сознания и культуры народов. Вместе с тем, численность населения (демографический потенциал) является одним из факторов, определяющих геополитику. В концепции политологии геополитика предопределена как политика государства (в особенности внешняя) различными географическими факторами: географическим положением страны, ее природными ресурсами, климатическими условиями, численностью и плотностью населения. Так характеризуется геополитика как наука. Однако в настоящее время термин «геополитика» в большинстве случаев употребляется для обозначения реальной внешней политики какого-либо государства с учетом названных факторов, с оттенком взаимоотношений между государствами и регионами. Элементы геополитики включают также установление политической, экономической и других форм зависимости, определение зон влияния и контроль.⁸⁴

События после 1991 года в историографии оцениваются как результат мировой войны, так как в них участвовали все крупные капиталистические страны-участницы второй мировой войны.⁸⁵ После войны они создали своеобразные институты геополитики: Организация Объединенных Наций (ООН), Северо-Атлантический Союз (НАТО), Международный Валютный Фонд (МВФ), Международный Банк Реконструкции и Безопасности и Сотрудничества в Европе (ОБСЕ) и мно-

---

⁸⁴ Сурнин В.А. *Народонаселение, история, геополитика*. - Москва, 2000, с.73.

⁸⁵ Там же, с.74, 90.

гие другие.⁸⁶ При их участии в странах СНГ существенно понизился экономический, демографический, технический, оборонный потенциал, разрушалось национальное самосознание народов.

В программе развития ООН за 2002 года подчеркивается значение различий между универсальной демократией и демократией в новых суверенных независимых государствах. Вовсе не обязательно, чтобы избираемый ими тип демократии строился на определенной модели, например, североамериканской или западноевропейской. Модель должна определяться местными условиями и историческими факторами.⁸⁷

На практике эти принципы не всегда соблюдались. Среди причин, вызвавших кризис социализма в СССР, обвальное сокращение трудового потенциала России и всех стран СНГ, явились внутренняя и внешняя политика, антинародный характер реформ 1991-1999 годов. С подачи западных экспертов, консультантов в постсоветских республиках реформирование экономики и других сфер общественной жизни не учитывало конкретные условия. Реформирование экономики проводилось не по национальным, а по западным планам, не учитывая конкретные условия. Разрушали целые системы хозяйств. Бывало и прямое вмешательство экспертов в экономические и политические отношения независимых государств.

В странах Восточной Европы – Венгрии, Польше, Чехии, некоторых стран СНГ, где проявили разумный прагматизм, государственные органы власти в ходе реформ разработали стратегию вместе с учеными и специалистами отраслей, реформы проводились более планомерно с меньшими потерями.

Наша страна, занимая геополитическое положение, открывающая выходы на перекрестки путей с севера на юг, с запада на восток, всегда привлекала внимание крупных держав, которые на историческом пути отсекали по частям территорию Молдавии, не оставили без внимания и современные реформы. С посланцами разных стран и при отстранении народа от органов власти, от управления процессами приватизации, результаты оказались иными.

При смене общественно-экономической формации предполагается модификация в социальной организации общества, обновление и рост многообразия институциональных форм, социальный прогресс, связанный с усложнением общества, способствующего самостоятельности граждан, укреплению свободы, более полному обслуживанию людей, их интересов. Определяющим фактором являются производительные

---

⁸⁶ Там же.

⁸⁷ Доклад о развитии человека за 2002. - Нью-Йорк 2002, с. 61.

силы, которые ведут к развитию и смене характерных черт общественно-экономического строя. Прогресс общества возможен только на основе кардинального обновления способа производства. Народонаселение рассматривается в истории как объект и субъект экономического и культурного развития, а культура – как мера гуманизации, а также гармонизации общества и человека. В международном плане существенное значение имеет определение места и роли каждого государства в мировом сообществе.

В Молдове, как и во всех постсоветских республиках, после провозглашения суверенитета и независимости, органами власти был принят ряд документов, направленных на устойчивое развитие страны, экономический рост, справедливое распределение его результатов, восстановление окружающей среды, повышение ответственности людей за судьбу государства и общества.

Главным конструктором и наладчиком механизма взаимосвязей экономики, социальной сферы, межнациональных и международных отношений должно было стать государство. Однако законом 1992 года «Об ограничении монополистической деятельности и развитии свободной конкуренции», органам государственной власти запрещалось принимать любые действия, которые ограничивают независимость экономических агентов или свободу конкуренции.

К началу 1990-х годов Молдова располагала высоким индустриальным потенциалом и мощным агропромышленным комплексом. Основные производственные фонды промышленности только с 1960 года по 1990 год возросли с 435 млн. рублей до 7,1 млрд. рублей.⁸⁸

При проведении реформ переходного периода с участием представителей зарубежных государств, как указывалось выше, ускоренными темпами в условиях Молдавии, когда был ослаблен государственный аппарат и состав кадров, и предвзятый подход проводили приватизацию во всей экономике. До этого, в 1989-1995 годы уволили с занимаемых должностей 107 тысяч инженеров, квалифицированных рабочих, опытных организаторов и руководителей производств под предлогом недостаточного знания государственного языка. Количество научных работников сократилось от 30 тыс. до 10 тыс. человек.⁸⁹ По этой и другим причинам в списках приватизации оказались крупные экономические, наиболее крепкие предприятия стратегического назна-

---

⁸⁸ *История Республики Молдова с древнейших времен до наших дней.* – Кишинев, 2002, с.293.

⁸⁹ *Гуцу И.Т. Республика Молдова: Экономика переходного периода.* – Кишинев, 1999, с.296.

чения, объекты вообще не подлежавшие разгосударствлению. Передача за бесценок частным лицам, разграбление общенародной собственности – важнейших объектов экономики, учреждений культуры – были основными методами приватизации. Материальные ресурсы – металл, цемент, строительные материалы, сельскохозяйственная техника, промышленное оборудование, важнейшие технологии даже секретного характера, незаконно распродали за рубеж. Таким образом, разрушили всю промышленность. Свернули свою деятельность крупнейшие проектно-конструкторские и научно-исследовательские институты, строительные комплексы. Особенно пагубно повлияла на сельское хозяйство программа «Пэмынт» («Земля»), интенсивно внедрявшаяся американцами. За счет иностранных кредитов проводилось дробление крупных хозяйств, а крестьян с их квотами, без техники, орудий труда, помощи государства, обрекли на нищету.⁹⁰ Демократично избранный парламент решил: колхозы надо упразднить, а крестьян наделить землей. За ночь старая система исчезла, то есть было разрушено и разворовано все, что принадлежало коллективным хозяйствам.⁹¹

Амбициозность политических лидеров, некомпетентность, слепая приверженность навязанным западным моделям реформирования экономики и общества, тотальной мобилизации с перекладыванием всей тяжести на плечи простых людей. В условиях Молдовы вместо власти закона фактически узаконилась деятельность мафиозных, криминальных структур, которые наживались, пользуясь бесконтрольностью и слабостью государственных структур. Проведение такими методами трансформации в экономике и социальной жизни обрекли жителей республики на нищету, многие из которых оказались за чертой бедности.⁹²

Общество политизировали, посеяли раздор, межнациональную рознь. Случилась даже война, разделившая республику на три части.

Социальная структура включает широкий круг проблем – этнических, профессиональных, конфессиональных и других направлений. Однако основным на всех исторических этапах остается социально-экономическое направление. Ступени его развития зависят от степени цивилизованности конкретного общества, уровня экономики страны и конкретного региона, особенностей инфраструктуры, характера и типа собственности, системы нравственных и культурно-духовных ценнос-

---

⁹⁰ Там же, с.345-347

⁹¹ Еремей Г. *Невидимое лицо власти*. – Кишинев, 2005, с.711.

⁹² Гуцу И.Т. *Республика Молдова: Экономика переходного периода*. – Кишинев, 1999, с.347-348

тей, социально-демографической ситуации, социальной политики и управления.

Существенно изменилась структура занятого населения во всех постсоветских республиках, в том числе в Молдове. Происходило перетекание трудовых ресурсов из производства в другие сферы деятельности. Значительное количество людей переходило в торговлю, сферу посреднических услуг, финансово-банковских операций, криминальный бизнес. Но те, кто оказался вне производства, главным образом пополнял ряды безработных, часть эмигрировала в зарубежные страны.

Потоки сокращения численности занятого населения возрастали и в других странах. В самой крупной из республик – Российской Федерации – численность людей, занятых в народном хозяйстве, сократилась с 1990 года на 5 млн. чел., в 1991 году – на 7 млн., в 1995 году – на 17,1 млн., в 1997 году – на 22,4 млн., а в 1998 году – на 24,6 млн. человек.

В Республике Молдова при катастрофическом падении производства численность производственного персонала снизилась с 392 тыс. до 75 тыс. человек или в 5,2 раза.⁹³ Только в 1997 год с предприятий уволили 49,5 тыс., из учреждений – 76,4 тыс. человек, в неоплачиваемых отпусках находилось 171,3 тыс. человек. По сравнению с 1990 годом уровень зарплаты составил 25,5%, покупательная способность – 26,4%, ВВП – 36,9%. Более того, население лишилось вкладов в сбербанках на сумму 6,5 млн. рублей. Невообразимо быстро произошло расслоение общества: около 15% богатых и 85% бедных.⁹⁴ Здесь уместно привести мнение ученого-историка Р.Кларка, возглавлявшего в 1961-1965 годах земельный отдел Министерства юстиции, затем с 1969 года – министр юстиции США – о роли приватизации для социальной сферы. Он утверждал, что приватизация – «это обычно крупное воровство: отбирают у народа и отдают богатым. Приватизация и обнищание идут рука об руку».

В развитых странах более половины национального продукта производится крупными корпорациями, 35-40% составляют мелкие и средние предприятия, которые тоже стремятся удовлетворять потребности предприятия. В Молдове крупные предприятия прекратили свою деятельность, незначительное количество совместных, а также мелких и

---

⁹³ Сидоренко С.С. *Умом, трудом и совестью поколений*. – Кишинев, 2002, с.156-157.

⁹⁴ Сидоренко С.С. *Умом, трудом и совестью поколений*. – Кишинев, 2002, с.156-157.

средних предприятий различных форм собственности не могли обеспечить занятость населения.

Остановка предприятий, снижение уровня производства, разорительная политика в сельском хозяйстве привели к росту безработицы и массовой миграции. Уровень безработицы в 1998 году достиг 167 тыс. человек, а в 1999 году – 187 тыс. человек. В дальнейшем, хотя снижались, но сохранялись значительные величины: в 2000 году – 140 тыс., в 2001 году – 118 тыс., в 2002 году – 120 тыс., в 2003 году – 118 тыс. человек. Занятость рабочей силы в 2001-2002 годы увеличивалась, а в 2003 году снова пошла на снижение.⁹⁵ Некоторая часть занятого населения оставалась в его составе в результате перетекания трудовых ресурсов из производства в другие сферы деятельности. Значительное количество людей переходило в торговлю, сферу посреднических услуг, финансово-банковских операций, криминальный бизнес.

Запоздавшее и медленное восстановление молдавской экономики было существенно усугублено проведением необоснованной политики: преждевременной либерализацией торговли и неэффективной стратегией, приведшей к огромному бремени по обслуживанию дома, что продолжается по сей день.

Сложившаяся в республике ситуация сопровождалась ростом массовой миграции. В 1992-2003 годы ежегодно уезжало от 5 до 9 тыс. человек по официальной статистике. Фактически в 2004 году за границей работало около 1 млн. граждан Молдовы, в том числе почти 60% в России, около 30% в Европейском Союзе, в том числе в Италии.⁹⁶

Многие граждане Молдовы, уехавшие за рубеж в поисках работы, средств на выживание, оказывались там без работы, жилья, денег, терпели унижения, совершали правонарушения. У них не было возможности пользоваться юридической помощью. По имеющейся информации, только в Чехии более 40 тысяч молдован нуждались в срочной правовой защите. В течение 1999 года в Италии умерли 23 гражданина Молдовы, 1997-1999 годы за рубежом умерли в результате различных происшествий 130 граждан. В течение двух лет из Италии, Испании, Португалии, Турции и Израиля было депортировано свыше 10 тыс. наших сограждан.⁹⁷

---

⁹⁵ *Экономические политики для роста занятости и сокращения бедности. Молдова 2005.* – Кишинев, 2005, с.130.

⁹⁶ *Экономические политики для роста занятости и сокращения бедности. Молдова 2005.* – Кишинев, 2005, с.18.

⁹⁷ *Пасат В. Исход.* // «Независимая Молдова», 2002, 22 февраля.

По официальным данным, в 1990-1999 годы за границу на постоянное место жительства выехали более 80 тыс. человек. Только из муниципия Кишинэу в зарубежные страны отбыли 23.880 человек – ученые, педагоги, врачи, программисты, строители высокой квалификации, деятели культуры и искусства. Тяжелое материальное положение вызвал исход многих категорий граждан, но уезжало наиболее предприимчивое и трудоспособное население.⁹⁸ Более 11 тыс. педагогов отправившись на стройки, для работы в сельском хозяйстве, в домах состоятельных людей.⁹⁹

Серьезной угрозой для национальной безопасности является потеря научного потенциала страны. За первое десятилетие выехали в США, Францию, Германию, Румынию, в Российскую Федерацию, Украину около 415 научных работников. Большинство из них соприкасались с научно-исследовательскими программами секретного характера, имеющими важное государственное значение. Наиболее массовый исход инженерно-технических работников промышленных предприятий, составлявших ядро этих структур. Уехали 53 специалиста завода «Мезон», а также представители ИТР заводов «Сигма», «Сигнал», «Топаз» и других предприятий, где оставались безработными до 85% специалистов. Эти предприятия производили до 700 бортовых компьютеров для военной авиации, составлявших 78% выпускаемой продукции и 75% технических систем связи для сухопутных вооруженных сил СССР и т.д.¹⁰⁰

В республике не была разработана социальная программа, призванная остановить или хотя бы ограничить утечку интеллектуального потенциала.

Одна из форм экспорта человеческих ресурсов – выезд на учебу в рамках международных программ. Уже около 400 тыс. юношей и девушек, выехавших таким путем, остались в США, Канаде, странах Западной Европы. В 1999 году за рубежом находились 1.400 стипендиатов из Кишинэу, 70% из них обосновались там на постоянное место жительства. 12 тысяч студентов и аспирантов, которые обосновались в Румынии, получили румынское гражданство под предлогом, что могут отправиться оттуда в другие страны.¹⁰¹

---

⁹⁸ Там же.

⁹⁹ Миграционная политика: пока не грянул гром. // «Столица», 2004, 20 марта.

¹⁰⁰ Пасат В. Исход. Независимая Молдова. 2002, 22 февраля

¹⁰¹ Там же.

Значительная часть жителей Молдовы имеет двойное гражданство. В 1999 году выдано 299 100 копий документов, необходимых для принятия гражданства других государств. Особенно распространено мнение, будто молдоване, оформившие румынское подданство, упростят для себя задачу переезда дальше, в другие страны. К 2000 году румынское гражданство приняли свыше 200 тыс. человек и 2.000 ждали очереди на его получение. Двойное гражданство оформляют некоторые представители национальных меньшинств. Подобные факты вызывают тревогу не только потому, что из страны активно вымывается ее производственный и творческий потенциал. В ряде случаев эти явления чреваты далеко идущими социальными последствиями.¹⁰²

Самой тревожной формой отчуждения является отрыв от своих семей, от родных мест, передача детей на попечение одного из родителей или, чаще всего, на пожилых людей. Тысячи отцов, матерей, братьев и сестер покинули свои семьи, трудовые коллективы, с которыми связывала многолетняя работа и дружба, чтобы уехать в поисках средств существования.

В ранг национальной безопасности каждой страны возводится сейчас проблема образования. Информационно-технический взрыв выдвигает на первый план задачу совершенствования систем и качества обучения, от которых зависит научно-технический прогресс, гуманистическое развитие человеческой личности, духовный, моральный, социальный, культурный облик, интеллектуальный потенциал общества. Все это должно быть заложено в единой системе образования. Не случайно одним из основных критериев, определяющих место страны в мировом сообществе, является уровень образованности.

В постсоветских республиках, в том числе и в Молдове, где кризис переходного периода особенно повлиял на финансирование образования, здравоохранения и других областей жизни, подорвана база социальной сферы. Этим двум сферам деятельности по праву принадлежит центральная роль в развитии человеческого фактора. Но из-за слабого финансирования сократился объем, и снизилось качество соответствующих услуг населения.

В системе образования, начиная с дошкольного воспитания, резко сократилось количество учреждений. В 180 населенных пунктах республики с более 8 тыс. детей школьного возраста вообще нет школ. В системе школьного образования, по состоянию на 2000 год, функционировали 1.490 государственных школ и лицеев, но с 1990 по 1997 годы закрылось 126 общеобразовательных школ, 34 профтехучилища,

---

¹⁰² Там же.

780 детских садов. Только в 1998 году более 6.000 детей школьного возраста не пошли в школу.

В Конституции Республики Молдова записано, что государственным языком здесь признан молдавский. А по данным Министерства образования из 1.490 государственных школ и лицеев в 116 обучение ведется на румынском языке, на русском – в 260 и в 114 дети учатся на том и другом языках. На румынском языке обучалось 78%, на русском – 21,8%, на украинском – 0,06% и болгарском – 0,02% учащихся. Образовательная сеть школ всех ступеней охватывала 789,4 тыс. учащихся (73,4% населения школьного возраста). В 38 ВУЗах и 56 колледжах в 1998-1999 учебном году обучалось 102,4 тыс. студентов, в 2000 году – 105 тыс. студентов. Образование государственное и частное, в значительной мере платное. Положение усугубляется еще и введением платных услуг за проживание в студенческих общежитиях. На встрече главы правительства с руководством ВУЗов ставился вопрос о наведении порядка в подготовке кадров, которые не обеспечиваются работой, тогда как в школах наблюдается катастрофический дефицит преподавателей. Из всех выпускников ВУЗов лишь 26% явились на работу по направлениям. Слабо осуществляет государство координацию высшего образования и уровня подготовки специалистов в частных учреждениях. За 2000-2004 годы уехали за рубеж 28 тыс. учителей, 36 тыс. врачей. В тоже время в составе кадров повышается доля старших возрастов.

Существенно изменяется контингент учащихся и студентов. Численность детей из бедных семей, доходящих до получения среднего образования: 50% учащихся в сравнении с 71% детей из самых богатых семей – составляющие 20% населения. В высших учебных заведениях еще ниже показатели среди поступающих, из бедных семей составляют 4%, а из богатых семей поступающие превышают этот показатель в 4 раза.¹⁰³

К 2000 году расходы государства на образование сократились с 8,5 до 6% от ВВП.¹⁰⁴

Важной сферой общественной жизни являются научные исследования, без которых невозможно устойчивое развитие суверенного государства. Группой ученых была разработана концепция реформы в области науки. В качестве стратегической цели государственной поли-

---

¹⁰³ *Экономические политики для роста занятости и сокращения бедности. Молдова 2005.* – Кишинев, 2005, с.19.

¹⁰⁴ *Гуцу И.Т. Республика Молдова: Экономика переходного периода.* – Кишинев, 1999, с.355-356.

тики провозглашено сохранение и обновление интеллектуального потенциала. Интеллигенция и государственные служащие оказали максимальную поддержку начатым преобразованиям. Но в ходе реформ именно эта часть населения выиграла меньше всех, а потери понесли существенные, о чем свидетельствуют данные таблицы 1 (см. Приложения).

Как видно из приведенных данных, произошел резкий спад показателей, за исключением числа докторов наук. Существенно изменилась структура и посещаемость учреждений культуры. Если не считать театры, уменьшилось количество музеев, публичных библиотек и кинотеатров, посещаемость всех учреждений тоже пошла на убыль.

В государственной политике декларируется толерантность, уважение к языковому и культурному многообразию, инакомыслию, чувствам, ценностям и обычаям друг друга, умение преодолевать предрассудки и нетерпимость. В решении этих проблем, от которых зависят политическая стабильность и экономическое благосостояние в стране, сфера образования играет одну из главных ролей.

Но в начале 90-х годов общество раскололось на румыноязычных, молдоязычных, русскоязычных и т.д. В системе образования республики исчезли даже упоминания о молдавском народе, историю Молдавского государства подменили румынской историей, которая не только не тождественна, она вообще отрицает историю молдавского народа. Многие внешние политические, дипломатические силы, СМИ и некоторые внутренние, в том числе унионистские организации, преследуя свои цели, используют «мирные» средства для дестабилизации обстановки в Республике Молдова. Какой бы сложной и трудной не была бы ситуация в нашей стране, ее историю нужно изучать, без прошлого нет будущего. Старшее поколение отстаивало свободу и независимость нашего Отечества, современной молодежи ценить и укреплять свое национальное государство.

Реформирование здравоохранения в 90-х годах свелось к попыткам лишь узаконить частный сектор медицинских услуг, что не может быть оправдано никакими мотивами.

В феврале 2001 года после самороспуска парламента депутатами-демократами состоялись досрочные выборы нового состава парламента. Победу одержали коммунисты, а 4 апреля президентом был избран В.Н.Воронин, первый секретарь ЦК ПКРМ. Пришедшие к власти руководители направили свои силы, прежде всего, на оздоровление климата в обществе, стабилизацию и разработку основных путей преодоления кризиса в стране и социальную защиту населения.

Большие сложности имелись в финансово-бюджетной сфере. Преемное правительство подписало в 2000 году соглашение с МВФ о выделении Молдове 142 млн. долларов, предназначенных для преодоления бедности и обеспечения экономического роста. Национальный банк республики получил только 38 млн. долларов, между тем, обнищание населения углублялось. Кредиторская задолженность в 2000 году составила 820 млн. леев, внешний долг – 720,4 млн. долларов. Сумма задолженности по оплате труда на 1 декабря 1998 года достигла 638 млн. леев, по пенсиям на 1 декабря 1999 года – 297 млн. леев, а уровень инфляции поднялся на 18,3%.¹⁰⁵

Тем не менее, многолетняя задолженность по заработной плате, пенсиям и пособиям была ликвидирована. В бюджете на 2002 год уже предусмотрели поэтапное увеличение пенсий и заработной платы бюджетникам – врачам, учителям и другим работникам. На 100% увеличили студенческие стипендии. Были выделены средства в поддержку и на развитие высших и средних специальных учебных заведений, а также для детских домов и школ. Бюджет Министерства образования на 2002-2003 учебный год увеличился, по сравнению с предыдущим учебным годом на 31% и составил 210 млн. леев.

По инициативе президента и под его контролем осуществляются мероприятия по социальной защите здоровья детей и созданию условий для их отдыха. В 2001 году в летних оздоровительных лагерях отдохнули 22 тыс. детей, в 2003 году – количество баз отдыха увеличилось на 200, в них побывали более 50 тыс. детей. Рост этих показателей продолжался и в 2004 году. Установлено шефство над 75 республиканскими детскими домами, в которых улучшено качество учебно-воспитательной работы, обеспечение детей питанием и одеждой. В 2002 году был организован отдых 75 питомцев детских домов. Они отдыхали на курортах черноморского побережья Крыма, в Артеке, Туапсе и на Кавказе.

Установлена ежемесячная социальная доплата в размере от 200 до 400 леев участникам войны и некоторым другим гражданам. Для пожилых людей немаловажное значение имеет возобновление выплат денежных вкладов, которые граждане хранили в сберкассах и потеряли на начало 1992 года.

---

¹⁰⁵ Зиду Д. Доклад председателя президиума Совета ОВРМ на пленуме республиканского Совета организации ветеранов. 2001, 31 октября. «О социально-экономическом и политическом положении Республики Молдова». // «Дрептя», 2002, №4.

Возобновилось строительство школ, отдельные из них уже сданы в эксплуатацию. Возрождено строительство и функционирование новых медицинских центров, введена в действие система страховой медицины для всего населения и др.¹⁰⁶

Для стабилизации обстановки и обеспечения экономического роста требовались более решительные меры. С такой целью была разработана стратегия социально-экономического развития Молдовы до 2005 года с модернизацией экономики, возрождением промышленности, повышением заработной платы и среднего размера пенсий по сравнению с прожиточным минимумом. В области сельского хозяйства четко определены критерии организации кооперативов, обеспечивающих равные права их членов, создание машинно-технологических станций (МТС) для механизации труда не только при коллективных формах его организации. В обязанности МТС вменялась помощь фермерам и индивидуальным крестьянским хозяйствам в обработке земли. При содействии коллективных хозяйств началось возрождение инфраструктуры села: ремонтируются и строятся школы, восстанавливаются сельские больницы, открываются дома культуры и библиотеки.

В 2002 году оказана материальная помощь 250 тыс. малоимущих граждан. Открываются новые рабочие места, в том числе на оплачиваемой общественной работе. Только в этом году таким трудом было охвачено 2.398 человек из числа безработных.

Молдова по численности населения достигла 4,3 млн. человек (по переписи – 3,7 млн. человек). В предыдущем историческом периоде она относилась к странам с очень высокой скоростью естественного прироста населения, а при плотности 128 чел. на квадратный километр находилось на 39 месте. Со времени провозглашения независимости показатели по общей численности существенно не изменились, но прирост населения компенсировался естественной убылью из-за смертности и миграции. По индексу продолжительности жизни среди стран Восточной Европы и постсоветских республик Молдова в 1998 году находилась на предпоследнем месте; по индексу ВВП – ниже ее были лишь Азербайджан и Таджикистан. За 1993-1998 годы (вследствие кризиса) по уровню экономического потенциала Молдова перешла на 137 место в мире, а среди 25 стран Восточной Европы и постсоветских республик – на 22 место. Естественное движение населения в 1990 и 2000 годы на 1 тыс. жителей составило 17,7 и 10,1, смертность – 9,7 и

---

¹⁰⁶ Из интервью с вице-премьером правительства В.Ф.Кристей. (см.: «Коммунист», 2003, 8 мая); История Республики Молдова с древнейших времен до наших дней. - Кишинев, 2002, с.355.

11,3, естественный прирост в 1990 году – 8,0, в 1999 году по рождаемости и смертности показатели уравнились, а в дальнейшем естественное движение приобрело отрицательные величины. Более наглядно эти процессы прослеживаются в таблицах 2, 3 (см. приложения).

Невероятны последствия в воспроизводстве населения, социализации детей и молодежи, падении их нравственного уровня. За первые 10 лет реформ 54 тыс. умерли, фактически потеряно целое поколение. Опасность, проявляющаяся в отрицательных показателях прироста населения, ведет к депопуляции населения, потере генофонда республики. Отсутствие необходимых рычагов самореализации и самоутверждения в труде и творчестве становится угрозой для судеб народонаселения.

По решению правительства Республики Молдова в октябре 2004 году была проведена перепись населения, что позволило провести всесторонний анализ исторических процессов в структуре и составе населения, разработать и реализовать кардинальные меры по защите и развитию народонаселения.

По данным ООН, исходя из уровня здоровья и образованности населения, Молдова в конце 90-х годов относилась к средне развивавшимся странам, но при этом с более быстрым, нежели в других странах, разрушением интеллектуального потенциала.¹⁰⁷

Анализ трансформаций в Республике Молдова показал, что слом социалистического уклада в последние десятилетия XX века обернулся разрушением экономики и ее трудового потенциала, обнищанием населения, наступлением системного кризиса общественно-политической жизни. Трудовой потенциал можно восстановить путем приоритетных направлений в хозяйственной деятельности, социальной сфере, перелома в демографических процессах.

Выступая на пленарном заседании парламента, Президент Республики Молдова В.Н.Воронин определил новые ориентиры, новые цели, новые рубежи. Достигнутые социальная стабильность и экономический рост, - отметил он в частности, - могут служить неким плацдармом для принципиально нового рывка вперед, к новой, более устойчивой и долговременной модели. Именно в текущем году были сделаны первые шаги по направлению к этой модели, позволяющей говорить о том, что мы, наконец, не на словах, а на деле переходим к реформам нового типа, создающим стимулы для активно-

---

¹⁰⁷ Дикусар И. Место Молдовы в современном мире. // «Мысль», 1998, №4, с.60-64; История Республики Молдова с древнейших времен до наших дней. – Кишинев, 2002, с.337-338.

го социального роста, непрерывного и конкретного экономического развития, вступления на качественно новую стезю преобразований.¹⁰⁸

Библиография

- Гуцу И.Т. Республика Молдова: экономика переходного периода. – Кишинэу, 1999.
- Еремей Г. Невидимое лицо власти. - Кишинэу, 2005.
- История Республики Молдова с древнейших времен до наших дней. - Кишинев, 2002.
- Сидоренко С.С. Умом, трудом и совестью поколений. - Кишинэу, 2002.
- Содружество независимых государств в 2002 году. Статистический ежегодник межгосударственного статистического комитета СНГ. - Москва, 2003.
- Сурнин В.А. Народонаселение, история, геополитика. - Москва, 2000.
- Экономические политики для роста занятости и сокращения бедности. Молдова. - Кишинэу, 2005.

---

¹⁰⁸ «Коммунист», 2004, 30 июля.

Приложения

Таблица 1

Кадры науки и стоимость выполненных научных исследований и разработок (НИР) Молдовы¹⁰⁹

Годы	Численность специалистов, выполнявших научные исследования и разработки на конец года, тыс. человек	Из них имеют ученую степень, человек		Численность научно-педагогических работников, выполняющих научные исследования и разработки на кафедрах ВУЗов, тыс. человек	Стоимость (объем) выполненных НИР в процентах к ВВП
		Доктора наук *	Кандидата наук		
1991	12,9	178	1.646	2,6	1,0
2002	3,2	246	966	1,8	0,5

*Доктора хабилитат

¹⁰⁹ Содружество независимых государств в 2002 году. Статистический ежегодник межгосударственного статистического комитета СНГ. - Москва, 2003, с.162.

Таблица 2

Численность постоянного населения Молдовы (на начало года, миллион человек)

1992	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
4,4	4,3	4,3	3,7*	3,6	3,6	3,6	3,6	3,6

* С 1998 г. – без данных по территории Левобережья р. Днестр.

Таблица 3

Численность родившихся, умерших и естественный прирост населения Молдовы (тыс. человек)*

1991	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Число родившихся								
72	56	52	46	42	38	37	36,4	36
Число умерших								
46	53	50	43	40	41	41	40	42
Естественный прирост								
26	3	2	3	2	-3	-4	-3,6	-6

* С 1997 г. – без данных по территории Левобережья р. Днестр.

LOCUITORUL ORAȘULUI UNGHENI ÎN CONTEXTUL MIGRAȚIILOR DE MUNCĂ (în baza cercetărilor sociologice)

Veronica ROȘCA
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea Tehnică a Moldovei
Catedra științe socio-umane
Lector, magistrul în științe politice

Migrația forței de muncă din Republica Moldova, implicit din orașul Ungheni are două direcții: țările Uniunii Europene (EU) și țările CSI. Fiecare direcție are însemne și particularități specifice. În studiul de față vom aborda aspecte și probleme de ordin social și economic care **determina, însoțesc** și sînt **consecințe** ale migrației forței de muncă spre țările UE, dar și CSI. Vom analiza procesul migratoriu în baza informațiilor colectate prin metoda *interviului individual* aplicată asupra 11 persoane migranți de muncă în perioada sărbătorilor de Paște 2005 și în vacanță, dar și în baza rezultatelor *chestionarului* (au fost chestionate 44 persoane; cercetarea a fost realizată de către autor, sub îndrumarea prof.V.Moșneaga).

Pentru rezultate și informație mai amplă au fost aleși migranții în mod aleatoriu. Aceștia au cuprins diferite vârste, sex, profesii, din diferite țări recipiente. Bărbații au fost în majoritate muncitorii de la construcții, iar doamnele angajate în sfera socială. Datorită acestui studiu am obținut posibilitatea să definim situația socială, factorii ce impun plecarea, așteptările oamenilor, dinamica și direcțiile fluxului de migranți. Am reușit să realizăm o analiză comparată a realității și problemelor cu care se confruntă muncitorii migranți, inclusiv și în sfera integrării sociale în societatea gazdă, efectele plecării la muncă peste hotare.

În ultimul deceniu, procesele migraționale au fost stimulate și accelerate în mod simțitor de transformările produse în spațiul post-comunist. În acest context, Republica Moldova prezintă un exemplu de o țară cu o emigrare intensă a populației, determinată de precaritatea situației economice actuale. Datele referitor la numărul migrațiilor de muncă din Republica Moldova atestă o certă stare de spirit, o orientare, care vede în emigrație o soluție a problemei supraviețuirii. Este evident că tendința spre emigrare marchează în mod pronunțat atmosfera social-psihologică a realității din Moldova, precum și din alte spații post-comuniste.

Din orașul Ungheni, conform datelor oferite de departamentul Statisti-

că și Sociologie (Ungheni), sunt plecate peste hotare 2.271 persoane la muncă, 519 persoane la studii, 314 persoane din alt motiv, iar în raionul Ungheni sunt plecați 11.104 persoane la muncă, dintre care 6.915 bărbați și 4.189 femei¹¹⁰, total pe republică sunt considerate plecate peste hotare 259.554 persoane. Aceste date au fost obținute în urma Recensământului populației în octombrie 2004. Deci aproximativ 5,6% din populația orașului Ungheni (raportul general pe republică fiind de 7,7%) și 11,05% din resursele de muncă ale orașului sunt plecate peste hotare.

Una din caracteristicile migrației forței de muncă din Moldova este că – în est în mai mare măsură sunt prezente persoanele din localitățile rurale și bărbații, pe când în occident – orașenii și femeile. Aceasta se explică prin ofertă, caracterul și domeniul de muncă, activismul și mobilitatea mai sporită a populației urbane¹¹¹. Cu toate că migrația spre Est, având ca principal punct de destinație Moscova, atrage un mare număr de moldoveni (potrivit autorităților moscovite, peste 250.000¹¹² moldoveni sunt angajați ilegal în capitala Rusiei), printre unghenenii chestionați puține persoane lucrează permanent, ci mai mult sezonier în capitala Rusiei, acesta fiind un punct de atracție cu 5-7 ani în urmă.

În prezent, în direcția vest se observă o migrație permanentă impunătoare. Geografic, migrațiunea forței de muncă din Moldova țintește îndeosebi spre Europa Occidentală, iar cele mai „populare” țări sunt Italia, Portugalia, Germania, Cehia, Turcia, Cipru, Grecia și Israel, aceste fiind principalele tendințe în migrațiunea muncitorilor moldoveni spre Europa¹¹³. Șomajul înregistrat în țările UE reduce cererea forței de muncă, limitând numărul emigranților. Drept consecință, migrații din afara țărilor UE, inclusiv din Republica Moldova emigrează și muncesc preponderent în condiții ilegale.

Problema exodului masiv al populației Republicii Moldova, implicit din orașul Ungheni, peste hotare în scopul de a găsi un loc de muncă bine plătit este foarte actuală. În străinătate la muncă pleacă reprezentanți ai tuturor categoriilor sociale. De aceea este important de a caracteriza profilul

---

¹¹⁰ *Ponderele persoanelor declarate ca temporar absente, plecate peste hotarele țării constituie 7,7% din numărul persoanelor recenzate, conform datelor preliminare ale Recensământului realizat în octombrie 2004.*

¹¹¹ *Мошняга В. Молдавские гастарбайтеры в СНГ и «старом зарубежье» (сравнительный анализ по результатам социологических исследований). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, USM, 2002, p.61-84.*

¹¹² *Sleptova E. Migrațiunea forței de muncă în Europa: Importanța pentru Republica Moldova. // Republica Moldova și integrarea europeană. Elemente de strategie. – Chișinău, IPP, 2003, p.403*

¹¹³ *Ibidem, p.402*

social al migrantului de muncă. Astfel, putem menționa următoarele *criterii de caracterizare* a migrantului de muncă:

1. După sexul și vârsta migrantului cei mai activi în procesul migrației unii forței de muncă sunt bărbații tineri. Între ei predomină tinerii în vârstă de până la 30 de ani – 53%.¹¹⁴ Dintre cei intervievați de către autor 29% au fost bărbați de până la 30 de ani, iar 31% având vârsta cuprinsă între 30-39 de ani. Ceea ce demonstrează interesul tinerilor de a-și pune bazele unui viitor mai sigur. O altă grupă foarte activă a migrantilor de muncă o constituie persoanele în vârstă de 40-49 ani, în familiile cărora sunt studenți. Învățământul pe bază de contract în instituțiile superioare de învățământ și în colegii determină un număr considerabil de părinți să plece peste hotare la muncă pentru a asigura studiile copiilor săi („*băiatul era student și trebuia să-l întreținem la ASEM, intrase pe contract*”; „*cei doi studenți și un șomer m-au stimulat în deciderea plecării*”). Însă nu rareori pleacă tineri de vârstă fragedă – 3 persoane chestionate sau 5,4% cu vârsta de până la 20 de ani, dintre care 2 persoane de 16 ani („*abia absolvisem clasa a 9-a, când un prieten mi-a propus să plec la Moscova*”). La nivel de republică conform studiilor s-a mărit numărul migrantilor cu vârsta mai mică de 25 de ani și mai mare de 50 ani. Conform cercetărilor numărul tinerilor până la 25 ani a crescut în comparație cu 1995-1996 de la 4,7% la 19,7%. În același timp a crescut și numărul persoanelor cu vârsta de peste 50 ani – de la 3,3% la 19,7%¹¹⁵. În Rusia reprezentanții sunt la aceeași proporție.

La rândul lor, femeile constituie și ele o categorie socială destul de activă în procesul migrației de muncă. Rezultatele cercetării se prezintă astfel – 32 de persoane de gen masculin sau 58% din cei chestionați, 23 de femei sau 42%. Ele muncesc în diferite sfere de activitate. Dar ocupațiile de bază a femeilor noastre peste hotare sunt comerțul, prestarea serviciilor sexuale, îngrijirea copiilor, bătrânilor și bolnavilor, etc. O problemă destul de gravă o constituie „*exportul fetelor*”, prostituția din Republica Moldova.¹¹⁶ În prezent se vede o activizare în procesul migrației de muncă a persoanelor care reprezintă alte categorii sociale decât cele menționate mai sus. Astfel, printre migrații de muncă destul de des pot fi întâlnite persoane de vârsta a treia.¹¹⁷ Dintre cei chestionați 2 persoane sau 3,6% sunt de peste 60 de ani.

2. În conformitate cu studiile și profesia migrantului de muncă.

¹¹⁴ Боштян С. С академиком Галбеном нельзя не согласиться. // „Независимая Молдова”, 1998, 7 июля.

¹¹⁵ Миграция населения. Выпуск второй. Трудовая миграция в России. – Москва, 2001. с.110.

¹¹⁶ Deleu. D. Traficul de femei. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), Partea XIV. – Chișinău, USM, 2000.

¹¹⁷ Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах: люди и судьбы. / „CAPTES”. – Кишинев, 2000.

După studii migranții de muncă sunt în primul rând specialiști calificați, persoane cu studii superioare – 18 de persoane sau 32,7%, medii și medii speciale – 42% și medii incomplete – 12 persoane sau 21%. Acest lucru este dovedit și de rezultatele sondajelor de opinie la nivel național și a sondajelor de opinie efectuate în rândurile studenților. Astfel, fiecare al doilea migrant de muncă, rudă apropiată a respondenților – studenți, este o persoană cu studii superioare. Experții atestă o extindere a contingentului tuturor nivelurilor de studii între moldovenii, care merg să muncească în ultimul timp peste hotare, iar majoritatea migranților de muncă au studii superioare.

De asemenea, în procesul migraționist de muncă sunt antrenați într-un număr considerabil șomeri¹¹⁸ - 5 persoane sau 9%, muncitori – 7,2% din cei chestionați, constructori – 6,5%, șoferi – 7,2%, vânzători – 3,6%, bucătari, dar și pedagogi¹¹⁹ – 8 persoane sau 14,5%, ingineri, medici – 2 persoane sau 3,6% („am învățat 7 ani la medicină ca să ajung îngrijitor de bătrâni în Israel”), adică cadre atât din sfera industrială, cât și bugetară. Majoritatea migranților de muncă nu lucrează conform specialității. Din această cauză are loc decalificarea cadrelor. Cea mai mare parte a muncitorilor migranți lucrează în construcții, cu toate că specialiști în domeniu sunt puțini dintre ei, iar femeile în menaj casnic, asistență socială, deci în ramuri în care nu au documentele, nici studiile necesare. Cu timpul ei reușesc să învețe meseria și se specializează. Foarte puțini lucrează după specialitate – constructorii, șoferii, electricienii.

La momentul ieșirii din Republica Moldova aproape fiecare al doilea respondent se consideră șomer. Conform rezultatelor cercetării, nivelul șomajului printre bărbați – respondenți era aproape de două ori mai mare decât al cel al femeilor. Doar 1/3 din gastarbaiterii moldoveni își găsesc în Rusia lucru conform profesiei. Conform respondenților majoritatea din ei lucrează în Rusia nu în baza specialităților de bază (61%). În Rusia, potrivit experților, sunt utilizați mai des muncitorii: în primul rând constructorii; muncito-

---

¹¹⁸ Conform datelor oferite de către Oficiul Forței de Muncă din orașul Ungheni, în prezent sunt înregistrați oficial și beneficiază de ajutor de șomaj 1.013 persoane, ceea ce reprezintă 4,9% din potențialul activ al forței de muncă. Numărul șomerilor fiind stabilizat, rata mare de înregistrare fiind considerată perioada 1999-2003. Creșterea șomajului juvenil, vârsta 16-29 de ani, este alarmantă. Ea constituind 38% în 2000 din totalul numărului de șomeri înregistrați. Tendința respectivă se menține și în 2002, constituind 39%, ceea ce demonstrează vulnerabilitatea acestei grupe de vârstă în fața șomajului. Tendința de creștere este și mai mare pentru femeile de vârstă respectivă, ele constituind peste 54% din numărul total de șomeri.

¹¹⁹ Conform datelor oferite de Direcția pe Învățământ Ungheni, pe anul de învățământ 2004-2005 nu s-au ajuns 29 de pedagogi în școlile și liceele din orașul Ungheni.

rii auxiliari, șoferii, lucrătorii sociali, medicali, profesorii, casnicii, prostituatele. De cele mai multe ori migranții lucrează sub statutul lor social.

3. În conformitate cu situația familială a migranților de muncă. În cadrul migrației de muncă sunt antrenați reprezentanți ale tuturor categoriilor sociale. Cu toate acestea în procesul migrației de muncă predomină persoanele căsătorite – 52,7%, proporția căsătoriților la bărbați este mai mare – 74%, decât la femei – 68%. Aproape o treime din respondenți nu au familie – 28%, în deosebi cei tineri cu vârstă de până la 30 de ani. Majoritatea celor căsătoriți au câte doi copii – 32,7% și trei copii – 23,6%, ceea ce și explică necesitatea stringentă de a pleca peste hotare. Proporția persoanelor fără copii este de 27%, în special cei necăsătoriți.

Printre **cauzele care au determinat plecarea la muncă peste hotare** majoritatea migranților chestionați au menționat în calitate de motiv al plecării peste hotare **situația financiară grea**. Unii au afirmat că nu aveau bani nici pentru strictul necesar, pentru necesitățile de viață, alții au indicat în calitate de factor determinant salariile mici pe care le primeau pentru munca depusă, pe baza cărora nu puteau trăi („*Soțul lucra, dar primea un salariu mizer*”). De asemeni a fost menționată necesitatea de a achita studiile copiilor („*băiatul era student și trebuia să-l întreținem să învețe la USM pe contract*.”), dorința de a cumpăra apartament care nu putea fi realizată muncind în Republica Moldova („*Am plecat cu scopul de a aduna bani pentru a cumpăra apartament, pentru că salariul cu care se plătește în Moldova un pedagog nu-ți poți permite*”) sau visul de a aduna bani și a deschide o afacere proprie.

Astfel, din cei chestionați, 43 persoane sau 78,3% au pus drept cauze primordiale ce i-au determinat să plece peste hotare starea materială grea, 6 persoane (10,8%) s-au hotărât să plece pentru a avea independență materială („*cu banii munciți acolo pot să-mi cumpăr ce vreau*”), 4 persoane sau 7,2% au fost influențate de valurile migratorii, de cei ce muncesc peste hotare. Drept cauze au fost menționate și întregirea familiei („*soțul plecase de trei ani, nu puteam avea o familie normală așa*”), îmbunătățirea situației materiale, din dragoste pentru o persoană ce plecase deja, dar a fost menționată și posibilitatea de a cunoaște o altă lume, o altă cultură. Tinerii menționează, în special, dorința de a fi independenți, de a câștiga bani, de a-și construi o casă, de a-și cumpăra un automobil. Prin urmare muncitorii migranți reprezintă suportul vieții familiilor lor, cât și a întregii societăți.

Drept **factori care au influențat asupra deciziei de a pleca și asupra alegerii țării de destinație** a servit informația despre experiența celor plecați, cunoștințele despre rezolvarea problemelor materiale, financiare, social-economice prin intermediul migrației forței de muncă. Migranții de muncă au menționat diverși factori ce au influențat, până la plecare, asupra deciziei finale de a pleca și de a alege țara de destinație, printre care s-au evi-

dențiat: existența rudelor – 34,5%, prietenilor și cunoscuților – 30,4% care muncesc sau trăiesc peste hotare și promet ajutor la angajare sau la care ar putea să se adreseze inițial – 65,4% dintre respondenți, discutarea și luarea deciziei în cadrul familiei sau independent – 21,8% („nu cunoșteam pe nimeni, m-am pornit singur... doar din auzite”), angajare privată (firmă sau persoane fizice) la lucru peste hotare – 7,2% sau Structură de Stat (Departamentul de Migrațiune din Republica Moldova) – 2 persoane sau 3,6%. Cu toate că despre anunțuri, angajări peste hotare au informații și din Internet, nici o persoană nu a recurs la această modalitate.

Prin urmare, drept factori decizionali sunt rudele, cunoscuții, prietenii care deja muncesc peste hotare și promet ajutor la angajare, întâmpinare, cât și cadrul familial, mediul cel mai apropiat. De aceea adaptarea și integrarea migranților de muncă este mai rapidă, mai ușoară, fiind influențată deja de formarea diasporilor etnice, moldovenești (cei chestionați au menționat existența diasporilor în Milano – *Centrale*, Padova, dar și Portugalia). Cu toate că sunt încheiate acorduri de colaborare în domeniul muncii, de exemplu cu Guvernul Italiei, foarte puțini sunt care pleacă prin intermediul Departamentului Migrațiune din Republica Moldova¹²⁰. Studiul efectuat ne arată că migrația forței de muncă din Republica Moldova are loc preponderent fără încheierea unor contracte individuale de muncă.

Migrația, fie în cadrul țării sau între țări este considerată o parte sau un aspect al procesului de dezvoltare - mai semnificativ la un moment sau altul și pentru o țară decât pentru alta, uneori o cauză a evenimentelor, alteori o consecință a acestora. Impactul procesului de migrațiune a forței de muncă este complex și cunoaște consecințe de ordin politic, economic și social care au aspecte atât pozitive, cât și negative. Cu toate că sub aspect pozitiv se evidențiază angajarea în câmpul muncii, veniturile mari, posibilitatea de a-și susține material familia, formarea de noi aptitudini, achiziționarea cunoștințelor, experienței, sub aspect social, psihologic, migranții forței de muncă se confruntă în țara recipient cu probleme de integrare, adaptare și toleranță din partea mediului. Integrarea migranților de muncă în spațiul recipient nou și necunoscut este un proces complex și dificil, ce necesită timp și cuprinde diverse aspecte: demografice, social-psihologice, etnoculturale, religioase, fiind un proces de adaptare complicat.

Procese de integrare în statele recipiente pot fi însoțite de așa fenome-

---

¹²⁰ Conform datelor Departamentului Migrațiune în perioada 1 ianuarie 2003 – 31 decembrie 2003 au fost înregistrate 1.506 de contracte individuale de muncă, iar în perioada 1 ianuarie 2004 – 31 decembrie 2004 - 178 de contracte individuale, numărul solicitanților fiind de peste 2.800 persoane în 2003.

ne ca discriminarea din parte populației autohtone, conservarea sau separarea grupului. Potrivit lui Francois Dubet, *integrarea* se referă la nivelul social, iar asimilarea la cel cultural¹²¹. Astfel asimilarea este un proces, care presupune dizolvarea unui grup sau a unei părți a lui în mediul altui etnos sau popor, ea poate decurge în mod natural sau forțat.

Unul din impedimentele de care se lovesc migrații forței de muncă în spațiul recipient este *cunoașterea limbii țării gazdă*. Conform cercetării, majoritatea celor plecați în țările europene pentru prima dată, nu cunoșteau limba țării gazdă - 78%, sau o cunoșteau foarte prost „*când am ajuns în Padova era unu de noapte, ploua, nu m-a întâmpinat nimeni și nici limba nu știam.*”). Spre deosebire de migrații de muncă din țările europene, majoritatea covârșitoare a persoanelor chestionate ce muncesc în CSI, în special în Rusia – peste 90% - posedă limba rusă sau cel puțin o vorbesc fluent (45% din ei), ceea ce-i avantajează din start în relațiile cu mediul, cu angajatorul.

Majoritatea celor care nu cunoșteau limba au reușit să o învețe și să comunice pe parcursul a 2-3 luni (peste 60%), aceasta datorându-se locului de trai, de muncă, mediului, colegii de muncă, dar și grație flexibilității și capacității de învățare a limbilor romanice, interesul și stimulul persoanelor pentru a progresa („*două luni nu am lucrat nimic, dar m-am înscris la cursuri de limbă italiană pentru începători, erau gratis*”). Unele persoane au avut nevoie de o perioadă mai mare pentru însușirea vocabularului necesar și pentru a începe să comunice – peste un an de zile.

Procesul de adaptare și integrare a migraților de muncă, în ambele spații, atât în Rusia, cât și în Europa, începe cu interacțiunea persoanelor cu mediul ambiant, cu rudele, cunoscuții, care deja trăiesc sau muncesc în aceste țări și îi ajută la angajare, spațiu de locuit. Migrații de muncă chestionați au evidențiat că principalii actori, atât în influențarea deciziei de a pleca, alegerea țării de destinație, cât și în găsirea unui loc de muncă, sunt rudele, cunoscuții – 65%. În țara gazdă pe lângă, pe lângă acești factori mai influențează și stăpânul apartamentului – 9,1%, intermediar la gară – 7,2% (doar în CSI), un factor important fiind piața neagră a muncii, care deja s-a instituționalizat în unele țări (Italia, Israel), favorizând fenomenul de cumpărare a locurilor de muncă. Unele persoane au menționat că singure au găsit sau prin anunț.

Statutul migrantului de muncă – legal sau ilegal – favorizează integrarea, adaptarea persoanei în spațiul recipient. Când au plecat pentru prima dată, marea majoritate au plecat cu viză turistică, deci legal, ceea ce este caracteristic pentru țările europene. Cu toate că pleacă cu mijloace legale –

---

¹²¹ *Dicționar de probleme politice: 60 de mize ale Franței contemporane. Red. coord. N.Haudegan, P.Lefebure. – Chișinău, 2002, p.128.*

76%, ca turiști în primul rând, la scurt timp după ce expiră viza stau ilegal. Unii însă riscă și pleacă ilegal („am plecat fără viză și fără documente”) sau cu documente false („am plecat ca soția unui evreu român”). Ceea ce favorizează angajarea la muncă ilegal. O parte din cei care au mers la muncă în Occident, după o anumită perioadă de timp (de la 5 luni la 3 ani) au reușit să-și facă legalizarea – 23 de persoane sau 41,8% din cei chestionați. Prin urmare posibilitatea schimbării statutului din legal în ilegal, și invers, este foarte mare în statele europene. De regulă încearcă să se legalizeze, în special, bărbații, iar femeile, în dependență de muncile exercitate – menajeră, îngrijirea copiilor, bătrânilor – se legalizează după o perioadă mai lungă de ședere.

Cei mai mulți în Rusia muncesc ilegal, schimbându-și statutul cu timpul. Majoritatea intră legal în statul recipient – 89%, de regulă pleacă cu trenul, dar după o perioadă se transformă în muncitori ilegali („ai dreptul să te plimbi cu biletul de tren trei zile”). Cei mai mulți nu părăsesc locul de muncă pentru a nu fi amendați, deportați („câți bani ai la tine pe toți ți-i iau”). Majoritatea celor ce muncesc în Rusia nu au statut legal (67%), nu au contracte de muncă și muncesc sezonier.

Termenul aflării peste hotare la muncă variază de la țară la țară, de la vârsta și sexul migrantului. Perioada de timp pentru care migranții pleacă este de la 3 la 7 luni, maxim un an în Rusia și de la 1 an până la 3 ani și mai mult în Europa. Peste hotare se află mai puțin de 6 luni 70% dintre migranții ce pleacă la muncă în Rusia și mai mult de 1 an - 90% din cei care muncesc în țările europene („nu am fost acasă 2 ani, până nu am primit permis de ședere, acum vin liber în fiecare vară”). Dar de asemenea sunt și persoane ce pleacă în Europa pe o durată până la 3 luni după care revin acasă și iarăși pleacă („lucrez 2-2,5 luni și vin acasă și aduc bani... nu pot să adun nimic, doar cheltui pe drum”). Aceștia pleacă cu pașaportul românesc. Și astfel au posibilitatea de a circula liber și de a-și revedea mai des familia.

Statutul ilegal al migrantului de muncă îi face integrarea în mediul recipient mai dificilă, oferind posibilitate angajatorului de a nu-i remunera pentru serviciile prestate, ceea ce și determină **tipul relațiilor de muncă**. Statutul legal, însă, nu-i oferă din start șansa de a încheia un *contract de muncă*. Doar 22% din persoanele ce muncesc în Rusia încheie un contract de muncă, de regulă sunt contabili, electricieni, și mai puțini din domeniul construcțiilor. În general, în țările europene 45,6% din cei chestionați lucrează în baza unei *înțelegeri verbale*. Aceasta este situația femeilor ce lucrează ca menajere, îngrijesc de bătrâni, copii, cei ce lucrează în agricultură. Cu toate că muncesc doar în baza unei înțelegeri verbale migranții de muncă din Europa au încredere în angajatorii lor, unde spre deosebire de Rusia nu sunt cazuri când nu sunt remunerați deloc pentru munca depusă.

Tipul relațiilor de muncă implică și existența sau lipsa *asigurării medi-*

cale în caz de boală sau accidente la locul de muncă, **forma de achitare a serviciilor medicale**. De regulă, cei care muncesc ilegal, și având statut de ședere ilegal, nici nu pot avea asigurare medicală. Majoritatea celor care muncesc în Rusia, Ucraina, de regulă sezonier, au declarat că nu au asigurare în caz de boală sau în caz de accident la locul de muncă. Unii au evidențiat că au lucrat având asigurare medicală, dar în prezent doar 40% dintre ei muncesc fiind asigurați în caz de boală sau accidente la locul de muncă, ceea ce poate fi chiar fatal¹²².

Cei mai mulți nu au asigurare medicală – 56,4% dintre cei chestionați, iar achitarea serviciilor medicale fiind suportate din cont propriu. Doar 25% au declarat că serviciile medicale sunt achitate de firma angajatoare. Însă indiferent de prezența sau lipsa asigurării medicale, doar în cazuri urgente apelează la serviciile medicale din țările respective, deoarece costul tratamentului este destul de ridicat („*lucram toată ziua în picioare, aveam varice ...dar am venit în Moldova pentru intervenție chirurgicală, m-a costat de 10 ori mai ieftin, cu toate că aveam asigurare medicală*”).

În caz de accidente la locul de muncă angajatorii refuză să fie responsabili pentru tratamentul lor, dacă sunt angajați ilegal. De cele mai multe ori *tehnica securității* nu există. Doar cei angajați prin intermediul Departamentului de Stat sunt asigurați medical, declarând că tehnica securității este un avantaj pentru ei.

În ceea ce privește **durata zilei de muncă**, majoritatea migranților de muncă sunt cointeresați să muncească peste program, dacă orele suplimentare sunt remunerate. De obicei 8-10 ore pe zi muncesc foarte puțini – 23,6%, ei fiind în căutarea unor ore suplimentare. Au fost și situații când au muncit doar câte 3-5 ore pe zi, din cauza lipsei de alternative, 10-12 ore – 41%. Mulți au declarat că lucrează 12-13 ore și mai mult – 35,5 %. Pentru femeile care muncesc și locuiesc în casa stăpânilor/angajatorilor durata zilei de muncă fiind de 24 ore („*mă trezea când dorea ceva, și la unu, două de noapte...*”), iar duminica zi liberă. Cei ce au posibilitatea se angajează concomitent în câteva locuri de muncă, astfel plecând de la un serviciu, ei merg și muncesc și în altă parte.

Un factor important ce influențează procesul de integrare și adaptare a migrantului forței de muncă sunt **condițiile de trai**, tipul locuinței. De regulă, ei locuiesc alături de alți migranți din oraș, raion, sau cu ucraineni, români, ruși. Forma cea mai întâlnită a tipului de locuință este închirierea unui apartament, sau a unei case de locuit – 43,6%, dintre care în CSI – 22%, în Uniunea Europeană 21 de persoane sau 45,6% („*achitam 800 euro pe lună,*

---

¹²² Conform datelor oferite de Departamentul de Statistică și Sociologia Ungheni, în perioada 2000-2004, în raionul Ungheni 17 persoane au decedat în străinătate.

dar locuiam 6 persoane”). Pentru cei ce au contract de muncă, de regulă în construcții, firma angajatoare le asigură spații de locuit - 8%. Migranții de muncă ce nu au contracte de muncă în Rusia și lucrează sezonier, nu sunt mulțumiți de condițiile de trai - 38% („locuiam într-un subsol ume...”), doar 30% au declarat că au condiții decente de trai, umane, unii închiriind camere în cămine.

Majoritatea migranților de muncă ce au plecat ilegal în Occident au întâmpinat dificultăți în găsirea unui loc de trai. După ce au un serviciu stabil își pot permite un trai decent, fiind satisfăcuți de condițiile de trai, închiriind de regulă un apartament. Dar nu puțini sunt acei care au menționat că au fost perioade când au locuit în parc sub cerul liber („am dormit 3 luni într-un parc din San Viagero, am avut noroc că am ajuns în luna mai...”) sau în case demolate. Aceste momente evidențiază dificultățile ce le întâmpină migranții de muncă moldoveni când ajung sau până când își asigură un loc de muncă stabil, mai bine plătit sau obțin permis de ședere.

Deci principala formă de trai pentru migranți, din ambele direcții, o constituie închirierea unui apartament - 43,6 %, fiind mai costisitor, dar mai sigur, iar pentru cei ce muncesc 2-3 ani fiind a doua casă. În ceea ce privește spațiul propus de firma angajatoare, ei susțin că condițiile sunt satisfăcătoare, chiar bune. Femeile antrenate în muncile casnice, de regulă, menajere, servitoare, dădăci, îngrijitoare de bătrâni, copii, locuiesc unde lucrează. Migranții forței de muncă se confruntă cu **probleme de toleranță**, înțelegere atât din partea angajatorilor, patronilor, dar și din partea întregii populații băștinase. Majoritatea muncitorilor migranți apreciază **caracterul relațiilor cu patronii** ca fiind bune - 50,9 %, dintre care în Rusia 44% le caracterizează ca fiind bune, iar în Uniunea Europeană 52%, ei având relații directe nu cu patronii, ci cu reprezentanții lor, cei care îi și angajează. Despre ei majoritatea au rezerve, caracterizându-i ca exploatare cu atitudini inumane. Femeile ce trăiesc și muncesc în casa angajatorilor au, de regulă, relații bune cu ei, evidențiind indulgența lor, relații tolerante, formându-se uneori o legătură între ei („când am plecat, m-a rugat să-i aduc pe cineva în care am încredere”).

Cauza principală ce-i determină să plece peste hotare este situația financiară precară, cauzată de șomaj, salarii mici¹²³, de aceea **mărimea salariului** este un factor stimulator în determinarea termenului de ședere în străinătate. Salariile migranților de muncă diferă de la 150 până la 1.500 dolari SUA, fiind întâlnite și cazuri când au lucrat și pentru 100 dolari SUA sau au venituri mai mari de 1.800 dolari SUA. Mărimea salariului este direct proporțional cu așa factori ca: țara gazdă, munca exercitată, sexul migrantului de muncă. În spațiul CSI, salariul mediu variază între 300-500 dolari SUA,

---

¹²³ Salariul mediu lunar pe orașul Ungheni constituind 1.044 lei.

la fel și salariul bărbaților fiind diferit de cel al femeilor. De obicei femeile care muncesc în construcții sunt mai prost remunerate, ceea ce favorizează angajarea lor în comerț, economie – 44% din femeile intervievate ce muncesc în spațiul CSI.

În Occident, însă, muncitorii sunt mai bine remunerați, de aceea cu toate că se ajunge mai dificil, este considerat un spațiu mai atractiv. Migranții ce muncesc în construcții primesc un salariu de la 700 până la 1.200 euro sau de la 4 euro pe oră până la 6-7 euro. Ceea ce și explică gradul de atractivitate mai înalt pentru aceste țări. Cu toate că salariile din Rusia și cele din țările europene variază, ele sunt mai înalte decât cele din Republica Moldova, fiind considerat și stimulentele principale. De aceea majoritatea comparând salariile ce le primeau în Ungaria și cele cu care sunt remunerați în aceste țări se declară satisfăcuți 21 persoane sau 38,2% pentru mărimea salariului, iar nesatisfăcuți de mărimea salariului s-au declarat 13 persoane sau 23%. De regulă, statutul migrantului – legal sau ilegal – determină mărimea salariului și remunerarea la timp a migrantului de muncă.

Cum am menționat, familiile care au cel puțin un membru plecat peste hotare sunt susținute financiar de către aceștia. Forma cea mai obișnuită de a trimite bani și lucruri din țările europene pentru familiile rămase în țară, sunt autobuzele și rutierele ce vin și pleacă săptămânal – 56,5%, cunoscuții care se întorc acasă -10,8 %, transferuri bancare - 25%, deoarece ei își permit să vină mai rar. Iar pentru cei din spațiul CSI, forma ordinară este considerată transmiterea prin conductorii de tren - 66% sau aduc banii personal când se întorc – 22%, deoarece muncesc sezonier.

Asupra procesului de integrare a migranților în țările recipient un rol negativ sau pozitiv îl are experiența (atât cea personală cât și a liderilor de opinie) relațiilor sociale în țara recipient¹²⁴. Integrarea migranților de muncă în statele recipiente include în sine contactele cu reprezentanții structurilor muncitoare a societății. Atitudinea societăților recipiente se realizează prin relațiile migranților cu populația autohtonă și colegii de lucru, cetățenii țării gazdă, cu structurile de stat, organizațiilor nestatale, cu societatea civilă. De atitudinea comunității din statul recipient depinde gradul de toleranță față de muncitori migranți sezonieri.

Muncitorii migranți, de regulă lucrează alături de alți migranți, ei formând comunități ale migranților. În spațiul CSI, *colegii de muncă* sunt, de regulă, alte naționalități din statele CSI: ucraineni, beloruși, uzbeki, cazaci, georgieni. În statele europene colegii de muncă sunt, de regulă, români, uc-

---

¹²⁴ Витковская Г. Вынужденная миграция и мигрантофобия в России. // Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999, с.153-154.

raineni, egipteni, migranți din statele africane, asiatice, latino-americane - 68%, dar lucrează avându-i drept colegi de muncă pe cetățenii statului recipient - 15,2%. Ceea ce și restrânge relațiile migranților cu populația autohtonă. Aceste relații limitându-se la colegii de lucru ce sunt cetățeni ai statului recipient, care de regulă au o atitudine intolerantă. Mai mult de jumătate - 55% din migranții ce muncesc în CSI, nu au relații cu populația autohtonă, în special cei care muncesc sezonier. Ei comunică doar între ei, ceea ce favorizează crearea legăturilor mai strânse între ai. Acest fapt fiind rezultatul atitudinii rezervate a populației autohtone față de cetățenii străini, intoleranța cu care sunt tratați, teama de teroriști, în urma atentatelor din Rusia.

În statele europene, la fel, migranții de muncă întâmpină dificultăți în integrare, în crearea legăturilor cu populația autohtonă, fiind un rezultat al *imaginii stereotipizate* în ceea ce privește migranții de muncă, cauzat și de șomajul ridicat din țările Uniunii Europene din ultimul timp, actele teroriste. Modul de gândire diferit, mentalitatea, discrepanța culturală cauzează lipsa relațiilor cu populația autohtonă, favorizată și de furturile, cerșitul, încălcarea ordinii publice, comerțul ilicit cu droguri cu care se ocupă mulți migranți fără un loc de muncă. Cu toate acestea, majoritatea celor intervievați - 52,2%, apreciază caracterul relațiilor cu populația autohtonă ca fiind pozitiv. Șomajul înalt printre localnici, lipsa locurilor de muncă reprezintă alți factori ce diminuează relațiile dintre ei, de regulă, migranții de muncă sunt învinuiți de acest fapt. Însă, de obicei, migranții de obicei, au unele sectoare destinate implicit lor: muncile grele, prost plătite, ce necesită muncitori necalificați.

Dar și în aceste sectoare concurența este provocată de către muncitorii de pe loc, care inițial nu participă în anumite procese de muncă. La fel și aspectul exterior, criteriul rasial are un mare impact asupra integrării migranților, stereotipul comportamentului de asemenea influențează toleranța oamenilor¹²⁵. Spre deosebire de unele popoare spre exemplu caucazieni, asiatici, africani, atât în Rusia cât și în statele europene moldovenilor le este mai ușor să se adapteze.

Majoritatea migranților forței de muncă, ce se află ilegal, evită *contactele cu structurile de stat* din țara gazdă, deoarece au, de regulă, experiențe negative, neavând actele necesare pentru a se afla și munci pe teritoriul statului dat. Majoritatea celor care muncesc în spațiul CSI, evidențiază caracterul negativ al contactelor cu agenții de poliție („*câți bani ai la tine pe toți ții-i iau*”). În spațiul european agenții de poliție au o atitudine mult mai uma-

---

¹²⁵ Витковская Г. Миграция и мигрантофобия в Приволжском регионе: Саратовская область. // Миграционная ситуация в регионах России. Выпуск второй. – Москва, 2004, с.13-60

nă, migrații evitând contactele cu ei doar când se află ilegal, ceea ce cauzează deportarea lor.

Statutul migrantului – legal sau ilegal – favorizează **relațiile cu instituțiile civile** din statul recipient. Cel mai des și cu încredere sunt vizitate bisericile¹²⁶, ce susțin migrații material (hrană, adăpost), dar și moral, spiritual. Din cei intervievați – 48%, au apelat la serviciile avocaților, pentru consultații juridice, în deosebi în ceea ce privește legalizarea, dar și în domeniul activității financiare – 2,2% (o persoană). Cei ce au permis de ședere, cu toate că nu au recurs la serviciile Ambasadei sau Consulatului Republicii Moldova în țara gazdă, au mers la vot la 6 martie 2005 în proporție de 6,8% sau 3 persoane.

În ceea ce privește **relațiile cu structurile criminale**, majoritatea covârșitoare a migraților din Ungheni cunosc despre existența lor, dar au avut relații, contacte, implicit cu ele 5 persoane – 10,8%, în marea lor majoritate negative. Aceștia la rândul lor sunt cetățeni moldoveni, ruși, ucraineni, mai puțin români, ce percep o anumită sumă pentru protecție, pentru angajare la muncă. Dacă la început aceștia au activat doar în Rusia, începând cu expansiunea pieței de muncă în vest și grupările criminale și-au extins sfera de activitate.

Acești factori, implicit și caracterul experienței trăite, influențează **intențiile migraților pentru viitor**, ce variază de la lipsa dorinței și refuzul total de a mai pleca la muncă oriunde peste hotare – 8,7% cei din țările europene, iar 20% din CSI, până la intenția de a se stabili definitiv peste hotare, crearea unei familii sau să-și ia familia rămasă în Ungheni – 19,6% și respectiv 11%. Sunt situații când se căsătoresc cu populația autohtonă, de regulă femeile, și se stabilesc cu traiul permanent de regulă, dacă au obținut permis de ședere, având posibilitatea de a-și vizita familia, migrații majorează termenul de ședere („la început mi-am propus să stau 2-3 ani, am deja 4 ani și voi mai sta...”). Acei care au avut experiențe negative într-o țară intenționează de a pleca în altă parte, de exemplu din Rusia în țările europene („am fost de 3 ori în Moscova, o dată în Israel, o dată în Italia și acum perfectez documentele să plec în Anglia, dacă s-a primi...”). Ei recunosc că nu se pot descurca în Moldova. Majoritatea intenționează să lucreze în continuare în țara în cauză 41,3% din cei ce lucrează în UE, și 33% pentru cei din CSI. Iar să deschidă o mică afacere fiind scopul de viitor a majorității, însă pentru viitorul apropiat doar 6,5% din UE, total fiind de 7,2%.

Intențiile de viitor ale migraților de muncă sunt în concordanță cu experiențele trăite în aceste țări, dar și conform **situației financiare a familiei după plecare și modalitățile de folosire a banilor**. Marea majoritate a celor supuși investigației au menționat că situația financiară a familiei s-a ameliorat

---

¹²⁶ Pe lângă bisericile locale, în Milano, Italia, există o biserică ortodoxă unde predică un preot din Ungheni.

rat, după ce au început să susțină material familia. Unii dintre aceștia susțin că situația financiară s-a schimbat esențial. Alții sunt de părerea că nu au intervenit schimbări evidente („am cumpărat câte ceva prin casă, ne-am îmbrăcat, am fost la mare, ceea ce nu ne-am permis până acum”). Printre modalitățile de folosire a banilor a fost evidențiată în primul rând achitarea datoriilor suportate în legătură cu plecarea, apoi folosirea pentru necesitățile curente – alimentație, îmbrăcăminte, sănătate, studii – de marea majoritate a familiilor. Unii au folosit banii pentru plecarea peste hotare și a altor membri ai familiei.

Printre **investițiile făcute** se numără cumpărarea unui loc de trai, ridicarea unei case, reparația locuinței. Mulți din cei plecați au ajutat membrii familiei sau copiii să-și finiseze studiile. Însă sunt totuși și încercări de a face investiții pe termen lung, deschiderea unei afaceri private. Dintre persoanele supuse cercetării o persoană a pus bazele unei întreprinderi private în domeniul transportului, având în prezent 6 angajați în orașul Ungheni. A fost introdus în cercetare datorită caracterului sezonier de muncă în Republica Moldova, el activând și în Italia, Milano cu o activitate asemănătoare, iar investițiile fiind majoritare din munca prestată, începând din 1999 în Italia.

Ca oraș de frontieră, Ungheniul are un potențial natural pentru creștere. Climatul politic și economic este cu adevărat în tranziție, dar aceasta nu trebuie să fie un impediment pentru evoluția lui ca vibrant de frontieră în economia de piață. Recunoscând că este mult de făcut atât la nivel național, cât și la nivel local pentru a adopta mai multe regulamente de conducere a businessului, totuși progresul aici este în plină desfășurare, și populația tânără este stimulată și pune sub semnul întrebării sistemele vechi. Costul muncii relativ ieftin este un factor care mărește în mare măsura potențialul în creșterea economică a orașului.

Conform studiului „*Mediul Reglatoriu și Administrativ al IMM în Ungheni, Republica Moldova: Cercetări & Concluzii*”¹²⁷ mediul de afaceri, investițional este unul favorabil. Conform analizei predomină întreprinderile comerciale (48%), urmate de cele de construcție, industriale (19%), doar 9% prestând servicii de business și sociale. Sectorul comercial depășind celelalte sectoare datorită faptului că multe persoane activează în bază de patent (92%). Doar 17% din întreprinderi angajează mai mult de 50 de persoane și doar 6% - 200 persoane. Întreprinderile micro și mici (0-5 angajați; 6-50 angajați) activează, în deosebi, în comerț, construcție, reparație, iar cele medii (peste 50 angajați) activează în sectorul industrial.

Mai mult de 2/3 din agenții economice activează de 2-10 ani și numai

---

¹²⁷ Studiul a fost realizat de către Cross-Border Cooperation Ungheni, Moldova, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene în martie, 2004.

8% din întreprinderi activează de 2 ani. Doar 19% dintre întreprinderi activează mai mult de 10 ani – o situație tipică pentru economia post-socialistă, care indică o rată înaltă a întreprinderilor noi¹²⁸. Întreprinderile mai mici de 5 ani activează în domeniul agricol și comercial, în timp ce întreprinderile prelucrătoare și constructoare / de reparație sunt mai în vârstă. Aproape 2/5 dintre antreprenori și aproximativ 2/3 dintre întreprinderile prelucrătoare califică întreprinderile lor ca fiind profitabile, iar 15% presupun că întreprinderile lor sunt în pierdere¹²⁹. Aceștia sunt antreprenorii începători care activează mai puțin de 2 ani și întreprinderile de stat, care prestează servicii comunale și sociale, sau în construcții și reparații. În ceea ce privește mediul administrativ, birocratic pentru dezvoltarea afacerii lor, aproape toți respondenții au răspuns că ar putea fi și mai bine, iar 15% au răspuns că mediul este deranjant. Doar 13% au specificat că este susținător, iar 24% au notat că nu au probleme cu corupția.

În Moldova au fost create o serie de centre (Centrul de Business al Moldovei, Centrul de instruire a antreprenorilor, Programul BIZPRO, Centrul moldo-american pentru inițiativă privată, Alianța microfinanțare Moldova, Programul de voluntari în Agrobusiness, Programul de asistență pentru fermierii privați ș.a.) cu o rețea largă de filiale pe teritoriul Moldovei, care oferă servicii de consultanță, instruire și informare. În 2002 se înființează în orașul Ungheni Zona Economică Liberă “*Ungheni-Business*” prin Legea Republicii Moldova nr.1295-XV din 25 iulie 2002 pe un termen de 25 ani cu o suprafață de 41.55 ha, amplasată în partea de nord-vest, în zona industrială a orașului Ungheni cu acces la calea ferată, care face posibilă legătura cu nordul, centrul, și sudul republicii, cât și cu exteriorul.

Zona Economică Liberă “*Ungheni-Business*” este creată pe baza a 13 întreprinderi de diferite ramuri, unde exista deja toată infrastructura necesară pentru dezvoltarea afacerii (acces la drumuri auto locale și internaționale, acces la calea ferată tip european și rusesc, apeduct, canalizate, sisteme de telecomunicații și termificare, gazificare, energie electrică, spații libere de producere, depozite). Relansarea economică a sectorului de producție reprezintă un factor de bază în eradicarea sărăciei, crearea locurilor de muncă și ridicarea nivelului de trai a populației. Favorizarea și susținerea organizatorică, fiscală, aprofundarea relațiilor economice externe, dezvoltarea unei politici de atragere a investițiilor în economia regiunii Ungheni sunt factori

---

¹²⁸ *Comparativ, rata anuală a întreprinderilor noi atinge cifra de 3-5% din totalul întreprinderilor în țările industrializate și 4-7% în țările dezvoltate. În regiunea Ungheni întreprinderile noi ating 7-8% anual.*

¹²⁹ „*Mediul Reglatoriu și Administrativ al IMM în Ungheni, Republica Moldova: Cercetări & Concluzii*”, Studiu realizat în 2004, p.11.

cheie în dezvoltarea sectorului economic competitiv și durabil.

Este foarte important pentru aceasta perioadă de creștere de a opri exodul în masa a populației calificate și ambițioase prin reevaluarea pieței forței de muncă¹³⁰. Există o tendință pentru persoanele cu idei progresiste de a migra spre est în Rusia sau spre vest în România sau în alte țări din Europa Centrală. Cu toate că într-o perioadă scurtă pentru familii aceasta ar fi un folos din punct de vedere financiar, ar putea fi în detrimentul stabilității economice și politice de lungă durată.

Cele relatate ne permit să conchidem că majoritatea cetățenilor Republicii Moldova, implicit din orașul Ungheni, emigrează cu viza turistică care nu le oferă dreptul la muncă. Ajunși în țările Uniunii Europene, CSI, ei prestează activități de muncă în condiții ilegale. Ei se adaptează ușor, cu unele deficiențe, la condițiile de viață din țările gazdă, însușind într-o perioadă scurtă de timp limba băștinașilor și tradițiile/obiceiurile acestora. O parte din cei care au migrat în perioada anilor 1992-2000 au reușit să-și legalizeze șederea peste hotare, și acum pot veni în Republica Moldova și pleca liber fără probleme.

Familiile migranților au o situație economică mai înaltă, comparativ cu familiile care își desfășoară activitatea de muncă în Republica Moldova. Remitențele trimise de către migrant familiilor sunt investite în mijloace fixe, mai rar în afaceri. Rolul esențial al migrației forței de muncă din Moldova îl reprezintă intrarea în țară a valorilor monetare care reduc deficitul balanței de plăți externe. Studiul efectuat ne arată că migrația forței de muncă din orașul Ungheni, implicit din Republica Moldova are loc preponderent fără încheierea unor contracte individuale de muncă.

Concluzionăm menționând că statul trebuie să lucreze mai perseverent asupra încheierii unor acorduri de colaborare cu diferite țări ale UE pentru a face posibilă angajarea pe piața muncii internaționale a unui număr cât mai mare de oameni în condițiile legale, să propună un sistem care să încurajeze pe migrații care revin în țară să-și investească economiile într-un mediu si-

---

¹³⁰ *Dinamica plasării în câmpul muncii evidențiază că cei mai mulți reușesc să se angajeze în calitate de muncitori. Astfel, pe perioada 2000-2004, aproximativ 1.440 persoane s-au angajat în calitate de muncitori și doar 117 persoane în calitate de funcționari. Sectorul privat raionul Ungheni oferă tot mai multe locuri de muncă. Tendința cetățenilor de a se angaja la întreprinderile private devine tot mai pronunțată. Astfel în anii 2003-2004, circa 50% din cetățeni s-au angajat la serviciu în întreprinderile private și 45% la întreprinderile publice. Cei mai mulți șomeri plasați în câmpul muncii, circa 57% sunt angajați în industrie, urmând persoanele ce s-au angajat în domeniul comerțului (12%) și cei care s-au angajat în domeniul sănătății și asistenței sociale (6%), învățământ (5%), fiind organizate și lucrări publice remunerate pentru cei care nu au o profesie, un loc de muncă temporar.*

gur; sau să propună populației locuri de muncă și salarii care să asigure cel puțin minimul de trai pentru a diminua într-o măsură oarecare numărul doriților de a pleca peste hotare la lucru.

Este necesară luarea de măsuri în vederea ridicării nivelului de cultură economică și juridică a lucrătorilor agenților economici și populației orașului Ungheni, cât și a întregii republici. În acest sens este necesar ca la instituțiile superioare de învățământ să fie instituit un Centru de planificare a carierei, un Centru de pregătire profesională a șomerilor, să fie organizate seminare și cursuri obiectivul cărora va fi stimularea spiritului de inițiativă privată, a businessului mic și mijlociu, crearea noilor locuri de muncă. Este necesară instruirea și perfecționarea cadrelor agenților economici din regiune în domeniul exportului și relațiilor economice externe în vederea asigurării întreprinderilor cu specialiști pregătiți adecvat în vederea promovării exportului de mărfuri (servicii) de la întreprinderile din oraș și regiune.

Sunt necesare lecții, seminarele publice care să fie orientate spre ridicarea nivelului culturii economice și juridice a populației și care să permită cetățenilor să se orienteze și să se manifeste plener în condițiile economiei de piață, inclusiv în problemele ce țin de protecția dreptului de proprietate privată, gestionarea acesteia în condiții de competitivitate. În pofida tuturor dificultăților, procesul de remodelare a sistemului economic, privatizarea și restructurarea întreprinderilor, stabilirea dreptului de proprietate privată asupra mijloacelor de producție, inițiativa privată, dezvoltarea businessului mic și mijlociu dau anumite rezultate, astfel că constituirea și funcționarea unei economii de piață veritabilă este posibilă.

Bibliografia

- Dicționar de probleme politice: 60 de mize ale Franței contemporane. / Red. coord. N.Haudegan, P.Lefebure. – Chișinău, 2002.
- Dolghih E. Trenul: Moscova – Chișinău: meditații ale sociologului despre migrație de muncă. // Tu și Migrația, Chișinău, octombrie 2003, nr.3.
- Gânsari L. Acordurile interstatale privind migrația forței de muncă – garant al securității și protecției sociale a muncitorilor migranți. // Tu și Migrația, Chișinău, 2002, nr.1.
- Teosa V., Roșca M. Resursele umane: Migrația de muncă, rolul ei economic și social. // Moldova, România, Ucraina: Integrarea Europeană și migrațiune forței de muncă. – Chișinău, 2000.
- Moșneaga V., Zavat L. Migrația de muncă a moldovenilor în Rusia în contextul migrațiilor internaționale. // Tu și migrația, Chișinău, octombrie 2003, nr.3.
- Moșneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V. Migrațiunea forței de muncă în Repu-

- blica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chișinău, USM, №1 (XXV), 2004.
- Sleptova E. Migrațiunea forței de muncă în Europa: Importanța pentru Republica Moldova. // Republica Moldova și integrarea europeană. Elemente de strategie. – Chișinău, IPP, 2003.
- Vaculovschi D. Fenomenul migrației de muncă: Moldova în perioada actuală. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVI. – Chișinău 2000.
- Витковская Г. Вынужденная миграция и мигрантофобия в России. // Нетерпимость в России: старые и новые фобии. – Москва, Московский центр Карнеги, 1999.
- Витковская Г. Миграция и мигрантофобия в Приволжском регионе: Саратовская область. // Миграционная ситуация в регионах России. Выпуск второй. – Москва, 2004.
- Дораш В. Основы государственной политике в области трудовой миграции. // Население Молдова и трудовая миграция: состояние и современные формы. – Chișinău, CAPTES, 2000.
- Димитриев Р., Теоса В. Государственная стратегия Республики Молдова в области трудовой миграции: законодательные основы и эффективность их применения. // Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. – Chișinău, CAPTES, 2000.
- Краузе А. Трудовая миграция население Молдовы: состояние и перспективы. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIII. – Chișinău, 1998.
- Мошняга В., Евдокимова Л. Трудовые мигранты Молдовы: в поисках механизма защиты (по результатам экспертного опроса). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXII. – Chișinău, USM, 2003.
- Мошняга В., Евдокимова Л., Коман А., Краузе А., Руснак Г. Трудовая миграция в лицах: люди и судьбы. – Chișinău, „CAPTES”, 2000.
- Мошняга В. Молдавские гастарбайтеры в СНГ и «старом зарубежье» (сравнительный анализ по результатам социологических исследований). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, USM, 2002.
- Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу. И не только... – Кишинев, Молд.ГУ, 2005.
- Мошняга В. Молдавские гастарбайтеры в СНГ и «старом зарубежье». // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea a XVIII-a. – Chișinău, USM, 2002.
- Мошняга В., Цуркан В., Руснак Г. Специфика трудовой миграции и особенности ее регулирования в европейских государствах СНГ

- (из опыта Республики Молдова). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chișinău, USM, №2 (XXVI), 2004.
- Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. / Ред. Ж.Зайончковская, В.Мошняга, В.Геоса. – Кишинев, Молд. ГУ, 2002.
- Statistica Moldovei. Datele preliminare ale recensământului din 5-12 octombrie 2004. <http://www.statistica.md>
- Sleptova E. Labour migration in Europe: special focuse of Moldova. – Chișinău: IPP, 2003. <http://www.ipp.md/public/biblioteca/50/en/St~Sleptova~fm.doc>

TRANZIȚIA DEMOCRATICĂ ȘI MIGRAȚIA: SEMNIFICAȚII ȘI INTERDEPENDENȚE

Victor SACA
Republica Moldova, Chișinău,
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea de Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative,
Catedra Științe Politice și Administrative,
doctor-habilitat în științe politice,
profesor.

Etapa actuală a tranziției democratice, a însușirilor ei calitative întruchipate în transformări sistemice, de ansamblu, ale relațiilor sociale și ale metodelor de guvernare, ale trecerii de la partidul unic spre democrația pluralistă, reprezentativă, de la economia etatistă spre economia de piață, a devenit deja obiectul multiplelor cercetări monografice, culgeri de articole, materiale, obiectul dezbaterilor la Conferințele și Simpozioanele științifice internaționale și naționale ale tranzitologilor, politologilor, sociologilor, economiștilor și altor specialiști. Este remarcabil faptul, că în ultimii 10-15 ani practica socială a tranziției și respectiv a transformărilor din cadrul acesteia a evoluat considerabil de la simplu la compus, de la ipotetic la real, acumulând noi și noi elemente, exprimări, configurații și devenind, astfel, pe cât de relevantă, variată și bogată, pe atât de contradictorie și neunivocă ca factor al abordărilor teoretico-metodologice, epistemice, axiologice, praxiologice.

Mă refer la analiza tranziției democratice atât ca fenomen general,

ca totalitate a dimensiunilor sale transformaționale de substanță, conceptuale, structurale, criteriale, tipologice, stadiale¹³¹ etc., cît și ca fenomen particular ce se rezumă respectiv la aspecte fie politice, fie economice, fie sociale sau culturale¹³².

Or, multitudinea de publicații elaborată prin ambele prisme de abordare a tranziției acoperă doar parțial necesitățile și imperativele științei. Mai mult, starea actuală a paradigmei tranzitologice e de natură problematică, chiar de criză, și nu permite a elucida toată complexitatea realităților postcomuniste, fapt determinat, în viziunea mea, nu atît de insuficiența elaborării conceptuale, de conținut a acestor paradigme, cît de slăbiciunea, și nu în ultimul rînd, de incertitudinea și greșeliile comise în instrumentarul de implementare a ei, de metodele autoritate vis-à-vis de utilizarea practică a mecanismelor ei.

Paradigma în cauză nu este suficient asimilată și adaptată la specificul local, inclusiv cel moldovenesc, nici de guvernanți și nici de opoziție. Ea nu e pe deplin conștientizată și percepută din punctul de vedere al corelației generalului, particularului și unicului atît în arealul în ansamblu, cît și în regiunile în parte ale țării.

În această ordine de idei, fiind tentat de complexitatea unei astfel de corelații, mi se pare deosebit de important și, totodată, oportun a scoate

---

¹³¹ A se vedea: Баикирова Е. Посткоммунистическая трансформация и формирование демократического общества в России. // Политический маркетинг, 2001, №1; Вайнштейн Т.И. Закономерности и проблемы посткоммунистических трансформаций. // Политические институты на рубеже тысячелетий. – Дубна, 2001; Marin I. Aspecte ale tranziției democratice est-europene. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică), 2004, Nr.3 (XXVII). – Chișinău, 2004; Мачкув Е. Преобразование коммунистического тоталитаризма и посткоммунистическая трансформация: проблемы, концепции, периодизация. // ПОЛИС, №4; Мельвилъ А. Демократические транзиты: теоретико-методологические и прикладные аспекты. – Москва, 1999.

¹³² A se vedea: Anghel E. Reflectarea tranziției în cultura politică a populației Republicii Moldova. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2004, Nr.2 (XXVI). - Chișinău, 2004; Гельман В. Постсоветские политические трансформации. Наброски и теории. // ПОЛИС, 2001, №5; Мошняга В. Политические партии и партийная система Республики Молдова: трансформационный контекст. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXIII. – Chișinău, 2003; Рыбаков А. Трансформация политических институтов. // Власть, 2003, №5; Сака В. Посткоммунистическая системная трансформация между властными и оппозиционными интересами: молдавский вариант. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2005, Nr.1 (XXVIII). – Chișinău, 2005; Сорочан О. Социально-экономические трансформации: специфика постсоциализма. – Кишинэу, 2002.

la iveală legătura dintre paradigma tranzitologică și paradigma migraționistă. Cu regret astăzi nu sînt careva publicații speciale solide care ar demonstra această legătură, ar elucida caracterul sintezei “tranziție – migrație” sau “transformare democratică - migrație”. Poate că neajunsurile, erorile în reglementarea de către factorul de decizie a proceselor migraționiste actuale din spațiul postcomunist izvorăsc în mare măsură din lipsa unui suport teoretic adecvat al aceste-i sinteze care ar corespunde necesităților practice ale conducerii politice.

Deși aici sau elaborat nu puține publicații despre migrație¹³³, axate nu doar pe laturile intrinseci ale acesteia, dar și pe cauzele ei economice, sociale, politice, umanitare etc., în ele fenomenul migrației nu e acoperit cu destulă substanță tranzitologică, nu e ajustat la legitățile generale ale tranziției, la însușirile ei teleologice, tehnologice, tipologice etc. Invers, și în lucrările consacrate transformărilor social-sistemice, ca condiție de desfășurare și realizare a tranziției democratice, nu urmărim o corelare suficientă a factorului general tranzitoriu cu factorul migrațional¹³⁴.

Deci, astăzi pentru a sesiza numeroase probleme ale tranziției (caracterul, ritmul, durata etc.) sau ale migrației (potențialitatea, stadialitatea, direcțiile, tendințele de dezvoltare etc.) este oportună o juxtapunere, o împletire la nivel a tranzitologiei și migrațiologiei. Ambele ramuri știin-

---

¹³³ A se vedea: Мошняга В. Независимая Молдова и миграция. – Кишинэу, 1999; Моșнеага V., Rusnac Gh., Țurcan V., Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2004, Nr.1 (XXV). – Chișinău: USM, 2004; Мошняга В., Евдокимова Л. Трудовые мигранты Молдовы: в поисках механизма защиты (по результатам экспертного опроса). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XXII. – Chișinău, USM, 2003; Moldova, România; Ucraina: migrațiunea forței de muncă și integrarea europeană. – Chișinău, 2000; Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. – Кишинев, 2000; Мунтеану V. Despre situația migratorie în Republica Moldova și măsurile necesare pentru coordonarea și reglementarea fluxului migrațional. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. – Chișinău, USM, 2002; Овчинникова Е. «Потенциальная миграция» как начальная стадия миграционного процесса: анализ ситуации и изучение тенденций развития. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, USM, 2002.

¹³⁴ A se vedea: Десять лет системной трансформации в странах Центральной и Восточной Европы и России: итоги и уроки. // Власть, 2000, №2; Saca V. Transformările sociale din societatea moldovenească ca obiect al relației putere-opoziție. // Puterea și opoziția în contextul managementului politic – Iași, 2005; Сорочан О. Социально-экономические трансформации: специфика постсоциализма. – Кишинэу, 2002; Социальные трансформации в Европе XX века. – Москва, 1998.

țifice au puncte de tangență care necesită a fi valorificate în vederea raționalizării practicii social-politice, optimizării activității organelor de decizie și a opoziției.

Pornind de la cele menționate aplicarea sintezei “tranziție – migrație”, la fel cum și a sintezei “transformare democratică – migrație” are o semnificație de prim grad în identificarea trăsăturilor specifice ale proceselor migraționiste. În acest context o anumită stare a transformărilor și, respectiv, a tranziției spre democrație se află într-un raport dialectic de cauză – efect cu o anumită stare a migrației.

Aceasta presupune, pe de o parte, că tranziția, cu toate exprimările sale logice și alogice, stabile și instabile, consistente și inconsistente, de continuitate și discontinuitate, ritmice și de aritmie etc., generează aceleași stări dihotomice în domeniul migrației. Numai că pentru a percepe atare influență trebuie cunoscut în profunzime specificul geocronomotric al tranziției, mecanismul și capacitățile ei atributive de îmbinare cu fenomenul migrației.

Pe de altă parte, migrația ca variabilă socială, demografică, economică și de alt ordin, se impune drept mobil a unor sau altor transformări, și nu în ultimul rând, drept consecință a acestora. Spre exemplu, aceleași trăsături ale migrației ce țin de amploare, motiv, caracter stihinic ș.a., au o viză evidentă asupra procesului de transformare, asupra măsurilor statului, societății civile de a activa și a reglementa acest proces.

Totuși, în condițiile actuale, de creștere a complexității vieții sociale, relația de tip tranziție (transformare) – migrație nu trebuie înțeleasă în mod simplist s-au redusă doar la legături de cauză – efect, întrucât abordarea dialectică nu are capacități universale de analiză, ea fiind într-un fel ca și oricare abordare, cu specificul său, limitată în posibilități de a penetra pe deplin obiectul social. În această ordine de argumentare nu orice efect migrațional vine a fi în mod iminent rezultanta unei cauze transformaționale și viceversa. Aceste legături sînt mult mai complicate decît par a fi, la prima vedere, fiindcă și tranziția (transformarea) și migrația, ca fenomene aparte, se disting prin complexitate de cel mai înalt grad, prin exprimări atît deschise, cît și latente, prin reglementarea lor fie chibzuită, coerentă, activă sau dimpotrivă incoerentă, reactivă.

De aceea, este binevenit și necesar faptul de a depăși productivitatea scăzută a tehnologiilor politice și economice din spațiul postsovietic vis-à-vis de tranziție și migrație ca rezultat al examinării lor în afara contextului specific și chiar unic. Realitatea tranziției și migrației de gen postcomunist, inclusiv din Republica Moldova, este de așa natură că ea nu se înscrie în careva proiecte de modernizare bazate doar pe abordări clasice care în viziue-

nea unor specialiști, “dau naștere mai mult unor probleme decît unor răspunsuri la provocările timpului”¹³⁵.

Astfel de proiecte au șanse să fie realizate numai dacă vor fi fundamentate de factori atît ai determinismului, cît și ai indeterminismului. Ele necesită a ține cont de situații concrete, a fi alimentate nu doar cu abordări tradiționale (structurale, sistemice), ci și netradiționale (poststructurale, postsistemice, postmoderne), dar poate și de îmbinarea metodelor tradiționale și nontradiționale.

O posibilitate aparte în efectuarea analizei tranziției democratice și migrației, a sintezei acestora, oferă abordarea sinergetică ce permite a penetra unicitatea lor, întruchipată în exprimări nestatice, nelineare, prin tendințe dihotomice de dezvoltare, cu elemente opuse (pozitiv-negative, constructiv – distructive, stabil – instabile etc.) în funcție de provocările mediului. Atare abordare contribuie la o percepere mai adecvată a situației migraționale chiar și în țările aflate în tranziție paralizantă, cu transformări deformatate, nesănătoase.

Corelațiile dintre fenomenul transformațional și migrațional în condițiile democratizării societății postcomuniste se caracterizează printr-o serie de trăsături, particularități. Dintre acestea menționăm:

1. Interdependența de sens, conceptuală dintre tranziție, inclusiv democratică, și migrație. În acest context remarcăm că noțiunea de tranziție (de la latinescul *transitio*-intermediar, provizoriu, o trecere de la o stare la alta) prin semnificațiile sale diverse de perioadă (treaptă) sistem, proces, caracter, însușiri, forme etc. provizorii, intermediare are o viză directă asupra multiplelor fenomene, inclusiv al migrației.

Acesta din urmă, impunându-se ca o mișcare permanentă dintr-un loc în altul a unor indivizi sau grupuri¹³⁶, se utilizează în două sensuri – îngust și larg. Cel dintâi presupune o permutare teritorială a populației, vis-à-vis de locul de trai sau de locul de muncă, efectuată în interiorul statului sau în afara hotarului lui. Cît privește sensul larg al migrației el exprimă orice gen de permutare teritorială, corelat sau necorelat cu schimbarea locului de muncă (cum ar fi migrația în balansare, migrația sezonieră). Pornind de aici schimbarea structurii teritoriale a populației este cel mai obișnuit rezultat al migrației¹³⁷.

---

¹³⁵ *A se vedea: Киструга И. Молдова и «онтологические единство» постсоветского пространства (опыт теоретического осмысления идентификационной практики). // Moldova între Est și Vest: identitatea națională și orientarea europeană. – Chișinău, 2001, p.51.*

¹³⁶ *A se vedea: Dicționar de politică. Oxford. – București, Univers Enciclopedic, 2001, p.282.*

¹³⁷ *A se vedea: Хомра А.У. Воспроизводство населения: территориально-организационный аспект. - Киев, 1990, p.76.*

Raportat la ambele sensuri ale noțiunii de migrație, conceptul tranziției democratice are cu acestea interferențe diferite atât după caracter, cât și după gradul de influență și interdependență. Dat fiind că acest concept se distinge în special prin caracteristicile sale calitative ce exprimă transformări sociale și instituționale radicale, legate de mișcarea de la regimurile totalitare și autoritare la metodele democratice de conducere, de la economia etatistă la relațiile de piață, el are mai întâi un impact general asupra tuturor genurilor de permutare teritorială a factorului uman. Atare transformări vizează migrațiunea ca proces multidimensional, în parametri de emigrare și imigrare, vizează comportamentul populației față de acești parametri.

Totodată pe măsura desfășurării reformelor economice și sociale, scăderii nivelului de trai și creșterii șomajului structural, centrul de greutate a impactului tranziției democratice se deplasează mai mult asupra migrației în sensul îngust, în special asupra migrațiunii forței de muncă. Aceasta din urmă a devenit un criteriu comun pentru toate statele în tranziție din spațiul ex-sovietic, fiindcă trecerea la economia de piață a generat eliberarea unor mase considerabile de oameni din sfera producerii, conducând la mișcarea silită dintr-un loc în altul a acestor mase.

Corelațiile conceptuale dintre tranziție și migrație pot căpăta și alte exprimări. În particular dacă ținem cont de opinia unor cercetători care definesc fenomenul migrației nu numai drept permutări teritoriale ale populației, ci și drept factor potențial¹³⁸ de permutare, atunci identificăm capacități manifeste ale tranziției democratice de a influența și a modifica acest factor. În astfel de circumstanțe tranziția are un impact dublu asupra migrației.

În primul rând, reformarea socială aduce cu sine fenomenul migrației potențiale ca stadiu inițială a procesului migrațional, care în esență încă nu presupune schimbarea locului de trai și de muncă. Însă la această stadiu deja se creează condiții, cauze reale ce pot exercita presiune asupra conștiinței individuale, de grup, de masă și determina intenția, dorința de emigrare. Conform datelor sociologice numărul doritorilor de a emigra din cauza condițiilor anevoioase ale reformei, inclusiv în Moldova a fost pînă acum într-o permanentă creștere.

În al doilea rând, tranziția democratică, datorită utilizării frecvente de către factorul de decizie a metodelor autoritare, devalorizează considerabil procesul democratizării, al relațiilor de piață, conducând iminent la transformarea migrației potențiale în migrație reală, fapt la fel dovedit de datele

---

¹³⁸ *A se vedea: Овчинникова Е. «Потенциальная миграция» как начальная стадия миграционного процесса: анализ ситуаций и изучение тенденций развития. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău, 2002, p.84-99.*

statistice și sociologice. Spre exemplu, aceleași mai bine de 600 mii, după unele surse, sau de 350 mii, după altele, de persoane migrante din Republica Moldova au fost determinați pînă la urmă să emigreze din țară de factorul migrației potențiale.

2. Relația tranziție democratică – migrație în funcție de durata și caracterul transformărilor postcomuniste. Acestea din urmă, după cum demonstrează practica socială din spațiul postsovietic, sînt nu numai de lungă durată (practic cu excepția Țărilor Baltice ele au devenit interminabile, bat pasul pe loc în majoritatea statelor din acest spațiu), ci și complicate, pline de mișcări îndărăt, de combinații ciudate autoritar – democratice, cu dominarea elementului autoritar.

Procesul democratizării, după A.Przeworski, se distinge în timp prin două aspecte ce țin în primul rînd, de ieșirea din regimul autoritar și în al doilea rînd de crearea regimului democratic¹³⁹. Concretizând aceste aspecte în dimensiuni de transformări ale țărilor Est-europene, observăm că devenirea democrației aici este doar unul din rezultatele posibile, (de rînd cu altele, a căderii regimului totalitar. Dacă ne axăm pe aceeași practică social-politică de tip postsovietic, atunci procesul general al democratizării se află într-o tranziție paralizantă, când transformările instituționale nu au destulă substanță, destule resurse pentru consolidarea ulterioară a democrației, pentru funcționarea eficientă a regimului democratic. Acest fapt creează o imagine negativă a puterii, lipsa de încredere a celor mulți față de instituțiile politice.

În această ordine de idei urmărim discordanțe evidente între parametrii instituționali, comportamentali și social-psihologici ai democratizării, când majoritatea entităților sociale (grupe, pături, indivizi) rămân pînă la urmă nemulțumiți de capacitățile reduse ale instituțiilor politice vis-à-vis de mersul reformării sociale, de măsurile insuficiente în vederea eradicării sărăciei, ridicării nivelului de viață, creării a noi locuri de muncă etc. Atare instituții deseori neglijează necesitățile, interesele și comportamentul real al populației, orientările ei social-psihologice, ceea ce provoacă nu doar pierderea încrederii în ziua de mâine, ci și părăsirea intensă a țării, atît legală, cît și ilegală.

1. Asimetria de scopuri a reformelor sociale ca factor de legătură a tranziției democratice și migrației. Această legătură este, în viziunea mea, rezultanta “unei transformări triple (politică, economică și teritorială)”¹⁴⁰, remar-

---

¹³⁹ A se vedea: Przeworski A. *Democracy and the Market. Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America.* – Cambridge, 1991, p.67.

¹⁴⁰ A se vedea: Offe Cl. *Capitalism by Democratic Design Democratic Theory Facing the Triple Transition in East Central Europe.* // *Social Research*, vol. 58, Winter, 1991, p.865-892, Вайнштейн Т.И. *Закономерности и проблемы постком-*

cată de politologul american Ph.Roelder, rezultanta a trei revoluții simultane: “revoluție națională, în mersul căreia au apărut noi state naționale; revoluție politică, ce a distrus unul din cele mai puternice regimuri autoritare din secolul XX, revoluție economică, ce a condus la substituirea sistemului economic administrativ cu economia de piață”¹⁴¹.

Astfel de transformări, de revoluții se disting în cazul statelor postsovietice printr-o profunzime și amploare deosebită, desigur cu un anumit specific în cadrul fiecăruia. Însă cum n-ar fi situația lor în parte, ele sau pomenit în condițiile unei treceri concomitente de la dictatură la democrație, de la economia de comandă la relațiile de piață, de la componentele obișnuite a unui imperiu la statul național. Iar vis-à-vis de revoluții, cred că aici multitudinea de transformări se înscrie în patru revoluții, ce au o anumită influență și asupra factorului migrațional.

E vorba de o revoluție burgheză, legată de crearea pieții și a proprietății private; o revoluție a liberalizării și democratizării populației, care se vrea a fi instruită, culta; o revoluție a integrării în comunitatea statelor occidentale; o revoluție a autonomizării regiunilor, în special acolo unde factorul etnic este preocupat de problemele sale. Desigur, aceste revoluții au provocat reacții diferite a omului postsovietic, care emigrează dintr-un spațiu în altul a fostului imperiu, sau din acesta în țările occidentale. Spre exemplu, la începutul anilor '90, când se desfășurau activ procesele renașterii naționale, un caracter intens capătă migrația în baza factorului etnic, iar de la mijlocul anilor '90 deja se impune factorul social și economic al migrației forței de muncă.

Din a doua jumătate a anilor '90 intensitatea emigrației din țările ex-sovietice, inclusiv și în special din Republica Moldova, a fost generată îndeosebi de asimetria transformărilor politice și economice, adică a democrației și a relațiilor de piață. În orice caz pînă în prezent practica politico-economică din aceste țări (excepție Țările Baltice) a demonstrat o mare nepotrivire, un mare dezechilibru între transformările politice și economice.

4. Manifestarea factorului migrațional în dependență de tipurile tranziției democratice. Dacă pornim de la capacitățile și gradul de influență a diferitelor tipuri, atunci constatăm că fluxurile migraționale de pînă acum a forței de muncă, atît necalificate, cît și calificate, din Republica Moldova, Ucraina, Rusia și alte țări ex-sovietice, au fost condiționate mai frecvent de tipul unor transformări impuse de sus, combinat uneori cu unele mobilizări

---

муниципальных трансформаций. // Политические институты на рубеже тысячелетий. – Дубна, 2001, с.144.

¹⁴¹ *A se vedea: Roelder Ph.G. The Revolution of 1989: Postcommunism and the Social Sciences. // Slavic Review. Vol.58, Nr.4, Winter, 1999, p.743, Вайнштейн Т.И. Закономерности и проблемы посткоммунистических трансформаций. // Политические институты на рубеже тысячелетий. – Дубна, 2001, с.145.*

de elemente revoluționar, reformator și, chiar de pact ale tipologiei tranziționale. Anume impunerea reformelor de sus, pe cale politică din partea statului, fără a ține cont de inițiativa de jos, cu atât mai mult, fără a asigura un consens real, nesilit cu societatea civilă, a devenit unul din izvoarele migrației potențiale și reale. De aceea, apariția și folosirea în ultimul timp a posibilităților de consens între putere și opoziție în Republica Moldova contribuie într-un fel la stabilitate politică, necesară pentru o stabilizare a vieții sociale, economice și desigur, pentru soluționarea problemelor migraționale.

Din cele menționate urmează că relația tranziție - migrație, transformare – migrație, este nu o simplă relație obiectivă, ce se realizează de la sine în mod iminent. Ea depinde de gradul de maturitate a factorului subiectiv, de cultura civică și politică a guvernanților și guvernaților, de rolul diferitor grupuri de elită ca subiecți ai transformărilor democratice, de voința lor vis-à-vis de promovarea unei politici transformatoare de pact, social și economic orientată, care ar amortiza problemele migrației.

Bibliografia

- Cujbă V., Guragata C. O tranziție incompletă: Cazul Republicii Moldova. // Analele științifice ale Universității de Stat din Moldova. Seria "Științe socioumanistice", vol.II – Chișinău, 2004.
- Десять лет системной трансформации в странах Центральной и Восточной Европы и России: итоги и уроки. // Власть, 2000, №2.
- Гельман В. Постсоветские политические трансформации. наброски к теории. // ПОЛИС, 2001, №5.
- Мачкув Е. Преобразование коммунистического тоталитаризма и посткоммунистическая трансформация: проблемы, концепции, периодизация. // ПОЛИС, 2000, №4.
- Moșneaga V., Rusnac Gh., Țurcan V. Migrațiunea forței de muncă în Republica Moldova: cauze, tendințe, efecte. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2004, Nr.1 (XXV). – Chișinău; USM, 2004.
- Мошняга В., Руснак Г., Цуркан В. Молдавские трудовые мигранты в России. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XX. – Chișinău, 2002.
- Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. / Coord. V.Moșneaga. – Chișinău, 2000.
- Мошняга В. Молдавские гастарбайтеры в Западной Европе: состояние и проблемы. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVII – Chișinău, 2001.
- Munteanu V. Despre situația migratorie în Republica Moldova și măsurile necesare pentru coordonarea și reglementarea fluxului migrațional. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XIX. – Chișinău, 2002.

- Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. / Под. ред. В.Мошняги. – Кишинэу, 2000.
- Овчинникова Е. «Потенциальная миграция» как начальная стадия миграционного процесса: анализ ситуации и изучение тенденций развития. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chişinău, 2002.
- Сака В. Посткоммунистическая системная трансформация между властными и оппозиционными интересами: молдавский вариант. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). 2005, Nr.1 (XXVIII). – Chişinău: USM, Nr.1 (XXVIII), 2005.
- Вайнштейн Т.И. Закономерности и проблемы посткоммунистических трансформаций. // Политические институты на рубеже тысячелетий. – Дубна, «Феникс», 2001.

MIGRAȚIA ȘI DEZVOLTAREA REPUBLICII MOLDOVA – APARIȚIA REȚELELOR SOCIALE ALE MIGRANȚILOR (în baza cercetărilor sociologice)

Erika SIGVARDSDOTTER
Suedia, Uppsala
Universitatea din Uppsala
Departmentul Geografia socială și economică
Magistru în geografie umană

1. Introducere

În timp de două luni de vară din anul 2005, eu am realizat un studiu pe teren în Republica Moldova¹⁴². Inspirată de descoperirile din literatura privind studierea migrației care devine din ce în ce mai numeroasă, scopul studiului meu consta în explorarea și descrierea rețelelor migraționale, identificarea impactului acestor rețele asupra dezvoltării sociale și economice. Te-

---

¹⁴² *Sînt recunoscătoare Institutului Suedez care a finanțat lucrul meu din teren, OIM Moldova, Profesorului V. Moșneaga, profesorilor și studenților de la Facultatea de Geografie de la Universitatea de Stat din Tiraspol, conducătorului meu științific Michael Gentile de la Școala Economică din Stockholm și tuturor care m-au ajutat și susținut în Moldova.*

renul de studiu a fost compus din o cercetare mică, interviuri cu funcționarii locali și naționali și interviuri cu migrații și familiile acestora.

Procesele de migrare din Moldova sînt relativ tinere și au devenit centrul cercetărilor recent. Să menționăm studiile efectuate de Organizația Internațională pentru Migrațiune (OIM), Alianța de Microfinanțare din Moldova (AMM), cercetătorii de la Universitatea de Stat din Moldova (USM) și Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM). Intensitatea fluxurilor migraționale din Moldova, și impactul lor asupra vieții sociale și economice, justifică o atenție mai sporită.

2. Rețelele de migrații și rolul diasporei

Această investigație relatează părerea teoretică că migrațiunea este un fenomen social și că ar putea fi indus economic; rețelele sociale impulsionează și reproduc cultura migrațiunii.¹⁴³ Teoria rețelei sociale sugerează faptul că migrațiunea anterioară a membrilor familiilor, rudelor sau altor membri ai comunității influențează decizia individul sau familiile de a emigra. Rețelele sociale care facilitează migrațiunea și transformările contextului social-economic (spre exemplu, instituțiile sau factorii economici) reprezintă un fenomen de auto consolidare, generînd în sine migrațiunea, ceea ce este numit cauzare cumulativă¹⁴⁴. Rețelele sociale care lucrează într-o comunitate din care se emigrează au demonstrat faptul că ele elaborează politici restrictive mai puțin eficiente formînd fundamentul pentru o cultură migrațională în proces de dezvoltare¹⁴⁵. Rețele migrațiilor pot, de asemenea, pot fi conceptualizate ca formă a capitalului social¹⁴⁶ care a contribuit la discuțiile pe marginea migrațiunii și dezvoltării.

Discuțiile pe marginea subiectului rolului migrației în dezvoltarea socială și economică nu mai este actuală, dar cercetarea asupra acestui subiect a crescut împreună cu numărul crescînd al migrațiilor internaționali. Experiența din America Latină și Insulele Caraibe au captat un interes deosebit și au dobîndit un complex al sistemelor sociale ale migrației și remitențelor¹⁴⁷.

---

¹⁴³ See: Massey D.S., et. al. *Theories of International Migration: a Review and Appraisal*, *Population and Development Review*, 1993, #19(3), pp.431-466

¹⁴⁴ idem

¹⁴⁵ See: Carletto G., Davis B., Stampini M. *Familiar Faces, Familiar Places: The Role of Family Networks and Previous Experience for Albanian Migrants*. - ESA Working paper, No.05-03, 2005

¹⁴⁶ See: Massey D.S., et. al. *Continuities in Transnational Migration – an Analysis of 19 Mexican Communities*. // *American Journal of Sociology*, 1994, #99 (6), pp.1492-1533

¹⁴⁷ vezi: Orozco M. *Hometown Associations as Agents of Development in Latin America*. - Washington DC, *Interamerican Dialogue and Tomás Riviera Institute*,

În America de Sud și Centrală diasporele au demonstrat o importanță majoră în procesul de dezvoltare a țărilor-donor. Prin organizarea într-o formă mai mult sau mai puțin formală asociațiile acordă ajutor migranților noi sosiți din orașul de baștină din țările de origine. Unele asociații de asemenea colectează bani, expediază remitențe comune în satele sau orașele lor de baștină.

Preotul sau profesorul din sat are deseori rolul persoanei beneficiarului final de aceste remitențe. Remitențele sunt îndreptate spre restaurarea școlii sau bisericii din sat, apariția unei ambulanțe sau instalarea conductelor de gaz. În unele regiuni din Mexic, diaspora (asociațiile din orașul de baștină) au format federații regionale și au început un program de parteneriat cu autoritățile mexicane. Proiectele selectate sînt co-finanțate de asociații și de guvernul mexican, administrația publică regională și locală. Să menționăm, că finanțarea proiectelor se bazează pe principiul: fiecare partener participă cu o parte financiară egală¹⁴⁸.

Majoritatea migranților din America Centrală și de Sud în Statele Unite vin din localitățile rurale¹⁴⁹ și asociațiile Mexicane au dovedit a fi un fenomen exclusiv rural, în pofida creșterii numărului de migranți urbani. Aceste rețele neformale de migranți și asociațiile sînt înrădăcinate nu doar în relațiile de familie, dar și în identitatea comună a participanților din același sat.

Grupurile de diasporă și asociațiile de migranți din alte regiuni care găzduiesc migranți au primit mai puțină atenție decît migranții din America Latină. Dar, necătfînd la aceasta, ele există și activează pentru a facilita activitatea membrilor săi. În Europa, spre exemplu, există rețelele migranților Senegalezi și Ganaieni care au format mai mult sau mai puțin rețele formale pentru a facilita viața și investițiile în țara de origine și țara de destinație. Aceste rețele au platforme etnice, regionale sau lingvistice și, în dependență de necesitățile curente, ele pot dezvolta diverse forme și funcții. Imigranții

---

2000; Orozco M. *Hometown Associations and their Present and Future Partnerships: New Development Opportunities?* - Washington DC, *Interamerican Dialogue*, 2003; Vargas-Lundius R. *Remittances and Rural Development, Paper prepared for Twenty-Seventh Session of IFAD's Governing Council, Rome, 18-19 February 2004, Latin America and the Caribbean Division, IFAD, 2004*

¹⁴⁸ vezi: Zabin C., Rabadan L.E. *Mexican Hometown Associations and Mexican Immigrant Political Empowerment in Los Angeles*. - Los Angeles, *The Aspen Institute*, 1998

¹⁴⁹ vezi: Vargas-Lundius R. *Remittances and Rural Development, Paper prepared for Twenty-Seventh Session of IFAD's Governing Council, Rome, 18-19 February 2004, Latin America and the Caribbean Division, IFAD, 2004*; Orozco M. *Hometown Associations and their Present and Future Partnerships: New Development Opportunities?* - Washington DC, *Interamerican Dialogue*, 2003

Senegalezi din Italia au format rețele de asistență reciprocă în investițiile pe scară mică, pe când grupurile Ganaiane din Marea Britanie au susținut țara lor de origine prin expedierea remitențelor comunale. Aceste inițiative nu au fost bazate în orașul de origine, dar ele au folosit fie Guvernul sau instituții specifice (spre exemplu, un spital sau o școală) în calitate de beneficiar final¹⁵⁰.

Rețelele de migranți există sub diferite forme, cu diferite funcții și nivele de formalizare, și remitențele comune sînt doar una din activitățile practicate de diaspora mondială. Părerile cercetătorilor nu sînt în concordanță dacă efectele de dezvoltare a eforturilor grupurile diasporei compensează pierderile pe care le suportă o societate din care se emigrează, dar majoritatea sunt de acord că aceste fluxuri funcționale țintesc spre persoanele nevoiașe cu o precizie mult mai exactă decît oricare altă agenție de ajutor¹⁵¹.

3. *Experiența din Moldova*

Procesul de tranziție politică a fost relativ democratic și, astfel descris, unul de succes¹⁵², dar tranziția economică a rezultat într-un colaps economic la finele anilor '90. Economia din Moldova a atins nivelul cel mai minim în anul 1999 cînd PIB per capita era de 370 dolari SUA, circa o treime din valoarea din anul 1989. Efectele declinului economic asupra indicatorilor sănătății sînt impresionanți. Longevitatea vieții a căzut brusc, în special datorită stresului legat de cauze mortale, bolile de inimă, sinucidere și crime¹⁵³. Posibilitățile de a supraviețui erau limitate și mulți moldoveni au decis să emigreze. Recuperarea economică din anul 1999 a fost, în mare parte, ghidată de remitențe¹⁵⁴.

Datele statistice indică că fluxul anual de migranți este între cinci și nouă mii¹⁵⁵, pe cînd mass-media utilizează cifra de 1,6 milioane de Moldo-

---

¹⁵⁰ vezi: Henri L., Mohan G. *Making Homes: the Ghanian Diaspora, Institutions and Development*. // *Journal of International Development*, 2003, vol.15, pp.611-622; Grillo R., Riccio B. *Translocal Development: Italy-Senegal*. // *Population, Space and Place*, 2004, vol.10, pp.99-111

¹⁵¹ vezi: Kapur D. *Remittances, the New Development Mantra?* // Mambio S.M., Ratha D. (Eds.) *Remittances: Development Impact and Future Prospects*. – Washington DC, World Bank, 2005

¹⁵² vezi: UNDP. *Republic of Moldova: Economic Policies for Growth, Employment and Poverty Reduction*. – Chisinau, UNDP Moldova, 2005

¹⁵³ *ibidem*

¹⁵⁴ vezi: IOM. *Moldova Remittance Study*. – Chisinau, IOM, 2005

¹⁵⁵ vezi: *Anuarul statistic al Republicii Moldova. 2003. Статистический ежегодник Республики Молдова*. – Chișinău, Statistica, 2003; *Anuarul statistic al Re-*

veni care și-au părăsit țara¹⁵⁶. Cu toate acestea, alte estimări și studii oficiale efectuate de AMM și OIM implică unele cifre mai puțin alarmante. Departamentul de Statistică și Sociologie (DSS) estimează numărul total de migrați circa 234 000 persoane în anul 2000¹⁵⁷. Studiile AMM și OIM sînt bazate pe informația din studiile unor familii colectate în anul 2003 și 2004 și, respectiv, implic un număr oarecare mai înalt¹⁵⁸, vezi tabela 1.

Tabel 1.
Numărul emigranților Moldoveni conform diferitor surse, în mii și procente

	<i>Migranți actuali</i>		<i>Gospodăriile migranților</i>	
	Număr	Procent*	Număr	Procent
DSS, a.2000	234 000			
AMM, a.2003	265000-285000	18		29
OIM, a.2004	380.000	27	317.000	22

* din populația cuprinsă între 17 și 65 de ani.

Datorită numărului mare de migrați temporari, studiul IOM a calculat nu numai numărul migraților actuali, doar și „migrații potențiali” și „potențialul migrației”. Migrații potențiali includ în sine migrații actuali și persoanele care au fost peste hotare cel puțin o dată pe parcursul anilor 2003-2004 și planifică să plece din nou în viitorul apropiat. Acest număr a atins cifra de 571.000 persoane, ceea ce reprezintă circa 38,7 procente din toată forța de muncă. Potențialul migrației, care ajunge la 46,8 procente din forța de muncă, este format din migrațiunea condiționată plus numărul de familii care nu sînt incluse în potențial, dar în care membrii planifică să plece peste hotare la lucru în viitorul apropiat¹⁵⁹.

Studiul remitențelor produs de OIM Moldova și *studiul migrației de muncă și a remitențelor* produs de AMM sînt două proiecte mari de cercetare pe acest subiect. Ambele studii sînt bazate pe cercetarea informației fami-

---

publicii Moldova. 2004. Статистический ежегодник Республики Молдова. – Chișinău, Statistica, 2004.

¹⁵⁶ vezi: MMA. *Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova. – Chișinău, MMA, 2004*; Slepțova E. *Migrațiunea forței de muncă în Europa: importanța pentru Republica Moldova. // Republica Moldova și integrarea europeană. Elemente de strategie. – Chișinău, IPP, 2003, p.393-412*

¹⁵⁷ DSS, citat după: Гудым А. *Республика Молдова и Европейский Союз как партнеры. – Кишинев, CISR, 2002, c.54*;

¹⁵⁸ vezi: MMA. *Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova. – Chișinău, MMA, 2004*; IOM. *Moldova Remittance Study. – Chisinau, IOM, 2005*

¹⁵⁹ vezi: IOM. *Moldova Remittance Study. – Chisinau, IOM, 2005*

liilor, dar studiul OIM include și analiza interviurilor cu migrații, reprezentanții ONG-urilor și Guvernului, la fel ca și șoferii de autocare și conductorii de trenuri de pe rutele internaționale. Toate acestea formează un material foarte bogat, dar din păcate metodele de colectare a datelor și informațiilor nu sînt justificate și problematice, și prezentarea informației și analizei este neclară în ambele rapoarte. Spre exemplu, nu este clar la care întrebări respondenții au dat răspunsuri în cadrul studiului. Este logic să credem că migrarea din țară a crescut, dar acest lucru nu poate explica diferența mare dintre cifre.

Fluxul de migrații din Moldova poate fi divizat în fluxul sud-vest și fluxul nord-est. 60,1 procente din migrații pleacă în Rusia și alte țări în cadrul CSI, pe cînd 31,8 procente ajung la hotarele Uniunii Europene. Rusia și Italia sînt cele mai atractive țări pentru migrații moldoveni. Israelul, Spania și Turcia ocupă locul doi în reitingul preferințelor muncitorilor migrații din Moldova. Merită de notat faptul că migrarea spre țările CSI și România are un caracter sezonier, pe cînd migrații în țările Uniunii Europene și Israel, de obicei, pleacă pe un termen mai mare¹⁶⁰.

Marea majoritatea a migraților sînt sub 40 de ani și aproape 40% sînt în jurul vîrstei de 30 de ani. Femeile migrante sînt puțin mai în vîrstă decît bărbații migrații și constituie majoritatea moldovenilor din Italia, Grecia și Turcia, pe cînd bărbații formează majoritatea în țările din CSI, Germania și Portugalia. Aceste diferențe se datorează cererii de pe piața de forțe de muncă din aceste țări. În Italia și Grecia este o cerere mai mare de lucrători în domeniul serviciilor domestice, pe cînd în Rusia majoritatea lucrează în domeniul construcțiilor¹⁶¹.

Politicile migraționale din țările de destinație influențează posibilitățile moldovenilor de a intra în aceste țări; pentru a intra pe teritoriul țărilor din cadrul CSI este de ajuns pașaport, pe cînd țările europene cer vize.

Migrația din Moldova spre orice țară din Europa este cu mult mai complicată și costisitoare decît plecarea în Rusia. Doar un număr mic de migrații care doresc să plece în Europa dețin vize, cel mai des ei pornesc cu o viză turistică sau de vizită. Un migrant în Italia va trebui, de regulă, să cheltuiască mai mult de 2.000 dolari americani. Cu toate acestea, cîștigurile în țările Uniunii Europene sunt cu mult mai mari decît în țările CSI; veniturile lunare ale unui moldovean din Rusia sau Ucraina sînt în mediu respectiv de 370 și 245 dolari americani, pe cînd în Italia sau Portugalia veniturile medii ajung pînă la 800-1.000 dolari pe lună. Bani expediați acasă sînt în mare

---

¹⁶⁰ *ibidem*

¹⁶¹ *vezi: MMA. Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova. – Chișinău, MMA, 2004; IOM. Moldova Remittance Study. – Chisinau, IOM, 2005*

parte cheltuiți pentru consumul zilnic, dar și pentru sănătate, învățămînt, locuințe; foarte puțini investesc în afaceri¹⁶².

Interviurile cu migrații¹⁶³ relevă că, alegerea destinației este deseori făcută în dependență de locul unde se află și muncesc prietenii sau rudele. Atunci cînd pleacă spre Europa, migrații deseori au nevoie de ajutor financiar care în multe cazuri este oferit de către rudele care au emigrat mai devreme. Este fără îndoială că migrații moldoveni se ajută reciproc în cercul familiei și prietenilor. Cu toate acestea, unii din migrații intervievați au menționat că ei au fost ajutați de ucraineni sau moldoveni în țara de destinație pe care eu nu-i știau. O persoană a povestit despre „piața neagră” din Roma unde moldovenii se întîlnesc pentru a-și găsi de lucru, etc. Mulți bărbați lucrează la construcții împreună cu migrații din CSI și se ajută reciproc în găsirea unui loc de cazare sau să-și țină locul unul altuia cînd se îmbolnăvesc. Cu toate acestea, în pofida bunei experiențe cu ajutor din partea concetățenilor, s-a menționat că mulți moldoveni și ruși pe care i-au cunoscut peste hotare erau criminali care au încercat să-i fure¹⁶⁴.

Dr Valeriu Moșneaga este unul din experții în problemele migrației din Moldova care a condus cîteva proiecte de cercetare pe acest subiect. El a menționat că mulți migrații care își fac o viață bună peste hotare prin intermediul căsătoriei cu un străin, găsind un lucru calificat sau asimilîndu-se altfel în societatea nouă, tind să se disocieze de comunitatea moldovenilor. Dacă asta e situația, atunci este vorba de o pierdere foarte mare a capitalului social pentru comunitatea moldovenilor și un obstacol enorm în formarea unei diaspore puternice. Un alt obstacol în formarea diasporei moldovenilor este diviziunea lingvistică dintre moldoveni. Moldova este o țară mică cu multe grupuri etnice și limbi. Aceasta nu este nimic neobișnuit în țările unde se emigrează, dar în cazul Moldovei, cele două limbi principale sînt vorbite în alte țări mai mari în care se emigrează. Cînd se află peste hotare, moldovenii vorbitori de limbă rusă tind să se asocieze cu comunitatea rusă, pe cînd vorbitorii de limbă română se asociază comunității românilor¹⁶⁵.

---

¹⁶² vezi: MMA. *Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova*. – Chișinău, MMA, 2004; IOM. *Moldova Remittance Study*. – Chisinau, IOM, 2005

¹⁶³ vezi: IOM. *Moldova Remittance Study*. – Chisinau, IOM, 2005; Мошняга В., Руснак Г. *Мы строим Европу! И не только...* – Кишинев, Молд.ГУ, 2005

¹⁶⁴ vezi: Мошняга В., Руснак Г. *Мы строим Европу! И не только...* – Кишинев, Молд.ГУ, 2005.

¹⁶⁵ interviu cu prof. Valeriu MOȘNEAGA, 2005-07-21, Chișinău

4. Scopul și sarcinile cercetării

Fluxul de migrațiune masivă din Moldova a început aproape zece ani în urmă, și rețelele instituționalizate, diaspora nu poate să apară într-o perioadă atât de scurtă. Cu toate acestea, rețelele finale trebuie să evolueze de la cele neformale. Scopul studiului meu este de a cerceta și de a găsi semnele rețelilor migranților care sînt pe cale de apariție. Subiectele-cheie a cercetării sînt:

- Cum este susținută migrarea forței de muncă din Moldova de rețelele migranților? Prin ce canale și / sau instituții operează aceste rețele ale migranților?
- Care sînt implicările rețelilor migranților în viitoarea dezvoltare a potențialului fluxului de remitențe spre Moldova?

5. Informația și metodele

Informația privind populația derivă din rezultatele preliminare ale recensămîntului petrecut în octombrie 2004 și registrele populației din timpul recensămîntului sovietic din anul 1989. Cel din urmă prezintă suspiciuni a nu fi pe deplin corect din motiv că mulți nu au răspuns la întrebări după independență¹⁶⁶. Conform propriilor observații și remarcilor din partea oamenilor, multe case au fost abandonate de familiile care au plecat spre Chișinău sau peste hotare pe parcursul ultimilor ani, și datorită lipsei ratei răspunsurilor, sînt motive să credem că aceste persoane mai sînt încă înregistrate. Aceste date statistice regionale ale populației nu au fost disponibile pentru mine la DSS, dar cifrele necesare pentru numărul locuitorilor și familiilor au fost indicate în teza de licență scrisă de o studentă de la Universitatea din Tiraspol (Bogdănaș, 2004) care a preluat cifrele de la profesorul ei.

În situația în care informația lipsește și sensibilitatea subiectului sporește riscul erorii sau reținerii informației, cercetătorul este ajutat prin utilizarea diferitor surse de informare și metode de colectare a informației. Distorsiunile de informație pot fi, astfel, mai ușor găsite și diferitele surse de informație pot, cel puțin, acoperi într-o măsură oarecare deficitul altor date. Diferitele metode de colectare a informației pot, de asemenea, fi utilizate ca supliment dînd, astfel, un material mai bogat din care pot fi trase unele concluzii mai consecvente.

Pentru a explora rețelele care facilitează migrațiunea multora din Moldova, eu am folosit trei metode complementare. În primul rînd a fost selectat un sat unde s-a întocmit un studiu al familiilor (gospodăriilor). Raionul

---

¹⁶⁶ UNDP. *Common Country Assessment*. – Chisinau, UNDP Moldova, 2004

cu un flux mediu de migranți și, din motive practice, la o distanță potrivită de Chișinău a fost selectat înainte de a veni în Moldova. După ce am venit în Moldova, profesorii de la Universitatea din Tiraspol m-au ajutat în delimitarea la o arie mai mică și să aleg un sat de mărime medie. Satul selectat a fost Căpriană din raionul Strășeni.

Chestionarul a fost îndeplinit cu ajutorul unui student de la Facultatea de Geografie de la Universitatea din Tiraspol. Rezultatele chestionarelor erau menite să poziționeze satul în raport cu cercetările anterioare efectuate în Moldova și delimitarea fluxului de migranți și remitențelor spre sat.

Exemplele și toate metodele statistice au fost, în mare parte, împiedicate de faptul că nu erau hărți disponibile sau liste ale familiilor din sat. Împreună cu studenții, eu am desenat o hartă a satului și cu ajutorul ei noi am putut să acoperim o proporție de 25% din numărul total de gospodării, bătând la fiecare a patra ușă din sat. Numărul de gospodării indicate pentru Căpriană este de 920, și studiul relevă 167 de gospodării ceea ce acoperă doar 18% din numărul total.

Supraevaluarea registrului populației și familiilor și greșelile în lucrul practic pot explica discrepanțele. Exemplificarea (luarea probelor) a suferit din cauza lipsei datelor și timpului, dar și aceasta este sub întrebare. Omisiunile nu sînt de natură structurală, dar răspîndite pe tot satul și în diferite feluri de familii. Rezultatele trebuiesc interpretate foarte atent și văzute în lumina unui număr supra-evaluat de unități din toată populația și probelor slabe de procedură.

Cu toate acestea, cercetarea a servit mai multor cauze decît doar colectării datelor generale. Mergînd prin sat și punînd întrebări, completînd astfel formularele, m-a ajutat să leg conversații cu oamenii și să mă apropiez de familiile migranților și să întemeiez contacte și relații pentru viitoarele interviuri. Studiul a inclus mai multe întrebări decît cele prezentate în capitolul rezultatelor, dar datorită problemelor neașteptate de definiție (spre exemplu, definirea angajării și remitențelor) eu am ales să exclud anumite părți.

Datele cantitative colectate au fost completate de interviuri cu persoanele în pozițiile cheie și migranții. Informatorii din pozițiile cheie au fost funcționarii locali și naționali, și interviurile cu ei au avut ca scop acumularea cunoștințelor despre dezvoltarea generală a fluxurilor de migranți. Autoritățile locale interviuate au fost primari și secretarii de la primăria din Căpriană și alte șapte sate / localități din raionul Strășeni.

Am luat decizia să realizez toate interviurile în Strășeni deoarece primul meu interviu a relevat că procurorul din Strășeni a ordonat ca toată comuna să colecteze informație despre toți migranții din sat ca un pas în campania împotriva traficului. Satele în care am interviuat funcționarii locali au fost alese la sorț definind procedura de selecție în baza mărimii satului,

după care a fost modificată datorită constrîngerilor practice ale transportului public.

Exemplele erau atît satele mari, cît și cele mici, cea mai mare și cea mai mică comună avînd respectiv 7.012 și 1.156 locuitori. Satele de mărime medie cu 2.000-3.000 locuitori sînt în majoritate. De asemenea, a fost interviuat vice-primarul din orașelul Strășeni cu 21.000 locuitori. Un funcționar civic de la Biroul Național de Migrațiune și procurorul raionului Strășeni au fost intervievați în calitate de reprezentanți ai instituțiilor de nivel local.

Pentru a dobîndi informație individuală cum sînt folosite rețelele sociale ale migranților în contextul migrațiunii, au fost organizate interviuri și cu migranții și familiile lor din Căpriană. Intervievații au fost contactați la serviciu prin intermediul chestionarului, și din cauza dificultăților de a localiza unele persoane cu experiența respectivă dornici să fie intervievați, doar trei interviuri au fost realizate. Deși un număr mic, aceste interviuri au dat unii indicatori privind experiența individuală a migrațiunii.

În timpul efectuării interviurilor pe baza migrării forței de muncă din Moldova, au apărut unele probleme majore din cauza naturii sale neregulare și neîncrederea obișnuită și uneori frica față de autorități. Este în interesul informatorilor, la fel ca și în interesul studiilor, de a ascunde activitățile ilicite și sursele adăugătoare de venit; care rezultă în subestimarea migranților și remitențelor. Temerile respondenților pot deriva sau nu din riscurile reale, dar trebuie întotdeauna să fie cea mai înaltă prioritate pentru cercetători de a minimiza pentru informatori atît riscul real și cel prin care s-a trecut.

Toate interviurile, atît cele cu migranții, cît și cele cu funcționarii au fost realizate cu ajutorul unui translator.

În concluzie, observările din teren constituie rama și pînza tripticului acestei metode. Toate metodele de colectare a datelor au fost însoțite de unele mici discuții cu sătenii, studenții și profesorii de la universitate, observații în stradă și ceea ce auzeam în autobuz. Aceste observații au rezultat într-un jurnal de teren, și conțin indicatori, idei și bancuri care vin să susțină ideea că experiența intervievaților nu reprezintă cazuri izolate.

6. Rezultatele

6.1 Trăsăturile generale ale migrației – rezultatele studiului

Studiul specifică numărul persoanelor prezente în limita vârstei apte de lucru (în total - 508), și numărul muncitorilor migranți curenți (în total - 70) din gospodăriile (familiile) selectate. O persoană este definită ca migrant lucrător dacă membrii familiei indică motivul plecării migrantului „la lucru”. Aceasta înseamnă că 12% din persoanele apte de muncă din familiile selectate sînt migranți lucrători.

Acești migrați originează din 50 de familii diferite, unul din trei alcătuind „familie migrantă”. Dacă este să includem gospodăriile din care cel puțin un membru al familiei a fost peste hotare pe parcursul a ultimelor 6 luni, atunci proporția „familiilor migrante” atinge nivelul de 44 procente. (în total - 74). Mai mult ca atât, 7 procente (în total -11) din „familiile ne-migrante” planifică să trimită una sau mai multe persoane peste hotare în următoarele șase luni. Circa 30 procente din familii (în total - 51) indică faptul că au primit cel puțin o dată remitențe de peste hotare.

Numărul total de migrați lucrători prezenți și precedenți (pe parcursul a 6 luni) ajunge la cifra de 112 din familii selectate și studiate, ceea ce reprezintă 20 procente din populația aptă de muncă. Principala destinație a migraților lucrători este Rusia și Italia. Acest rezultat este asemănător cu cel din studiile anterioare, dar în satul Căpriană o mare parte din migrați țințesc spre România, și deși Rusia este destinația principală, rata este considerabil mai mică decât în studiile precedente care acopereau rezultate pe toată țara.

Costul comparativ mic, caracteristicile de termen scurt a migrațiunii în România și țările din cadrul CSI¹⁶⁷ și aproape în exclusiv populația vorbitoare de limbă română din Căpriană, sugerează că marea majoritate a migraților pornind spre România pot explica, într-o măsură oarecare, rata mică care îi revine Rusiei. Adunând ratele migraților către țările CSI și România din studiul OIM, ajungem la cifra de 62 procente și dacă facem aceeași calculare în baza studiului prezent ajungem la cifra de 53 procente. În general, putem spune că migrații din Căpriană țințesc spre țările din UE într-o măsură mai mare decât toți Moldovenii din țară.

6.2 Migrațiunea văzută din exterior – interviuri cu funcționarii locali și internaționali

Rezultatele fragmentate din chestionare pot răspunde la un anumit fel de întrebări, iar alte întrebări necesită răspunsuri în formă de povestiri coerente cu țilc. În afară de satul Căpriană, au fost intervievați reprezentanții din orașul Strășeni, satele Rădeni, Negrești, Vorniceni, Pânășești, Dolna și Cojușna.

Pentru a satisface cerința sus menționată a procurorului cu privire la numărul migraților, destinația și starea sănătății lor, secretarele au menținut registre în formă manuală pentru fiecare persoană care venea acasă sau pleca. Una din persoanele interviuate a menționat că primăria avea contacte cu asistentele medicale din centrul local a ocrotirii sănătății pentru a colecta informație despre persoanele care pleacă și se întorc în sat. În satele de

---

¹⁶⁷ vezi: *IOM. Moldova Remittance Study. – Chisinau, IOM, 2005*

mărime mică și mijlocie, primarii și secretarele de la primărie erau la curent cu fluxurile migranților și activitățile sătenilor. Și în aceste sate presupunem că registrele erau completate sau aproape pe deplin completate.

Ei toți au indicat că Rusia este cea mai des întâlnită destinație și că oamenii, mai mult bărbații, plecau acolo să lucreze și înainte de independență. Ei de asemenea, au căzut de acord că fluxurile de migrațiune către Europa au început mult mai târziu, dar ei invocă diferiți ani ca punct de inițiere. În Pânășești, secretara de la Primărie dna E.Burlacu a relatat că prima persoană care a plecat în Europa să muncească a fost abia în anul 2003 și oricum fluxul spre vest este foarte limitat. Deși diferențele sînt foarte mici, vîrsta și mărimea fluxurilor de migrațiune spre Europa variază de la sat la sat. Faptul că fluxul migranților diferă considerabil dintre sate indică că migrațiunea și, astfel, rețelele de migranți, într-o măsură oarecare, sînt dependente de localități.

Toți funcționarii din sate sau orașe intervievați menționează că migranții se ajută reciproc pentru a găsi o rută sigură, dau cu împrumut bani și găsesc locuri de muncă. Cu toate acestea, cinci din opt au menționat explicit că deși migranții se ajută reciproc, aceasta se întîmplă în cadrul unei familii. dna Z.Cerga, primar din Dolna, a pretins că datorită mărimii mici a satului, locuitorii constituie „o familie mare unde fiecare se ajută”. Dolna este cea mai mică comună (nu sat, ci comună) din numărul de sate selectate, și poate că ar fi logic să credem că ajutorul de fapt este parțial, legat de mărimea comunității sau că majoritatea locuitorilor din Dolna sînt rude unii cu alții. Ea ar fi dorit să ne creeze și o altă imagine a satului, pe parcursul șederii mele în Moldova, ea a fost unica persoană pe care am auzit-o dînd o astfel de afirmație.

Toți intervievații au căzut de acord că majoritatea migranților doresc și se întorc în Moldova după ce muncesc peste hotare. Cu toate acestea, unii din ei au menționat că migranții tineri, în special femeile, sînt mai puțin fidele decît cei în vîrstă, să revină în țară deoarece ele deseori se stabilesc cu traiul și creează familii peste hotare. Vice- primarul Oprea din orașul Strășeni și secretara Primăriei din Pânășești își aduc aminte multe întoarceri ale migranților care spuneau că „acum m-am întors pentru totdeauna”, dar ei deseori trebuiau să plece din nou deoarece banii se terminau.

Destrămarea familiilor a fost menționată de toți funcționarii cu care am stat de vorbă ca una din cele mai acute probleme ale migrației de muncă. Multe familii se destramă după ce unul din membrii familiei este departe de ceilalți pentru un timp îndelungat. Mulți copii trăiesc cu bunicii lor sau vecinii și pentru cîtiva ani la rînd unicul contact cu părinții este prin intermediul telefonului. Unii din intervievați cred că bunăstarea materială datorită migrației este bună, dar marea majoritate crede că „societatea ar fi mai sănătoasă

să” dacă oamenii nu ar fi plecat peste hotare să muncească. Unii migranți își iau cu ei toată familia ca să nu fie despărțiți pentru o perioadă atât de îndelungată, dar din moment ce acești migranți au permis de reședință temporară în țara de destinație ei au posibilitatea să călătorească peste graniță și să-și viziteze țara de origine. Ei toți confirmă că aceste familii mențin legătura cu satele lor de baștină și majoritatea din ei vin să-și viziteze rudele și prietenii o dată sau de două ori pe an. Copiii deseori vin în Moldova în vacanță și petrec timpul cu rudele.

Toți funcționarii locali intervievați, cu excepția celor din orașul Strășeni și Dolna au menționat că proiectele de instalare a conductelor de gaz nu erau inițiate în satele lor. Asemenea proiecte sînt costisitoare, și din moment ce taxa de bază în multe sate este aproape zero, locuitorii sînt rugați să cofinanțeze proiectele în toate cazurile. Comunele Cojușna și Rădeni au primit granturi de la Banca Mondială, Fondul de Investiții Sociale pentru finanțarea gazificării, dar locuitorii în aceste sate au fost rugați să plătească o sumă mai mică, 300 lei (18 €), pentru a avea gazul instalat. În Negrești suma adusă ca aport din partea fiecărui gospodar a fost de 6.000-7.000 lei (380 €) și în Căpriana gospodăriile au plătit circa 780 lei (50 €).

Prezintă interes interviu cu reprezentantul Biroului Național pentru Migrațiune dna E.Buracec, care lucrează la Direcția Principală pentru Migrațiunea forței de muncă. Ea a povestit despre activitatea Biroului Național de Migrațiune, impactul lui asupra procesului de formare a capitalului social, rețelele migraționale moldovenești în alte state. În anii 1993-1994 Moldova a semnat acorduri bilaterale cu Ucraina, Rusia și Bielarus. Aceste acorduri au un caracter practic, cele patru țări au căzut de acord să recunoască diplomele emise de fiecare țară în parte și asigurările sociale pentru migrații de muncă. În anul 2002, Moldova și Italia au semnat un acord bilateral de un alt tip. Acordul Moldo-italian a format o bază legală pentru programe comune în sectorul migrațiunii forței de muncă. Pînă acum, doar un singur program fost inițiat prin intermediul acestui cadru și obiectivele sale este de a crea 200 locuri de muncă în Italia disponibile pentru moldoveni. Programul este în proces de derulare și unii muncitori sînt deja în Italia.

A fost stabilită o bază de date la Biroul Național pentru Migrațiune pentru Moldovenii care doresc să plece peste hotare și să muncească. Angajatorii străini care sînt interesați în angajarea Moldovenilor pot aplica la acest Birou care mediază contactele între angajator și muncitor. Nu se face nici o promovare a bazei de date, și foarte puțini angajatori cunosc despre existența ei; astfel rezultatele sînt în așteptare.

Biroul Național pentru Migrațiune a înaintat propunerea pentru programul guvernamental numit „Satul Moldovenesc” cu scopul de a încuraja migrații întorși să investească în micul business. Programul ar include un

proces simplificat de înregistrare a firmelor, condiții favorabile de creditare, și un pachet de „cum să începi o afacere” pentru migrații care doresc să-și inițieze o afacere. Cu toate acestea, programul este doar la faza sa incipientă și Ecaterina Buracec a atenționat faptul că înainte de a începe ceva. „noi trebuie să studiem proiectele similare din alte state și să facem o evaluare a câștigurilor de pe urma acestor programe”.

6.3 Interviuri cu migrații și familiile migraților

Interviurile cu migrații și familiile lor sînt cele mai aproape de experiența migrațională reală pe care eu o pot avea în calitate de student suedez pe terenul de studiu. Datorită indicațiilor privind apariția unei diaspore în Italia¹⁶⁸, eu mi-am concentrat atenția asupra migraților din această destinație.

Natura sensibilă a cercetării mele a făcut și mai dificil de a găsi persoane care ar fi acceptat să fie intervievate. Acei care au soră sau soție cu statul ilegal în Italia deseori refuzau sau nu răspundea la un șir de întrebări. Istoriile celor trei intervievați pe care le-am adunat diferă una de alta și reprezintă experiențe migraționale destul de diferite, în care unul din migrații niciodată nu a obținut statutul legal în Italia. Toți migrații erau femei și toate aveau înainte de plecare soți și copii în Moldova. Una din ele a plecat din Moldova împreună cu soțul ei.

Interviurile relevă că migrațiunea a fost o decizie colectivă în toate cazurile. Și, de aceea, intervievații pot fi văzuți ca reprezentanți ai familiilor lor. Intervievații și soții lor și-au schimbat numele.

Ion și Elena

Elena, soția lui Ion, a plecat în Italia în anul 2002. Ei ambii au rămas fără servicii la finele anilor '90 și, deși nu aveau nici o sursă de venit, eu nu mureau de foame, dar nu-și puteau permite o vizită de urgență la medic sau înghețată pentru copiii lor. La acel timp, două din surorile Elenei deja munceau în Italia și i-au spus despre posibilitățile de acolo. “Pentru noi a fost dificil să luăm această decizie, dar situația devenea imposibilă și noi am decis că plecarea este unica soluție. Surorile ei ne-au ajutat cu împrumuturi pentru plecare și ele ne-au recomandat firma prin care ele plecaseră. Ele, de asemenea, i-au găsit serviciu în calitate de asistentă personală într-o familie. În afara lucrului lor, ele lucrau câte jumătate de zi în acea familie ca să țină postul vacant pentru Elena. Ele au ajutat-o pe soția mea foarte mult pentru că și ele au trecut prin aceleași greutăți și ele știau ce trebuia de înfruntat.”

---

¹⁶⁸ vezi: MMA, *Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova*. – Chișinău, MMA, 2004, p.43

Responsabilitatea Elenei era de a avea grijă de o bătrână și familia ei i-a fost de mare ajutor. După un an de zile, Elena a fost legalizată. Și când femeia de care ea a avut grijă a decedat, familia acesteia a lăsat-o pe Elena să închirieze apartamentul unde a trăit bătrîna. Ea și-a găsit un serviciu normal într-un magazin de flori unde lucrează pînă în prezent. “Noi am decis că acesta este un serviciu mult mai bun decît să fii asistent personal, pentru că atunci cînd lucrezi ca menajeră ești practic închis în casă și nu poți pleca nicăieri sau să ai viața ta personală. În Italia sînt atîtea lucruri de care să te poți bucura, orașul, marea, multe lucruri pe care soția mea acum le poate face.”

Elena și surorile ei au ajutat alte rude să plece peste hotare, printre care și nepotul lor împreună cu soția sa cu care acum stau împreună în apartament. Ion crede că plecarea peste hotare a devenit deja o „modă locală”. Una din rudele lor care a plecat avea o poziție destul de bună în Moldova, dar a plecat oricum „deoarece toți pleacă și ea tot a avut posibilitatea să plece”. Cele trei surori știu și despre alți Moldoveni în orașul lor, chiar și din Căpriană, dar arareori discută cu ei. “Ei nu au nevoie de alți Moldoveni pentru că se retrag în sine”.

Ion a construit o casă nouă foarte confortabilă în Căpriană, și a început un mic business. “...dar regret că am investit banii în acea firmă. Tot ce am sînt doar problemele cu inspecțiile și alte chestiuni. Guvernul nu permite oamenilor să se dezvolte și să prospere și eu nu văd viitorul din această firmă.” Planurile de viitor ale familiei sînt vagi. Copilul mai mare va merge în Italia pentru a urma liceul, “...și după aceasta jumătate din familia mea va fi aici. Eu știu că soția mea nu dorește să se întoarcă și ea mă roagă să merg eu în Italia, dar eu nu vreau să plec de aici. Este o situație foarte dificilă. Întotdeauna mi-a plăcut să trăiesc la sat, să mă bucur de verdeață și liniște, și ei întotdeauna i-a plăcut mai mult orașul. Nu pot să-mi părăsesc livada dintr-o dată. Dar eu înțeleg că ea dorește să rămînă acolo, ea duce o viață bună acolo...și în inima mea eu știu că acolo va fi mai bine.”

În afara acestei firme, Ion nu dorește să investească nimic în Căpriană pentru a ameliora situația satului. Aceasta se datorează în deosebi faptului că familia sa este prioritatea lui cea dintîi, dar și din cauza atitudinii unor săteni. Ion spune că odată el a vorbit cu niște vecini despre ameliorarea drumurilor și el s-a oferit să plătească partea cea mai mare din costuri, dar ei i-au răspuns că “tu ești cel care are mașină. Noi nu avem nevoie de un drum mai bun și noi nu vrem să plătim pentru nimic.” Necătfînd la aceasta, el a decis să o facă și singur. “Mă va costa o avere, dar asta va fi contribuția mea în sat.”

Este clar că aventura Elenei de migrare a fost în mare parte facilitată de faptul că surorile ei erau deja în Italia. Fără ele, ea ar fi fost lăsată sortii și

norocului de a-și găsi așa o familie de prietenoasă și gata să sară în ajutor. Surorile Elenei au jucat un rol important în norocul ei precum și ea a jucat un rol semnificativ în relația cu alte rude.

Ceea ce a spus Ion despre atitudinea Elenei și surorilor sale față de alți moldoveni din Italia este asemănător cu ceea ce a spus Profesorul Valeriu Moșneaga despre dezasocierea migranților prosperi de ceilalți moldoveni. Elena și surorile ei duc o viață normală în Italia și ele nu au nevoie de alți moldoveni. Ion este prototipul recipientului ideal de remitente în ochii Guvernului și cercetătorilor moldoveni; el a investit banii într-o casă, în firmă, și poate și în pavarea drumului. Dar el regretă investițiile în firmă, și banii pe care el intenționează să-i depună pentru pavarea drumului sînt datorită încăpățînării sale și nu din generozitatea pe care o are față de ceilalți săteni.

Ana și Gheorghe

Ana a crescut în Căpriană și familie ei este tot acolo. Cei doi copiii ai ei sînt la Chișinău și învață la USM. Ana împreună cu bărbatul său au emigrat în Italia în anul 1998. Ei amîndoi și-au pierdut serviciul în anii 96-97, dar soțul ei a reușit să se angajeze în Israel pentru un an de zile. Lui i s-a oferit posibilitatea să prelungească contractul dar a refuzat. “Nu vroiam să fiu singur, cu copiii aici în Moldova cînd a fost plecat. Putem să mergem undeva împreună, i-am spus”. După șase luni, în anul 1998, ei au plecat în Italia. Și-au cumpărat o călătorie prin intermediul unei agenții de turism; toate documentele lor erau reale și legale. În acel timp, plecarea în Italia costa o pătrime din costul pe care îl achită acum oamenii care doresc să plece. “Da, într-adevăr, am plătit mai puțin decît plătesc acum oamenii, știu ca oamenii plătesc cam 3.000 € sau mai mult pentru a pleca în Italia, dar acum totul este mai simplu. Noi am fost expulzați în Moldova de două ori deși aveam toate documentele legale.”

Ana și Gheorghe nu s-au întors înapoi cu autocarul de turiști, dar s-au primblat un timp fără a ști ce să facă. “Într-o zi am auzit vorbă ucraineană în stradă. Ne-am apropiat și ei ne-au ghidat referitor la vreo agenție de angajare unde am fi putut să găsim ceva de lucru.” Prin intermediul acestei agenții, noi am găsit lucru în domeniul agriculturii la sudul țării. Ei au învățat limba și au fost afît de norocoși să fie legalizați la doar o lună după sosirea lor. A fost un lucrul greu cu salarii minime; după doi ani ei au decis să plece în Roma.

Ei știu că moldovenii se întîlnesc într-un punct anumit la o stație în Roma și că ei ar fi putut primi ajutor la venirea lor. La acest „punct de întîlnire” ei au cunoscut o femeie din Căpriană care i-a luat la dînsa pentru cîteva zile. Gheorghe a găsit de lucru în construcții și Ana în calitate de menajeră. După aceasta, ei au găsit de lucru și un loc de trăit în Roma, Ana deseori

mergea la „punctul de întâlnire” pentru a ajuta alți oameni să-și găsească lucru și loc de trai. “După ce am lucrat ceva timp, deseori mă întrebau dacă cunosc pe cineva care ar putea face curat pentru prietenii lor. Întotdeauna am spus da deoarece am știut că pot găsi pe cineva (Spre exemplu, „la locul de întâlnire”). Poate că este iresponsabil din partea mea să recomand pe cineva care nici măcar nu-l cunosc, dar simțeam că este de datoria mea și era ceva ce-mi plăcea să fac.”

După ce Ana a plecat în Italia, ea a ajutat câțiva membri ai familiei cu finanțarea plecărilor în Italia. Ea nu a vrut să ajute rudele care doreau să plece singure. “Cel mai des pleacă doar un membru al familiei, și apoi apar probleme în aceste familii și ele se destramă. Nu vreau să fiu acuzată că am cauzat sau favorizat aceste despărțiri.” Unele din rudele ei trăiesc în Italia, iar altele s-au întors acasă în Moldova.

Ana și Gheorghe au vizitat deseori Moldova în tot răstimpul petrecut în Italia, și ei planifică să se mute înapoi peste vreo doi sau trei ani; ei au construit o casă și și-au asigurat veniturile la întoarcerea lor în țară. Anei nu-i place că este tratată ca un străin în Italia și vrea să se întoarcă înapoi la copiii săi în Moldova. Unicul lucru care ar putea să o țină în Italia este faptul dacă copiii ei ar dori să se mute acolo, dar la moment ei sînt siguri că vor să stea în Moldova.

Ana și Gheorghe au fost primii dintre cunoștințele sale care au plecat în Italia. Ei nu cunosc pe nimeni acolo și au trebuit să se descurce singuri pe cont propriu. Norocul împreună cu curajul au făcut aventura lor de migrare o realizare de succes. Cu toate acestea, atitudinea Anei față de comunitatea moldovenilor din Italia este mult prea diferită de cea a Elenei. Deși ea are un apartament și un serviciu în Italia, ea consideră că este de obligația ei să medieze posturile vacante imigranților recentți care au nevoie de ele.

Spre deosebire de Elena, Ana și soțul ei folosesc „punctul de întâlnire” și în general ajutorul în rîndul oamenilor veniți din Moldova, România și Ucraina.

La întrebarea dacă contează pentru ea că femeia care i-a oferit refugiu în timpul primelor nopți petrecute în Roma era din satul ei natal, Ana s-a uitat mirată la mine și a spus “Nu, de ce ar conta? Toți Moldovenii, Ucrainenii și Românii se ajută reciproc aici”.

Maria

Maria a plecat în Italia în anul 2002 și este una din migranții intervievați care nu a fost niciodată legalizată. Ea nu era foarte mulțumită de faptul că era intervievată și a refuzat să răspundă la întrebările legate de organizația plecării sale în Italia.

Maria a lucrat la o fabrică în Moldova, dar după ce a născut primul copil ea a stat acasă. În acel timp ei locuiau în casa părinților ei și soțul ei a dorit să aibă o casă proprie. Ei au hotărât că ea va pleca în Italia pentru a câștiga banii necesari pentru a construi o casă. Ea a fost ajutată de niște rude și prietenii acestora care deja erau în Italia, dar ea a trebuit să se ocupe de toate detaliile și să-și găsească singură lucru. După ceva timp, ea a găsit de lucru în calitate de asistent personal, dar spune că nu era o slujbă bună. “Cînd ești nouă acolo, ai nevoie urgent de un servici, și accepți orice ce ți se oferă. Este dificil să lucrezi cînd ești închisă în casă ... poți deveni emoțional bolnavă de la aceasta, dar cînd ai nevoie, accepți să lucrezi în asemenea condiții și nu te gîndești să schimbi acest servici pe unul mai bun. Trebuie să câștigi bani ca să întorci datoriile cît mai curînd posibil și apoi să începi să trimiți bani familiei tale”.

În zilele libere, întotdeauna mergea în parc să se relaxeze cu oameni de alte naționalități care lucrau în Italia. Prin intermediul contactelor din parc, ea a ajutat două persoane în Italia să-și găsească de lucru de care Maria știa. Maria nu cunoștea aceste persoane mai devreme, dar acest fapt nu a contat prea mult. “Moldovenii, ucrainenii și românii se ajută reciproc în asemenea cazuri.”

Maria a fost rănită în Italia și a trebuit să se întoarcă acasă. Ea vrea să se întoarcă cît mai curînd posibil după ce se termină tratamentul și să rămî-nă acolo să câștige banii pentru a finisa casa nouă. “Vreau să mă întorc în Moldova și să trăiesc o viață normală, să lucrez să am o pensie decentă.”

Maria nu a avut un noroc atît de mare ca celelalte două familii precedente de migranți interviuate. Nu a dorit să vorbească prea mult despre experiența ei dar probabil din cauza că ea a fost deportată în Moldova în drumul ei spre casă din moment ce a trebuit să traverseze frontierele ilegal.

Întîlnirile cu alți moldoveni în timpul zilelor de odihnă erau importante pentru ea; ea a menționat că poliția cîteodată făcea raiduri pentru a prinde migranții ilegali. Oamenii în general povestesc despre aceste locuri de întîlnire și ei de asemenea menționează raidurile poliției la aceste întîlniri¹⁶⁹.

7. Concluzii

Modelul asistenței reciproce a migranților relevă două forumuri unde lucrează rețelele sociale. Aceste forumuri diferă una de alta în relațiile dintre actori, locație și într-o măsură oarecare prin serviciile care le oferă.

În primul rînd, oamenii se țin de familiile lor. Oamenii care deja au migrat ajută membrii familiei lor și prietenii să plece peste hotare, și migranții

---

¹⁶⁹ vezi: Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу! И не только... – Кишинев, Молд.ГУ, 2005.

care vin pentru prima oară deseori aleg destinația în raport cu locul familiilor sau prietenilor lor. Serviciile oferite sînt deseori împrumuturile fără dobîndă sau la un procent foarte minim de dobîndă, sugestii privind ce firme de contactat, locuri de muncă și susținere în prima perioadă de la venire. În al doilea rînd, în general moldovenii, dar și ucrainenii și românii se întîlnesc în locurile de destinație și se ajută reciproc cu excepția „migranților criminali”. Cele mai des întîlnite favoruri sînt ajutor în găsirea unui serviciu sau loc de cazare. Oricare ar fi factorul de legătură, sentimentele comune de vulnerabilitate, identitatea comună bazată pe țară sau limbă sau altceva, totul este de o importanță imensă pentru studiile viitoare în cercetarea migrației. Dezvoltarea potențialului acestor rețele ar fi de o valoare mai mică dacă factorul de legătură ar fi cel mult sentimentul de vulnerabilitate, din moment ce o situație mai stabilă a migranților ar slăbi rețeaua. Această întrebare este lăsată a fi explorată în cadrul studiilor ulterioare.

Rețelele de familie, alt forum al migranților de ajutor reciproc, oferă alte posibilități pentru a construi rețele sau asociații ale migranților bazate pe localități. După cum este prognozat, tipul organizațiilor bazate pe localitățile de origine care exist în Statele Unite sînt în afara vizorului comunității moldovenilor migranți. Rezultatele din cadrul studiului din teren indică că satele sau orașele de baștină nu servesc drept platformă importantă pentru rețelele migranților. Mai degrabă, relațiile personale care constituie baza acestor rețele. Cu toate acestea, în regiunea unde mi-am petrecut studiul, populația este relativ mobilă și multe persoane s-au mutat la Chișinău, acesta însemnînd că relațiile personale s-au dispersat în regiune. Datorită stării rele a drumurilor și conexiunilor rele ale transportului public în unele părți ale țării, sînt motive care servesc drept bază pentru a crede că populația din alte regiuni este mai puțin mobilă decît în regiunea învecinate capitalei. Aceasta ar putea însemna că relațiile personale atît de importante la momentul dat pentru a oferi ajutor migranților este corelată mai bine cu satele de baștină din alte regiuni decît în regiunile din partea centrală a Moldovei. Acesta la sigur reprezintă un subiect care merită mai multă atenție în viitor pentru a descoperi apariția rețelelor migranților bazate pe localitățile de origine.

În absența unor remitențe comune, și cînd studiile sugerează că remitența banilor este folosită în special pentru consumul zilnic și întreținerea caselor, se mai pot găsi exemple de investiții în afaceri și bunuri de larg consum. Proiectele de reînaltare a gazului co-finanțate de săteni și comună sînt exemple tipice în care doar familiile migranților își pot permite să facă investițiile inițiale. Poate fi cazul cîndaceste cheltuieli sînt considerate oportune sub aspectul „îmbunătățirea caselor” și au depășit nota cercetărilor anterioare. Faptul că unele gospodării fac unele investiții, micșorează costurile pent-

ru instalările ulterioare ale conductelor de gaz pentru celelalte gospodării, din moment ce conductele vor fi deja trase pe străzi și lungimea conductelor necesară pentru instalarea ulterioară va fi mai mică. Deși migranții tind să respingă gândul de a investi banii săi în ameliorarea bunăstării satului, se merită de explorat cu o mai mare atenție interesul și posibilitățile proiectelor co-finanțate.

Mai sînt încă multe întrebări care rămîn fără răspuns legate de procesele migraționale ale moldovenilor, și acest studiu poate că am mai pus unele întrebări noi în loc să încerce să răspundă la cele vechi.

Bibliografie

- Bogdănaș E. Unele aspecte economico-geografice ale populației raionului Strășeni. Teza de licență. - Chișinău: Facultatea de Geografie, Catedra de Geografie Umană Regională și Turism, 2004
- Carletto G., Davis B., Stampini M. Familiar Faces, Familiar Places: The Role of Family Networks and Previous Experience for Albanian Migrants. - ESA Working paper, No.05-03, 2005
- Grillo R., Riccio B. Translocal Development: Italy-Senegal. // Population, Space and Place, 2004, vol.10, pp.99-111
- Гудым А. Республика Молдова и Европейский Союз как партнеры. – Кишинев, CISR, 2002
- Findlay A.M., Li F.L.N. Methodological Issues in Researching Migration. // Professional Geographer, 1999, #51 (1), pp.50-59
- Henri L., Mohan G. Making Homes: the Ghanian Diaspora, Institutions and Development. // Journal of International Development, 2003, vol.15, pp.611-622
- IOM. Moldova Remittance Study. – Chisinau, IOM, 2005
- Kapur D. Remittances, the New Development Mantra? // Mambio S.M., Ratha D. (Eds.) Remittances: Development Impact and Future Prospects. - Washington DC, World Bank, 2005
- Kule D., Mancellari A., Qirici S. The Causes and Consequences of Albanian Emigration during Transition: Evidence from Micro Data. // International Migration Review, 2002, Vol. 36, #1, pp.229-239
- Massey D.S., et. al. Theories of International Migration: a Review and Appraisal, Population and Development Review, 1993, #19(3), pp.431-466
- Massey D. S. et. al. Continuities in Transnational Migration – an Analysis of 19 Mexican Communities. // American Journal of Sociology, 1994, #99 (6), pp.1492-1533
- MMA. Labour Migration and Remittances in the Republic of Moldova. – Chișinău, MMA, 2004.

- Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу! И не только... – Кишинев, Молд.ГУ, 2005.
- Orozco M. Hometown Associations as Agents of Development in Latin America. - Washington DC, Interamerican Dialogue and Tomás Riviera Institute, 2000
- Orozco M. Hometown Associations and their Present and Future Partnerships: New Development Opportunities? - Washington DC, Interamerican Dialogue, 2003
- Sleptova E. Migrațiunea forței de muncă în Europa: importanța pentru Republica Moldova. // Republica Moldova și integrarea europeană. Elemente de strategie. / IPP. – Chișinău, 2003, p.393-412
- Stark O., Bloom D.E. The New Economics of Labour Migration. // American Migration Review, 1985, Vol.75, pp.173-178
- Vargas-Lundius R. Remittances and Rural Development, Paper prepared for Twenty-Seventh Session of IFAD's Governing Council, Rome, 18-19 February 2004, Latin America and the Caribbean Division, IFAD, 2004
- UNDP. Common Country Assessment. – Chisinau, UNDP Moldova, 2004
- UNDP. Republic of Moldova: Economic Policies for Growth, Employment and Poverty Reduction. – Chisinau, UNDP Moldova, 2005
- Yeung H.W. Critical Realism and Realist Research in Human Geography: a Method or a Philosophy in Search of a Method? // Progress in Human Geography, 1997, #21 (1), pp. 51-74
- Zabin C., Rabadan L.E. Mexican Hometown Associations and Mexican Immigrant Political Empowerment in Los Angeles. - Los Angeles, The Aspen Institute, 1998

Interviuri

- BURACEC Ecaterina, consilier la Biroul Național pentru Migrațiune, Direcția generală migrarea muncii și relații internaționale, 2005-06-29, Chișinău
- BURLACU Efrosinia, secretar al primăriei din comuna Pânășești, 2005-07-06, Pânășești
- CERGA Zinaida, primar în Comuna Dolna, 2005-07-08, Dolna
- CHIRICĂ Tamara Petru, notarul de pe lângă primăria din comuna Rădeni, 2005-07-06, Rădeni
- MOȘNEAGA Valeriu, profesor, Șef-catedră Științe politice și administrative, facultatea Relații Internaționale, științe politice și administrative, Universitatea de Stat din Moldova, 2005-07-21, Chișinău
- NANI Vladimir și BEȘLIU Sevastian, primar și vice-primar în comuna Cojușna, 2005-07-05, Cojușna
- NEAGA Elena Tudor, procuror al Raionului Strășeni, 2005-07-05, Strășeni

OPREA Valeria, vice-primar în comuna Strășeni, 2005-07-05, Strășeni
RUTCOVSCHI Victoria, secretar al primăriei din comuna Vorniceni, 2005-07-05, Vorniceni
SCHIRLIU Vera, secretar al primăriei din comune Negrești, 2005-07-06, Negrești
STRUT Mihail, primar în comuna Căpřiana, 2005-06-13 și 2005-07-27, Căpřiana
“Ion”, 2005-07-09, Căpřiana
“Maria”, 2005-07-16, Căpřiana
“Ana”, 2005-07-21, Chișinău

**МЕХАНИЗМЫ СОЦИАЛЬНОЙ ИНТЕГРАЦИИ
ЭМИГРАНТОВ ИЗ РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА В
ПОРТУГАЛИИ (на примере Культурного Центра Мол-
довы «Centro Cultural Moldavo»)**

Геннадий СЛОБОДЕНЮК
Республика Молдова, Кишинэу
Молдавский Государственный Университет
Факультет Международных Отношений,
Политических и Административных Наук
Кафедра Международных Отношений
Магистр политических наук,
преподаватель

Введение

В этой статье представлено к рассмотрению с научной точки зрения, новые аспекты феномена миграции, имеющий массовый характер в нашем государстве. А точнее, опыт разработки и воплощения механизмов социальной интеграции граждан Республики Молдова трудящихся в Португалии. Следует отметить, что при вовлеченности в рабочий процесс, не всегда соответствующим нормам труда, трудовые мигранты способствуют созданию условия для социальной адаптации и интеграции в общество Португалии. Своей незначительной на первый взгляд деятельностью, они тем самым изменяют сложившиеся негативные представления о наших мигрантах в частности, и Республики Молдова в целом. Мы решили раскрыть данную проблематику на примере Культурного Центра Молдовы «*Centro Cultural Moldavo*», кото-

рый активно набирает ход в своей социальной деятельности в Португалии, тем самым, на наш взгляд способствуя созданию позитивного имиджа своей страны, о котором так беспокоятся все уровни власти.

История создания культурного центра

Идея создания Центра принадлежит 11 гражданам Молдовы, проживающим в настоящее время в Португалии. Предпосылками для создания Центра стало увеличение количества граждан Молдовы, прибывающих в поисках работы в Португалию и стремление Правительства Португалии упорядочить процесс легализации эмигрантов и оказать им помощь в интеграции и адаптации в обществе Португалии.

Культурный Центр Молдовы «Centro Cultural Moldavo» зарегистрирован 19 апреля 2003 года. Дата признания Центра при Верховном Комиссариате по Эмиграции и Национальным Меньшинствам при Правительстве Португалии, 8 июня 2004 года.

Культурный Центр Молдовы в Португалии «Centro Cultural Moldavo» создан в соответствии с Законами Португалии, обладает всеми правами общественной организации зарегистрированной в Португалии и официально признан Правительством Португалии. Деятельность культурного центра выполняется в соответствии с Уставом организации. Административная структура центра состоит из следующих основных элементов: Президент, Дирекция – 5 человек, контрольная комиссия – 3 человека, Административный Совет – 3 человека. По уставу, Административный Состав Центра избирается на два года.

Участником Культурного Центра может быть любой человек старше 18 лет, в не зависимости от национальности, вероисповедания, гражданства. На данный момент в Центре зарегистрировано 264 человека.

Основными направлениями деятельности Центра являются:

- Поддержание культурных ценностей и народной традиции молдавского народа, в области театра, музыки, литературы, этнографии и фольклора;
- Ознакомление португальцев и представителей других национальностей, с особенностями культуры Молдовы;
- Содействие процессу развития интеллектуальных способностей, экономических и социальных возможностей граждан Молдовы проживающих в Португалии;
- Развитие социо-культурных связей со всеми представителями европейских стран;
- Сотрудничество с другими культурными организациями (к примеру Культурным Центром Кашкайша);

- обмен опытом и информацией.
- участие в различных региональных и национальных культурных мероприятиях организованных в Португалии.

За не долгий период своей деятельности Культурный Центр Молдовы самостоятельно организовал ряд социальных мероприятий, направленных на сплочение соратников, на котором участвовали в основном граждане Республики Молдова, к примеру:

4 января 2004 – Праздник «Natal 2004».

18 апреля 2004 – Празднование Пасхи.

8 января 2005 – Рождественский Праздник «Colinde, colinde 2005», в котором участвовало более 260 человек.

7 марта 2005 – праздник «Martisoare Femeieii», посвященный Международному Женскому Дню

7 мая 2005 – вновь граждане Молдовы встречаются в г.Тиреш для общего празднования Пасхи.

1– 2 октября 2005 – праздник «День Учителя».

Через средства массовой информации Культурный Центр, объявляет о проведении запланированных мероприятиях. Так к примеру, объявление в газете «СЛОВО», позволило пригласить желающих участвовать на празднике «День Учителя». Под руководством президента Культурного Центра, Раиса Македонски и ее многонациональной команды воплощается механизм социальной адаптации и интеграции граждан Республики Молдова в общество Португалии.

На этом мероприятии участвовали, граждане Республики Молдова, которые в прошлом были преподавателями различных дисциплин. Также, были приглашены, ученые из Португальских Университетов и научно-исследовательских центров, заинтересованных в двухстороннем сотрудничестве.

Эти детали, в нашем исследовании являются ценными показателями того, что процесс самоорганизации между гражданами Молдовы, работающими в Португалии, основывается в первую очередь на общих культурных ценностях, носителями которых они являются.

Показателями проявления активного интереса к социальной интеграции и адаптации, является участие представителей Культурного Центра на различных мероприятиях организованных местными органами самоуправления. К примеру:

24-25 мая 2003 – ярмарка «Feira Internacional de Artesanato em Estoril», организованной Камерой Муниципал конселья Кашкайш.

22 мая 2004 – ярмарка «Feira Internacional da Paroquia de Carcavelos».

4-13 июня 2004 – праздник «Festa de Ra de Tires» организованный Junta de Freguesia de S.Domingos de Rana

Октябрь 2004 - конкурс «Bebelisu Anului 2004», организованный Консульством Республики Молдова в Португалии.

Ноябрь 2004 и Февраль 2005 - технические курсы для ассоциаций иммигрантов организованных ACIME¹⁷⁰.

18-20 марта 2005 – ярмарка «Feira Social de Lisboa», где представляется различные изделия народного творчества и музыки.

В то же время Культурный центр провел исследование – пилот и анкетировала около 40 граждан Республики Молдова, посетивших данное социальное мероприятие и согласившихся ответить на вопросы.

21-22 мая 2005 - праздник организованный Национальным Музеем Археологии, Белем при поддержке Камеры Муниципал Лиссабона и приуроченного к Международному Дню Музеев.

Программы действий по социальной интеграции

Как уже было отмечено, трудовые мигранты организуют различные социальные мероприятия, направленные на обеспечение гармоничного процесса адаптации и интеграции эмигрантов в португальское общество.

В связи с этим, выделим некоторые долгосрочные программы, и проекты которые были разработаны по личной инициативе и воплощаются в основном на энтузиазме участников Культурного центра, в ограниченных (финансовых, технических, информационных и др.) условиях:

- Программы обучения детей эмигрантов из Молдовы и Румынии. Автор проекта Джоджуана Барбулеску (Румыния). На данный момент автор проводит по 4 учебных часа в день, с понедельника по пятницу, в 4 школах Лиссабона. Помощь заключается в дополнительных занятиях с детьми эмигрантов из Молдовы и Румынии по португальскому языку, физики и химии.

- Проект «Театр как средство коммуникации» Автор проекта Екатерина Секу (Республика Молдова). Цель и задачи проекта: (1) развитие механизма коммуникации среди эмигрантов; (2) Изучение и использование для обучения и постановок литературы авторов из Молдовы, Румынии, Португалии; (3) выпуск литературного журнала с публикацией творчества эмигрантов.

---

¹⁷⁰ ACIME - Alto Comissariado para a Imigracao e Minorias Etnicas, официальный сайт <http://www.acime.gov.pt/>

- Проект создания межнационального детского садика. Автор проекта Юлия Столер (Республика Молдова). Проводится комплексная работа по созданию сети межнациональных детских садиков, для детей эмигрантов.

Следует отметить, что представители Центра стремятся разрабатывать и реализовывать будущие программы и проекты, направленные на социальную адаптацию и интеграцию, базируясь на результатах научных исследованиях. Административный Совет культурного центра поддержал научный проект использования человеческого потенциала эмигрантов для развития Португалии «*Viitorul / Futuro / Будущее*». Цель проекта раскрыть сущность комплексного развития человеческого потенциала эмигрантов, прибывших на работу в Португалию. Проект основан на практическом применении интеллектуальных, экономических и социальных возможностей эмигрантов с учетом, того что граждане, прибывшие на работу в Португалию, и в настоящем работающие на малоквалифицированной работе, на самом деле имеют очень высокий уровень образования и практический опыт работы, накопленный на родине. В связи с этим, есть необходимость привлечения научного сообщества Республики Молдова, для проведения систематического мониторинга отмеченной проблематики.

Основные проблемы, с которыми сталкивается Центр:

- Отсутствие реальной государственной поддержки со стороны правительства Республики Молдова (Министерство Образования, Молодежи и Спорта, Министерство Культуры и Туризма, Министерство Здравоохранения и социальной защиты и др.);
- Отсутствие Посольства Республики Молдова в Португалии, или его формальное существование, о котором на данном этапе преждевременно говорить об эффективной вовлеченности в решение проблем молдавских граждан, находящихся на заработках в Португалии;
- Отсутствие возможности получения достоверной информации о процессах, происходящих в Республики Молдова.
- Отсутствие юридической базы, позволяющей развивать сотрудничество культурного центра с различными неправительственными организациями, предприятиями, научными и учебными центрами из Республики Молдова;
- Языковой барьер, различия в культурных и поведенческих традициях;
- Проблема свободного времени у активных участников Культурного Центра.

К основным успехам Центра можно отнести:

- Концепция Культурного Центра позволяет строить отношения с окружающей средой с чувством толерантности и понимания многогранности мира. Как следствие, количество участников постоянно увеличивается;
- Вовлечение в деятельность Центра научных сотрудников из Молдовы и Португалии. Развивается сотрудничество с Министерством Образования Португалии, Министерством Науки и Высшего Образования Португалии;
- Высокий уровень доверия со стороны местных административных органов, АСИМЕ, других международных организаций;
- Сотрудничество с телевизионной программой «NOS» / «МЫ».

Рекомендации

На базе изложенного материала, кристаллизуется рекомендация, в адрес органов власти Республики Молдова:

- Институты власти Парламента и Правительства (к примеру, Парламентская комиссия по внешней политики и европейской интеграции, Министерство Иностранных Дел и Европейской Интеграции, Министерство Образования, Молодежи и Спорта, Министерство Культуры и Туризма) должны разработать комплексную «Программу по развитию человеческого потенциала Республики Молдова». И обеспечить ее необходимыми человеческими, финансовыми, техническими и информационными ресурсами. Это могут быть, внутренние инвестиции и привлечение международных организаций.
- Создание сети библиотек с книгами (аудио и видеокассеты, DVD) на языках народов / национальностей проживающих на территории Республики Молдова / румынский – русский – украинский – гагаузский – др. // художественная литература / культура / фольклор / техническая / научная;
- Создание службы юридической поддержки и консультации.

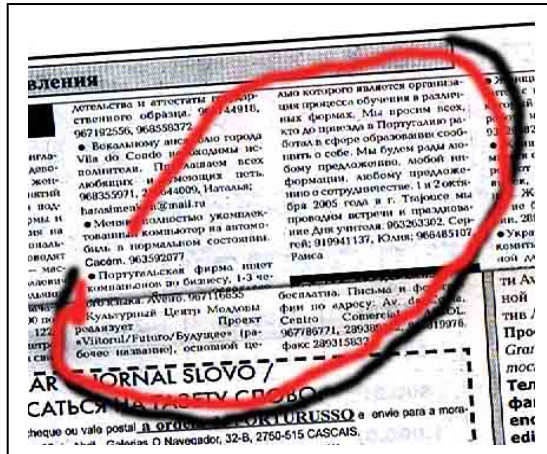
Заключение

Процесс самоорганизации, адаптации и социальной интеграции наших соотечественников, происходит без должной поддержки Правительства Республики Молдова. Возможно, это связано, с игнорированием или незнанием со стороны органов власти комплекса проблем (социальных, экономических, культурных, юридических) с которыми сталкиваются граждане Республики Молдова, работающие за рубе-

жом. С другой точки зрения, отсутствие Доверия в адрес Органов власти.

В связи с этим, считаем необходимым расширение и тщательное изучение со стороны научного сообщества проблемы механизмов социальной адаптации и интеграции мигрантов в «новое общество».

Приложение

Centro Cultural Moldav
 Rua do Papa Dâna nº 100 - 1050-009 Lisboa
 (Tél: 218242177 - Fax: 218242178)

OBJETIVO
 Apresentar e promover o conhecimento mútuo entre a comunidade abrangida nos países de Português, Espanha e Portugal.

Objetivos específicos:

1. Quais as principais características, necessidades, competências, desafios e oportunidades dos países de Português, Espanha, Portugal e Portugal?
2. Quais as principais prioridades e desafios dos países de Português, Espanha e Portugal?
3. Quais as principais oportunidades e desafios dos países de Português, Espanha e Portugal?
4. Quais as principais prioridades e desafios dos países de Português, Espanha e Portugal?
5. Quais as principais prioridades e desafios dos países de Português, Espanha e Portugal?
6. Quais as principais prioridades e desafios dos países de Português, Espanha e Portugal?

Data pessoal:
 Nome: _____
 Morada: _____
 Telefone: _____

Assinatura, data, data de entrega: _____

Assinatura e impressão de: _____

MIGRAȚIA PENTRU STUDII. STUDENȚI MOLDOVENI ÎN FRANȚA: PERSPECTIVE DE REVENIRE ÎN MOLDOVA

Stela SUHAN
Franța, Paris
Intitutul de Studii Politice din Paris
Doctorandă

Introducere

Lucrarea de față analizează migrația pentru studii în Franța: motivația plecării pentru studii și gradul de integrare a studenților moldoveni în această țară¹⁷¹. Subiectul studiilor în străinătate ține de problematica globală a „exodului creierilor” (engl. *brain drain*, fr. *fuite des cerveaux*). Conceptul „exodul creierilor”¹⁷² se referă, în general, la migrația populației cu un nivel înalt de instruire. Această noțiune implică o anumită ambiguitate, anumite conotații peiorative și emotive, de aceea necesită să fie bine definită și utilizată cu multă atenție. În cadrul acestui articol dau preferință sintagmei „migrația pentru studii”.

Scurte incursiuni teoretice ale migrației

Fenomenul migrației poate fi studiat din diferite perspective: istorică, economică și sociologică. Din perspectiva sociologică, pe care m-am axat în realizarea prezentei cercetări, problematica migrației este în mare parte abordată conform modelului de analiză elaborat de Everett Lee în 1966¹⁷³. Stu-

---

¹⁷¹ Problema migrației pentru studii a trezit interesul mai multor cercetători. Un studiu amplu realizat de către sociologul Celestin Blaud, axat pe un eșantion de studenți africani aflați în anumite instituții de învățământ din Canada, ne-a servit drept model de cercetare pentru prezentul articol. Vezi: Blaud C. *La migration pour études*. - Paris, L'Harmattan, 2001

¹⁷² Termenul *brain drain* a apărut în anii '60 în Marea Britanie, utilizat pentru a desemna fenomenul de exod al medicilor, biologilor, fizicienilor, inginerilor etc. spre Statele Unite.

¹⁷³ Conform lui Everett S. Lee, migrația, în sensul larg, este „schimbarea permanentă sau provizorie a rezidenței”, independent de distanța parcursă (mică sau mare), de caracterul deplasării (voluntara sau involuntara) sau de natura migrației

diile ce derivă din acest model au drept punct comun faptul de a propune o explicație a fenomenului migrației în termeni de *push* (factori de respingere) și *pull* (factori de atracție), privilegiind factorii economici și politici. Cercetările referitoare la fenomenul migrațional efectuate în Republica Moldova au o orientare preponderent cantitativă, prezentând migrația ca pe un fenomen economic rațional¹⁷⁴.

Pornind de la modelul teoretic al lui Lee, factorii de bază care intervin în migrația pentru studii sunt cei **de respingere** și **cei de atracție**. Primii se referă la caracteristicile sistemului de învățământ și la determinanții economici și socio-politici ai țării de origine: absența anumitor filiere de studii dorite, nivelul scăzut de instruire, penuria locurilor de muncă, salariile mici disponibile, condițiile de muncă proaste, etc. Factorii de atracție însă țin de caracteristicile educaționale și socio-economice ale țării de destinație: accesul la burse, calitatea de formare, politicile ce favorizează imigrarea în anumite țări industrializate, percepția că studiile în străinătate măresc șansele de a obține anumite posturi dorite. Aceste două grupuri de factori influențează în mare măsură deciziile de plecare la studii în străinătate, dar nu sunt determinante. Pe lângă acestea există obstacole intermediare (*intervening obstacles*) și factori personali (*personal factors*), care au un rol important în deciziile indivizilor. Astfel, indiferent de forța factorilor de repulsie și atracție, unii studenți sunt mai motivați decât alții să meargă la studii în străinătate.

Obiectivele cercetării

Subiectul cercetării vizează intențiile studenților moldoveni de a face studii în Franța, gradul de integrare a acestora în mediul francez și perspectivele de întoarcere în Moldova.

Nu-mi propun să investighez problematica migrației pentru studii pornind de la anumite presupuziții teoretice și conceptuale, ci să pun în evidență percepțiile respondenților în raport cu propriile lor experiențe. Deci, cercetarea de față, cu un caracter mai degrabă exploratoriu, vizează nu atât de-

---

(internă sau internațională). După acest autor există patru tipuri de factori care intervin în decizia de a emigra: factori ce țin de locul de origine, factori ce țin de locul de destinație, factori intermediari (intervening obstacles) și factori personali (personal factors).

Pentru mai multa informație vezi: Lee E.S. A theory of migration. // Demography, 3 (1), 1966, p.47-57, inclus în: Cohen R. (Ed.), Theories of Migration. – Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 1996, p.14-24

¹⁷⁴ Pentru a consulta anumite studii referitor la fenomenul migrațional din Moldova vezi [situl internet al Organizației Internaționale pentru Migrație din Moldova](http://www.iom.md) [www.iom.md](http://www.migratie.md) și [situl Centrului de informare în domeniul migrației](http://www.migratie.md) www.migratie.md

limitarea condițiilor socio-economice ale migrației pentru studii, cât propriile opțiuni și reflecții ale persoanelor intervievate, raportate la contextele social-economice din Moldova și Franța.

Considerând sejurul de studii un proces care implică diverse posibilități, oportunități și constrângeri, analizez migrația pentru studii și perspectivele de întoarcere în țara de origine nu în termeni de factori determinanți determinați, ci în termeni de factori care favorizează fie opțiunea de revenire în Moldova, fie pe cea de imigrare în Franța.

Metodologia cercetării

Pentru a ilustra complexitatea fenomenului migrației pentru studii, am recurs la metoda demersului calitativ. Am efectuat 12 interviuri semidirective¹⁷⁵, realizate în profunzime cu studenți moldoveni aflați la studii la Paris¹⁷⁶. Respondenții intervieuți au vârsta între 22-31 de ani (în medie 26 de ani) și durata șederii în Franța de la 4 luni la 6 ani (în medie 3 ani și jumătate).

Interviurile au fost realizate în baza unui ghid de interviu axat pe patru teme centrale care vizează de fapt patru faze ale migrației pentru studii:

- I. Emergența proiectului de studii în străinătate și decizia de migrare
- II. Sosirea în Franța: percepția inițială și strategia de adaptare

---

¹⁷⁵ *Interviul este o metodă de colectare a informației, ce se bazează pe o relație față în față între persoana care interviează și persoana interviuată. În această situație anchetatorul încearcă să obțină de la persoana interviuată, deseori indirect, informații asupra unui subiect ce constituie obiectul cercetării sale: Mucchelli A. Les methodes qualitatives. - Paris, PUF, 1991, p.28. Deci, un interviu, spre deosebire de o anchetă bazată pe chestionar, se caracterizează printr-un contact direct între cercetător și interlocutorii săi și printr-o mai mică direcționare a anchetei și o mai mare suplețe a dispozitivului de cercetare care permite de a culege anumite informații, percepții și interpretări ale respondenților respectând propriile lor cadre de referință. Interviul semi-directiv este, probabil, cel mai utilizat în cercetarea socială. El este semi-directiv în sensul că nu este completamente deschis, ca interviul liber și nici limitat la un număr de întrebări precise, ca interviul directiv. În general, cercetătorul dispune de o serie de întrebări deschise, sub forma unui ghid de interviu. Întrebările nu sunt puse în ordinea stabilită, ci în funcție de fluxul conversațional și reacțiile interlocutorului. În acest sens, vezi: Nils F., Rime B. L'interview. // Moscovici S., Buschini F. (dir.) Les methodes des sciences humaines. - Paris, PUF, 2003, p.166-185; Quivy R., Campenhoudt L.V. Manuel de recherche en sciences sociales. - Paris, Dunod, 1995, p.194-198*

¹⁷⁶ *Mulțumesc mult persoanelor intervievate pentru colaborare, amabilitate și sinceritate. O parte din respondenți am cunoscut prin intermediul Asociației Studenților Moldoveni din Paris, creată recent. În scopul păstrării confidențialității informației, persoanele intervievate sunt desemnate prin litere.*

III. Sejurul de studii în Franța: constrângeri și posibilități

IV. Perspective: opțiunea de întoarcere sau nu în Moldova

Aceste teme abordate în ghidul de interviu constituie patru părți care structurează prezentul articol.

Emergența proiectului de studii în străinătate și decizia de migrare

În această parte a articolului examinez într-un mod general motivele ce stau la baza proiectului de plecare la studii în străinătate și condițiile care favorizează decizia de migrare pentru studii în Franța.

Elementele care permit de a înțelege emergența proiectului de realizare a studiilor în străinătate constituie: alegerea disciplinei de studii, percepția valorii diplomei obținute în străinătate, problemele din mediul universitar, frustrările și aspirațiile profesionale.

Alegerea disciplinei de studii și insatisfacția în ceea ce privește programul și nivelul de învățământ din țară este unul din elementele care stau la baza proiectului de plecare la studii în străinătate. De exemplu, una din persoanele intervievate, interesată încă din liceu de sociologie și nemulțumită de programul de studii privind aceasta disciplină, a fost motivată să caute diferite posibilități de a pleca în străinătate pentru a primi o serioasă pregătire în sociologie. În acest caz, alegerea studiilor în străinătate este, în primul rând, o alegere rațională, care se bazează pe interesul față de o anumită disciplină și pe aspirația la o mai bună integrare socio-profesională.

Un alt element constituie lipsa de credibilitate a diplomelor autohtone și credința că studiile și diploma obținută în străinătate ar putea oferi accesul la posturi social prestigioase și economic mai bine plătite. Deci, un alt element pe care se bazează decizia de a face studii în străinătate este percepția importanței diplomei franceze și succesul asociat studiilor în străinătate.

Pentru unii respondenți emergența proiectului de studii în străinătate este legată de un vis de a cunoaște și a studia într-o țară anumită, în cazul acesta Franța, sau de dorința de a acumula o experiență diferită decât cea din țară și de a cunoaște sistemul de învățământ european.

Deseori o experiență profesională puțin satisfăcătoare din țară aduce o explicație în favoarea deciziei de migrare pentru studii în străinătate, în special pentru studii master și doctorale. O experiență puțin satisfăcătoare înseamnă, în primul rând, lipsa unei remunerări decente. Alte elemente ce caracterizează o experiență profesională negativă țin de relațiile profesionale, de comunicarea dificilă cu superiorii, de condițiile de muncă proaste și lipsa unor posibilități de creștere și de satisfacție profesională:

„Eram un amărât lector. Atunci am simțit pentru prima dată puterea ierarhiei. După un an de zile mi-am zis că cu prima ocazie oferită, voi pleca să-mi continui studiile. Nu mă satisfacea postul de profesor la Chișinău,

căci nu-mi ajungeau bani pentru bilet la troleibuz și mâncam câte o săptămână pâine cu dulceață, încât mi se acrise de viață. (...) Simțeam că nu mai evoluăm intelectual, nu ne încuraja nimeni, aveam câte 30 de ore pe săptămână - nici nu mai era vorba de cercetare – abia de ne ajungeau puteri să ne pregătim de lecții, aveam în fiecare zi ore – nu se lua în considerare că trebuie să te și mai pregătești pentru ele. Vroiam o ieșire, dar nu știam cum să plecăm”¹⁷⁷

Alegerea Franței ca țară de destinație se explică deseori prin cunoașterea limbii franceze. Aceasta constituie un element care facilitează atât obținerea unei burse pentru Franța, cât și asigură o bună integrare școlară și universitară în această țară. Foarte multe persoane care-și fac studiile în Franța sunt foști studenți ai facultăților de limbi străine (franceza – limba de bază) sau studenți de la filierele francofone ale instituțiilor de învățământ din Moldova. Acești studenți fie își continuă studiile începute în Moldova, fie primesc o altă specializare în scopul unei mai bune integrări socio-profesionale.

Pentru unii respondenți, Franța a devenit punctul de destinație pentru studii în urma unor stagii de cercetare, profesionale sau lingvistice, care le-au oferit posibilitatea de a cunoaște această țară și de a se familiariza cu sistemul de învățământ francez. Pentru alții, prezența lor în Franța este întâmplătoare, în măsura în care aceasta nu a constituit alegerea lor inițială. Faptul de a avea persoane apropiate în Franța (prieten, soră, matusă, etc) de asemenea constituie un factor important în alegerea țării de destinație.

Deci, factorii ce se referă la emergența proiectului de plecare la studii în străinătate sunt multipli și complecși. Realizarea proiectului de studii depinde de disponibilitatea resurselor financiare. Acestea asigură atât deplasarea în țara de destinație, cât și șederea în această țară, care include cheltuielile legate de studii și cele ce țin de condițiile de viață ale respondentului. În mare parte, câteva surse de finanțare permit persoanelor din Moldova să implementeze proiectul de studii în Franța: obținerea unei burse de studii, de cercetare sau de stagiu oferite de guvernul francez¹⁷⁸ sau de Agenția Universitară Francofonă¹⁷⁹, mai rar de un alt organism internațional sau agent

---

¹⁷⁷ *Interviu cu K, doctorand, realizat la 30 decembrie 2005*

¹⁷⁸ *Vezi situ-ul Ambasadei Franței în Moldova: www.ambafrance.md*

¹⁷⁹ *Agenția Universitară Francofonă (AUF) este o instituție care susține cooperarea și solidaritatea între instituțiile universitare francofone, contribuind la dezvoltarea învățământului superior și a cercetării științifice în limba franceză. AUF este reprezentată în peste 67 de țări prin birourile sale regionale, centrele de acces la informație, prin filierele francofone de formare. Vezi www.auf.org; <http://www.europe-centrale-orientale.auf.org>.*

privat. De asemenea, sunt rare cazurile când studiile sunt finanțate de părinți. Unele persoane intervievate ajung în Franța prin programul *au-pair*¹⁸⁰. Acest program presupune un sejur lingvistic și are drept scop realizarea unui schimb cultural. În același timp, sejurul în cadrul acestui program permite familiarizarea cu sistemul francez și, mai târziu, înscrierea la una din universitățile franceze. Deci, acest program contituie, pentru o parte din respondenți, o posibilitate de a ajunge în Franța și, ulterior, de a face studii în această țară.

Sosirea în Franța: primele impresii și primele dificultăți

Discursul respondenților reflectă un sentiment de mirare și exaltare la primul contact cu realitatea franceză. Primele impresii sunt provocate de progresele tehnologice, de avantajele socio-culturale și economice asociate acestor progrese, de condițiile de viață și de studii net superioare celor din Moldova.

Cele mai multe dintre persoanele intervievate sunt impresionate de libertatea de exprimare a francezilor, de amabilitatea și de calitatea înaltă a prestării serviciilor în Franța:

*„Mentalitatea francezilor este complet diferită de cea a moldovenilor. Mă gândesc că aceasta se explică prin faptul că am fost educați diferit, noi venind dintr-un sistem mult mai închis. Dacă spunem ceva, ne este frică să nu fi zis ceva ce nu trebuia. Însa aici, ei au o libertate deplină de a se exprima, de a exprima ceea ce gândesc”*¹⁸¹

Bineînțeles, respondenții sunt încântați de mărețiile Parisului. Majoritatea vizitează în primul rând, Turnul Eiffel, Champs-Elysees și Louvre.

*„Să ajungi la Paris, să vezi Champs Elysees.... Nu stiu, dar expresia „să vezi Parisul și să mori” nu este întâmplătoare. Faceam poze la orice colț de stradă. Mi-a placut totul”*¹⁸²

*„Sa ajungi la Paris, sa vezi Champs Elysees, nu stiu, dar expresia „sa vezi Parisul si sa mori” nu este intamplatoare. Faceam poze la orice colt de stada. Mi-a placut totul”*¹⁸³

---

¹⁸⁰ Programul *au-pair* presupune un sejur de la 2-3 luni până la 1-2 ani în cadrul unei familii franceze. Familia respectivă asigură cazarea și hrana persoanei în schimbul unor ore de îngrijire și supraveghere a copiilor. În plus, persoana *au-pair* primește bani de buzunar (în jur de 80 de euro pe săptămână) și este obligată să urmeze cursuri de limbă franceză.

¹⁸¹ Interviu cu A., student la Sorbona IV, franceza limba straină, realizat la 22 decembrie 2005

¹⁸² Interviu cu H, master 2 de cercetare in istorie, realizat la 27 decembrie 2005

¹⁸³ Interviu cu I, doctorand in istorie, realizat la 28 decembrie 2005

Unii evocă valorile cosmopolite specifice societății franceze, fiind impresionată de diversitatea de culturi care coexistă în Paris și de fluxul de turiști.

Majoritatea respondenților înfruntă la început mai multe dificultăți, dintre care și bariera lingvistică, căci limba franceză vorbită în Franța, în special în mediile informale, se deosebește mult de franceza învățată la școală și la cursurile de limbă.

Alte dificultăți țin de lipsa de informație privind demersurile administrative la sosirea în Franța: deschiderea unui cont în bancă, asigurarea, permisul de ședere. Acest tip de dificultăți sunt depășite cu ajutorul unui prieten, care deja avea această experiență, sau apelând la serviciile pentru studenții străini oferite de Universități. Persoanele care ajung în Franța prin programul *au pair* au mai puține dificultăți de genul acesta, din motiv că familia în care sunt cazate își asumă responsabilitatea pentru aceste demersuri.

Sunt foarte importante dificultățile de cazare. În acest sens este relevantă următoarea experiență:

„Primul meu șoc la Paris ține de căutarea casei. Am mers să văd o cameră care se dădea în chirie. Ajunsesem prima și așteptam. Văd că vine un tip, crezusem că e proprietarul, dar n-a zis nimic - așteapta și el. A mai venit o persoană, nici aceea nu era proprietarul. Am tot așteptat, încât se adunase la vreo 50 de persoane. Atunci mi-am zis: „OOO! Aceasta-nseamnă să cauți casă la Paris”. Când a venit proprietarul ne-a invitat pe toți sus, era la etajul 7 fără ascensor, o cămeruță atât de mică, încât încăpea doar un pat dublu. Preț..., nici nu mai spun.... Eu am aruncat o privire și am plecat, căci nu-mi plăcuse. Un coleg mi-a explicat, mai târziu că cele 50 de persoane, care așteptau, urmau să-și lase dosarele, după care proprietarul avea să și aleagă chiriașul. Când am înțeles cât de greu este să cauți casă la Paris, am intrat în panică. Am avut și alte experiențe. Dar, totuși, am avut marele noroc să găsesc casă în cinci zile. Norocul a fost că am dat peste un om bun. Am făcut contractul pe loc – îi plătisem trei chirii în bani lichizi. S-a speriat când a văzut că aveam atâtia bani la mine. Erau bani împrumutați de la prieteni. Rămăsesem cu 300 de franci, încât până când mi-a intrat prima bursă în cont am mâncat numai pâine și cartofi”¹⁸⁴.

Alte dificultăți se referă la circulația cu metroul, la distanța de familie rămasă în Moldova. De asemenea, șochează diferențele de prețuri și capacitatea de cumpărare a francezilor.

---

¹⁸⁴ Interviu cu K, doctorand, realizat la 30 decembrie 2005

Sejurul de studii în Franța: constrângeri și posibilități.

În acest capitol analizez percepțiile persoanelor intervievate privind Franța și sistemul de învățământ francez, reprezentările lor despre contextul social din Moldova. Mă preocupă de asemenea gradul de integrare a respondenților în mediul francez și impactul sejurului de studii asupra personalității lor.

Percepția Franței și a sistemului educațional francez

Una din constatările respondenților este că în Franța:

*„Sistemul de valori și de restructurare a vieții sociale este diferit decât cel din Moldova. Societatea franceză și-a satisfăcut necesitățile de baza din piramida lui Maslow și are posibilitatea de a se consacra unor lucruri mai nobile, superioare”*¹⁸⁵

Sejurul de studii constituie pentru persoanele intervievate și o oportunitate de a vizita și a cunoaște Franța. Iată câteva impresii:

*„Am organizat diferite călătorii prin Franța cu prietenii - prieteni din Moldova, din fosta Uniune Sovietică. Am fost la Muntele Saint-Michel, la Orleans și am văzut mai castele. Pot să spun că am vizitat Franța, este frumos! Mi-a plăcut sudul Franței și Normandia. Aș locui în Franța, dar nu la Paris. Este adevărat ca Parisul oferă multe posibilități de lucru, dar există alte inconveniente: este mai poluat, mai murdar și aglomerat. Parisul este impresionant, dar să vii doar în vizită pentru două săptămâni. Mi-a plăcut la Marseille, unde se trăiește în voie, nu este ritmul și viteza de aici”*¹⁸⁶

Parisul este perceput ca un oraș în care există mari dificultăți de integrare, dar care oferă, în același timp, multe posibilități și deschideri. Astfel, unul din respondenți consideră că trebuie să fii perseverent și puternic pentru a rezista în acest oraș:

„Parisul este un oraș monstruos, nu rezisti dacă nu ești destul de tare și perseverent, este un oraș inuman prin aglomerația sa. (...) Este un oraș cu un ritm de viață susținut și unde trebuie să „dai din coate”. În plus, nu ai susținerea de acasă, de la părinți. Cu timpul am început să apreciez niște calități deosebite ale orașului. Experiențele pe care le-am avut, ceea ce am putut să vad, lumea pe care am întâlnit-o la Paris sunt lucruri pe care nu puteam să le văd niciodată rămânând în Moldova. (...) Cred că este un oraș extraordinar și prin diversitatea culturală, unde există într-o mare capitală

---

¹⁸⁵ Interviu cu L, doctorand, realizat la 3 ianuarie 2006

¹⁸⁶ Interviu cu E, master 1, realizat la 27 decembrie 2005

mondială. Mă simt foarte bine aici, mă simt, în primul rând, mai liber, căci totul depinde de mine, de voința mea, de forțele mele”¹⁸⁷.

Percepția sistemului de învățământ francez

Unul dintre aspectele pozitive ale sistemului educațional francez, evidențiate de persoanele intervievate, ține de relația student-profesor, care este percepută drept o relație ce are la bază atitudinea de la egal la egal, respectul reciproc, respectul față de opinia și soluția propusă de student. Iată ce a remarcat unul din respondenți:

„În ceea ce privește studiile, m-a impresionat foarte mult atitudinea profesorilor față de studenți, de la egal la egal (...). Nu există soluție corectă și incorectă, ca la noi. Profesorul îți explică în așa fel, încât să nu te jignească, chiar dacă n-ai rezolvat bine exercițiul, el te ajută să ajungi la soluția corectă. Eu aveam mai multe exerciții de făcut – nu îndrăzneam să-mi arăt rezultatele din frica să nu mi se spună că este greșit și să-mi fie rușine, dar aici nu există rușine. Chiar dacă exercițiul nu este corect, profesorul are o metodă a lui de a explica: „soluția ta este corectă, dar există o soluție mai bună”¹⁸⁸.

Un alt element pozitiv relevat de studenții moldoveni constituie tendința sistemului de învățământ francez de a încuraja îmbinarea dintre teorie și practică. Această tendință se manifestă atât prin organizarea unor conferințe cu specialiști din afara Universității, angajați ai diferitor întreprinderi sau instituții publice, cât și prin obligativitatea stagiilor în timpul studiilor. Spre exemplu, unul din studenți mi-a relatat cum în cadrul unui curs de gestionare a proiectelor a fost invitat un profesionist care le-a prezentat un caz de gestionare a unui proiect concret. Tot acest respondent mi-a povestit cât de valoroasă a fost pentru el experiența stagiului de șase luni realizat în cadrul Camerei de Comerț și Industrie din localitatea în care și-a făcut studiile.

Alte aprecieri pozitive ale sistemului universitar francez sesizate din interviurile realizate se referă la o mai mare libertate, mobilitate și deschidere a studentului francez. Aceasta se manifestă prin posibilitatea de a dubla, chiar tripla anul universitar, prin posibilitatea de a merge la alte Universități din Franța sau din străinătate. Unul din respondenți afirmă ca a descoperit la Paris libertatea pe care ți-o oferă anii de studenție și pe care n-a simțit-o în Moldova. În acest sens, subiecții intervievați exprimă un regret că în Moldova nu se implementează un anumit program de schimb de studenți, cum

---

¹⁸⁷ *Interviu cu G, doctorand în economie, statut de salariat în devenire, realizat la 29 decembrie 2005*

¹⁸⁸ *Interviu cu B, master în informatică, statut de salariat în devenire, realizat la 24 decembrie 2005*

ar fi programul Erasmus. Unele persoane evocă activismul studenților și atmosfera cosmopolită de la Universitate.

În ceea ce privește sistemul de evaluare, respondenții remarcă o mare obiectivitate a sistemului francez în comparație cu cel moldovenesc. Iată, spre exemplu, relatările unei persoane intervievate:

„Examenul destul de corect, de copiat nu se copiază, ești dat afară. Mesele nu sunt acoperite prin părți, ai numai partea de sus, îți văd picioarele și toate mișcărilor. Sunt doi sau trei examinatori. Este bine că numele este marcat. (...) În plus, sistemul de apreciere de 20 de puncte este mult mai adecvat, mai obiectiv”¹⁸⁹

Dificultățile de adaptare școlară pe care le întâmpină persoanele intervievate pe parcursul studiilor se referă la deficitul de timp pentru pregătirea de examene, la neutralitatea profesorului în timpul acestora și la prezentarea notelor:

„Știu că în Moldova între examene se lasă două-trei zile pentru a avea timp de pregătire. Aici, examenele sunt unul după altul, uneori ai unul în scris dimineața și altul oral după amiază (...) La oral profesorul în timpul cât vorbești nu-ți dă nici un semn de aprobare. Spui corect sau incorect, el te ascultă și nu-ți dă nici un semn, iar la sfârșit îți spune bien și atât. Bien și notele sunt afișate peste o săptămână sau două. Tu ieși de la examen și nu-ți închipui ce înseamnă bien, după aceasta poți afla că ai luat 2/3 puncte. Nimeni nu-ți dă nici o explicație”¹⁹⁰

Socializarea studenților moldoveni în Franța

Sejurul de studii pentru majoritatea respondenților constituie nu doar o posibilitate de a acumula cunoștințe, ci și o ocazie de a obține o maturitate personală, încredere în sine și de a asimila anumite valori europene.

Pentru unii subiecți intervievați „maturitate” înseamnă responsabilitate pentru deciziile luate, independență, putere, perseverență, libertate de a gândi, toleranță. Una din relatările persoanelor intervievate este semnificativă în acest sens:

„Am impresia că acum am o oarecare libertate de a gândi; nu dramatizez lucrurile, nu condamn o persoană care a greșit, așa cum o făceam în Moldova (...). Aici, în Franța, am învățat să fiu cu mult mai toleranță. În Moldova gândeam că ceea ce este străin, ceea ce nu mi se aseamănă, nu este bun. Dar aici am învățat să accept diversitatea. Francezii spun că ceea

---

¹⁸⁹ Interviu cu B, master în informatica, statut de salariat în devenire, realizat la 24 decembrie 2005

¹⁹⁰ Interviu cu A., studenta la Sorbona IV, franceza limba străină, realizat la 22 decembrie 2005

ce este străin poate să aducă o îmbogățire sufletească. În Moldova eram cu mult mai închisă. Înainte îmi era frică cum am să mă descurc – acum pot să-mi rezolv problemele singură-singurică. Înainte eram alături de părinți, acum încerc să fiu independentă – din aceste considerente, am impresia că m-am maturizat foarte mult. Este important ca o persoană să treacă prin anumite dificultăți, căci devine mai puternică. Am devenit sigură de cunoștințele mele, am învățat să-mi pun anumite scopuri și să le ating”¹⁹¹

Pentru o altă persoană interviuată, deschiderea spiritului și consolidarea încrederii în sine se datorează faptului că în Franța se simte apreciată și respectată:

„Eu m-am schimbat în comparație cu studenții care au rămas în Moldova, dar nu am ajuns la nivelul studenților din Franța în ceea ce privește deschiderea spiritului. Șederea mea în Franța are un impact mare asupra mea – am mai multă încredere în mine. Aici sunt ascultată, sunt respectată pentru faptul că vorbesc franceza; sunt apreciată pentru efortul pe care-l depun să învăț. La noi ai putea să impresionezi oamenii cu mărimea buzunarelor, prin felul cum te îmbraci – am impresia că fetele sunt la concurs de modă în Moldova”¹⁹²

Alte valori asimilate de subiecții intervieuați în timpul sejurului de studii sunt:

Importanța individului

„Franța m-a schimbat foarte mult. Cât de limitată eram - gura lumii era un argument mai mare decât plăcerea mea, decât propria-mi satisfacție. Aici am înțeles că colectivul este una și individul are o absolută libertate de acțiune și de decizie, ceea ce as fi considerat o manifestare de egoism acum cinci ani. Bineînțeles e libertate și nu egoism atâta timp cât nu calci pe capurile oamenilor”¹⁹³

Valorificarea timpului

„Aici am înțeles că timpul are o altă valoare și că trebuie să-l prețuiesc. Nu întotdeauna reusesc, căci, ca tot balcanicul, pierd mult timp. Fac multe lucruri inutile. Trebuie să-i ajungem pe europeni din urmă. Altfel ne-o ia timpul înainte. Deviza Parisului este: „non mergit, sed fluctuat”, adică nu se merge, dar se curge. Aceasta face trimitere la utilizarea timpului aici.

---

¹⁹¹ Interviu cu A., studenta la Sorbona IV, franceza limba străină, realizat la 22 decembrie 2005

¹⁹² Interviu cu B, master în informatica, statut de salariat în devenire, realizat la 24 decembrie 2005

¹⁹³ Interviu cu H, master de cercetare în istorie, realizat la 27 decembrie 2005

La noi lumea nu constientizează prețul timpului. În general, este o altă percepție a timpului, și atunci văzut în diacronie, francezii, când construiesc ceva se gândesc și la generația următoare, ceea ce nu exista la noi, căci la noi lumea se gândește doar la ziua de azi”¹⁹⁴

Mediul social, cercul de prieteni

În afara de acumularea unor noi cunoștințe, sejurul de studii oferă posibilitatea stabilirii unor noi contacte sociale. Sunt frecvente cazurile în care cercul de prieteni al respondenților este constituit în mare parte de persoane din spațiul ex-sovietic și est-european. Aceasta se explică fie prin percepția unei diferențe de mentalitate, ca în următorul caz:

„Aici am mai mulți prieteni din fosta Uniune Sovietică, Bielorusia, Rusia, Moldovaeni.. mai puțin francezi. Cred ca nu poți să discuți cu ei, căci au ca totul altă mentalitate, suntem crescuți diferit”¹⁹⁵

fie percepției unei lipse de deschidere a francezilor față de străini:

„în anul de masterat n-am făcut cunoștință cu nimeni, cu excepția unei domnișoare din Polonia cu care vorbeam pur și simplu: „cum îți merge?”. Sora mea se mira că timp de un an de zile cât am fost la facultate nu mi-am făcut prieteni. Dar eu i-am găsit pe colegii mei francezi atât de închiși în privința străinilor. Apoi am și exemplul vecinilor, am trăit un an de zile fără ca nimeni să mă întrebe cum mă cheamă. La început îmi și era frică, căci mă gândeam că dacă deschid gura vor râde toți de mine, îmi era rușine de nivelul meu de franceză, aveam impresia că dacă voi face greșeli, ei vor râde de mine, n-o să fiu apreciată la justa valoare, aveam bariera aceasta lingvistica”¹⁹⁶.

Nici una din persoanele intervievate nu s-a simțit marginalizată sau intimidată de faptul că vine din Moldova. Dimpotrivă, acest lucru este „exotic” și provoacă o anumită curiozitate și mirare din partea francezilor. Iată câteva relatări pentru confirmarea acestei constatări:

„Faptul că sunt din Est era exotic. Exotic în sensul că eram singura care venea din Moldova – ei în general nu știau că Moldova există, că nu e o țară inventată și că este în Europa, și apoi că oamenii vorbesc româna și rusa. Erau curioși. Faptul că vin din Est nu mi-a provocat nici o inconveniență, nici un complex, ci dimpotrivă întotdeauna am fost mândră că vin din Moldova și mândră să le arăt unde este situată această țărișoară pe hartă”¹⁹⁷.

---

¹⁹⁴ interviu cu K, doctorand, realizat la 30 decembrie 2005

¹⁹⁵ Intervi cu E, master 1 in Econometrie, realizat la 27 decembrie 2005

¹⁹⁶ Intervi cu I, doctorand, realizat la 28 decembrie 2005

¹⁹⁷ idem

„Eu cred că într-o mare măsură m-a ajutat faptul că vin din Moldova, care este o țară absolut exotică pentru francezi. La Universitățile e un fel de competiție pentru a avea cât mai diverse naționalități. „A!! vine din Moldova, e primul din Moldova! N-am văzut niciodată moldovan în viața mea” – asta m-a ajutat într-un fel. Deci, am simțit o anumită curiozitate din partea francezilor”¹⁹⁸.

Unii respondenți consideră că pentru o bună integrare în mediul francez este important să pozezi o franceză corectă, să rămâi amabil și politicos, și în același timp insistent și perseverent:

„Cred că m-a ajutat foarte mult faptul că aveam o franceză corectă și asta e un atu foarte important. Există o anumită etichetă de conduită la francezi pe care dacă nu o respecți ești refuzat. Trebuie să rămâi foarte amabil, foarte politicos și foarte francez. Francez înseamnă simț al tactului și al amabilității înăscut. Trebuie să fii politicos și insistent ca să reușești”¹⁹⁹.

Există respondenți care se simt bine la Paris, care reușesc să se integreze în mediul francez, asimilând cu ușurință stilul de viață și valorile occidentale. Faptul că obțin anumite succese le oferă elan și optimism:

„Mă simt foarte bine aici, ma simt, în primul rând, mai liber, căci totul depinde de mine, de voința mea, de forțele mele. Îmi construiesc un început de carieră cât de cât, este și o mândrie personală, deoarece am venit desculț la Paris și am fost tratat foarte bine. Am reușit să evoluez între oameni înțelepți din mediul universitar, cât și în mediul profesionist, nu m-am simțit niciodată marginalizat sau să simt o atitudine negativă din partea colegilor ... nici n-am avut așa reflecții”²⁰⁰.

Sunt și cazuri contrare, când neacceptarea valorilor occidentale, indiferența și individualismul francezilor condiționează un sentiment de disconfort și incapacitatea de integrare:

„Ma obosește mult atmosfera de aici, stilul de viață. Poate te obișnuiești, devii indiferent, dar toate acestea influențează starea de spirit. Eu mi-am dat seama că demult nu m-am mai machiat sau îmbracat frumos. Totul îmi devine antipatic aici, căci francezilor le este indiferent cum arată. La Chișinău toată lumea este frumos îmbrăcată. Pur și simplu te îmbraci frumos, te machiezi și ieși pe Ștefan cel Mare să te plimbi – câtă plăcere primești pentru faptul că oamenii sunt frumos îmbrăcați. Aici, eu simt că pierd din feminitatea mea, simt aceasta și încep să mă urăsc. Poate și clima este

---

¹⁹⁸ Interviu cu G, doctorand în economie, statut de salariat în devenire, realizat la 29 decembrie 2005

¹⁹⁹ idem

²⁰⁰ idem

de vină, umeditatea, întunericul. Aștept să mă întorc mai repede. (...) Nu am reușit să mă simt acasă, și cred că nici n-am să reușesc vreodată. Nu pot să mă integrez, nu pot eu să accept cultura aceasta, desfrânarea aceasta, ceea ce numesc ei democrație și libertate”²⁰¹

Unii respondenți au un discurs intermediar celor doua evocate mai sus. Acest discurs evidențiază un sentiment de dezrădăcinare, un conflict interior și o criză de identitate:

„De cate ori merg in Moldova nu ma mai simt de-al locului, cam m-am dezradacinat. Avand un mic coltisor aici, toate lucrurile sunt in Franta, e spatiul meu. Acolo sunt parintii, copilaria, amintirile care te leaga, dar cand esti instalat aici.. Tot ce am e aici. Eu sunt aici in gaoacea mea, asa mica cum e ea, dar eu stau la Paris – in Moldova merg cu o gentuta, cu o valiza si merg pentru doua saptamani. Bineinteles, ca esti intr-o mare incurcatura, spui ca esti acasa, de fapt unde e casa, am venit acasa in Moldova si plec acasa la Paris. E asa cu doua taisuri”²⁰²

Resursele financiare

Problema resurselor financiare este importantă pentru majoritatea respondenților: dificultăți financiare întâmpină atât persoanele care fac studii pe cont propriu cât și bursierii. Pentru cei care nu au o bursă, căutarea unui post de lucru și exersarea unei anumite activități economice constituie o primă soluție pentru continuarea studiilor. Aceste posturi sunt accesibile fie prin anumite recomandări, fie prin anunțurile de la Universități sau de la Centrele Studentești. Cele mai accesibile posturi pentru studenți sunt în următoarele domenii: îngrijirea copiilor, sfera de deservire (restaurante, magazine), traduceri. Dificultatea de a obține un post de lucru legal în baza statutului de student străin din afara spațiului economic european, încurajează o parte din studenți să lucreze la „negru”, ceea ce presupune o remunerare mai mică și condiții de lucru precare.

Sunt rare cazurile în care respondenții au o susținere financiară din partea familiei. Această susținere este de scurtă durată și insuficientă.

Majoritatea studenților beneficiază de ajutorul statului francez pentru plata chiriei locuinței. Acest ajutor variază de la caz la caz, atât în funcție de veniturile pe care le are fiecare respondent, cât și de prețul chiriei.

Percepția situației din Moldova.

Moldova este vizitată de respondenți, în general, o dată la 1-2 ani. Imposibilitatea de a merge mai des în Moldova ține de lipsa resurselor financi-

---

²⁰¹ Interviu cu E, master 1 in Econometrie, realizat la 27 decembrie 2005

²⁰² Interviu cu K, doctorand, realizat la 30 decembrie 2005

are. Costul biletelor de avion Paris - Chișinău est exagerat de mare și nu există nici o reducere pentru studenți.

În timpul vizitelor în Moldova majoritatea respondenților trăiesc un șoc provocat de percepția negativă a situației social economice din Moldova în comparație cu percepția realităților din Franța. Acest șoc se manifestă prin depresie și pierderea dorinței de a ieși din casă, ca în cazul intervievatului B:

„Când m-am întors în Moldova după primul stagiul profesional din Franța n-am ieșit din casa vreo doua luni. Am fost dezgustată de situația din Moldova, de troleibuzul care te „scutură”. Aveam impresia că Chișinăul este un oraș de oameni înrăiți care se gândesc doar la ei și nu-și cer scuze niciodată. Eram într-o depresie totală”²⁰³.

Sau, un alt respondent descrie o stare de iritare și intoleranță față de ritmul de viață și corupția din Moldova:

„După un an de zile am revenit în Moldova. A fost un șoc adevărat. Cel mai mult mă irita faptul că toată lumea este lentă, nimeni nu se stresează, nimeni nu se grăbește. (...) Aveam impresia că toată lumea doarme pe stradă. Nu eram deloc tolerantă față de realitățile din Moldova. Cel mai șocant a fost prima mea revenire în Moldova, adică după primul an de studii. Mi se părea că totul este cu picioarele în sus. Apoi am devenit mai înțelegătoare: oamenii se descurcă cu posibilitățile pe care le au, nici nu este cazul să compari cu Franța.

E corupție - am fost șocată de faptul că trebuie să plătești la toți, și dacă știi că vii din străinătate, te „penesc” (...) Am fost și eu „jupuită”: pentru a obține un act din arhivă prețul căruia era de 20 lei eu am plătit 180”²⁰⁴

Din cauza dezordinii sociale și a destabilizării politico-economice, o altă persoană intervievată se simte în Moldova ca într-un „roman kafkaian”. Tot acest respondent asociază societatea moldovenească cu o închisoare, o societate în care relațiile sociale se construiesc după normele și principiile ce se stabilesc între polițiști și deținuți:

„Te simți ca într-un roman kafkaian căruia nu-i dai de capăt, nu înțelegi ce și de unde vine, care ar fi logica lucrurilor. E o chestie absolut de mentă. Mă simt bine în Moldova atâta timp cât sunt în familia mea și nu trebuie să ies din casă. M-am deprins ca lumea să-și ceară scuze, cel puțin, când dă peste tine în stradă. (...) Eu mi-am făcut o concluzie, poate prea categorică, dar mi-am zis că Moldova seamănă cu o închisoare foarte mare

---

²⁰³ Interviu cu B, master in informatica, statut de salariat in devenire, interviu realizat 24 decembrie 2005

²⁰⁴ Interviu cu I, doctorand, interviu realizat 28 decembrie 2005

*unde există polițiști și restul sunt deținuți, unde funcționează normele de conduită din închisoare. Mă simt încătușat acolo, nu pot să spun că regret ceva pentru Republica Moldova, cel puțin pentru moment*²⁰⁵.

În timpul vizitelor în Moldova respondenții remarcă anumite stereotipuri și prejudecăți față de persoanele care fac studii în străinătate, de genul: „În Europa poți face bani ușor și e paradisul”; „Europa este Eldorado, tărâmul fericirii”; „dacă faci studii în Franța, ești bogat” ș.a. După spusele unui subiect intervievat aceste prejudecăți se datorează, în mare parte, lipsei unei informații veridice privind studenții moldoveni plecați la studii în străinătate care sunt confundați cu persoanele care pleacă în străinătate pentru a face bani:

*„Există o lipsă de informație despre noi, cei care plecăm în străinătate pentru studii. Persoanele care lucrează în străinătate se întorc cu bani pe care-i cheltuie în stânga și-n dreapta, creând o imagine eronată despre Europa: îi lasă pe cei de acasă cu impresia că aici poți face bani ușor și că este raiul pe pământ (...). Lumea crede că noi, cei care facem studii aici, am venit să muncim. Părinții mei credeau la fel, până când m-am dus acasă după doi ani și jumate – a trebuit să fac mare scandal și să le spun că noi suntem așa cum am fi studenți la Chișinău. Cel puțin de 10 ani de zile nu mi-au dat un leu. (...) Ei au imaginea vecinii noastre care lucrează în Spania și care, după patru ani, are și mașină, și apartament la Chișinău și repară casa părinților ei. (...) Le-am explicat părinților mei că nu are nimic imaginea vecinii cu mine, (...) că în cazul meu sunt investiții de lungă durată și că pentru moment am satisfacția că-mi trăiesc viața și că am făcut o alegere pe care mi-o asum*²⁰⁶

Din cauza acestor prejudecăți, o parte din respondenți se simt neînțeleși, străini în Moldova, ca în următorul caz:

*„Mă simt uneori neînțeleasă acasă, căci lumea crede că Europa este Eldorado, tărâmul fericirii și că nu se justifică să fii nemulțumit, căci: „voi acolo, o duceți bine”. Nu-și dau seama că uneori vii cu bani numărați. Abia-abia îți ajung să te întorci înapoi. Au oarecum atitudinea asta ostilă, când spui că-i greu și în străinătate. Lumea crede că este greu numai acasă. Cu asta mă întreb dacă până la urmă a fost un colac de salvare pentru noi străinătatea, nici acasă – acasă, nici aici prea acasă, străini și acasă, străini și aici. Până la urmă, va arăta viitorul”*²⁰⁷

Alteori sunt susceptibili față de reacțiile și percepțiile oamenilor:

---

²⁰⁵ Interviu cu G, doctorand în economie, statut de salariat în devenire, interviu realizat 29 decembrie 2005

²⁰⁶ Interviu cu H, master de cercetare în istorie, interviu realizat 27 decembrie 2005

²⁰⁷ Interviu cu K, doctorand, realizat 30 decembrie 2005

„În Moldova eu devenisem uneori paranoica - eu nu vroiam să spun că fac studii în Franța, căci toată lumea crede: „A!!!, înseamnă că tu ești bogată”. Nimeni nu știa că eu nu aveam câteodată nici ce mânca. Lumea nu știe cum eu economiseam aici, cum eu îmi câștigam viața și-mi asiguram studiile”²⁰⁸

Va fi schimbare în Moldova?

Majoritatea persoanelor intervievate sunt pesimiști în ceea ce privește realizarea unei schimbări pozitive în Moldova. Unul din argumentele aduse de respondenți privind neîncrederea în viitorul Moldovei este corupția și lipsa unei voințe de schimbare:

„Lumea care a rămas este atât de coruptă și nimeni nici nu vrea să schimbe ceva – toți profită de pe urma acestui sistem. Cei cărora nu le convine, pleacă.”²⁰⁹

„Ar trebui să fie cel puțin o dinamică pozitivă în țară, să simți că da, e greu, dar se tinde spre o schimbare. Pentru moment nu văd, chiar, dimpotrivă, mi se pare că tot ce s-a făcut în ultimii doi-trei ani e o absurditate. Nu pot să înțeleg și să accept corupția. (...) Circulând cu mașina, polițistul te poate opri fără motiv și-ți cauta nod în papură. Sau când te duci după un act oficial și-ți dau de înțeles: „Ce vii așa la mine..” (...) Deci, personal nu văd nici o schimbare pentru moment”²¹⁰

Un alt respondent nu vede schimbare pozitivă în Moldova, în primul rând, din cauza lipsei forței de muncă active și a persoanelor calificate, și în al doilea rând, din cauza indiferenței statului moldav. După părerea aceluiaș intervievat, consecințele acestei situații sunt reducerea posibilităților de investiții străine și diminuarea nivelului de educație a populației:

„În ceea ce privește o eventuală schimbare în Moldova, eu sunt pesimistă, căci ceea ce lipsește sunt oamenii, specialiștii care au plecat. Chiar dacă sunt întreprinderi care vor să investească în Moldova, toată lumea a plecat și este prea târziu. Aceasta este realitatea. Nivelul de educație a scăzut atât de repede, căci oamenii pleacă și copii rămân acasă fără a beneficia de o bună educație. Statul este indiferent. În aceasta situație, doar statul poate să facă ceva, de exemplu să creeze careva structuri, careva școli unde s-ar putea integra acești copii”²¹¹.

---

²⁰⁸ Interviu cu L, doctorand, interviu realizat 3 ianuarie 2005

²⁰⁹ Interviu cu B, master în informatica, statut de salariat în devenire, realizat 24 decembrie 2005

²¹⁰ Interviu cu G, doctorand în economie, statut de salariat în devenire, realizat 29 decembrie 2005

²¹¹ Interviu cu L, doctorand, realizat 3 ianuarie 2005

Speranțele pe care le au unii respondenți privind anumite schimbări social-economice și politice sunt legate de așezarea geografică și dimensiunile mici ale Moldovei, de schimbările și evenimentele din cele două țări vecine, România și Ucraina.

Perspective: opțiunea de revenire sau nu în Moldova
Factorii favorabili imigrării în Franța

Din interviurile realizate constat că majoritatea respondenților manifestă o mare incertitudine în ceea ce privește înserarea lor pe piața de muncă din Moldova. Persoanele interviuate evocă numărul mic de locuri de muncă libere, salariile foarte mici, instabilitatea și lipsa unei posibilități de avansare profesională în Moldova. Deseori opțiunea de a nu reveni în țară se explică printr-o experiență negativă trăită în Moldova. Pentru acești respondenți imigrarea în Franța se prezintă ca singura alternativă la dificultățile de integrare în Moldova.

Nesiguranța oportunității de a realiza o carieră profesională în Moldova este exprimată deseori prin utilizarea condiționalului în discursul respondenților: „m-aș întoarce, dacă ...”. Iată câteva exemplificări în acest sens:

*„cu mare plăcere m-aș întoarce în Moldova dacă aș avea un salariu corect, care să-mi permită o viață decentă: să nu depind de cineva, să-mi pot permite un apartament, să pot merge la cinema, la operă, să pot avea o vacanță....”*²¹²

*„Cred, că dacă ar fi cel puțin un salariu decent, decent pentru Moldova... Mi-ar părea rău să mi se spună: „sărmanul, a stat cinci ani în Franța și n-are casă, n-are masă”. În plus, nu poți face mare știință când te gândești cum vei plăti gazda și ce vei mânca”*²¹³.

Relatările respondenților privind dificultățile de inserare profesională se referă și la politica de protecționism din Moldova – pentru majoritatea persoanelor interviuate practicile de recrutare în diferite întreprinderi și instituții din Moldova sunt discriminatorii, deoarece nu au la bază calificarea și competențele candidaților, ci „relațiile”.

„Poate aș reuși și-n Moldova, dar atitudinea oamenilor mă deranjează. Dacă nu ai relații, nu ești nimeni. Părinții mei sunt de la țară și nu au relații la oraș pentru ca eu să pot găsi de lucru. La ambasade, sau alte or-

---

²¹² Interviu cu A., student la Sorbona IV, franceza limba străină, realizat 22 decembrie 2005

²¹³ Interviu cu H, master 2 de cercetare în istorie, realizat 27 decembrie 2005

ganizații care au nevoie de persoane ce cunosc o limbă străină, nu aş putea pătrunde din cauză că eu nu sunt fiica cutăruia”²¹⁴.

Un element ce favorizează opțiunea de imigrare în Franța este percepția inutilității cunoștințelor în Moldova. „Ce să fac acasă?” se întreabă unul din respondenți:

„Moldova este o țară agrară, industrie – zero. Ce-am să găesc eu cu informatica. Ce sa fac acasă? Și apoi, când te deprinzi cu condițiile de viață din Franța, este greu să revii”²¹⁵.

O altă persoană interviuată a relatat că va încerca să facă tot posibilul pentru a se stabili în Franța, deoarece a investit mult în studii și vrea să beneficieze în plan profesional de acestea, fapt pe care-l crede imposibil în Moldova:

„Încerc să fac tot posibilul să rămân aici și să caut un post de lucru, deoarece am investit foarte mult pentru a ajunge la nivelul pe care îl am azi și cred că aş pierde mult dacă n-aş utiliza cunoștințele acumulate. Eu văd utilitatea cunoștințelor mele aici și nu la Moldova”²¹⁶

Unii respondenți văd utilitatea cunoștințelor lor în Moldova și ar vrea să facă ceva pentru țara de origine, dar având o poziție socială în străinătate: “Eu aş dori sa utilizez poziția mea de aici ca să fac ceva pentru Moldova”²¹⁷. Această utilitate vizează anumite proiecte de cercetare cum ar fi deschiderea unui șantier de arheologie sau a unei catedre:

„Am multe planuri, aş vrea să deschid un șantier, probabil în Moldova, să fac un proiect de cercetare, să vin în Moldova, dar să vin ca cercetător, cu un salariu de aici, să pot sa cercetez vara și iarna să vin aici și să public. Asta mi-ar placea să fac. Ca cercetător acolo, cu salariile moldovenești, este foarte greu să poți călători, să publici. Este bataie de joc, nimănui nu trebuie arheologie, salariile sunt mizere. (...) Mi-ar face placere să fac un proiect de arheologie pentru Moldova, căci eu fiind originar de acolo aş putea să prezint informația foarte bine aici, să prezint Moldova, dar, din pacate, acolo nimeni nu este interesat”²¹⁸

„Bineînțeles, cunoștințele mele ar fi utile în Moldova, mi-ar placea să fac ceva acolo, dar, eventual, cu un salariu francez. Îmi place foarte mult

---

²¹⁴ Interviu cu B, master in informatica, statut de salariat in devenire, realizat 24 decembrie 2005

²¹⁵ Interviu cu B, master in informatica, statut de salariat in devenire, realizat 24 decembrie 2005

²¹⁶ Interviu cu A, student la Sorbona IV, franceza limba straină, realizat 22 decembrie 2005

²¹⁷ Interviu cu L, doctorand, realizat 3 ianuarie 2005

²¹⁸ Interviu cu F, student în master 2 de cercetare în istorie, realizat 26 decembrie

*ceea ce fac, dar vreau să profit și de faptul că trăiesc. Și apoi, câți au reușit să facă știință fără o bază materială? Este ridicol. Nu-ți mai rămâne urmă de pasiune, nici știință nu se mai numește. M-aș întoarce în Moldova dacă aș avea posibilitate să înființez o catedră sau un institut de cercetări având susținerea unei instituții străine*²¹⁹

În afară de utilitatea cunoștințelor achiziționate respondenții se întrebă și despre interesul pe care îl are Statul moldav față de studenții plecați la studii în străinătate. În mare parte răspunsul este: „Statul moldav nu este interesat de cunoștințe”²²⁰, căci:

*„Pentru cineva care a făcut școală de partid și care în prezent „construiește o economie de piață” o persoană cu altă deschidere e cam periculoasă*²²¹

Un alt element ce ar favoriza opțiunea de a imigra în Franța constituie frica de a pierde deschiderea și posibilitatea de a circula din cauza dificultăților de a obține vize pentru țările străine. Una din persoanele intervievate crede că mai multe persoane s-ar întoarce în țară, dacă ar fi mai multe posibilități pentru cetățenii Republicii Moldova de a merge legal peste hotare:

*„Am convingerea că, cu cât mai mulți vor veni legal peste hotare, cu atât mai mulți se vor întoarce în țară. Când știi că puțini reușesc să vină legal, nici nu vrei să te întorci din frica că nu vei mai putea ieși din țară. Poate nu este atât o problema financiară, cât să te milogești pe la ambasade să-ți dea viză..”*²²²

Absența îndelungată, anumite rupturi și dezrădăcinări trăite de respondenți în timpul sejurului de studii influențează de asemenea opțiunea de a rămâne în Franța:

*„ De câte ori merg în Moldova nu mă mai simt de-al locului, m-am cam dezrădăcinat. Având un mic colțisor aici, toate lucrurile sunt în Franța, este spațiul meu. Acolo sunt părinții, copilăria, amintirile care mă leagă, dar când sunt instalată aici... Tot ce am e aici. Eu sunt aici în găoacea mea, așa mică cum este ea. În Moldova merg cu o gentuță, cu o valiză și merg cel mult pentru două săptămâni. Bineinteles, că mă simt într-o mare încurcătură, spun că sunt acasă, de fapt unde e casa, am venit acasă în Moldova și plec acasă la Paris. E așa cu două taișuri*²²³

---

²¹⁹ Interviu cu K, doctorand, realizat 30 decembrie 2005

²²⁰ Interviu cu A, student la Sorbona IV, franceza limba străină, realizat 22 decembrie 2005

²²¹ Interviu cu G, doctorand în economie, statut de salariat în devenire, realizat 29 decembrie 2005

²²² Interviu cu H, master de cercetare în istorie, realizat 27 decembrie 2005

²²³ Interviu cu K, doctorand, realizat 30 decembrie 2005

„Cred că din cauza absenței îndelungate ar putea fi prea târziu pentru o întoarcere în Moldova. Eu aș putea să mă întorc oricând să stau la casa mea, dar să mă implic în ceva, nu cred. În plus, dacă te întorci va trebui să spui la orice pas că eu am fost în străinătate, dar am fost pentru a face studii și e diferit ... Să expici aceasta la tot pasul ar fi obositor. Întoarcerea în Moldova va fi o luptă. Aici am cât de cât un statut de student, pot vorbi de la egal la egal cu oricare dintre studenți. Ceea ce nu aș putea spune că am sentimentul de a fi apreciată în Moldova”²²⁴

Factorii favorabili opțiunii de întoarcere în Moldova

Eventuale dificultăți de inserție profesională în Franța ar constitui un factor ce ar favoriza revenirea în Moldova. Aceste dificultăți se referă la statutul de străin, la concurența care există în Franța:

„Sincer, îmi este greu să-mi fac planuri pentru viitor, cu atât mai mult aici. Îmi dau seama că dacă decid să rămân în Franța o să-mi fie foarte greu să utilizez teza mea în scopuri personale și profesionale pentru că este o concurență enormă – sunt persoane mult mai pregătite ca mine, care cunosc franceza, care sunt la ei acasă. În ceea ce privește un post de lucru, primii pe listă vor fi francezii, apoi cei din Uniunea Europeană și apoi cei din afara Uniunii. D.a.p.d.v. nu-mi fac iluzii”²²⁵

„Nu mi-am pierdut curajul, vreau să rămân în domeniul academic și al cercetării. Concurența e foarte mare. Puține locuri. Deocamdată rămânem cu speranța, poate ca... Sunt pregătită să plec și de aici, dar nu știu unde. Căci știu că e foarte greu să-ți găsești de lucru în domeniul cercetării”²²⁶.

Pentru unii respondenți experiența și cunoștințele acumulate în străinătate sunt utile în primul rând țării de origine, ținând cont de tranziția de la economia planificată la cea de piață. Aceste persoane tind să se întoarcă în Moldova pentru a contribui direct sau indirect la dezvoltarea economiei moldovenești:

„Moldova fiind o țară în creștere, aș vrea cu experiența și cunoștințele acumulate aici să încerc să fac multe lucruri la noi în țară, căci există multe ramuri ale economiei care merg după un sistem vechi, apoi mulți ar vrea să ni se ofere locuri de conducere. Eu aș vrea să-mi fac o carieră profesională în Moldova, aici este cu mult mai greu să crești, fiindcă e o concurență zdrobitoare, în plus, nu mă văd util în Franța, ce să fac? Să-i învăț pe fran-

---

²²⁴ Interviu cu H, master de cercetare în istorie, realizat 27 decembrie 2005

²²⁵ Interviu cu I, doctorand în istorie, realizat 28 decembrie 2005

²²⁶ Interviu cu K, doctorand realizat 30 decembrie 2005

*cezi cum să traiască, sau să le ridic economia – eu mă văd mult mai util în țara mea*²²⁷.

Referindu-se la utilitatea cunoștințelor primite în străinătate pentru Moldova, respondenții aspiră la anumite posturi în organizații internaționale, în întreprinderi străine aflate în Moldova sau la anumite posturi de conducere:

*„Eu stiu că în Moldova există multe companii franceze, belgiene – vreo 90, și poate aș reuși să mă angajez în una din aceste companii. Aș vrea mult să am posibilitatea să comunic în franceză pentru a nu uita această limbă. Este adevărat, că este complicat acasă, dar spiritual mă simt mai calmă și mai în siguranță. Aici practic totul mă stresează. (...) În plus, și cu acele aici e foarte complicat, de fiecare data când mă gândeam să merg la prefectură să-mi prelungesc permisul de ședere, asigurarea medicală, etc, încep să plâng – nu e simplu deloc... Două luni am pierdut numai pentru înscrierea la Universitate, pentru permisul de ședere, pentru cătarea casei – nu poți să cauți gazdă până nu ai un serviciu.. Două zile am fost iepuizată, nervii la pământ, nu mai aveam nici o speranță – mă întorc așa, nu-mi trebuie nici studii, nimic..”*²²⁸

Deci, opțiunea de revenire depinde atât de percepția că experiența și instruirea primită în Franța ar fi mai utilă pentru Moldova, cât și de un anumit optimism referitor la obținerea unui post în țara de origine. În același timp, această intenție este influențată și de atitudinea negativă față de țara de instruire în ceea ce privește condițiile de acces la posturi, promovările profesionale și integrarea socială.

Presupun că există alți factori care favorizează opțiunea de revenire în Moldova. De exemplu, statutul socio-profesional, situația familială, sau posesia unor bunuri în țara de origine. Acest studiu nu prevede analiza unor astfel de factori, din simplul motiv că nici unul din respondenții noștri nu corespunde acestor criterii.

Concluzii

Acest studiu nu permite de a formula anumite concluzii definitive în ceea ce privește perspectivele de întoarcere în Moldova a studenților moldoveni care fac studii în străinătate. El permite, totuși, de a explora universul de reflecție și percepțiile care influențează, fie opțiunea de a imigra în străinătate, fie cea de revenire în Moldova.

Un ansamblu de factori multipli și complecși conditionează, pe de-o parte, emergența proiectului de plecare la studii în străinătate, alegerea țării

---

²²⁷ *Interviu cu D, student în primul an de științe economice, 4 luni de sejur în Franța, realizat 26 decembrie 2006*

²²⁸ *Interviu cu E, master 1 în Econometrie, realizat 27 decembrie 2005*

de destinație și, pe de altă parte, implementarea acestui proiect. Condițiile care stau la baza proiectului de studii sunt diverse: valorizarea studiilor în străinătate, problemele universitare și decepțiile profesionale. Realizarea proiectului de studii depinde în mare parte de accesul la anumite surse de finanțare. Alegerea țării este în funcție de bursa obținută sau constituie ceva neprevăzut, uneori este realizarea unui vis de a vedea Franța, în special Parisul și de a face studii aici. De asemenea cunoașterea limbii franceze este un factor important în alegerea Franței ca punct de destinație. Este semnificativă pentru realizarea proiectului de studii și prezenta unei persoane terțe (frate, prieten).

Sejurul de studii permite nu doar acumularea unor cunoștințe, ci este o ocazie de a obține o maturitate personală, de a descoperi alte modalități de gestionare a relațiilor sociale, de a achiziționa noi practici educative și profesionale, noi deprinderi de viață și de comportament. În același timp, este o perioadă în care respondenții trăiesc dezrădăcinări de mediul social din Moldova. Din aceste considerente, opțiunea de neîntoarcere în țara de origine nu ține doar de dificultățile profesionale, ci și de atitudini și mentalități, de o manieră generală.

Opțiunea de a nu reveni în țara de origine este influențată, pe de-o parte, de percepția pozitivă și valorizarea țării de instruire și, pe de altă parte, de percepția negativă a situației socio-economice și pesimismul privind o eventuală schimbare pozitivă în Moldova. De asemenea, o bună integrare socială și profesională în mediul francez favorizează alegerea de a imigra în Franța.

Opțiunea de a rămâne în țara de instruire se datorează de asemenea sentimentului de a nu avea posibilitate de a aplica în Moldova cunoștințele obținute în străinătate. Acest sentiment este cu atât mai puternic, cu cât este mai mare incertitudinea de a obține un post de lucru pe piața de muncă din Moldova. Alte elemente ce alimentează intenția latentă sau manifestă de neîntoarcere constituie indiferența Statului moldav față de studenții moldoveni ce fac studii în străinătate, absența îndelungată, frica de a pierde posibilitatea de a circula liber în spațiul european.

Opțiunea de revenire în Moldova ține, pe de-o parte, de rădăcinile familiale și legăturile amicale, de utilitatea cunoștințelor acumulate pentru țara de origine și de speranța obținerii unui serviciu, pe de altă parte, de percepția dificultăților de integrare profesională în Franța: concurența mare, somajul, sistemul juridic și dificultățile de schimbare a statutului, de decepția legată de anumite așteptări nerealizate în țara gazdă. Cei care manifestă dorința de a întoarce în țară speră să poată profita de nivelul de pregătire obținut în străinătate în scopul de a revendica și aspira la o anumite poziții în întreprinderi și instituții străine sau posturi de conducere.

Acest studiu arată ca migrația pentru studii se datorează nu doar factorilor globali de atracție și respingere, dar și universului de reflecție și percepțiilor care implică elemente obiective și subiective privind atât anumite constrângeri și dificultăți educaționale, economice și sociale, cât și anumite aspirații individuale privind instruirea și cariera profesională.

În urma acestei analize constat că nici un factor nu este determinant în sine în ceea ce privește opțiunea de revenire sau nu în țara de origine. Aceste elemente interacționează la două nivele: între ei și în raport cu factorii ce țin atât de țara de origine cât și de țara de instruire.

Presupun că sunt traiectorii individuale ce influențează opțiunea de întoarcere sau nu în țara de origine a căror analiză nu au fost prevăzute în acest studiu. Aceste concluzii preliminare ar putea constitui eventuale ipoteze în vederea realizării unei analize mai complexe și mai profunde privind perspectivele de întoarcere în Moldova a studenților moldoveni aflați la studii în străinătate.

Bibliografie

- Adler L.L., Gielen U. P. (eds.). Migration. Immigration and Emigration in International Perspective. - Westport, Connecticut, London, Praeger, 2003
- Agozino B. Theoretical and methodological Issues in Migration Research. Interdisciplinary, intergenerational and international perspectives. - Ashgate, Aldershot, Brookfield, Singapore, Sydney 2000
- Blaud C. La migration pour études. - Paris, L'Harmattan, 2001
- Cohen R. (dir.) The Sociology of Migration. - Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 1996
- Cohen R. (dir.) Theories of Migration. - Cheltenham, Edward Elgar Publishing Limited, 1996
- Moscovici S., Buschini F. (dir.) Les méthodes des sciences humaines. - Paris, PUF, 2003
- Mucchielli A. Les méthodes qualitatives. - Paris, PUF, 1991
- Mucchielli A. (dir.) Dictionnaire des méthodes qualitatives en sciences humaines. - Paris, Armand Colin, 2004
- Quivy R., Van Campenhoudt L. Manuel de recherche en sciences sociales. - Paris, Dunod, 1995
- Aneesh A. Repenser la migration : les flux de «matière grise» de l'Inde vers les États-Unis. // Alternatives Sud, Volume 11, nr.1, 2004, pp.45-65
- Tinguy A., de. Cerveaux en fuite: chercheurs et étudiants de la CEI en France. // Panoramiques, vol.14, 1994
- L'Homme C. Quand la mondialisation accélère la fuite des «cerveaux». // Problèmes économiques, nr.2731, 10 octobre 2001, p.14-17

DIMENSIUNILE POLITICE ALE MIGRAȚIEI

Ruslan TANASĂ
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova,
Facultatea Relații Internaționale,
Științe Politice și Administrative
Catedra Științe Politice și Administrative
doctor în științe politice,
lector superior

În Republica Moldova accentul în studierea migrațiilor se pune mai mult pe aspectul social, parțial cel economic, cele culturale, politice rămân în afara vizorului cercetătorilor. În cel mai bun caz, există anumite stereotipuri referitor la situația și problemele din aceste domenii ale migrației care sînt vehiculate atît de mass-media, cetățeni, politicieni, cît și de oamenii de știință. Situația în general este adecvată statului donator, care privește doar în urma emigranților și nu se confruntă cu dificultățile legate de aflulul migranților.

Dimensiunile politice ale migrației, spre deosebire de cele sociale etc., sînt în primul rînd macro. Aici deja nu mai avem de a face cu indivizi separați, cu grupuri, cu problemele adaptării, integrării, cu vieți și familii distruse / prospere. Dacă am fi să împrumutăm modalitatea de abordare de la L.Gumilev, o abordare a migrațiilor din perspectivă politică ar semnifica o viziune de la înălțimea zborului păsării.²²⁹

Relevanța politică a problemei migrațiilor se constituie la confluința aspectelor sociale, cultural-civilizaționale, religioase și a celor economice, concomitent cu existența unor momente exclusiv politice.

Din punct de vedere politic, migrațiile au două semnificații – 1) migrații și fluxurile migraționiste ca problemă politică a statului (civilizației) și 2) migrații ca factor al politicii. Prima, cea mai importantă, ține de ontosul statului, de identitatea sa, de sistemul politic și de toate aspectele ce se referă la locul și rolul statului în lume, de potențialul uman al statului respectiv, de aspectele civilizaționale. Acest aspect al migrației influențează asupra politicii migraționiste, inclusiv și a problemei existenței imigranților în cadrul statului.²³⁰ Cea dea a

---

²²⁹ Гумилев Л. В поисках вымышленного царства. – Москва: Восточная литература, 1979, p.48.

²³⁰ Vezî: Межуев Б. Политика натурализации в Европейском Союзе и США. // <http://antropotok.archipelag.ru/keys4/keys4.htm> (Extras pe 15 iunie 2005).

doua se referă la efectele politice ale comunității migranților în statul recipient și la acțiunea acestora asupra statului de origine.

1. Migrațiile ca problemă politică

Prima postură politică a migrației se reduce la macrodilema statelor donatoare și recipiente, respectiv – Este corect de a permite exodul populației? și Este necesar de a admite (primi) migranți? Prima întrebare este în mare parte banală. Din punct de vedere politic, netransparența frontierilor se interpretează ca o caracteristică a regimului totalitar sau autoritar, ca o încălcare a dreptului la libera circulație. În această situație, în afară de izolarea țării prin blocarea frontierilor, nu există metode eficiente de a preîntâmpina imigrarea. Mai mult ca atât, imigrarea are efecte pozitive asupra statului de origine – „supapă de siguranță” pentru statele sărace, extinderea influenței în cazul statelor dezvoltate, existența unui lobby în statele străine, prin intermediul diasporei și, în cazul statelor dezvoltate, cât și a celor în curs de dezvoltare, nu în ultimul rând, beneficii economice.

Cea de-a doua întrebare este cu mult mai complexă ca prima. Legile economice, dar și factorii culturali, politici, sociali, ecologici permanent creează fluxuri migraționiste. În ce măsură este necesar și este posibil de a promova o politică de izolare pentru statele lumii. Migrația creșterii și, în general oricare fluxuri migraționiste de proporții mici (raportat la potențialul statului), nu trezește suspiciuni și discuții. Problema o constituie fluxurile migranților de muncă care sînt direcționate de la statele mai puțin dezvoltate la cele aflate pe o treaptă a evoluției mai înaltă. Acceptarea imigranților de ultimele nu ne permite să luăm o altă poziție decît cea realizată de I. Wallerstein „imigranții nu pot pătrunde în țară, legal sau ilegal, fără acordul tacit al acelor care deja locuiesc aici.”²³¹

Raționamentele acceptării migranților sînt diverse, dar, în ultima instanță, se reduc la problema resurselor umane.

Resursele umane, alături de cele militare, economice etc., reprezintă un component care formează potențialul unui stat, puterea acestuia. Ele sînt determinante față de celelalte resurse ale statului. Acest parametru are și dimensiunea cantitativă și dimensiunea calitativă. În acest caz, nicidecum nu este valabilă regula progresului – cantitatea trece în calitate.

Resursele umane în aspect cantitativ se referă la toate persoanele care contribuie la formarea bogăției naționale, la menținerea, reproducerea sistemului social. Ele nu se limitează la numărul cetățenilor unui stat, ele se echivalează cu numărul membrilor sistemului social, incluzînd alături de proprii cetățeni și cetățenii altor state (cu sau fără viză de reședință), apatrizii. Persoanele aflate ile-

---

²³¹ Валлерстайн И. Иммигранты. // *Commentary*, nr.90, 2002, p.2.

gal pe teritoriul statului plasându-se la hotarul acestui grup.

Este binecunoscut faptul că migranții fac posibil menținerea soldului pozitiv al creșterii demografice, asigură cu personal domeniul asistenței sociale (inclusiv și medicale) etc.²³² Totuși raționamentele economice sînt principalele care condiționează migrația și care fac transparente hotarele statelor recipiente. Unii chiar acuză statul de faptul că acționează după interesul marelui buisnes și nu se conduce de interesele startegice ale statului.²³³ Af luxul de forță de muncă ieftină, de dese ori la negru, favorizează dezvoltarea economică. Migrația este o condiție a propășirii Occidentului și, în general a oricărui stat. Ea face posibilă creșterea economică și socială, dezvoltarea democrației.²³⁴

Gastarbaterii au relevanță doar în aspect social-economic, domeniul de utilizare a acestora fiind restrîns. În aspect calitativ aceasta se poate manifesta și la o importante categorie de persoane naturalizate. Astfel, statul neputînd miza pe aceștea în domeniile ce țin de securitatea și interesele naționale, fapt evident pronunțat în situațiile fors-major.

Calitatea imigranților se concretizează în pregătirea profesională a acestora și în loialitatea față de societate și sistemul politic. Necesitatea în muncitori necalificați sau puțin calificați coexistă cu business-migrația, iar loialitatea de pînde de cultura și valorile migrantului și a societății recipiente.

Imigranții reprezintă și o rezervă pentru corpul cetățenesc, importanța cantitativă a căruia se manifestă, în special, prin potențialul de mobilizare totală. M.Galaktionov menționează că „dacă tactica se determină de topografie, iar strategia de geografie, atunci marea strategie, evident se bazează pe geografia economică,”²³⁵ inclusiv și pe potențialul de mobilizare, care, pentru sec. XX, reprezenta maximul 10% din populație.²³⁶

Actualmente, accentul este transferat de pe armatele de masă pe trupele speciale. Totuși mobilizarea (parțială) nu este exclusă, exemplu concludent ne servește cele două războaie irakiene. În ambele campanii din Cece-

---

²³² *Privind impactul social și economic vezi: Караганов С. Битва за иммигрантов. // <http://www.fact.ru/www/archiv5s7.htm> (Extras pe 15 mai 2005).*

²³³ *Драгунский Д. Демографический туман и национальные перспективы. // Состopolis, nr.3(5), 2003, p.70.*

²³⁴ *T.Lopuhina menționează că menajerele emigrante fac posibilă și afirmarea egalității gender (Градиловский С., Лопухина Т. Конец истории: о трех матросах, жарком солнце Магриба и цене гражданской солидарности. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/usa-debat/end/> (Extras pe 18 mai 2005).*

²³⁵ *Галактионов М. Париж, 1914 (Темпы операций). — Москва: АСТ; Санкт-Петербург: Terra Fantastica, 2001, p.548.*

²³⁶ *Ibidem, p.548.*

nia a fost antrenată armata de masă și nu cea profesionistă. În acest mod, într-o oarecare măsură ometem acest criteriu de apreciere a puterii unui stat. În prezent acesta pune pe primul loc potențialul geografic – de cucerire și menținere a spațiului vital, cunoscut de opinia publică sub aspectul de numărul poporului, etniei. Drept exemplu degradarea demografică a Federației Ruse face foarte probabilă retragerea ei din Asia Mijlocie și Caucaz și extinderea chinezilor pe teritoriul Extremului Orient.²³⁷ Migranții pot reprezenta un mijloc de preîntâmpinare a depopulării, doar în măsura în care sînt asimilați sau integrați, în caz contrar ei doar creează premise pentru continuarea procesului de degradare numerică a națiunii.

Statele recipiente au și un alt beneficiu de pe urma migrațiilor, concretizat în crearea unui suport fizic (a unui căi) a relațiilor politice. Statele recipiente își creează un arial geografic de imigrare preferențial, uneori identic cu sfera de influență. În acest cadru se plasează și fluxurile migraționiste dintre fostele colonii și fostele metropole. Alături de specifica migrație de studii, migrația de muncă, reprezintă o excelentă modalitate de a menține statul respectiv în orbita influenței ex-metropolei, fiind o formă a neocolonialismului. Unii stabilesc o relație între președintele „american” a unui stat pribaltic, unii membri ai noii elite irakiene, afgane și mulțimea de lideri africani și proiectul migraționist al SUA „Diversitatea etnică”.²³⁸ Observăm și exploatarea migrațiilor de statele donatoare. Georgia „lui” M.Saakașvili are un ministru de externe francez și un ministru al economie rus, ambii de origine georgiană.

Lupta dintre centrele de putere mondiale și progresul face imposibilă abținerea de la acceptarea migrației. Raționamentele politice, a marii politici, sînt cele care condiționează fenomenul migrației. Acestea la rîndul său duc la apariția unor probleme politice de nivel mai mic, dar nu și mai puțin importante.

2. Efectele politice ale migrației

Istoria oferă multiple exemple de cucerire a autohtonilor de noii veniți. Imperiile reprezintă tradiționala formă politică a instituționalizării acestor relații de dominare. Pe lîngă aceste cazuri de cucerire din exterior a unui status social dominant prin intermediul forței și/sau a unui nivel al civilizației mai înalt (nu obligatoriu și al culturii), există cazuri cînd pozițiile-cheie

---

²³⁷ Бьюкенен П. *Смерть Запада*. – Москва: АСТ, 2003, p.97.

²³⁸ Градиловский С., Лопухина Т. *Конец истории: о трех матросах, жарком солнце Магриба и цене гражданской солидарности*. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/usa-debat/end/> (Extras pe 18 mai 2005).

din societate este ocupat de o forță etnică din *interior*.

Cucerirea puterii sau a pozițiilor importante de către venetici (minoritate sau majoritate) este expresia supremă a impactului politic al imigranților. La acest capitol, istoria ne oferă o lecție, evidentă la prima vedere, dar nemanifestă în practica politică contemporană. Cucerirea politică de către alogeni poate provoca atât schimbarea sistemului politic, cât și menținerea (cu anumite modificări sau nu) a celui existent anterior. Modificarea sau răsturnarea sistemului politic are loc atunci când eterogenii sînt neasimilați / neintegrați, din contra o păstrare a sistemului politic se observă în cazul asimilării / integrării veneticilor.²³⁹

Imperiul Otoman ne oferă poate cel mai bun exemplu. Există opinii că avîntul și energia expansiunii s-a datorat, în primul rînd, reneșterii europene, iar odată cu schimbarea atitudinii față de venetici forța imperiului scade.²⁴⁰ Corpul ienicerilor reprezintă un caz în care asimilarea îi transforma pe migranții forțați în soldați de elită ai „Războiului sfînt”, care după secolul XVI, joacă un rol politic din ce în ce mai important. Mamelucii egipteni și ei migranți forțați ajung de la statutul de robi să devină clasă conducătoare, aceeași situație se observă și cu originarii din Africa în unele state indiene în sec. XVII-XVIII.²⁴¹ Din contra, răscoala robilor africani în Haiti la începutul secolului XVIII duce la revederea totală a sistemului relațiilor de putere. Din alt punct de vedere, mișcările secesioniste sînt datorate neasimilării de către națiunea de bază a eterogenilor.

Cucerirea puterii sau constituirea lor într-un grup de influență puternic necesită existența anumitor condiții – potențial social-economic, un anumit număr destul de substanțial, coeziunea grupului, anumite particularități a societății și a sistemului politic. Desigur, contează și specializarea comunității migranților, situație care determină poziția socială a acestora.

Regimurile democratice se deosebesc net de cele din perioadele istorice anterioare. Relațiile specifice dintre societatea civilă și cea politică nu mai permit să existe o minoritate național-etnică conducătoare și o majoritate național-etnică guvernată. Modificările structurii societății, duc și la schimbarea instituțiilor și relațiilor politice.

---

²³⁹ „*Studiul ONU privind discriminarea rasială din domeniile politic, economic, social și cultural*” (1971) indică următoarele stări a minorităților etnice – asimilarea, integrarea, fuziunea, pluralismul, segregarea (Cit. după: Полоскова Т. *Современные диаспоры: (Внутриполитические и международные аспекты)*. – Москва: Научная книга, 1999, p.56).

²⁴⁰ Gemil T. *România și otomanii în secolele XIV-XVI*. – București, 1991.

²⁴¹ Рено Ф., *Даже С. Африканские рабы в далеком и недавнем прошлом*. – Москва: Наука, 1991, с.43,48.

Occidentul își va putea păstra identitatea, în măsură în care statele respective vor reuși să se transforme în imperii. Imperii în conformitate cu criteriul etnic. Ori controlul multiculturalismului nu este posibil pe altă cale. Totuși, regimul democratic, în forma lui prezentă, nu le permite statelor occidentale să se transforme în imperii.

În aspect politic, posibil, problema principală a Occidentului se reduce la cuvintele lui S.Miheev „mai degrabă sau mai târziu lumea occidentală se va afla în fața alegerii – de a se schimba sub acțiunea tendințelor menționate (acutizarea problemelor naționale, creștere netoleranței, creșterea ambițiilor și pretențiilor diasporelor naționale – R.T.) atât de radical, încât treptat să înceteze să mai fie o lume „occidentală” așa cum o cunoaștem noi astăzi sau să pună în funcțiune careva mecanisme de apărare (autoizolarea, protecționismul, mixorarea libertăților democratice etc.)”²⁴²

Segmentarea națională, duce la apariția unui sistem social-politic instabil și condiționează apariția relațiilor conflictuale. La proporțiile actuale ale migrației în statele occidentale, tensiunile nu vor putea fi limitate doar la nivel social, ea inevitabil va transcede în societatea politică. Aceasta poate avea loc pe două căi – fie neglijarea politică a migrantilor va duce la intervenții „protestatere” ale acestora, inclusiv și prin intermediul coerciției, fie includerea alogenilor în spațiul politic va duce la promovarea intereselor în mod instituționalizat.

Situația este agravată de faptul că are loc o fragmentare nu doar cultural-etnică a societăților occidentale, dar și una civilizațională. Ciocnirea civilizațiilor are loc nu numai la hotare geografice strict delimitate ale arealurilor civilizaționale, dar și în cadrul societății occidentale. Migranții fiind concentrați, de regulă, în anumite domenii ale economiei, ocupînd o anumită nișă socială, fapt ce duce la apariția etnoclaselor.²⁴³ Gravitatea situației este indicată și de așa subiecte de discuție din presă ca „Va deveni oare Italia stat islamic?”,²⁴⁴ „A „doua religie” a Franței.”²⁴⁵ Chiar făcînd o corecție

---

²⁴² Михеев С. Болевой порог Евросоюза. // <http://www.periskop.ru> (Extras pe 15 iunie 2005).

²⁴³ Драгунский Д. Демографический туман и национальные перспективы. // *Состорполис*, nr.3(5), 2003, p.98; Градировский С., Лопухина Т. Конец истории: о трех матросах, жарком солнце Магриба и цене гражданской солидарности. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/usa-debat/end/> (Extras pe 18 mai 2005).

²⁴⁴ Баутдинов Г. Станет ли Италия исламской страной? // „Независимая газета”, 2002, 4 декабря.

²⁴⁵ Кудрявцев А. „Вторая религия” Франции. Мусульманский вопрос на галльской земле. // „Независимая газета”, 2002, 18 сентября.

la dorința de extraordinar al jurnaliștilor, însăși existența unei astfel de idei profanează noțiunea de „Europa”.

Problema depinde mult și de „*potențialul de rezistență*” a societății și a statului gazdă. Prin această noțiune înțelegem acea capacitate de a-și menține neschimbate sistemul politic, social și economic, de potență de asimilare / integrare a afluxul de elemente eterogene.²⁴⁶ Ideologia multiculturalismului, în vogă actualmente, subminează capacitatea de opunere/impunere a Occidentului.

Afluxul puternic de migranți pune statele recipiente în fața unei reînvieri a problemei unității și identității naționale. Pe cât este de corect de a pune această problemă în discuții în realitățile prezente? Se pare că tratarea statului în cadrul paradigmei moderniste, care fundamentează conceptul de „stat național”, cedează pozițiile din ce în ce mai mult în fața paradigmei postmoderniste conformăi cărei statul în condițiile globalizării, degradează sau chiar este pe calea dispariției și, în aspect mai concret, al statului național. În ce măsură problemele condiționate de migrație sînt relevante pentru stat în contextul globalizării? În dependență cum răspundem la această întrebare depinde aprecierea migrației din perspectiva statului și a societății naționale.

Dificultatea constă în faptul că există o confuzie totală în rîndul oamenilor de știință privind globalizarea și impactul ei asupra statului. În conformitate cu diferite teorii răspunsul la întrebarea enunțată va fi diferită de la dispariția totală a acestei instituții politice la acomodarea lui la noile realități.²⁴⁷ Fără a avea posibilitatea și a risca de a ne aprofunda în problematica statului contemporan și viitor în contextul globalizării, vom porni de la câteva constatări evidente. Prima, evoluția statelor (naționale) în diferite regiuni ale lumii se află la etape diferite. Cea de-a doua, indiferent cum privim realitatea și ce pronostic realizăm, comunitățile (colectivitățile) ca entități nu vor dispărea, printre criteriile de identificare va rămîne a fi și cel realizat pe criterii etnice.

De aici, relația migrație-globalizare poate și trebuie privită și din alt punct de vedere, decît cel conform căruia migrația este un indice al proceselor de globalizare, concretizat în așa numita „globalizare inversată”. „Abandonarea identității istorice a lumii occidentale actualmente are loc în mod unilateral (²⁴⁸ - R.T.) ... Constituirea enclavelor culturii neoccidentale în limitele societății occidentale ... serios disonează cu inexistența evidentă a en-

---

²⁴⁶ În acest context, pentru Europa putem vorbi de o acțiune a migrației la nivel civilizațional, pe cînd în SUA aceasta, până la moment, se manifestă la nivel societal.

²⁴⁷ Dungaciu D. *Națiunea și provocările (post)modernității: istorie, concepte, perspective*. – București: Tritonic, 2004; Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. *Transformări globale: politică, economie și cultură*. – București: Polirom, 2004 etc.

²⁴⁸ Unicul stat dezvoltat care nu se confruntă cu problemele create de migrație este Japonia în care ponderea altor națiuni este de circa 0,6%. El este un stat neoccidental.

clavelor occidentale în lumea neoccidentală.”²⁴⁹ În primul rînd, acestea sînt societățile musulmane, dar și orientale în general.

Religia musulmană conferă statelor respective un potențial de rezistență cu mult mai mare decît creștinismul. Ultimul accentuat de statul de drept, de regimul democratic, extrem de mult dezavantajează civilizația occidentală din acest punct de vedere.

În continuarea acestei teze, luînd ca punct de reper statul ca o entitate reală a vieții politice, în concepția mea, apare conflictul dintre intern și extern. În cazul societățile deschise occidentale apare un decalaj, discrepanță dintre viața politică internă și cea externă. Prima se realizează în conformitate cu principiile democrației, cea din urmă evoluează de principiul legii celui mai puternic. Din contra, în statele cu un index mai mic al democratizării, această contradicție nu este atît de pronunțat sau nu există. Ca rezultat eforturile statului din aceste domenii nu se contrazic, sînt consecvente și se completează reciproc. Cu referire la migrație, aceasta presupune că deschiderea statului față de migranți intră în contradicție cu logica existenței comunității mondiale, în care lupta pentru putere, supremație nu se desfășoară conform scenariului democratic.

În această ordine de idei, alături de fragmentarea societății, impactul politic al migranților se manifestă și sub forma „coloanei a cincea”. Conflagrațiile cel mai bine pun în evidență rolul conaționalilor, care alături de trădători subminează potențialul de rezistență al dușmanului. Exemplul SUA înainte de cel de-al doilea război mondial este concludent. Prezența unei diaspore japoneze puternice și active a facilitat serviciilor secrete nipone colectarea de informații pe teritoriul american.²⁵⁰ Germania nazistă a utilizat pe larg diaspora germană prin intermediul Organizației nemților de peste hotare, dar și a celorlalte servicii de informații.²⁵¹ Acestea sînt doar două exemple din multitudinea lecțiilor istoriei. În prezent, diaspora musulmană facilitează mult realizarea actelor teroriste în statele țintă.²⁵² „Calul Troian”

---

²⁴⁹ Иноземцев В. Иммиграция: новая проблема нового столетия. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/polemika-antropotok/inozemsev-novata-problema/> (Extras pe 14 iunie 2005).

²⁵⁰ Сем Р. Тайные слуги. – Москва: Военное издательство, 1962. Autorul menționează și faptul că în perioada desfășurării atacului asupra Pearl Harborului la 7 decembrie 1941 o familie de japonezi transmiteau din casa sa amplasată în preajma portului informațiile despre rezultatele atacurilor aeriene

²⁵¹ Ионг, де, Л. Немецкая пятая колонна во второй мировой войне. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1958; Русс К. Тотальный шпионаж. — Москва: Воениздат НКО СССР, 1945 etc.

²⁵² Vezi: Krikorian M. *The Security Costs of Immigration*. // *American Outlook*, February 2003; Krikorian M. *Asymmetrical Warfare and Immigration*. // *In The Nati-*

funcționează ireproșabil și în cazul diasporelor, care deseori se prezintă și ca un lobby destul de puternic al statului-„mamă”.

Astfel, accentul în tratarea problemei migraționiste a Occidentului se pune incorect. Se insistă mai mult asupra, modalităților de integrare a veneticilor. În realitate nu avem altceva decât asimilarea Europei, Americii de Nord de popoarele migratoare non-europene.

În aceste condiții, migrația se prezintă ca o rezolvare a problemelor imediate ale statului, privită în perspectivă ea ascunde pericole serioase. Abandonarea ei este imposibilă, continuarea în același fel duce fie la schimbări radicale, fie la o altă catastrofă a sistemului occidental. O ieșire din situație prin metodele clasice ale elitei politice, dependentă din ce în ce mai mult de migrații naturalizați, dar și de pasuri politice ce le-ar știrbi din imagine, nu va schimba situația. Problema constă în potențialul națiunii de a supraviețui, care poate fi doar într-o măsură corectată de eforturile elitei. Asistăm la apusul Europei?

3. Relevanța politică a migrațiilor

3.1. Imigrații

Relevanța politică a emigrațiilor are câteva nivele de manifestare care sînt determinate de poziția migrațiilor în statul respectiv - ilegali, imigrații legalizați (cu viză de reședință provizorie), imigrații cu viză de reședință permanentă, imigrații cetățeni. Într-un anumit mod această abordare este idealistă deoarece concomitent pe teritoriul unui stat se află categorii de imigrații cu diferite statute. Însă ea ne permite să analizăm mai adecvat fenomenul migraționist în contextul sistemului politic.

Migrații indiferent dacă pot sau nu activ să se manifeste politic, au *efecte prin simpla lor prezență în statul recipient*, acționînd asupra sistemului politic din afara lui. Problema migrațiilor trezește profunde și ample discuții în sînul majorității care poate cîndva deveni minoritate. Aceasta are loc atunci cînd ei depășesc un anumit „prag critic”. Prezența unei comunități eterogene numeroase provoacă dispute și lupte serioase în cadrul sistemului partidist. Divizarea atitudinilor față de politica migraționistă, față de imigrații se transformă într-un subiect activ disputat de opinia publică, mass-media și politicieni, forțele politice.

Atitudinea negativă a autohtonilor față de venetici, ceea ce în termeni psihologic se concretizează în dihotomia „noi-ei”, este proprie ființei umane. Acest fenomen cel mai bine se manifestă în statele Uniunii Europene și

---

onal Interest, October 16, 2002; Krikorian M., Camarota S. Immigration and Terrorism: What Is to Be Done? // Background, November 2001; Krikorian M. Keeping Terror Out: Immigration Policy and Asymmetric Warfare. // In the National Interest, Spring 2004. (Amplasate pe site-ul „Center of Immigration Studies” <http://www.cis.org/topics/terrorism.html> (Extrase pe 15 iunie 2005)

mai puțin pronunțată în SUA care, spre deosebire de statele UE, Federația Rusă, promovează politica „ceaanului de topire”.

Deseori se vehiculează ideea că migrantofobia, ce în discursul public apare sub forma de naționalism sau șovinism, fascism, este implantantă marilor de către liderii politici și respectivele forțe politice. Aceasta este doar în parte corect. Elitele în mare parte nu fac altceva decât să exprime trăirile ascunse, intuite, necristalizate ale cetățenilor.²⁵³

Migrantofobia, prezentă pe parcursul întregii istorii a omenirii, capătă dimensiuni politice pronunțate (inclusiv politice) în anii '90 ai secolului trecut, când procesele migraționiste iau o amploare considerabilă. În statele europene avântul politic pronunțat al partidelor de dreapta este datorat și migrantofobiei.²⁵⁴ În Belgia partidul de extrema dreaptă flamand „Vlaams Blok” operează în particular cu lozincă – “Naturalizarea masivă, dreptul de vot străinilor aceasta este moartea Belgienilor în Belgia.”²⁵⁵

Tema imigrației și a politicii migraționiste devine o temă importantă a campaniilor electorale în statele recipiente și unul din factorii de structurare a sistemului partidist. În Danemarca Partidul Popular Danez acumulează în 2001 aproximativ 14% din voturi, în comparație cu 10,5% în 1998. În Belgia „Blocul Flamand” este susținut în 1999 de către 16% din electorat față de 14% în 1995. În Elveția Partidul Popular Elvețean în 1999 s-a bucurat de 22% în comparație cu 16% în 1995. Partidul Libertății din Austria în 1999 câștigă încrederea a 27% din electorat și participă la formarea guvernului. În Olanda „Blocul conservativ”, liderul căruia P.Fortain a fost omorât cu puțin timp înainte de scrutin, în urma alegerilor parlamentare constituie a doua ca mărime fracțiune parlamentară. În Franța J.-M. Le Pen, liderul Frontului Național, cu 16,9% din voturi,²⁵⁶ trece în turul doi al alegerilor prezidențiale din 2002.²⁵⁷

În Australia apariția unui partid anti-imigranți, condiționează o contra-mișcare a grupurilor vizate. În 1998 apare partidul „O singură națiune” a P.Hanson, care opta pentru o politică imigraționistă dură, îndeosebi față de imigranții din statele asiatice. Ca reacție, reprezentanții a 35 de comunități a asiaticilor, musulmanilor și evreilor a Australiei constituie Partidul unității,

---

²⁵³ Паин Э. Как формируется мигрантофобия. // *Cosmopolis*, nr.3(5), 2003; Драгунский Д. Демографический туман и национальные перспективы. // *Cosmopolis*, nr.3(5), 2003, p.

²⁵⁴ Малахов В. Жан-Мари Ле Пен и другие. // *Cosmopolis*, nr.2, 2002.

²⁵⁵ *Votes des étrangers et naturalisations massives* // *Bastion*, nr.26, 1998.

²⁵⁶ *Susținerea electorală a lui J.-M. Le Pen crește de la 3,4% la începutul anilor 80, pînă la 15% în 1995.*

²⁵⁷ Иноземцев В. Иммиграция: новая проблема нового столетия. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/polemika-antropotok/inozemsev-novata-problema/> (Extras pe 14 iunie 2005).

care optează pentru păstrarea vectorului multiculturalist al statului.²⁵⁸

Migrația se impune și în fața partidelor mari, constrângându-le a lua o atitudine. Pentru Europa tradițional stînga pledează pentru promovarea unei politici migraționiste ce ar facilita stabilirea străinilor în țară, pe cînd dreapta consideră necesar realizarea unei politici migraționiste mai dure. În SUA Partidul Democrat optează pentru o politică mai liberală față de imigranții, iar Partidul Republican are o atitudine mai rezervată. În Australia ambele partide principale – liberalii și laburiștii se conduc de opinia publică care este favorabilă unei politici migraționiste mai restrictive.

Migranții acceptați de sistemul politic pierd calitatea de factor politic și devin *actori politici*. Aceștea se prezintă sub două forme – actori politici în sens restrictiv, minimal, la nivel local și actori politici în calitate de cetățeni (cu drepturi depline). Această, ultimă, calitate nouă a veneticilor impune și o nouă percepere și numire a lor, care din punct de vedere politico-juridic sînt deja minorități naționale (etnice, religioase).

Acceptarea politică locală a migranților se concretizează în acordarea acestora unor drepturi politice minimale – *drept de vot la alegerile locale* (în anii '90 în California, SUA se discuta oportunitatea acordării dreptului de vot migranților ilegali).²⁵⁹ Acest fapt nu presupune acordarea cetățeniei statului respectiv. Argumentarea acestui pas politic constă în faptul că deciziile puterii locale vizează nemijlocit existența imigranților. Acordarea dreptului de vot imigranților este privit de unii ca o modalitate de a facilita naturalizarea lor. În realitate, efectele acordării drepturilor politice sînt diametral opuse – recunoașterea lor duce la dispariția motivației de integrare, ei deja dispunînd de capacități de ași promova entitatea la nivel comunitar.

Problema dreptului la vot în Europa și SUA este privită în mod diferit. „Americaniile tratează dreptul de participare la alegerile locale, consideră T.Lopuhina, nu doar ca includerea imigranților în procesul autoguvernării (cum aceasta este perceput în Europa), dar ca o parte componentă a dreptului participării în procesul politic în general.”²⁶⁰

În Norvegia, Finlanda, Olanda, Elveția cetățenii străini domiciliați pe teri-

---

²⁵⁸ Денисенко М., Хараевой О., Чудиновских О. Иммиграционная политика в Российской Федерации и странах Запада». – Москва: Институт Экономики Переходного Периода, 2003, p.184.

²⁵⁹ Mai mult ca atît, în SUA migranților ilegali li se acordă permis de conducere. Acesta, în practica juridică americană și nu doar, este un act ce legitimează persoana, alături de buletin sau pașaport.

²⁶⁰ Градировский С., Лопухина Т. Конец истории: о трех матросах, жарком солнце Магриба и цене гражданской солидарности. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/usa-debat/end/> (Extras pe 18 mai 2005).

toriul statului au drept de vot la alegerile locale. În particular, în cantonul elvețian Vaud cetățeanul străin poate participa la alegerile locale în calitate de alegător sau candidat, la inițiativele populare și la inițiativele de referendum la nivel comunal dacă este domiciliat de cel puțin 3 ani în localitatea respectivă și beneficiază de o autorizație și dacă locuiește de cel puțin 10 ani în Elveția, beneficiind la fel de o autorizație. În Danemarca și Suedia acestea beneficiază și de dreptul de a alege și de a fi aleși și la alegerile regionale.

În conformitatea cu Convențiile de la Maastricht și de la Amsterdam cetățenii statelor membre ale Uniunii Europene, indiferent în ce stat al comunității domiciliază permanent, dețin drept de vot (activ și pasiv) la alegerile locale și europene. În cazul în care ponderea potențialilor alegători cetățeni ai statelor UE constituie mai mult de 20% din corpul electoral, este admisibil introducerea censului de domiciliu ce nu poate depăși durata mandatului instituției eligibile respective. În cazul dreptului de a fi ales, plafonul censului de domiciliu se dublează. Pentru alegerile municipale statele pot rezerva anumite funcții exclusiv după cetățenii proprii.²⁶¹

Într-o altă postură imigranții se prezintă în cazul obținerii cetățeniei, a unor drepturi politice depline. Funcționarea comunității imigranților în sistemul politic se poate realiza în două modalități. Prima, integrarea acestora în sistemul relațiilor de putere existent, fapt ce duce la modificarea coraportului de forțe, însă nu la apariția unor noi instituții politice, la modificarea funcționării celor existente și, în fine, la apariția noilor partide politice ce exprimă interesele imigranților sau a anumitor grupuri de imigranți, de regulă, după criterii etnice (grupuri etnice).

Cu alte cuvinte activarea clivajului național-etnic prin apariția partidelor constituite după criterii național-etnice datorită acțiunii imigranților reprezintă modificarea sistemului politic, pe când integrarea acestora în clivajele tradiționale ale societății respective denotă că relația dintre sistemul politic și imigranți merg pe cea de a doua cale – a integrării. Acesta semnifică că imigranții se integrează în cultura politică existentă (occidentală), interiorizează valorile acesteia. Ceea ce în practică semnifică crearea unor sub-culturi și nu a contra-culturilor politice.

Loialitate politică derivă din loialitatea culturală și se află în relație directă cu compatibilitatea sistemului de valori, respectiv cu modul de a fi a băștinașilor și a veneticilor. Acceptarea sistemului politic, nu poate exista fără o acceptare a sistemului social, a regulilor vieții, a regulilor de joc a societății gazdă.

Preferințele politice ale imigranților naturalizați se constituie la ciocnirea

---

²⁶¹ Четвериков А. Избирательные права граждан Европейского Союза. // http://eulaw.edu.ru/documents/articles/izbir_prav.htm (Extras pe 8 octombrie 2004).

culturii, inclusiv și a celei politice (determinat de arialul cultural de origine) cu care ei vin în statul recipient și sistemul de valori al societății și statului gazdă, cât și sînt determinate de calea pe care evoluiază relația autohtoni-eterogeni. Chiar și în cazul în care imigranții demonstrează același comportament politic ca și băștinașii, votează pentru aceleași partide, motivația, procesul de constituire a deciziei de vot este diferit. Deci forma este identică cu a autohtonilor, iar fondul este diferit. Pentru migranții ruși din SUA I.Tsvetkov scrie că „experiența social-politică, acumulată de imigranți înainte de plecarea din fostele state URSS era folosit ... ca principalul punct de plecare pentru evaluarea perspectivelor prezidențiale ale lui Bush și Kerry.”²⁶² Chiar și în cazul integrării imigranților, în generația a doua și a treia etc. se păstrează un anumit specific, fiind diferențiați de autohtoni. Gradul acestei diferențieri este, desigur, în dependență de arialul cultural de origine.

În cazul în care statul nu promovează o politică, inclusiv și în domeniul imigranților, care ar oferi valori comune tuturor, indiferent de origine, stare, gen etc., ba mai mult ca atît, nu ar oferi căi, modalități adecvate de integrare, nu ar constui baraje între autohtoni și cei veniți (de exemplu favorizarea stabilirii compacte) și chiar în cadrul imigranților, etnia va determina net preferințele politice. Astfel, naționalitatea, în cazul unei fragmentări (din perspectiva migranților) a societății, „determină univoc comportamentul alegătorilor (de exemplu, în Marea Britanie, în Belgia, unde nu există interferențe de electorat între partidele francofone și cele flamande, în România etc.)”²⁶³

Un studiu belgian asupra migranților din Magrib indică că 27% și 26% din respectiv turci și marocani în cazul acordării dreptului de vot vor vota la alegerile comunale pentru candidații proprii.²⁶⁴ 56% din electoratul marocan la alegerile municipale olandeze din 1994 vota partidul „său” – Groenlinks.²⁶⁵

În SUA minoritățile constituite în rezultatul imigrării joacă un rol din ce în ce mai important în viața politică, atît la alegerile locale, cât și la cele naționale. Bunăoară, la alegerile prezidențiale din 2000 candidatul democrat A.Gor a fost susținut de 90% din numărul afro-americanilor, de 61% din cel al latino-americanilor, de 62% al americanilor de proveniență asiatică și do-

---

²⁶² Цветков И. Выборы 2004 года в США: анализ политических предпочтений русскоязычных иммигрантов. // Итоги президентских выборов 2004 года в США и перспективы российско-американских отношений. – Санкт-Петербург: СнбГУ, 2005, с.165.

²⁶³ Tanasă R. Comportamentul electoratului din Republica Moldova: determinante, mecanisme, modele. Teză de doctorat. Chișinău, 2003, p.17.

²⁶⁴ Le vote ethnique. // Bastion, nr.40, 2000, p.34.

²⁶⁵ Ibidem, p.35.

ar de 43% din cel al americanilor albi.²⁶⁶ Totuși aceasta nu este o regulă și nu este un vot permanent, fluctuațiile de alegători sînt posibile și reale. Totul depinde de statusul social, de capacitatea forțelor politice de a demonstra că sînt în stare să promoveze interesele imigranților să le apere drepturile acestora. J.-Ph.Racicot menționează că majoritățile etnice „în majoritatea sa votează democrații, dar pe măsură ce minoritățile devin mai educate și mai bogate votul poate fi acordat republicanilor.”²⁶⁷

În cazul SUA putem constata că pînă în prezent sistemul politic nu a suferit schimbări majore din cauza migranților. Ei se integrează pînă la moment în sistemul relațiilor de putere existent. SUA, din acest punct de vedere, are un punct forte – faptul că toți se identifică ca americani.

În Izrael migrații din fosta URSS se impun pe scena electorală începînd cu alegerile primului ministru și a Knessetului din 1996.²⁶⁸ Votul „rușilor” nu este totuși unul etnic. Majoritatea voturilor sînt acordate partidului „Likud”, la alegerile din 1996 acesta acumulînd 70% din votul „rușilor”. Partidele „ruse” fiind susținute relativ slab, pornind de la numărul de circa 650 mii de alegători ceea ce reprezenta 15% din electorat, ulterior numărul lor crește la circa 800 mii. Alegerile parlamentare și a primului ministru din 2003 indică un colaps al preferințelor etnice ale „rușilor”, condiționat de integrarea imigranților sovietici în societatea evreiască.²⁶⁹ „Partidele „ruse” nu sînt susținute masiv de „ruși”, susține S.Sherman, voturile acestora se distribuie între partidele evreiești tradiționale, manifestînd o oarecare înclinare spre dreapta. Unica ce-i unește pe imigranții ruși este repulsia față de ortodoxii religioși.”²⁷⁰

Includerea migranților în sistemul politic duce la transformări ale acestuia, care din ce în ce mai mult se fac vizibile în statele recipiente. Acțiunea alogenilor se manifestă pe mai multe direcții. În primul rînd, aceasta ar fi creșterea numărului și calității corpului electoral. Acordarea dreptului de vot în alegerile locale pentru comunitatea migranților din Buxelles provoacă

---

²⁶⁶ Борисюк В. Президентская кампания 2002 в США: кризис партийной идентичности. // *Мировая экономика и международные отношения*, №3, 2002, p.90.

²⁶⁷ Cit. după: Tremblay F. Et viva! Les minorités. // *Quartier libre*, nr.7, 2000.

²⁶⁸ Despre sistemul electoral al Izraelului vezi: Perciun V. Sistemul electoral în Israel: evoluția și trăsăturile contemporane. // *MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică)*. – Chișinău: USM, nr.1 (XXV), 2004.

²⁶⁹ Прилуцкий А. Черный январь // <http://www.isralife.info/modules.php?name=News&file=print&sid=509> (Extras pe 5 iulie 2004).

²⁷⁰ Шерман С. Русские в Израиле // http://gazeta.lenta.ru/dossier/17-05-1999_poll.htm (Extras pe 5 iulie 2004).

o opoziție promptă a flamanzilor. Reprezentând 15% din electorat și avînd o influență importantă, poziția lor va degrada brusc odată cu includerea în corpul electoral municipal al migranților.²⁷¹ Din 953.175 bruxeliezi, 40% sînt străini sau belgieni de origine străină recent naturalizați.²⁷²

Imigranții devin o miză a jocului politic. „Noii proletari” votează în preponderență pentru partidele de stînga.²⁷³ Astfel aceste formațiuni politice sînt cele care promovează ideea acordării drepturilor politice noilor veniți și promovează interesele minorităților naționale. Mărirea ponderii imigranților în corpul electoral fiind un suicid pentru partidele de dreapta și de centru.

Ca rezultat al acordării drepturilor electorale, minoritățile etnice sau comunitățile constituite în baza migrației își formează propriile mecanisme de reprezentare, care vin să le apere interesele. În unele state, problema migranților duce la apariția unor organe reprezentative pentru minoritățile naționale și etnice. În Australia funcționează „Consiliul grupurilor etnice ale Australiei”. În Belgia la nivel comunal, începînd cu 1968, se constituie „Consilii consultative comunale ale imigranților” etc.

Activitatea partidistă și promovarea propriilor reprezentanți în organele puterii reprezintă poate cea mai importantă cale de exprimare și agregare a intereselor migranților, schema propusă mai sus de integrare a alozenilor veniți în societatea politică rămînînd a fi valabilă.

În alegerile comunale, în Bruxelles în 1995 din 75 de deputați locali 4 erau magribieni, în 1999, numărul lor crește la 8.²⁷⁴ În SUA la mijlocul anilor 80 mai mult de 200 de chinezi americani ocupau posturi eligibile la nivel de stat, circumscripție, municipalitate. În toate localitățile în care locuiesc chinezii sînt create cluburi republicane și democrate.²⁷⁵ Imigranții crează concurență autohtonilor și la funcțiile superioare din stat. Astfel, în Franța P.Beregovoi, un fecior al imigranților din Ucraina, devine prim-ministru în perioada 1992-1993. În Peru alegerile prezidențiale din 1990 le cîștigă un descendent al unei familii de imigranți japonezi. A.Fujimori deține această funcție în perioada 1990-2000 pentru ca mai apoi să se refugieze în patria istorică.

---

²⁷¹ Lambert P.-Y. *La participation politique des étrangers en Belgique // La lettre de la citoyenneté*, nr.37, 1999; *Votes des étrangers et naturalisations massives // Bastion*, nr.26, 1998.

²⁷² *Votes des étrangers et naturalisations massives // Bastion*, nr.26, 1998, p.34.

²⁷³ *Le droit de vote facilite-t-il l'intégration? // Bastion*, nr.75, 2003, p.71.

²⁷⁴ Lambert P.-Y. *La participation politique des allochtones en Belgique - historique et situation bruxelloise.* – Louvain-la-Neuve: Academia-Bruylant (coll. Sybidi Papers), 1999, p.102.

²⁷⁵ Полоскова Т. *Современные диаспоры: (Внутриполитические и международные аспекты).* – Москва: Научная книга, 1999., p.132.

În Izrael la alegerile din 1996 partidul etnic al fostului disident sovietic N.Sharansky „Israel be-Aliyah” („Izraelul în ascensiune”) a câștigat 7 mandate (din 120) și împreună cu „Likud” a format guvernul. La alegerile din 1999 pe porțiunea rusă „jucau” trei partide – „Israel be-Aliyah”, „Israel Beitenou” („Israel – casa noastră”) cu A.Lieberman și partidul „Speranța”. Ultimul nu depășește pragul electoral, „Israel be-Aliyah” câștigă 6 mandate, „Israel Beitenou” primește 4 mandate, La alegerile din 2003 la electoratul rus se orientau, în afară de aceste două formațiuni „tradiționale” și partidul „Lider” condus de A.Radko. În aceste alegeri din 2003 „Israel be-Aliyah” câștigă 2 mandate, iar blocul „Uniunea Națională” din care făcea parte „Israel Beitenou” câștigă 7 mandate, din care 4 „ruse”. Începând din 1996, „Israel be-Aliyah” participă la toate guvernele, iar „Israel Beitenou” face parte din guvern în perioada 2001-2002 și după alegerile din 2003 (cu doi miniștri).

Integrarea noilor veniți în sistemul relațiilor de putere existent necesită și un efort respectiv din partea actorilor tradiționali. În SUA la alegerile prezidențiale din 2004 J.Kerry desfășura o campanie de promovare de un milion de dolari SUA în limba spaniolă destinată latino-americanilor, ce viza 11 state în care aceștia sînt concentrați. Mai mult ca atât, politicienii trebuie să ia în considerația factorul migranților, cel al alogenilor. Ei trebuie să îi seducă, atât prin facilități politice, economice sociale etc., cât și prin stabilirea unor relații bune cu statul de origine. În SUA relațiile bune ale guvernării SUA cu Mexic este un factor ce poate asigura susținerea latino-americanilor de origine mexicană a partidului de guvernămînt.

3.2. Emigranții

Importanța politică a migranților pentru statul de origine există în măsura în care statul le creează condiții pentru activism politic la distanță, le permite participarea politică. Acest moment se manifestă sub două forme – participarea la alegeri și implicarea în careva evenimente politice. Ultima se materializează și în susținerea financiară a diferitor forțe politice. Se poate atesta mai degrabă în cazul diasporelor și practic deloc în cazul migranților. Problema constă în faptul că majoritatea statelor interzic finanțarea din exterior a partidelor politice, cu excepția Izraelului, totuși există multe modalități de finanțare tacită nemanifestă, inclusiv și finanțarea indirectă.

Participarea migranților la alegeri în statul de origine este condiționat de doi factori – psihologic și legislativ. Cel psihologic este condiționat de faptul că migranții se află la hotarul dintre două lumi. Aceasta în mare parte semnifică că ei pierd legăturile tradiționale cu mediul de proveniență. „Chiar și în cazul în care persoanele în căutarea unui loc de muncă se află în perioada alegerilor încă pe teritoriul Republicii Moldova, menționam anterior, ele sînt rupte de realitatea existentă, dezorientate și multe nu participă la

alegeri.”²⁷⁶ În societatea informațională accesul la informația electorală este facilitat de existența Internetului.

Factorul legislativ ține de modalitatea de votare a cetățenilor aflați peste hotare. În societatea postmodernistă unde mobilitatea geografică este în permanentă creștere problema includerii în procesul electoral a cetățenilor de peste hotarele țării este una importantă, actualitatea ei crescând în continuare.

Unele state nu acceptă și nu utilizează votarea în afara teritoriului statului, inclusiv și în ambasade. Printre aceste state se numără inclusiv și așa exportatori ai forței de muncă ca Turcia, Mexic, Albania. Izraelul, având circa un milion de cetățeni aflați în afara statului, permite votarea peste hotarele țării doar a reprezentanților corpului diplomatic rezidenți.

Forma de vot, prevăzută pentru cetățenii de peste hotarele țării în această situație, este un factor important. În special, se utilizează trei modalități – votarea la secțiile de votare deschise în reprezentanțele diplomatice, votarea prin poștă și votarea prin procură. Votarea prin intermediul Internetului pînă la moment este dificil de realizat și dacă se utilizează se face la o scară mică. Franța preconizează pentru alegerile naționale din 2007 votarea electronică prin intermediul Internetului.

În statele cu mai multe circumscripții electorale, apare problema atribuirii, votanților de peste hotare la o circumscripție. În practica internațională există două căi de includere a cetățenilor de peste hotare în geografia electorală națională. Prima, cea mai răspîndită, se rezumă la dispersia voturilor de peste hotare pe întreg teritoriul statului, între circumscripțiile electorale teritoriale. În Franța pînă în 1977 cetățenii aflați peste hotare puteau vota în cadrul unei comune. În listele electorale ale acesteia puteau fi înscrși în baza nașterii în respectiva, fie că au locuit ultima dată înainte de plecarea din țară, fie s-au născut sau au votat predecesorii săi. După modificarea Codului electoral cetățenii aflați în alte state puteau vota în orice comună care avea nu mai puțin de 30 mii de alegători, numărul categoriei respective de alegători neputînd depăși 2% din numărul corpului electoral.²⁷⁷

Cea de-a doua presupune crearea unor circumscripții electorale distincte pentru cetățenii aflați peste hotarele țării. În Portugalia cetățenii aflați peste hotare sînt incluși în două circumscripții electorale extranaționale. Una include cetățenii portughezi domiciliați în statele Uniunii Europene și aleg 2 deputați. Alta cuprinde cetățenii portughezi aflați în statele neeuropene și

---

²⁷⁶ Tanasă R. *Comportamentul electoratului din Republica Moldova: determinante, mecanisme, modele. Teză de doctorat.* - Chișinău, 2003.

²⁷⁷ *Партии и выборы в капиталистическом государстве.* – Москва: Наука, 1980, с.243-244.

trimit în Parlamentul național la fel 2 deputați.²⁷⁸

Armenia, utilizând un scrutin mixt, exclude alegătorii de peste hotare din scrutinul majoritar, oferindu-le posibilitatea să voteze doar în cadrul scrutinului proporțional ce se desfășoară în cadrul unei singure circumscripție naționale. Astfel cetățenii aflați peste hotare, spre deosebire de cei aflați în țară, dispun doar de un singur vot.²⁷⁹

Includerea juridică în corpul electoral al cetățenilor de peste hotare nu semnifică și participarea cetățenilor la scrutin. Regula generală este participarea minimă a acestora.²⁸⁰

Totuși, principala relevanță politică a emigranților se manifestă prin intermediul activității de lobby exercitat în statul de reședință. Mai mult ca atât, uneori în tandemul diaspora-stat forma principală de existență a etniei, națiunii rămâne a fi diaspora.

Pentru *Republica Moldova* exodul populației, pînă la moment, are efecte politice pozitive, concretizat în special în fenomenul „supapa de siguranță”.²⁸¹ Din păcate moldovenii nu s-au putut constitui într-o diasporă care ar promova interesele Patriei la nivelul altor guverne. Păstrarea relațiilor politice cu migrații, în Republica Moldova, se află sub orice critică. În aspect electoral, legislația nu asigură și nu facilitează participarea politică. Activismul electoral al cetățenilor aflați peste hotare este mizer.²⁸²

Așadar, fluxurile migraționiste produc modificări, inclusiv și politice, fluxurile mari produc schimbări, pe atât de radicale pe cît eterogenii se impun prin cantitate și calitate. Istoria oferă exemple concludente, al impactului politic al migrațiilor, neluarea în considerație a acestor experiențe, este

---

²⁷⁸ *Lei eleitoral da Assembleia da República. Lei 14/79, 16 Maio 1979 (Atualizada com as alterações introduzidas pela Lei Orgânica nr. 2/2001 de 25 de Agosto). // http://www.parlamento.pt/const_leg/lei_eleitoral_ar/index.html (Extras pe 28 iunie 2005).*

²⁷⁹ *Закон о выборах. Принято Национальным Собранием Республики Армения 5 февраля 1999 года. // <http://www.internews.am/elections/russian/law/code/codegen.htm> (Extras pe 15 iunie 2004).*

²⁸⁰ *Vezi: Попов А. Это трудное зарубежное голосование. // http://www.analitik.org.ua/author/4178f8d90de26/pagedoc3432_1/ (Extras pe 5 februarie 2005).*

²⁸¹ *Tanasă R. Dificultățile Republicii Moldova: potențialul intern de depășire și asistența internațională. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). - Chișinău: USM, nr.2 (XXV), 2004.*

²⁸² *Vezi: Moșneaga V., Rusnac Gh., Tanasă R. Activismul electoratului Republicii Moldova (analiza politologică). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chișinău: USM, 2002.*

cel puțin nechibzuit. Influența noilor realități, în particular a globalismului, asupra efectelor politice ale migrației în direcția schimbării vectorului tradițional de acțiune, se prezintă ca dubios. Accentul, pus pe migrație la nivel macro, riscă să ducă la transformări radicale al sistemului politic al statelor recipiente.

Bibliografia

- Charbit D. Le facteur ethnique dans l'électorat „russe”: permanence et mutation (Juin 1999). // www.ceri-sciences-po.org (Extras pe 16 iunie 2005).
- Dungaciu D. Națiunea și provocările (post)modernității: istorie, concepte, perspective. – București: Tritonic, 2004.
- Le droit de vote facilite-t-il l'intégration? // Bastion, nr.75, 2003.
- Faniel J. Vote brun en banlieue rouge. Une approche qualitative du vote populaire d'extreme droite a Seraing // Les Cahiers du Cevipol, nr.3, 2000.
- Gemil T. Românii și otomanii în secolele XIV-XVI. – București, 1991.
- Huntington S. Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale. – Oradea: Antet, 1998.
- Held D., McGrew A., Goldblatt D., Perraton J. Transformări globale: politică, economie și cultură. – București: Polirom, 2004.
- Krikorian M. The Security Costs of Immigration. // American Outlook, February 2003;
- Krikorian M. Asymmetrical Warfare and Immigration. // In The National Interest, October 16, 2002;
- Krikorian M., Camarota S. Immigration and Terrorism: What Is to Be Done? // Background, November 2001.
- Krikorian M. Keeping Terror Out: Immigration Policy and Asymmetric Warfare. // National Interest, Spring 2004.
- Lambert P.-Y. La participation politique des allochtones en Belgique – historique et situation bruxelloise. – Louvain-la-Neuve: Academia-Bruylant (coll. Sybidi Papers), 1999.
- Lambert P.-Y. La participation politique des étrangers en Belgique // La lettre de la citoyenneté, nr.37, 1999.
- Lei electoral da Assembleia da República. Lei 14/79, 16 Maio 1979 (Atualizada com as alterações introduzidas pela Lei Orgânica nr. 2/2001 de 25 de Agosto). // http://www.parlamento.pt/const_leg/lei_eleitoral_ar/index.html (Extras pe 28 iunie 2005).
- Martiniello M. Les immigrés et les minorités ethniques dans les institutions politiques: ethnicisation des systèmes politiques européens ou renforcement de la démocratie? // Revue Européenne des Migrations Internationales, Volume 14, nr.2, 1998.

- Moşneaga V., Rusnac Gh., Tanasă R. Activismul electoratului Republicii Moldova (analiza politologică). // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). Partea XVIII. – Chişinău: USM, 2002.
- Perciun V. Sistemul electoral în Israel: evoluţia şi trăsăturile contemporane. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.1 (XXV), 2004.
- Schnapper D. De l'État-nation au monde transnational. // Revue Européenne des Migrations Internationales, Volume 17, nr.2, 2005.
- Tanasă R. Dificultăţile Republicii Moldova: potenţialul intern de depăşire şi asistenţa internaţională. // MOLDOSCOPIE (Probleme de analiză politică). – Chişinău: USM, nr.2 (XXV), 2004.
- Tanasă R. Comportamentul electoratului din Republica Moldova: determinante, mecanisme, modele. Teză de doctorat. - Chişinău, 2003.
- Tremblay F. Et viva! Les minorités. // Quartier libre, nr.7, 2000.
- Le vote ethnique. // Bastion, nr.40, 2000.
- Votes des étrangers et naturalisations massives // Bastion, nr.26, 1998.
- Баутдинов Г. Станет ли Италия исламской страной? // „Независимая газета”, 4 декабря, 2002.
- Бенабиб С. Разрушая Левиафан: Гражданин и Государство в глобальном мире. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/usa-debat/benabib-leviafan/>
- Блинов А. Национальное государство в условиях глобализации: контуры построения политико-правовой модели формирующегося глобального порядка. - Москва: МАКС Пресс, 2003.
- Борисюк В. Президентская кампания 2002 в США: кризис партийной идентичности. // Мировая экономика и международные отношения, nr.3, 2002.
- Бьюкенен П. Смерть Запада. – Москва: АСТ, 2003, p.97.
- Валлерстайн И. Иммигранты. // Commentary, nr.90, 2002.
- Градировский С., Лопухина Т. Конец истории: о трех матросах, жарком солнце Магриба и цене гражданской солидарности. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/usa-debat/end/> (Extras pe 18 mai 2005).
- Гумилев Л. В поисках вымышленного царства. – Москва: Восточная литература, 1979.
- Денисенко М., Хараева О., Чудиновских О. Иммиграционная политика в Российской Федерации и странах Запада. – Москва: Институт Экономики Переходного Периода, 2003.
- Драгунский Д. Демографический туман и национальные перспективы. // Cosmopolis, nr.3(5), 2003.

- Закон о выборах. Принято Национальным Собранием Республики Армения 5 февраля 1999 года. // <http://www.internews.am/elections/russian/law/code/codegen.htm> (Extras pe 15 iunie 2004).
- Иванов Н. Организация наиболее влиятельных иностранных лобби в США. // *Мировая экономика и международные отношения* nr.3, 1999.
- Иноземцев В. Иммиграция: новая проблема нового столетия. // <http://www.archipelag.ru/agenda/povestka/povestka-immigration/polemika-antropotok/inozemsev-novata-problema/> (Extras pe 14 iunie 2005).
- Ионг, де, Л. Немецкая пятая колонна во второй мировой войне. – Москва: Издательство иностранной литературы, 1958.
- Караганов С. Битва за иммигрантов. // <http://www.fact.ru/www/arhiv5s7.htm> (Extras pe 15 mai 2005).
- Кудрявцев А. „Вторая религия” Франции. Мусульманский вопрос на галльской земле. // *„Независимая газета”,* 2002, 18 сентября.
- Малахов В. Жан-Мари Ле Пен и другие. // *Cosmopolis*, nr.2, 2002.
- Межуев Б. Политика натурализации в Европейском союзе и США // <http://antropotok.archipelag.ru/keys4/keys4.htm> (Extras pe 15 iunie 2005).
- Михеев С. Болевой порог Евросоюза. // <http://www.periskop.ru> (Extras pe 15 iunie 2005).
- Паин Э. Как формируется мигрантофобия. // *Cosmopolis*, nr.3(5), 2003.
- Партии и выборы в капиталистическом государстве. – Москва: Наука, 1980.
- Полоскова Т. Современные диаспоры: (Внутриполитические и международные аспекты). – Москва: Научная книга, 1999.
- Попов А. Это трудное зарубежное голосование // http://www.analitik.org.ua/author/4178f8d90de26/pagedoc3432_1/ (Extras pe 5 februarie 2005).
- Прилуцкий А. Черный январь // <http://www.isralife.info/modules.php?name=News&file=print&sid=509> (Extras pe 5 iulie 2004).
- Рено Ф., Даже С. Африканские рабы в далеком и недавнем прошлом. – Москва: Наука, 1991.
- Рисс К. Тотальный шпионаж. — Москва: Воениздат НКО СССР, 1945.
- Сет Р. Тайные слуги. – Москва: Военное издательство, 1962.
- Тощенко Ж., Чаптыкова Т. Диаспора как объект социологического исследования. // *Социологические исследования*, nr.12, 1996.
- Четвериков А. Избирательные права граждан Европейского Союза // http://eulaw.edu.ru/documents/articles/izbir_prav.htm (Extras pe 8 octombrie 2004).
- Цветков И. Выборы 2004 года в США: анализ политических предпочте-

ний русскоязычных иммигрантов. // Итоги президентских выборов 2004 года в США и перспективы российско-американских отношений. – Санкт-Петербург: СПбГУ, 2005.
Шерман С. Русские в Израиле. // http://gazeta.lenta.ru/dossier/17-05-1999_poll.htm (Extras pe 5 iulie 2004).

МЕХАНИЗМ СОЦИАЛЬНОГО ПАРТНЕРСТВА В ПОЛИТИКЕ ОПТИМИЗАЦИИ РЕМИТАНСОВ: РЕАЛЬНОСТЬ И ВОЗМОЖНОСТИ

Валентина ТЕОСА
Республика Молдова, Кишинев
Молдавский государственный университет
Факультет международных отношений,
политических и административных наук
Кафедра международных отношений
доктор философских наук, доцент,
заведующая кафедрой

В настоящее время общепризнанно не только в научном сообществе, но и на уровне политических и исполнительных структур власти в Республике Молдова, что трудовая миграция граждан Молдовы достигла значительных размеров и воздействует разносторонне на социально-экономическую жизнь страны. Более того, стали официально признаваться наличие и называться цифры ремитансов, то есть средств, поступающих от мигрантов, молдавских граждан, временно работающих за рубежом.²⁸³

Тот факт, что объем данных средств по данным Национального Банка Республики Молдова приблизился к объему доходной части бюджета и составил более 25% ВВП, а Республика Молдова заняла по оценке экспертов МВФ, по этому показателю лидирующее место сре-

---

²⁸³ В категориальном плане мы несколько отойдем от строго экономических определений МОТ ("Remittances are a form of social finance, i.e. a financial transaction that optimizes private and social returns») или МВФ, так как настоящее исследование носит политико-социологический характер под ремитансами мы будем понимать финансовые средства, как часть частных доходов, поступающие от трудовых мигрантов из-за рубежа, независимо от цели и сферы их использования.

ди 25 государств²⁸⁴, обязывает пристально взглянуть на так называемые проблемы «социальной стоимости миграции» и политику социальной оптимизации потенциала данных средств как в интересах нынешних граждан Республики Молдова, работающих за ее пределами, так и в интересах сохранения и развития человеческого капитала страны вопреки сложившимся условиям. Усилия же государственных ответственных органов и органов гражданского общества по формированию миграционной политики и реализации мер, направленных на управление процессом трудовой миграции, незначительно меняют сложившуюся ситуацию. Более того, они абсолютно не соотносятся с освоением социальных возможностей, заложенных в поступающих денежных потоках, что отмечено практически во всех источниках и всеми респондентами и не направлены на выработку политики оптимизации освоения колоссальных финансовых поступлений.

Несмотря на то, что в период 1995-2005 годы были предприняты определенные организационно-финансовые и интеллектуальные усилия со стороны отечественной науки²⁸⁵, государства²⁸⁶ и гражданского общества Республики Молдова, международных организаций и международного научного сообщества для изучения феномена миграции²⁸⁷, в республике до настоящего времени не была разработана стратегия или политика, состоящая из конкретных действий, по оптимизации ремитансов. Более того, до 2003 года практически оставался в стороне или «деликатно замалчивался и обходился» вопрос как о самих финансовых средствах, поступающих от мигрантов, так и о политике в отношении данных финансовых поступлений.

Для изучения ситуации и перспектив включения в политику миграции / ремитансов социальных партнеров был проведен экспертный опрос сле-

---

²⁸⁴ Republic of Moldova: Selected Issues. IMF Country Report No.05/54. February 2005, p.11. (<http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2005/cr0554.pdf>)

²⁸⁵ Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. – Chișinău, 2000; Republica Moldova – 2000: Piața muncii și dezvoltarea socială. I-ul anuar economic și social. – Chișinău, 2000; Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. – Кишинев, 2003; Piața muncii și dezvoltarea socială în Republica Moldova. // Anuar Economic și Social 2003. – Chișinău, 2004

²⁸⁶ Anuarul statistic al Republicii Moldova: 2004. - Chișinău, Biroul Național de Statistică, 2005; Situația social-economică a Republicii Moldova în ianuarie-martie 2005. - Chișinău, Biroul Național de Statistică, 2005; Forța de muncă în Republica Moldova - ocupare și șomaj: 2004. - Chișinău, 2004.

²⁸⁷ См.: Raportul „Politici migraționale în Republica Moldova”, Institutul de Politici Publice. - Chișinău 2004; Moldova Migration and Remittances. / CBS AXA. - Chișinău 2005; МВФ, 2005.

циалистов, который основывался на глубинных качественных интервью представителей государства, профсоюзов и патронатов. Интервью проводились по специально разработанному для этой цели опросному листу. Опрос проводился в августе-сентябре 2005 года. Отбор респондентов осуществлялся на основании следующих признаков:

- формальный статус представителей данных категорий;
- степень информированности о ситуации миграции и ремитансов в Республике Молдова.

Всего было опрошено методом глубинного интервью - 25 респондентов: государство – 12, профсоюзы – 11, патронаты - 2.

Цель опроса - изучение мнений специалистов, представителей структур государства, профсоюзов и патронатов, в определенной степени участвующих в реализации политики миграции и ремитансов или в ее разработке, задействованных в работе Национальной комиссии по коллективным переговорам или в выработке и осуществлении политики миграции / ремитансов в рамках представляемых структур и компетенций.

Предмет исследования – политика социальных партнеров в области ремитансов (роль, направления, механизмы реализации) – рассматривается в контексте миграционной политики Республики Молдова и существующего механизма трехстороннего партнерства.

Актуальность и значение данного опроса следуют из анализа существующих на данный момент в стране исследований в области ремитансов и миграции, которые свидетельствуют, что ситуация ремитансов и миграции в Республике Молдова достаточно глубоко изучена в аспектах социологических и экономических измерений феномена, анализа правовых основ существующей миграционной политики. Значительно меньше проработаны механизмы реализации миграционной политики и политики социальной активизации ремитансов. В этом контексте ответы на такие вопросы, как позиция социальных партнеров в отношении ремитансов, возможные направления и действия социальных партнеров по выработке политики в сфере ремитансов, участие профсоюзов и патронатов в политике социального освоения ремитансов, позволят определить место и роль трехстороннего сотрудничества на уровне социального диалога в практических политиках в сфере ремитансов и миграции.

Позиция и политика правительства, профсоюзов и патроната будут представлены по результатам опроса в сокращенном виде в следующей последовательности (*предложения респондентов для включения в политику ремитансов*):

- *Оценка ситуации и политики ремитансов в Республике Молдова*

- *Участие социальных партнеров в политике ремитансов*
- *Роль в ее разработке и реализации*
- *Проблемы и перспективные решения*

1. Позиция и политика правительства в отношении миграции / ремитансов²⁸⁸

1.1. Оценка ситуации и политики ремитансов в Республике Молдова представителями государства. Большинство опрошенных оценивают ситуацию миграции и ремитансов дуалистически – отмечая положительные и отрицательные стороны - 8, только положительно – никто, только отрицательно – 3, в большей степени отрицательно – 1, в большей степени положительно – 3. *Объем миграции* признают официальным – 4 респондента, согласны с данными прессы – 4, оценивают от 600 тыс. до 1 млн. трудовых мигрантов - 4 респондента.

В *оценке объема ремитансов* практически сходятся все – он не соответствует официальным данным, значительно превышает их и доходят до 1-1,5 млрд. дол. США (9 чел); считают реальными официальные данные только сотрудники Международного Валютного Фонда – 3 респондента, мотивируя спецификой своей профессиональной деятельности, 1 – не ответил на данный вопрос.

К *положительным аспектам миграции* по степени значимости относят: а) то, что связано с ремитансами: возможность граждан страны обеспечить необходимые доходы, поддержка курса национальной валюты, финансовые ресурсы экономические развития, б) снижение давления на рынок труда с) возможности европейской интеграции д) культурно-познавательный аспект роста знаний и навыков.

К *отрицательным аспектам миграции* по степени значимости относят: а) отрицательное влияние на семьи, б) отъезд специалистов из страны и утрату доверия к политике государства, с) дефицит специалистов в отдельных отраслях (строительство), d) настроение к миграции среди молодежи, трафик.

1.2. Существует ли в Республике Молдова адекватная ситуации миграции политика ремитансов? Большинство респондентов считает, что в Республике Молдова отсутствует адекватная ситуации

---

²⁸⁸ Все респонденты данной категории подтвердили свое знание предмета: 4 – связаны с работой в данной области, 2 – являются экспертами, 3 – участвуют в разработке и продвижении миграционной политики, 3 – участвуют в реализации политики миграции и ремитансов.

политика миграции / ремитансов – 9, считают, что есть определенная политика миграции / ремитансов – 2, затруднение с ответом – 1.

Считают, что государство обладает механизмами политики миграции / ремитансов – 2, нет - 9, не знаю - 1. По мнению представителей госструктур, ремитансы используются, прежде всего, на обеспечение семей – 5, покупку предметов быта – 5, выплату долгов – 4, обучение детей – 5, только на пятом-шестом месте приобретение недвижимости (квартиры) – 5 и др.

Наиболее эффективные политики миграции / ремитансов, по мнению представителей госструктур, должны быть направлены на: руководство процессом миграции за рубеж - 1, создание легальных условий труда за рубежом – 1, установление межгосударственного сотрудничества в сфере миграции – 2, прекращение нелегальной миграции – 2, руководство денежными потоками – 1, совершенствование законодательства – 1, защита семей – 1. Как важнейшее направление выделили защиту мигрантов за рубежом – 5, прекращение нелегальной миграции – 5, руководство денежными потоками – 4.

Считают, что политика миграции / ремитансов отражается в основных стратегиях государства – 8, нет - 5. К наиболее эффективным механизмам политики миграции / ремитансов относят фискальную политику (3), экономическую (3), социальную (3), административную и институциональную (по 2); законодательной отдается второе место (3). По мнению представителей госструктур, государственная миграционная политика не адекватна сложнейшей ситуации с трудовой миграцией в стране и реально не включает политику ремитансов.

Основой политики ремитансов должны быть (в порядке приоритета): на первом месте фискальная (2) и административная политики, бюджетная (1); на втором месте - фискальная (1), финансовая (1), банковская (1), социальная (1) и предпринимательство (1). Прежде всего, ремитансы необходимо ориентировать в порядке очередности на: открытие собственного дела (5), на инвестиции в конкретные сектора (5), строительство недвижимости (1), инвестиции в молодежь (1).

В политике ремитансов наиболее эффективно в порядке очередности: развитие малого и среднего бизнеса (4), устранение барьеров фискальных, административных и нормативных (3), использование ремитансов для развития домохозяйств (2), создание консультационно-информационного центра для мигрантов / ремитансов (4), стимулирование публичных инвестиций и местных фондов в проекты по коммуни-тарному развитию (4).

1.3. О включении в политику м/р социальных партнеров и о их роли в ее разработке и реализации из представителей госструктур однозначно положительно заявил только 1 респондент, отрицательно – 3, остальные – не знают о деятельности в этом направлении.

К задачам правительства государственные функционеры относят: обеспечение политической стабильности, адекватное законодательное обеспечение (2), фискальную политику, банковские гарантии, стимулирующие меры для проведения ремитансов через банковскую систему, создание нормативной базы банковских гарантий вкладов ремитансов, развитие условий для бизнеса, создание новых рабочих мест, определение приоритетных отраслей реальной экономики, разработку государственной системы гарантий развития приоритетных отраслей и политики инвестиций, развитие рынка ценных бумаг, внедрение системы долгосрочных кредитов, развитие ипотечного строительства, разработку кредитно-инвестиционных льгот для молодежи, разработка законодательной базы и гарантий инвестиционной, налоговой, предпринимательской, банковской стимулирующей использование ремитансов деятельности, заключение межгосударственных контрактов с квотами регулируемой миграции и гарантиями социальной защиты.

К задачам профсоюзов государственные функционеры относят, такие действия профсоюзов как: участие в регламентировании миграционных потоков за рубеж (4), защита граждан-гастарбайтеров (5), создание условий для легальной миграции (4), борьба против нелегальной миграции и трафика (2), отражение позиции профсоюзов при заключении межгосударственных соглашений (4), защита семей мигрантов (3).

К задачам патронатов государственные функционеры относят такие действия как: регулирование ремитансами (4), разработку предложений для совершенствования миграционного законодательства (2), участие в регламентировании миграционных потоков за рубеж (2), защита граждан Республики Молдова - гастарбайтеров (2), создание условий для легальной миграции (2), борьба против нелегальной миграции и трафика (2).

Исходя из того, что из 12 государственных функционеров только 4 респондента определили в своих ответах задачи социальных партнеров, следует, что *роль профсоюзов и патроната в политике миграции / ремитансов прослеживается слабо, из ответов создается впечатление, что государством не осознана необходимость их взаимодействия в этом направлении.* Поэтому конкретных предложений со стороны правительства в адрес профсоюзов и патронатов очень мало. Они присутствуют только в ответах двух респондентов, а именно представителей Парламента Республики Молдова и касаются профсоюзов: а) соци-

альной защиты семей мигрантов со стороны профсоюзов и совместной деятельности с правительством по созданию рабочих мест с достойной заработной платой. Участие патронов этими же респондентами видится в политике развития и поддержке бизнеса, обеспечении инвестиционных гарантий, достойных условий труда и гарантиях банковских трансфертов и вложений.

1.4. Необходимые меры в политике оптимизации ремитансов, отмеченные государственными функционерами: государственные гарантии и информированность о возможностях вложений средств, консультации об открытии бизнеса, инвестиционных возможностях и предоставляемых государством гарантиях²⁸⁹ перенаправление средств на создание рабочих мест, развитие социальной инфраструктуры, фискальные гарантии, возможности инвестирования частных вложений в общественный сектор, развитие общин и территорий, условия открытия, работы и упрощенного контроля и льготы для бизнеса, главное перенести акцент с политики регламентирования, заключения договоров на активную политику в реальном секторе и рынке труда, сделать собственную страну и экономику привлекательной для собственных мелких инвесторов²⁹⁰.

Разработать политику стимулирования мелких инвестиций, доступных рядовым гражданам на выгодных условиях и с гарантиями государства в приоритетные (определить какие) отрасли национальной экономики, уменьшить фискальные ограничения на использование ремитансов, государственные (беспроцентные и долгосрочные) кредиты на выгодных условиях, антикриминальная защита семей и самих мигрантов, система подготовки в сфере бизнеса, с целью продвижения имиджа Республики Молдова подписание межправительственных соглашений в сфере трудовой миграции.²⁹¹

Особо следует отметить отношение к данной проблеме г-на Саинчук С., зам. Министра экономики и торговли Правительства Республики Молдова, координатора Национальной комиссии по коллективным переговорам, который считает, что в стране уже есть достаточно информации о ситуации миграции и ремитансов. Проведенные исследования предоставили достаточный аналитический материал. Главная проблема состоит в отсутствии опыта в работе в данном направлении.

---

²⁸⁹ Interview I.Holban. // Report ILO: Migrant worker remittances: opportunities for optimizing social returns. / Coord. V.Teosa. - ILO SFD, 2005.

²⁹⁰ Interview V.Buliga. // Ibidem.

²⁹¹ Interview E.Burdelnii, I.Savin, F.Furculita. // ibidem.

Поэтому г-н Саинчук высказал пожелание в адрес МОТ, Департамента по социальному финансированию, найти возможность и направить в Республике Молдова экспертов-экономистов для разработки конкретного инструментария в области практической политики в сфере оптимизации ремитансов: бюджетной, налоговой, банковской, административной, бизнеса и других реформ. Правительство видит проблему, но не имеет должного опыта ее решения. Необходима конкретная практическая помощь европейских экономистов.

Только после разработки такой политики ремитансов будет возможно реальное включение социальных партнеров в ее реализацию, - считает г-н Саинчук, - сегодня вопрос участия социальных партнеров в политике ремитансов – не актуален. В Молдове существует и действует механизм трехстороннего партнерства.

2. Позиция и политика профсоюзов в отношении миграции / ремитансов²⁹²

2.1. Оценка ситуации и политики ремитансов в Республике Молдова представителями профсоюзов. В оценке объема ремитансов различаются позиции первых лиц профсоюзов: абсолютно негативно оценивают трудовую миграцию и ситуацию ремитансов в существующих формах и размерах Президент и вице-президент CSRM (2), 1 – не может оценить ее реально, 8 – видят и положительные, и отрицательные стороны.

Объем миграции: только 1 из представителей профсоюзов признает официальные данные по миграции – до 450 тыс., остальные 10 респондентов считают их существенно заниженными и оценивают уровень миграции от 600 тыс. до 800 тыс. - 4 чел, до 1 млн. – 4 респондента.

В оценке объема ремитансов часть придерживается близких к официальным оценкам – 3, 1 – затрудняется ответить, остальные 6 считают, что они не соответствуют официальным данным, превышают их и доходят до 1 млрд. дол. США, и даже оценивает их по собственной методике до 3 млрд. евро – 1 чел.

К положительным аспектам миграции по степени значимости относят а) то, что связано с ремитансами: возможность граждан страны обеспечить необходимые доходы (100% респондентов), б) снижение

---

²⁹² Все опрошенные эксперты этой группы также подтвердили свое знание предмета: 3 – связаны с работой в данной области, 3 – являются экспертами, 2 – участвуют в разработке и продвижении миграционной политики, 3 – участвуют в реализации миграционной политики / ремитансов.

давления на рынке труда (30%), с) поддержка некоторой социально-экономической стабильности (30%), d) поддержка курса национальной валюты (30%). Другие аспекты как культурно-познавательный аспект, рост знаний и навыков, финансовые ресурсы экономического развития, возможности европейской интеграции не рассматриваются как существенные положительные признаки.

К отрицательным аспектам миграции по степени значимости относят: а) отрицательное влияние на семьи (3), б) отъезд специалистов из страны и утрата доверия к политике государства (1), с) дефицит специалистов в отдельных отраслях (строительство) (2), d) настроение к миграции среди молодежи, трафик (3). К другим важнейшим негативным последствиям миграции добавляют: «утрата генофонда нации», «разрушение аграрного сектора», «разрушение человеческого капитала» (3).

По мнению представителей профсоюзов ремитансы используют, прежде всего, на обеспечение семей – 3, покупку предметов быта – 3, выплату долгов – 5, обучение детей – 3, приобретение недвижимости (квартиры) – 3, и только на пятом-шестом и далее месте единодушно инвестиции, бизнес, недвижимость, техника для бизнеса.

2.2. Существует ли в Республике Молдова адекватная ситуация миграции политика ремитансов? Большинство респондентов считает, что в Республике Молдова отсутствует адекватная ситуация миграции / ремитансов – 10, затруднение с ответом – 1. Считают, что государство не обладает механизмами реализации политики миграции / ремитансов – 10, не знаю - 1.

Наиболее эффективные миграционные / ремитансовые политики, по мнению представителей профсоюзов, должны проводиться комплексно, одновременно сочетая руководство процессом миграции за рубежом, создание легальных условий труда за рубежом, установление межгосударственного сотрудничества в сфере миграции, прекращение нелегальной миграции с совершенствованием законодательства, активно политикой на рынке труда по созданию рабочих мест с достойной оплатой труда, с акцентом на молодежь и женщин и социальной защитой семей мигрантов. Руководство денежными потоками – рассматривается профсоюзами как необходимая составная часть миграционной политики.

Представители профсоюзов считают, что политика миграции / ремитансов отражается в основных стратегиях государства – частично, зачастую формально, без проработанных механизмов и требует-

ся серьезные экспертные ревизии и осовременивание содержание и актуализация механизмов.

К наиболее эффективным механизмам политики миграции / ремитансов они относят административные (6) и законодательные (6) механизмы, остальные оценены как равные и необходимые по возможности: фискальная (3), экономическая (3), социальная политики (3), и институциональные механизмы (3).

2.3. О включении в политику миграции / ремитансов социальных партнеров респонденты, представители профсоюзов высшего звена – руководители конфедераций и федераций, ответили положительно - 3 респондента, отрицательно – 6, остальные 2 – не знают о деятельности в этом направлении.

По мнению представителей профсоюзов, государственная миграционная политика не адекватна сложнейшей ситуации с трудовой миграцией в стране и реально не включает политику ремитансов как составную и необходимую часть, государство не задействовало и не опирается на механизм трехстороннего партнерства в ее реализации.

Основой политики ремитансов должны быть, по мнению представителей профсоюзов, (в порядке приоритета): на первом месте фискальная (6) и политика развития предпринимательства (5), остальные должны обеспечивать их действие в комплексной программе, включающей административную политику, бюджетную (2); фискальную (2), финансовую (2), банковскую (2), социальную (2).

Прежде всего, ремитансы необходимо ориентировать в порядке очередности на: открытие собственного дела (8), на инвестиции в молодежь (7), на инвестиции в конкретные сектора (5), строительство недвижимости (4), производство отечественных товаров (1), развитие территорий и услуг (1), профессиональную переподготовку (1).

В политике ремитансов, по мнению представителей профсоюзов, наиболее эффективно в порядке очередности: развитие малого и среднего бизнеса (10), устранение барьеров фискальных, административных и нормативных (4), использование ремитансов для развития домохозяйств (3), создание консультационно-информационного центра для мигрантов / ремитансов (3), стимулирование публичных инвестиций и местных фондов в проекты по коммунитарному развитию (2), ограничение импорта товаров потребления (1).

Представление профсоюзами собственного участия в политике ремитансов и роли других социальных партнеров в ее разработке и реализации. Профсоюзы осознают необходимость организующей, иници-

ативной, регламентирующей роли государства в миграционной политике социального освоения ремитансов. Отмечают потребность и направления сотрудничества с государством и работодателями.

Собственную роль в политике в отношении ремитансов профсоюзы видят как: участие в регламентировании миграционных потоков за рубеж (4), социальная защита граждан Республики Молдова, работающих за рубежом (5), создание условий для легальной миграции (4), борьба против нелегальной миграции и трафика (2), отражение позиции профсоюзов при заключении межгосударственных соглашений (4), участие в разработке предложений для совершенствования миграционного законодательства (2), защита семей мигрантов (2). Напрямую конкретное участие профсоюзов в политике ремитансов не выделено.

В качестве конкретных мер профсоюзов называются следующие шаги: информационно-образовательная деятельность в направлениях экономических, инвестиционных и институциональных возможностей развития предпринимательства; эффективного использования заработанных за рубежом средств, создание профсоюзных организаций среди общин мигрантов за рубежом; развитие системы профессиональной подготовки и переподготовки, отвечающей запросам рынка труда и развитию человеческого капитала; участие профсоюзов в программах правительства по легализации молдавских работников за рубежом; заниматься разъяснением прав мигрантов и возвращающихся и способствовать изменению менталитета; устанавливать и поддерживать отношения с мигрантами в зарубежных общинах, предлагать им развернутую систему информации по возможностям инвестирования средств в экономику и предпринимательство, сотрудничать с профсоюзами других стран и международными организациями профсоюзов в защите мигрантов, совместно с патронатами при поддержке государства разработать систему консультирования и помощи при открытии бизнеса.

К задачам правительства профсоюзы относят руководство миграцией (11), адекватное законодательное обеспечение (10), социальная защита граждан Республики Молдова, работающих за рубежом (8), создание условий для легальной миграции (10), борьба против нелегальной миграции и трафика (11), заключение межгосударственных соглашений (11), защита семей мигрантов (9), управление ремитансами в интересах развития реальной экономики и внутреннего рынка рабочих мест (11).

В качестве конкретных мер правительства называют следующие шаги: прежде всего, заключение межправительственных соглаше-

ний; разработать систему налоговых, банковских льгот и гарантий для придания привлекательности предпринимательской и инвестиционной деятельности; через систему конкретных шагов и гарантий убедить граждан в необходимости и возможности вкладывать деньги в реальную экономику, разработать гарантии и условия безопасности инвестирования частных вложений в экономику; легализация доходов мигрантов без налогов; система стимулирования инвестиций в реальный сектор; принятие пакета нормативных актов и законов, обеспечивающих привлекательный и надежный инвестиционный климат в стране; создание инвестиционного фонда с гарантией государства для выгодного вложения доходов мигрантов; создание нормативной базы легального трудоустройства за рубежом, гарантирующей социальную защиту и достойные условия труда на основе двухсторонних соглашений; разработать систему поощрения продуктивного использования ремитансов; усовершенствовать процесс открытия собственного бизнеса; конкретный и транспарентный учет ремитансов; разработка механизма защиты средств, получаемых от мигрантов.

К задачам патронатов профсоюзы относят участие в регулировании ремитансами (2), участие в заключении межгосударственных соглашений (5), разработку предложений для совершенствования миграционного законодательства (4), участие в регламентировании миграционных потоков за рубеж (4), защита граждан Республики Молдова – гастарбайтеров (2), участие в создании условий для легальной миграции (2), партнерство в борьбе против нелегальной миграции и трафика (2).

В качестве конкретных мер патронатов называют следующие шаги: создание новых рабочих мест, формирование особой инициативной политики патронатов по привлечению инвестиций населения в реальный сектор экономики, «сделать этот процесс привлекательным для граждан, возвращающихся из миграции и работающих за рубежом», соединить политику развития бизнеса и политику инвестиций ремитансов и гарантий государства, инициирование и разработка совместной программы взаимных действий в рамках трехстороннего партнерства по «социальному освоению ремитансов», определение объектов и приоритетных отраслей для инвестиции ремитансов и предпринимательства на основе формирования системы государственных гарантий, дальнейшее развитие законодательных основ предпринимательства, совершенствование налогового законодательства, уменьшение налогов на доход и на добавленную стоимость.

2.4. Проблемы и перспективные решения в реализации политики ремитансов. В качестве проблем, тормозящих развитие реального

сектора и эффективное использование ремитансов, профсоюзы отмечают отсутствие четких приоритетов в экономической политике государства, декларативность объявленных программ и мер, отсутствие проработанных механизмов стимулирования и гарантий государства инвестиционной и предпринимательской деятельности; ограниченность рынка занятости и рабочих мест с достойной заработной платой; критическое положение в трудоустройстве и занятости молодежи

Необходимые меры в политике оптимизации ремитансов, отмеченные профсоюзами:

- в *бюджете* отразить данную проблему: возможности покрытия разницы в ставке кредита; укрепление национальной валюты, финансовой стабильности, покупательской способности, механизма контроля банковской деятельности; определить соотношение между доходами и ремитансами, заложить легальную основу транспарентного использования ремитансов; определение приоритетных инвестиционных и экономических проектов на конкретный промежуток времени с привлекательными условиями и надежными гарантиями государства;

- в *финансовой политике* – отказаться от политики уменьшения финансовой поддержки важнейшим отраслям национальной экономики (аграрный сектор, строительство ит.д.); разработать политику использования ремитансов как в общественном, так и в частном секторе; консолидация финансовой и банковской систем, развитие рынка капитала (инвестиций), рынка ценных бумаг; ориентир на внутреннее инвестирование ремитансов; выгодные условия для инвестиций ремитансов в экономику;

- в *банковской политике* – установить выгодный и гарантированный процент на ежегодные вклады – ремитансы в размере 20 тыс. дол. США; открытие нового банка с особым назначением на обслуживание ремитансов; установление выгодных и гарантированных процентных ставок; особые условия кредитования на вложение ремитансов с участием государства; развитие отношений Национального Банка Республики Молдова и Мирового Банка; сделать перевод денег из-за рубежа более транспарентным, выгодным и технологичным; установление выгодных и гарантированных государством процентных ставок на вклады-ремитансы, увеличение размера гарантированного государством вклада (в настоящее время это мизерная сумма – 5.000 лей или около 400 дол. США);

- в *административной политике*, включая местные власти – стимулирование использования этих средств в территориях (общинах) для реализации программы «молдавское село»; создание консультативных центров использования ремитансов на разных уровнях; программа по-

ддержки отечественных предпринимателей с гарантией лояльного отношения и поддержки; ликвидация коррупции и упрощение регистрационных и контрольных процедур; оказание консультационной и административной помощи при открытии частного бизнеса; создание условий для инвестиций на всех уровнях; выявление детей, оставшихся без одного или двух родителей (мигрантов), установление системы общественного / государственного попечительства;

- *в социальной политике* – учредить специальные фонды для отправляющих ремитансы с целью обеспечения и гарантий достойной пенсии, защиты от социальных рисков; развивать новые формы социальных услуг привлекательных для инвестирования ремитансов; оказание помощи определенным слоям населения, для открытия возможностей достойного заработка в стране; переориентирование ремитансов с потребления на инвестиции и борьбу с бедностью; должна быть разработана система поддержки семей мигрантов, механизм обеспечения мигрантов пенсией; защита работающих за рубежом; развивать систему инвестиций в человеческий капитал с привлечением частных и государственных ресурсов;

- *в политике развития предпринимательства* - создание благоприятных условий для начала бизнеса, защита отечественного производителя; формирование приоритетов развития, предложение кредитов для приобретения оборудования и новых технологий; упрощение до максимума процедуры регистрации и контроля, снижение налогов; создать благоприятные условия и не мешать развитию бизнеса; стимулировать инвестиции в бизнес через уменьшение налогов на конкретный период (1 – 2 – 5 лет);

- *в международной политике* – заключение двухсторонних межгосударственных соглашений со странами-реципиентами, защита со стороны посольств граждан, работающих в стране, определить ответственную функцию по работе с мигрантами в составе посольства Республики Молдова; соглашения нужны продвинутое и выгодные; МОТ и международным организациям профсоюзов, патронату попытаться совместно с правительствами и социальными партнерами способствовать превращению нелегальной миграции в легальную и сделать процесс управляемым; помочь государству, работодателям и профсоюзам найти адекватные стратегии по использованию ремитансов.

- МОТ инициировать и провести исследования возможностей социальных партнеров, определить приоритетные области вложений, содействовать разработке разъяснительной и информационной системы, организовать профессиональное обучение и переквалификацию рабочей силы; содействовать разработке национальных систем профессиональной под-

готовки; способствовать сокращению ограничений со стороны Мирового Банка и МВФ с целью расширения экономического сотрудничества, расширения возможностей выхода на международный уровень молдавских производителей; в межгосударственных договорах предусмотреть условия и социальную защиту на уровне страны приема; особая система работы в странах, имеющих значительную диаспору из Республики Молдова; распространить практику заключения межгосударственных договоров на уровень межпрофсоюзных соглашений о защите работников и соглашений предпринимателей об обеспечении условий труда.

3. Позиция и политика организаций работодателей (патронатов) в отношении миграции / ремитансов²⁹³

3.1. Оценка ситуации и политики ремитансов в Республике Молдова представителями патронатов. В оценке объема ремитансов респонденты абсолютно не согласны с официальными данными, не включающих нелегальных мигрантов, оценивают число работающих за рубежом от 600 тыс. до 1 млн., соответственно, ремитансы значительно выше – до 1 млрд. долларов.

По мнению представителей патронатов ремитансы используются в порядке очередности, прежде всего, на: обеспечение семей, приобретение недвижимости (квартиры), покупку предметов быта, обучение детей, выплату долгов, проведения некоторых церемоний и только на последнем месте инвестиции, бизнес, недвижимость, техника для бизнеса.

В оценке миграции патронатами отмечается присутствие однозначно негативной (1) и традиционной – двойственной оценки «в миграции присутствуют и положительные и негативные аспекты». К положительным аспектам миграции по степени значимости относят: поддержку некоторой социально-экономической стабильности, культурно-познавательный аспект, рост знаний и навыков, освоение новых технологий. К отрицательным аспектам миграции по степени значимости относят, прежде всего, отъезд специалистов из страны, дефицит специалистов в отдельных отраслях (строительство), «утрату человеческих ресурсов в целом» и «приоритет в политике государства соци-

---

²⁹³ Самая малочисленная группа в данном опросе (нерепрезентативная) группа. Опрошенные эксперты подтвердили свое знание предмета и отметили свое непосредственное участие в формировании и реализации миграционной политики, в том числе политики ремитансов, в Республике Молдова в качестве членов комиссии проекта МОТ «Мигрант» (1), в качестве представителя Национальной Конфедерации Профсоюзов Республики Молдова в Национальной Комиссии по Коллективным Переговорам Республики Молдова (1).

альных целей перед экономическими»²⁹⁴, среди других негативных последствий выделяют отрицательное влияние на семью, изменение менталитета молодежи в сторону миграции, трафик.

3.2. Существует ли в Республике Молдова адекватная ситуация миграции политика ремитансов? По мнению представителей патронатов – нет, она не включена в миграционную политику. Наиболее эффективные миграционные / ремитансовые политики, по мнению представителей патронатов, защита мигрантов, создание легальных условий труда за рубежом, установление межгосударственного сотрудничества в сфере миграции, прекращение нелегальной миграции с совершенствованием законодательства.

Неэффективные политики в практике государства - политика на национальном рынке труда по созданию рабочих мест с достойной оплатой труда, с акцентом на молодежь и женщин и социальной защитой семей мигрантов и руководство денежными потоками, необходимая составная часть миграционной политики.

Представители патронатов считают, что политики миграции / ремитансов отражается в основных стратегиях государства: в «Стратегии экономического развития и снижения уровня бедности», «Стратегии занятости в Республике Молдова», «Стратегии защиты детей и семьи». Не отражается в «Инвестиционной стратегии Республики Молдова», в «Стратегии реформы пенсионной системы Республики Молдова».

Основой политики ремитансов должны быть, по мнению представителей *патроната*, (в порядке приоритета): принципиально иная инициативная, регламентирующая и организующая роль государства по всем направлениям миграционной политики, включая проблему ремитансов; к наиболее эффективным механизмам политики миграции / ремитансов они относят законодательные, фискальные, экономические, социальные механизмы, институциональные и административные обеспечивают практическую реализацию. *«Необходимо определить место и роль и научиться использовать механизм трехстороннего партнерства на всех уровнях экономической политики в интересах социального развития»*²⁹⁵.

Прежде всего, ремитансы необходимо ориентировать в порядке очередности на:

инвестиции в любые сектора реальной экономики и в банки, открытие собственного дела, далее - строительство недвижимости, произ-

---

²⁹⁴ Interview A.Axenti. // Report ILO: Migrant worker remittances: opportunities for optimizing social returns. Coord. V.Teosa. - ILO SFD, 2005.

²⁹⁵ *ibidem*

водство отечественных товаров, развитие территорий и услуг, инвестиции в молодежь. Положить в основу политики ремитансов систему действий по легализации и инвестициям.

В политике ремитансов, по мнению представителей патронатов, наиболее эффективно в порядке очередности: развитие малого и среднего бизнеса, устранение барьеров фискальных, административных и нормативных, создание консультационно-информационного центра для мигрантов / ремитансов, ограничение импорта товаров потребления - «комплекс мер, который остановит простое потребление и перенаправит ремитансы на развитие национальной экономики»²⁹⁶.

3.3. О включении в политику миграции / ремитансов социальных партнеров респонденты-представители патронатов ответили, что социальные партнеры не включены в проведение политики ремитансов, хотя в некоторой степени участвуют в миграционной политике.

Собственную роль в политике в отношении ремитансов патронат видит как: участие в формировании и реализации политики ремитансов в рамках социального диалога; поддержку разветвления предпринимательства и бизнеса (консультации, информации и т.д.)

К задачам правительства патронат относит необходимость разработки системы политик в отношении ремитансов, которые рассматривать как экономическую основу миграционной политики, обеспечить эффективность механизма переговоров, стимулировать прямые и не прямые инвестиции в экономику, применение современных банковских технологий.

К задачам профсоюзов патронат относит партнерское участие в регулировании ремитансами, более активное участие в разработке нормативной базы политики ремитансов, в защите интересов мигрантов за рубежом и социальной защите семей мигрантов.

3.4. Проблемы и перспективные решения в реализации политики ремитансов, отмеченные патронатами:

- *бюджетная политика* – ремитансы не отражены в бюджете страны, а должны быть видимы в разделах бюджетно-налоговой деятельности; изменить акценты поддержки социальной и экономической политики в бюджете страны.

- *финансовая политика* – должна быть ориентирована на разработку привлекательной инвестиционной политики, систему стимулирующих инвестиции мер, создание привлекательного и инвестиционного

---

²⁹⁶ *ibidem*

пространства с гарантиями против рисков и механизмами включения ремитансов;

- налоговая политика – должна быть направлена на легализацию и инвестирование ремитансов, требуется оптимизация и реформа налоговых механизмов; отказ от налога НДС на любые формы инвестиций и на приобретаемое оборудование;

- *банковская политика* – уменьшение процентных ставок на депозиты, но увеличение гарантий государства сохранности вкладов; уменьшение банковских рисков, отсутствует политика Национального Банка в этом направлении;

- *административная политика* – развитие микрофинансирования: условий и механизмов; ограничение административных барьеров и контроля для развития бизнеса;

- *в социальной политике* – сделать акцент а). на интеграцию людей, возвращающихся из миграции, б). на легализацию неформального сектора; с). сделать упор на развитие экономики как основу аккумулирования средств для социальных целей;

- *в политике развития предпринимательства* - создание благоприятных стимулирующих условий для открытия новых рабочих мест и развития малого / среднего бизнеса;

В политике международных организаций, МОТ, по мнению респондентов от патроната, отсутствует реальный механизм контроля, а рекомендательный характер постановлений, конвенций снижает эффективность механизма трехстороннего партнерства; более широкое включение в социальный диалог на уровне МОТ законодательной власти – Парламента Республики Молдова и депутатов, что расширит потенциал демократии и повысит ответственность правительства.

Из проведенного опроса, отразившего практику и перспективы трехстороннего сотрудничества, следует, что задача социальной активизации ремитансов до настоящего времени не проработана социальными партнерами в качестве собственной стратегии и реально не была сформулирована ни в бипартийном, ни в трипартийном формате.

Основываясь на ответах респондентов, следует отметить, что в качестве проблем, тормозящих развитие реального сектора и эффективное использование ремитансов, социальные партнеры отмечают:

- отсутствие инвестиционных гарантий, специальных гарантий, направленных на декларирование средств, неэффективность рынка ценных бумаг и ипотечного строительства,

- отсутствие четких приоритетов в экономической политике государства, декларативность объявленных программ и мер, отсутствие

проработанных механизмов стимулирования и гарантий государства инвестиционной и предпринимательской деятельности;

- ограниченность рынка занятости и рабочих мест с достойной заработной платой; критическое положение трудоустройства и занятости молодежи, отсутствие действенных приоритетов, стратегий и механизмов развития экономики и трудового потенциала;

- государство не задействовало и не опирается на механизм трехстороннего партнерства в реализации миграционной политики, неэффективность механизма переговоров, который не отражает сути и задач механизма сотрудничества и социального диалога; нежелание государства воспринимать критику, конструктивные предложения и достигать консенсус в социальном диалоге. Складывается атмосфера недоверия между социальным партнером, происходит формализация механизма социального партнерства со стороны государства. Из социального диалога выпадают зачастую Парламент Республики Молдова и Президент Республики Молдова как руководитель исполнительной власти, тем самым бюрократизируется механизм социального партнерства.

Таким образом, проведенное исследование показало необходимость формирования в рамках миграционной политики особой практической политики, направленной на оптимизацию социального использования ремигрантов с включением механизма трехстороннего сотрудничества. Совместные усилия участников социального диалога в реализации политики миграции и ремигрантов с целью повышения эффективности экономического использования поступающих в страну средств, социальной отдачи для человеческого и социального развития, несомненно будут способствовать изменению ситуации на рынке труда Республики Молдова в интересах самореализации трудового потенциала Республики Молдова, ее молодого поколения, в границах собственной страны и расширению перспективных возможностей отечественной экономики.

Библиография

Report ILO: Migrant worker remittances: opportunities for optimizing social returns. Coord. V. Teosa, ILO SFD. – Chişinău, 2005.

Anuarul statistic al Republicii Moldova: 2004. - Chişinău, 2005

Трудовые ресурсы Республики Молдова: занятость и безработица. Департамент Статистики и Социологии Республики Молдова. – Кишинев: 2005

- Статистический доклад о социально-экономическом положении Республики Молдова в январе-марте 2005 года. / Департамент статистики и социологии Республики Молдова. - Кишинев, 2005.
- Республика Молдова: экономические политики для роста, занятости и сокращения бедности. DFID, ILO, Sida, UNDP Moldova. – Chişinău, 2005
- Moldova Migration and Remittances. Report / CBS AXA. – Chişinău, 2005
- Ghencea B., Gudumac I. Migrația de muncă și remitențele în Republica Moldova. Alianța de Microfinanțare din Moldova, SOROS - Moldova. – Chişinău, MMA, 2004
- Republic of Moldova: Selected Issues. IMF Country Report No.05/54. February 2005. <http://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2005/cr0554.pdf>
- Местная публичная администрация Республики Молдова о миграционных процессах населения страны (на основе качественного социологического исследования). Коорд. В. Мошняга. – Кишинев, 2005
- Moldova Remittance Study: Report CBS AXA A TNS CSOP in Moldova. / IOM, IMF, ECFSP. - Chişinău, 2004
- Politici migraționale în Republica Moldova. Raportul / Institutul de Politici Publice. – Chişinău, 2004.
- Piața muncii și dezvoltarea socială în Republica Moldova. // Anuar Economic și Social 2003. - Chişinău, Institutul Muncii, 2004
- Мошняга В., Руснак Г. Мы строим Европу! И не только... / Молд.ГУ. – Кишинев, 2005.
- Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. - Кишинев, 2003.
- Moldova, România, Ucraina: integrarea europeană și migrațiunea forței de muncă. – Chişinău, 2000
- Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. Сост. В.Мошняга. / Молд. ГУ - Кишинэу, 2000.
- Republica Moldova – 2000: Piața muncii și dezvoltarea socială. 1-ul anuar economic și social. Coord. V.Teosa. - Chişinau, 2000
- Gestionarea Migrației în Moldova: evaluare 2003. Raport. / Proiect realizat de Organizația Internațională pentru Migrație și Agenția Suedeză pentru dezvoltare și Cooperare Internațională. (<http://www.undp.md>)
- Интервью с Жанной Костаки, <http://www.azi.md/interviuri>
- Volnițchi I. De ce nu se soluționează problema migrației forței de muncă? <http://www.azi.md>, investigații, studii, reportaje

**ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ LOCALĂ
DIN REPUBLICA MOLDOVA
REFERITOR LA PROCESELE MIGRAȚIONALE
ALE POPULAȚIEI ȚĂRII (ÎN BAZA
CERCETĂRILOR SOCIOLOGICE CALITATIVE)**

*Valentin ȚURCAN
Republica Moldova, Chișinău
Universitatea de Stat din Moldova
Facultatea relații internaționale,
științe politice și administrative
Laborator „Sociologia politică”
doctor în științe filosofice, conferențiar
șef de laborator*

1. Aspecte generale

Scopul lucrării date constă în reflectarea opiniilor, aprecierilor și ideilor reprezentanților structurilor locale de stat, al angajaților administrației publice locale din Republica Moldova, primarilor și angajaților primăriei despre procesul de migrațiune în Republica Moldova, rolului acestui fenomen în economie, impactul lui asupra stilului de viață al populației și întregii societăți. Anume la acest nivel are loc conștientizarea de către structurile de stat a fenomenului de migrațiune din țară, particularităților și viitorului acestui fenomen. La fel la acest nivel se petrece sau, invers, nu se petrece reglarea primară a procesului migraționist de către participanții lui nemijlocit. Această abordare va permite să privim dintr-o perspectivă nouă procesele migraționiste din țară, de a evalua impactul complex al acestora asupra societății moldovenești atât din aspectele pozitive, cât și cele negative.

Însemnătatea problemei de interacțiune între administrația publică locală și procesele migraționiste în Moldova în prezent este actuală cel puțin din trei cauze.

În primul rând, în procesele integraționiste sunt implicate mase semnificative al populației muncitoare din țară, dar noi foarte puțin sau chiar deloc nu cunoaștem care este atitudinea față de acest proces a persoanelor, menirea cărora este de a oferi implicația rațională, reglatorie în acest proces, și anume a administrației publice locale.

A doua cauză este faptul că migrația joacă un rol important în reglarea relațiilor între diferite pături ale populației la nivelul comunităților locale. Migrația, pe lângă alți factori obiectivi, devine o forță definitivă în formarea noii structuri sociale comunităților locale.

Și în al treilea rând, migrația are o influență semnificativă, atât pozitivă cât și negativă, asupra stabilității legăturilor și relațiilor sociale cât în familie, atât și în viața socială al comunităților teritoriale locale în general, creând probleme, rezolvarea cărora ține anume de organele publice locale.

Nu este lipsit de importanță și faptul că rezolvarea problemelor, legate de migrațiune la nivel comunitar este un factor de importanță primordială pentru adaptarea societății la noile condiții de natură socială, culturală și politică, caracteristice pentru Moldova contemporană la sfârșitul secolului XX - începutul celui al XXI-lea.

1.1. Scopul investigației

- De a determina nivelul calitativ al schimbării proceselor migraționiste în Republica Moldova pe parcursul ultimelor trei ani.
- De a determina direcțiile principale a fluxurilor migraționiste a populației Republicii Moldova.
- Definirea strategiilor și modalităților de adaptare tipice, aplicate de către migranți în stabilirea locului permanent de trai ulterior în procesul de migrațiune în funcție de condițiile de trai, de componența etnică, familială, de vârstă etc.
- Informații despre implicarea diferitor instituții sociale (formale și neformale) în rezolvarea problemelor legate de migrațiune: primăria, biserica, școala, ONG-uri, la fel și atitudinile diferitor categorii de populație față de ajutorul din partea acestor instituții.
- Informații calitative despre nivelul de venit, structura cheltuielilor și consumului al migranților și familiilor acestora, despre caracterul de investiție a veniturilor, primite în rezultatul migrării.
- De a defini modalitățile, aplicate de migranți în scopul plecării în țările gazdă.
- Colectarea informațiilor despre caracterul, nivelul și particularitățile capitalului social, de care dispun migranții și familiile lor.
- Caracterul fenomenelor antisociale în grupul migranților și familiile lor – narcomania, prostituția, violența.
- Caracterul siguranței sociale și personale a migranților și familiilor lor – gradul de diferențiere, securitatea socială în dependență de apartenența la un anumit grup social.
- Determinarea caracterului interacțiunii migranților și familiilor acestora cu altele pături sociale în comunitățile locale.

1.2. Metodologia și metodele de cercetare

În cercetarea dată au fost aplicate metoda interviului aprofundat și metoda studiului de caz în scopul interviurii reprezentanților organelor publice locale.

Investigația a fost efectuată conform unui ghid de interviu, elaborat special în acest scop.

Colectarea informațiilor a avut loc în luna mai, anul 2005, în 31 de localități din 3 zone istorico-geografice din țară.

1.3 Eșantionarea

Selectarea respondenților s-a efectuat pe baza următoarelor caracteristici:

- statutul formal al reprezentanților organelor locale;
- gradul de informare a reprezentanților organelor locale în ceea ce privește situația migrațională în localitatea concretă.

În total au fost interviuați:

- prin intermediul metodei interviului aprofundat - 30 respondenți;
- prin intermediul studiului de caz - 1 respondent;

Cercetarea pilot a fost efectuată în satul Dubăsarii Vechi, raionul Criuleni. În procesul cercetării pilot au fost aprobate instrumentele de cercetare, pe baza rezultatelor ei au fost efectuate precizările în instrumentarul metodologic.

1.4. Selecția localităților

Localitățile au fost selectate conform principiului regionalității și posibilității colectării unor informații pe cât e de posibil pline. Au fost selectate 31 de localități, din care 3 orașe și 28 sate. Din cele trei orașe în eșantionul a fost inclusă capitala Republicii Moldova – municipiul Chișinău și 2 orașele tipice mici – orașul Strășeni din zona istorico-geografică centrală, și Rîșcani în zona de nord. Localitățile rurale au fost selectate conform celorlalte principii ca și cele urbane: 2 sate la nordul, 20 în centrul și 6 sate la sudul țării.

1.5. Componența echipei de operatori de teren

Grupul de operatori a fost constituit din 2 profesori și 30 studenți anului 3 al Catedrei de Științe Politice și Administrative, Facultății de Relații Internaționale și Științe Politice și Administrative a Universității de Stat din Moldova. Toți membrii grupului de cercetare dispun de o experiență profundă în aplicarea metodelor sociologice și socio-antropologice de cercetare.

1.6. Tipul de cercetare

Cercetarea poartă un caracter calitativ: scopul constă în reflectarea legăturilor existente în dezvoltarea proceselor migraționiste în Republica Moldova la nivelul comunităților locale. Problema reprezentativității a legăturilor reflectate la acest nivel de investigare nu prezintă o semnificație.

1.7. Structura grupului de respondenți

Grupul de respondenți a fost constituit de: primari – 18; viceprețor – 1; consilieri – 6; specialiști, angajați în administrația publică locală – 6.

2. Evaluarea dinamicii creșterii proceselor migraționiste în Republica Moldova de către reprezentanții administrației publice locale

Procesele migraționiste din Republica Moldova se prezintă ca un fenomen, profund înrădăcinat în conștiința populației băștinașe și nebaștinașe. Teritoriile între Prut și Nistru pe parcursul mileniilor a fost o arenă de multiple fluxuri migraționale a raselor și popoarelor. În istoria contemporană, după anexarea acestor teritorii de Imperiul Rus, contingentul semnificativ al populației regiunii se forma pe seama mutațiilor migraționiste, îndreptate cât în regiune, atât și din regiune. Mai mult ca atât, în acest proces a fost încadrată, într-o măsură mai mare sau mai mică, întreaga populație, indiferent de apartenență etnică. După anul 1945 populația Republicii Moldova într-o măsură semnificativă a fost completată pe seama proceselor migraționale practic din toate republicile Uniunii Sovietice. Astfel, migrația ca modalitate de supraviețuire în viața de zi cu zi întotdeauna a fost actualizată în conștiința populației țării.

În același timp, necatând la caracterul constant al fenomenului de migrație în timp, formele și conținutul lui permanent se schimbau și căpătau parametri noi.

Pe parcursul ultimilor cincisprezece ani procesele migraționiste în Republica Moldova au luat forma și tendințe noi cât în privința volumului populației implicate în acestea, atât și în privința conținutului. Până la anul 1992 volumul proceselor migraționiste, după părerea a majorității respondenților a purtat un caracter limitat atât după volum, cât și după direcționare. Direcțiile a fluxurilor migraționale au fost de natură internă și se limitau la teritoriul unui stat – Uniunii Sovietice. Procesele migraționale au fost strict organizate și controlate de organele de stat. Migrarea de sinestătător deși a existat, nu a avut o influență semnificativă asupra întregului proces.

Situația s-a schimbat cardinal după obținerea de către Republica Moldova a independenței. Ca și restul țărilor fostei Uniuni, în Republica Moldova călătoriile migraționiste în proporții mari se întreprindeau de populație în scopul comerțului mic nemijlocit înainte și după proclamarea independenței în anul 1992 și crizei economice care a urmat. Pentru populația Republicii Moldova astfel de călătorii au fost în special atrăgătoare în legătura cu situația geografică favorabilă al țării. Pe de o parte – apropierea de hotarele Europei Occidentale și Turcia, producătorii de bază a mărfurilor ieftene de utilizare largă, iar, pe de altă parte, existența rădăcinilor cultural-istorice

comune cu unele țări vecine: Turcia, România, Polonia, Ucraina, etc.

O altă cauză, nu mai puțin importantă, a intensității proceselor migraționiste la începutul anilor '90 ai sec. XX este faptul că marea parte a populației băștinașe pe parcurs la 50 ani de putere sovietică nu a reușit să-și piardă o astfel de trăsătură cum ar fi capacitatea în rezolvarea propriilor probleme să nu aștepte sprijinul statului, ci să se bazeze pe propriile forțe și pe oamenii apropiați.

În ceea ce privește conținutul proceselor migraționiste în Moldova, respondenții menționează că în ultimii ani au avut loc schimbări semnificative. În locul deplasărilor de comerț, în procesele de migrare au început să predomine deplasările în scopul de angajare temporară sau permanentă la muncă. Migrația de muncă a căpătat o formă mai compactă, caracter mai concret și a devenit forma dominantă a proceselor migraționiste.

În general caracterul formelor organizaționale a proceselor migraționale actuale ceva s-a modificat. La începutul anilor '90 ai sec. XX migrația se petrecea în mare parte „pe ghicite”. În prezent, la început cunoscuții, vecinii, rudele oferă migranților proaspăt veniți primul ajutor necesar de adaptare la locul nou. Posibil că în cazul dat se manifestă fenomenul „vecinătății”, foarte răspândit în cultura tradițională a populației locale. La fel de importanta ar fi formarea cercului primar, care înlocuiește migranților patria părăsită. «Migrarea de la început era, la noroc, omul se ducea și nu știa cel așteptat, la moment cei care se duc pleacă la cunoscuți, vecini, prieteni, rude care de la început îl ajută, îl familiarizează cu țara, cu lucrul, dar ilegal, se are în vedere pleacă legal din țară, dar unii și clandestin, însă de lucrat nu lucrează legal».(Primarul, s.Bobeica, raionul Hâncești. A.Moraru)

Respondenții au menționat în procesele migraționiste contemporane în Republica Moldova predominanța caracterului fluctuant (pendular) al acestora. Pentru migranții actuali este caracteristic că în momentul plecării în altă țară nu se pune ca obiectiv de a se stabili acolo permanent cu traiul. Scopul principal al plecării este de a câștiga bani și, la întoarcere, de a rezolva propriile problemele vitale de viață și cele a familiei. Se poate de menționat la fel și că, după opinia respondenților, în ziua de astăzi caracterul fluctuant al proceselor migraționiste este foarte intensiv. Starea generală de instabilitate în țară și în special la nivelul comunităților locale mici produc o intensitate ridicată anume a fluxurilor migraționale pendulare. Contingentul migrant se află într-o mișcare permanentă: unii migranți vin, alții pleacă, apoi cei veniți pleacă din nou și așa de multe ori. Această situație destul de clar reflectă faptul că însăși procesele migraționiste în Republica Moldova, și probabil pe întregul spațiu postsovietic se află în stadiul constituirii. Instituționalizarea acestui proces încă nu a avut loc. Și acest lucru este caracteristic atât satului, cât și orașului. «Peste 300 de cetățeni, o parte se duc, vin, o

parte rămân pe mult timp. Spre exemplu, un an în urmă au fost 160, doi ani în urmă 90, trei ani în urmă poate 70» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier)

O altă particularitate caracteristică proceselor migraționiste la nivelul comunităților locale este creșterea intensității lor continuă. Necatând la faptul că migrația a cuprins o parte semnificativă de resurse de muncă a comunităților locale, este evident că punctul maxim al migrației, cum reiese din aprecierile respondenților, încă nu a fost atins. «Totuși valul migranților crește și din satul nostru vor să mai plece. (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier).

Necatând la ceea că numărul migraților este foarte mare, numărul doritorilor de a pleca crește permanent. În calitate de exemplu sau argument putem relata spusele unui din respondenți, reprezentantului administrației publice locale dintr-un oraș mic din centrul țării. Cum vedem din cuvintele lui, fiecare an din localitatea lui plecau cu cca 100% mai mulți migranți, decât în anul anterior. Conform prognozelor acestui respondent, anul acesta numărul doritorilor de a pleca va fi egal cu numărul celor ce au plecat deja în ultimii câțiva ani și că v-a constitui, cum vedem, 200 persoane. «Sunt la moment în jurul de 170 de persoane, au fost un an în urmă 100 de persoane, doi ani în urmă 50 de cetățeni. Doritorii de a pleca sunt foarte mulți, practic poate 200 de persoane, dar e problematic». (s.Malaești, r.Criuleni, Lidia Ciobanu, consilier).

Din spusele altui respondent vedem că creșterea numărului de migranți se observă nu doar în mediul urban, ci și în localitățile rurale mici. «Dar migrația la noi în sat crește...» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier)

Caracterul global al proceselor migraționiste în Republica Moldova este cauzat de faptul că procesul include toate grupurile sociale și etnice de populație. În mișcarea migraționistă s-a inclus toată populația fără excepții. Acest lucru este cu atât mai evident la nivelul comunităților locale. La acest nivel al socialului migrația nu se arată ca niște date statistice impersonalizate, ci poartă o imagine vie. Procesul de întărire a dispozițiilor migraționiste există în toate grupurile etnice din Republica Moldova. Este interesant faptul că în procesul migraționist contemporan în Republica Moldova se includ intens și acelea grupuri etnice, care două secole în urmă s-au stabilit în țară datorită anume proceselor imigraționiste de peste hotarele țării. În acest caz migrația ia forma unei remigrări. Despre această tendință vorbește respondentul din sudul țării, dintr-un sat cu populație preponderent de naționalitate bulgară. «Eu cred că încă mulți doresc să plece». (s.Tvardița, r.Ciadir-Lunga, Gagauzia, Covaci E., secretar la primărie)

2.1. Migrația are o față feminină

La nivel local se manifestă o diversificare a fluxurilor migraționiste la bărbați și femei. În unele din localități, cuprinse în procesele migraționiste se observă clar prevalența semnificativă a migranților de un anumit sex. În unele localități bărbații constituie mare parte a migranților, în altele – femeile.

Cel mai probabil, o astfel de orientare profesională este legată de doi factori: profesional și comunitar. În primul caz bărbații, în mare parte constructorii, pleacă în Rusia. Femeile în acest caz rămân „în gospodărie”. În alte localități femeile, care se angajează în sfera serviciilor, preponderent pleacă în țările unde această sferă este și mai dezvoltată, și plătită mai bine. În acest caz bărbații rămân „în gospodărie”.

În același timp s-a format o constantă orientare gender asupra migrației a locuitorilor anumitor localități nu doar la o țară concretă, ci și la punctul concret de angajare ulterioară. «Majoritatea din sat pleacă femei în Grecia, Italia, Portugalia, Cehia, bărbații majoritatea la Moscova». (s.Șișcani, r.Nisporeni, Brânzilă M., primar).

Necatănd la existența în unele cazuri a unui echilibru gender în procesul de migrare, în volumul general al migranților, conforma aprecierilor respondenților, predomină femeile. Munca femeilor s-a dovedit a fi mai solicitat pe piața muncii, deoarece are un caracter necalificat. De aceea, chiar și în cazurile când migrează în căutarea unui loc de muncă toată familia, adică ambii soți, cel mai des ei muncesc în diferite țări, sau chiar fiind într-o țară, locuiesc și muncesc în diferite localități. După opinia unui din respondenți, bărbații mai greu se angajează la muncă și mai dificil pentru ei este de a găsi un loc de trai. «La Strășeni pleacă mai multe femei, ele mai simplu se aranjează la muncă, bărbații se angajează la muncă mai greu, și loc de trai găsesc mai greu» (or. Strășeni, secretara primăriei Radu Svetlana).

Din această cauză, în Republica Moldova sunt multe localități și familii, unde au rămas numai bărbații cu copiii.

2.2. Migrația urbană

Luând în considerație diferența de aptitudini profesionale și gradul de educație între locuitorii din diferite tipuri de localități, s-ar părea că între sat și oraș trebuie să existe o deosebire esențială în ceea ce privește caracterul și conținutul proceselor migraționale. Conform spuselor respondenților, procesele migraționiste în orașele Republicii Moldova în prezent practic nu se deosebesc de situația migrațională din localitățile rurale. «Populația orașelului Strășeni este de 23 mii persoane dintre ei sunt plecați circa 1.300 de persoane la lucru peste hotare. Majoritatea dintre ei sunt plecați în Italia, Spania, Portugalia, Grecia, Moscova, Sankt-Peterburg. Sunt și studenți în Franța, este o fată căsătorită în Islanda. Cred

că dintre ei sunt 50% la 50% plecați în Rusia și restul în Europa.» (or. Strășeni, secretara primăriei Radu Svetlana).

În același timp, anume orașele, și nu în ultimul rând anume orașele mici au fost pionierii al noului val de migrațiune la începutul anilor '90 ai secolului XX în Republica Moldova. Poate fi că și în prezent anume orașele sunt instigatorii al noului val migraționist, al doilea după număr. Evident că o astfel de situație se explică prin două cauze. În primul rând, și acest lucru este de primă importanță, anume orașele mici s-au pomenit cea mai dificilă situație economică după crahul economic din începutul anilor '90. Nefiind în stare să se întrețină, spre deosebire de locuitorii satelor, care mențineau un oarecare nivel de trai datorita agriculturii, orașenii au străbătut și au deschis și altora drumul în căutarea „unei vieți mai bune” în străinătățile apropiate și mai îndepărtate. Pe de altă parte, având un grad de mobilitate socială mai înalt decât locuitorii satelor, anume orașenii au început noile procese migraționiste în Republica Moldova.

Caracteristic în acest plan ar fi cazul unui orașel mic la nordul Republicii Moldova. Numai timp de un an migrația în această localitate a crescut cu 1.000 de persoane și a constituit 2.500 migranți. Și aceasta, cum spune primarul, nu este limita. «La moment avem circa 2.500 de cetățeni plecați peste hotare. Dacă doi ani în urmă am avut 1.500, acum circa 2.500 de cetățeni... Cred eu că nu toți încă au plecat, poate încă mai vor circa 300 de locuitori. Dar nu plec, deoarece cum am spus deja nu găsesc bani pentru deplasare» (or. Rîșcani, primar).

În ultimul timp activizarea proceselor migraționiste este caracteristică nu doar pentru orașele mici și localitățile rurale, ci și celui mai mare oraș al Republicii Moldova – Chișinău. Evident că anume din Chișinău, într-o măsură mai mare decât în alte localități, are loc „exodul de creiere”. Activizarea procesului migraționist în orașul Chișinău înseamnă și activizarea a acestui proces în Republica Moldova în general. «La moment sigur peste 200, dacă în anul trecut au fost în două ore mai puțin, atunci anul acesta a crescut considerabil.» (mun. Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor, sector Botanica).

2.3. Factorii care împiedică migrația

În opinia respondenților în prezent unicul factor, care împiedică într-o oarecare măsură procesele migraționiste în Republica Moldova este factorul economic, și anume – lipsa mijloacelor financiare.

«Da mai sunt oameni care vor să plece și eu ași spune că majoritatea vor însă nu au bani și nu au de la cine împrumuta, practic îi opresc numai finanțele.» (Țigănești, r.Strășeni, primar Mistreț Mihai).

În rezultat, apare o situație interesantă, câștigul în urma procesului de migrație într-o măsură semnificativă duce la creșterea proceselor migraționiste.

Pe de altă parte, observăm că lipsa unei organizări legale a migrației nu este privită de către reprezentanții organelor locale de conducere ca un factor care împiedică aceste procese. Este evident că lipsa migrației legal organizate nu influențează numărul migranților.

3. Tipurile și formele migrației

Necesită a fi constatată o situație destul de nefavorabilă: administrația publică locală practic deloc nu controlează și nu influențează procesele migraționiste la nivelul comunităților locale. Rolul acestei administrații se limitează la doar constatarea situației existente în domeniul migrației membrilor comunității lor.

Cum reiese din răspunsurile respondenților, principala formă a migrației de muncă, practicată de migranții moldoveni este cea ilegală. În consecință, marea parte a celor ce migrează la muncă în țară străină pleacă, cum s-a exprimat respondentul, „cu ochi închiși”.

«Majoritatea în prezent pleacă ilegal. De obicei acum pleacă ilegal cu ochii închiși, dar nu știu de ce ei toți sunt convingși că îi așteaptă un trai decent, așa și soțul meu vrea să plece ...» (mun. Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

Încercările organelor de stat de a lua sub control migrația de muncă nu dau rezultate semnificative.

Din această cauză organizarea proceselor migraționale parcurge în cadrul relațiilor familiale și de rudenie. Puțin probabil că un astfel de caracter al proceselor migraționiste poate fi considerat ca având un nivel optim de raționalizare.

Pe acest fundal, după tipul de organizare formele cele mai active ale migrației sunt cele pe baza **relațiilor de rudenie și vecinătate**. Anume această formă este dominantă și înlocuiește forma de stat de organizare a proceselor de migrațiune.

Totuși trebuie de menționat că forma **de rudenie și vecinătate** de organizare a proceselor migraționiste este un fenomen secundar. La prima etapă, conform aprecierilor respondenților, a dominat absența a oricărei forme de organizare. Din cuvintele respondentului, la prima etapă migrația a avut loc „la noroc”, „la nimereală” și nimeni din migranți nu știa ce îl așteaptă.

«Migrarea de la început era, la noroc, omul se ducea și nu știa ce îl așteaptă, la moment cei care se duc pleacă la cunoscuți, vecini, prieteni, rude care de la început îl ajută, îl familiarizează cu țara, cu lucrul, dar ilegal, se are în vedere pleacă legal din țară, dar unii și clandestin, însă de lucrat nu lucrează legal». (Primarul, s.Bobeica, raionul Hâncești. A.Moraru)

3.1. Tipul sezonier și cel permanent al migrației

Tipul de migrație nu depinde doar de planurile migrantului, ci și de țara, în care ei pleacă în căutarea unui loc de muncă. În unele țări pre-

domină caracterul sezonier al muncilor, îndeplinite de migranți, în altele tipul de muncă are un caracter mai permanent. În dependență de acest aspect migrații se deosebesc după durata aflării în țara și se împart în două grupuri.

Primul grup este ocupat la muncile **temporare**, și respectiv, durata aflării este sezonieră. În marea parte durata scurtă a aflării este caracteristică pentru migrații, ocupați la muncile sezoniere în Rusia.

Al doilea tip de migrație se caracterizează prin perioada **de lungă durată** a aflării în țara gazdă. La aceste țări se atribuie în primul rând țările Europei de Vest și celor mai îndepărtate. «Cei care pleacă în Rusia pleacă pe maximum 6 luni apoi vin acasă și la sezon iarăși pleacă, de regulă nu se opresc când văd că se termină banii iarăși se duc să lucreze. Cei care pleacă în Europa merg pe mai mult timp 2-3 ani se legalizează acolo și vin acasă pentru o lună și pleacă înapoi, unii sunt stau de 7 ani, nu știu dacă se mai întorc, gospodăriile în tot cazul nu le-au vândut însă copiii sunt aranjați la Chișinău pe banii lucrați de părinți ei în sat nu se vor întoarce. Câțiva plecați în Irlanda câștigă foarte bine față de cei din Portugalia, Italia» (Satul Sireț, r. Strășeni, primar Vasile Carbură).

Aflarea temporară (sezonieră) constituie în mare parte 6 luni, în timp ce durata mai îndelungată a aflării constituie de la 2-3 ani până la 7. Ultimul tip al migrației de muncă deseori se transformă în perioadă de trecere la trai permanent în acea țară.

Evident că caracterul pendular al migrației are un impact semnificativ asupra includerii migraților în structura economică al vieții la nivelul comunităților locale. În unele cazuri migrații reușesc să se includă în ciclul activității gospodărești în comunitate, în altele ei rămân complet în afara ei. În rezultat, la nivelul comunitar local se formează o formă nouă a proceselor și relațiilor gospodărești.

3.2. Migrația de studii

Pe lângă migrația de muncă și cea economică în țară continuă să existe și un astfel de tip cum ar fi migrația **de studii**. De fapt acest tip de migrație a existat și în perioada anterioară, perioada sovietică. Unica deosebire a formei actuale constă în faptul că în ultimul timp s-a schimbat geografia migrației de studii. Pe lângă țările tradiționale, studenții pleacă în țările mai îndepărtate. S-a schimbat și efectele migrației de studii. Dacă înainte în mare parte tineretul, după obținerea studiilor superioare se întorcea în satele natale, în prezent migrația de studii este încă un factor, care provoacă exodul din aceste sate. «Plus tinerii care pleacă la învățătură de regulă nu se mai întorc

în sat rămân în Chișinău sau pleacă peste hotare» (s.Bobeica, r.Hâncești, primarul A.Moraru).

Astfel, migrația de studii din temporară se transformă în permanentă și contribuie la stabilirea cu traiul permanent la locul nou.

3.3. Migrația la tratament

Caracterul pendulator al migrațiunii este efectul nu doar al caracterului sezonier al activității de muncă a migranților, ci și de un șir de alte circumstanțe, care în primul timp nu atrăgeau atenția angajaților organelor locale de conducere. Dar în ultimul timp, cum au menționat respondenții, o parte a migranților se reîntorc acasă cu scopul de a primi asistență medicală acasă, deoarece în țara gazdă o astfel de asistență este foarte costisitoare. „Ei se tratează pe loc căci peste hotare este scump și pleacă. Cei mai mulți au probleme cu dinții acei care vin din Italia, din cauza apei dinții încep a se strica. Ei se tratează și pleacă» (Primarul, s.Bobeica, r.Hâncești. A.Moraru)

După primirea ajutorului medical, cum menționează mai sus primarul, migranții pleacă din nou în țara gazdă.

3.4. Etapele migrației

În procesele migraționiste de ziua de astăzi la nivelul comunitar respondenții au menționat două etape a migrației. Prima etapă a fost caracteristică pentru perioada inițială a schimbărilor economice în Republica Moldova. Migrația la această etapă a fost cauzată de scăderea bruscă a nivelului de trai al populației rurale și urbane la începutul anilor '90 ai sec. XX. Din această cauză scopul migranților a fost supraviețuirea. Deoarece în rezultatul terapiei de șoc la marginea supraviețuirii s-au pomenit toate păturile sociale și categoriile al societății moldovenești, conținutul contingentului migranților nu a fost omogen, ci se caracteriza printr-o componență socială foarte pestrifă.

În același timp, cum arată sondajul, la nivelul local în diferite localități componența socială a fost și rămâne foarte neomogenă. Însă în unele localități este caracteristică prevalența migranților cu statut social jos. «În primul val de migranți au fost cei fără studii, fără lucru, al doilea val au fost specialiștii oameni care aveau de lucru, dar salariile permiteau numai să nu mori de foamei» (or.Strășeni, Secretara primăriei Radu Svetlana).

În altele localități la prima etapă a proceselor migraționiste au prevalat persoanele cu studii superioare. «De la început au plecat acei cu studii superioare și medii profesionale, primii care au plecat încă prin '85-97 la moment pleacă cine poate să găsească bani și să iasă din țară, sau cei care au curajul să treacă ilegal hotarul. Pleacă toate naționalitățile, toate vârstele de la 20 ani până la 45 chiar și 50». (Satul Burlăcu raionul Cahul, Ivan Filipovici).

Eterogenitatea componenței sociale a migranților primului val este greu

de definit, probabil acest proces poartă un caracter întâmplător la nivelul localităților concrete.

3.5. «Țările gazdă»: amplasarea și ierarhie

Geografia plecărilor migraționale în primul timp a atins în primul rând națiunea de titlu și pe valul autoidentificării naționale s-a orientat spre o singură țară – România, dar după scurt timp a devenit destul de diferențiată și permanent se extindea.

La momentul de față «țările gazdă» al migrației practice s-au stabilizat. În marea parte sunt orientate în dependență de câțiva factori: a) durata planificată al migrației; b) caracterul al migrației – sezonieră sau mai mult sau mai puțin permanentă; c) volumul capitalului social, și d) apartenența etnică. «Țările de bază în care pleacă oamenii sunt de regulă, Italia, Portugalia și ultimul timp Spania, mai puțini sunt în Israel» (Primarul, s.Bobeica, raionul Hâncești, A.Moraru).

Orientarea la o anumită țară depinde de mai mulți factori. Din acești factori pot fi evidențiate factorii de natură etnică, culturală, de vârstă și economică. Dacă în exemplul de mai sus factorul principal este de natură etnică, în exemplul care urmează respondentul arată la factorii economici.

«Dar cel mult pleacă în Rusia, deoarece mai aproape și cheltuie mai puțin bani practic 80% sunt plecați în Rusia, avem în Portugalia, Belgia, Italia, în Olanda» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier). «Pleacă la Moscova, Portugalia, Italia, Anglia, Cehia, adică peste toată practic Europa» (mun.Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

Din răspunsurile respondenților putem face o observație interesantă: tineretul preferă să migreze în țările europene. Evident că în cazul dat rolul principal îl joacă nu numai mărimea câștigului, ci și, în primul rând, condițiile culturale de viață. «Tinerii în mare parte pleacă la lucru peste hotare de la 20 până la 40 ani, pleacă în Belgia, Portugalia, Turcia, Italia» (s.Tvardița, r.Ciadir-Lunga, Gagauzia, Covaci E., secretar-primăria).

Conform spuselor persoanelor care au fost intervievate, la nivel local există anumite particularități în ceea ce privește preferințele migranților față de o anumită țară. O astfel de orientare migraționistă se explică prin existența unor particularități locale. Dar în general, „asortimentul” țărilor, conform rezultatelor sondajului, în marea parte este determinat de prezența a două curente migraționale de bază și în mare măsură se repetă. «Populația 4.600 oameni dintre care aproape 1.000 sunt plecați în Turcia, Italia, Portugalia, 20% dintre ei sunt lucrători sezonieri în Rusia, respectiv este plecată majoritatea oamenilor apti de muncă din sat». (s.Burlăceni, r.Vulcănești, Calmîc Ion).

În unele predomină țările mai apropiate de hotarele Republicii Moldova: Grecia, Turcia. În altele – Spania, Italia și Portugalia. «3.200 – 300 plecați peste hotare: Italia, Grecia, Turcia, Franța, Portugalia, Rusia de regulă pleacă pe un an sau doi, în Rusia până la 6 luni». (s.Burlăcu, r.Cahul, Ivan Filipovici).

Rusia se află între țările, cel mai des pomenite de respondenți în calitate de țări, unde migrații se îndreaptă la munci sezoniere. «Populația 1.500 - 120 plecați, 3 familii plecate cu trai permanent, 20% din cei plecați sunt în Rusia la lucru sezonier. Restul prin Turcia, Bulgaria, Italia, Portugalia, Spania» (s.Vinogradovca, r.Taraclia, Baraga Mihail). «La noi populația a fost la 8 mii de persoane (recensământul din 1989). Conform ultimului recensământ (2004) populația localității este peste 7 mii (cca 7.100) de persoane. O parte din populație (cca 400 de persoane) pleacă la muncă peste hotare: Moscova, Sankt-Peterburg, Tiumen. Sunt și în Italia, Portugalia, Spania» (Aurel, primarul s.Dubăsarii Vechi, r.Criuleni)

Cel mai rar sunt pomenite Irlanda și Islanda. Ultima este pomenită doar o dată și atunci în calitate de exemplu de creare a familiei. Iar unii din respondenți pomenesc Irlanda ca țară, în care remunerarea muncii este mai mare. «Populația 6.000 persoane – 300 plecați prin Rusia, Italia, Portugalia, Irlanda» (Satul Sireț, r.Strășeni, primar Vasile Carbură).

4.1. Migrația externă ca factor al schimbărilor de structură în economie

Cum au menționat reprezentanții administrației publice locale, la nivel local procesele migraționiste contribuie la anumite schimbări de structură în economia localităților lor. Sub influența exodului se schimbă formele tradiționale de activitate: în sate rămân tot mai puține persoane, care se ocupă de astfel de munci tradiționale ca precum munca agricolă. În astfel de localități agricultura decade. «Și în rezultat acuma avem situație când în sat și se ocupă cu agricultura numai 30%, iar în afara satului lucrează 70% - cine e plecat peste hotare pe 3-4 ani, și în orașe î-și caută de lucru la diferite întreprinderi». (s.Roșu, r.Cahul, V.Ciobănică, primar).

Exodul tineretului duce la îmbătrânirea populației, în rezultat decade munca agricolă. Procesul multiseclar de transmitere a experiențelor în agricultură de la generație la generație se întrerupe și deformează. «Migrația duce la îmbătrânirea populației, tineret pleacă și nu se mai întoarce înapoi, deoarece ei aranjează viața mai bine peste hotare, muncesc mult dar și câștigă mult. Dacă va fi o stabilitate atât politică, cât și economică în țară atunci cred eu nu va fi migrația, sau va fi o stabilitate a salariului decent, și anume statul trebuie să facă investiții în economia sa, dar nu investitorii străini». (mun.Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

4.2. Migrația externă ca factor al schimbărilor demografice

Cum am mai menționat anterior, în opinia respondenților migrația duce la îmbătrânirea populației, deoarece pleacă în primul rând populația activă. Mai mult ca atât, cum putem vedea, o astfel de situație este caracteristică nu doar orașelor mici și satelor, ci și orașelor mari, cum ar fi Chișinău. «Migrația duce la îmbătrânirea populației, tineret pleacă și nu se mai întoarce înapoi...» (mun.Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

Unii din migranții tineri revin doar pentru a înregistra căsătoria, apoi pleacă din nou, împreună cu soțiile în țara gazdă. «Au plecat mulți băieți tineri și apoi vin se însoară cu fetele noastre și pleacă cu tot cu ele». (Satul Logănești, primar Sava Vasile).

Din cauza migrației respondenții menționează o creștere a numărului de bărbați și femei celibatari. Situația dată la fel duce la schimbări demografice semnificative în rândul populației țării. «Și s-a majorat necăsătoriții. În primul rând se scade situația demografică – se nasc mai puțin copiii în comparație de pînă la restructurare, ...în al doilea rând ducem lipsa de tineret în sat» (s.Roșu, r.Cahul, V.Ciobănică, primar).

5. Durata aflării în statut de migrant

Marea parte a migranților apreciază migrația actuală ca un fenomen temporar și o definesc ca clar orientată la câștig financiar. Majoritatea migranților pleacă cu scopul de a câștiga bani și, de regulă, după ce câștigă o oarecare sumă de bani se întorc.

În același timp, tot mai mult evidențiază respondenții și faptul că migranții rămân cu traiul permanent în țările unde au migrat.

Principala cauză a schimbării locului de trai este nivelul de viață scăzut în satul lor natal, și invers, înalt în țările gazdă. Punctul de pornire a trecerii migranților de muncă la trai permanent respondenții menționează anul 2002. «Mai mare majoritate pleacă pentru o perioadă de timp, dar începând cu anul 2002 pleacă în Europa pentru trai permanent. În Rusia pleacă pentru trai permanent numai în caz dacă s-a căsătorit cu un rus. În anul 2000 încă nu era la cetățenii noștri ideea ca să rămîne în Europa cu trai permanent, dar acum au văzut că viața acolo e mai bună, sunt angajați în câmpul muncii, acum pleacă cu totul, iau și copii. Este cazul o familie tînără a plecat în Canada ca refugiați cu trai permanent. În Portugalia 8 familii care au plecat cu totul. În Europa în genere pleacă pe lungă durată pe 2-4 ani, în Rusia pe 3-5 luni. Dar vin acasă la familie stau aici o lună de zile, reușesc să construiască ceva să îmbracă copii și pleacă înapoi» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier).

Consilierul administrației publice locale menționează că încă în anul

2000 încercări de a rămâne la trai permanent în țara de imigrare nu au fost. În prezent pleacă nu doar membrii de familie, ci familiile întregi, împreună cu copiii. «Bărbații pleacă în Moscova pe 3-4 luni, iar femeile în Turcia pe 3-4 ani, sau chiar mai multe în Italia câte 5 ani nu se întorceau...» (s.Tvardița, r.Ciadir-Lunga, Gagauzia, Covaci E., secretar-primăria).

Strategia trecerii la trai permanent în țara gazdă este bine demonstrată în următorul exemplu. Deodată pleacă femeile, se adaptează, apoi revin și își iau soții cu copiii, vând casele și pleacă pentru a se stabili permanent în țara gazdă. «De regulă ei pleacă pe câțiva ani până nu strâng o sumă de bani care le rezolvă careva probleme, dar ultimul timp câteva familii au plecat cu trai permanent în Italia și în Spania. Primele care au plecat au fost femeile care au lucrat apoi au venit au luat soții și copiii și au plecat. Lumea spune că nu se mai întorc, toate familiile și-au vândut gospodăriile cu excepția la una, ei tot nu vor să se întorcă, dar pentru orice eventualitate casa și-au păstrat-o». (Primarul, s.Bobeica, raionul Hâncești, A.Moraru).

Una din cauzele, care împiedică plecarea migranților la loc permanent de trai în țara gazdă este statutul lor ilegal în această țară. Primirea permisiunii legale de trai, în opinia respondenților, poate duce la creșterea bruscă a persoanelor ce vor rămâne la trai permanent. «Pleacă mai mare majoritate pentru o perioadă de timp, dar cred eu, dacă ar fi condițiile mai simple în privința legalizării, atunci ar pleca cu traiul permanent. În Rusia vin pe o săptămâna și se duc iarăși pe 3-4 luni. În Europa pleacă cu anii întregi și dacă ei e legalizat atunci vine acasă o dată în doi ani pe o lună de zile la părinți, copii și reîntorcă în țară gazdă». (s.Malaeșt, r.Criuleni, Lidia Ciobanu, consilier).

6.1. Deplasarea migranților din «țara – scopul migrării» în «țara de exod»

Cum s-a mai menționat mai sus, fluxurile migranților din «țara – scopul migrării» în «țara de exod» este un fenomen destul de obișnuit. Dar, de regulă, migranții care deja au „încercat” gustul pâinii „străine” la patrie nu se mai întorc deloc, sau devin migranți „veșnici”. În mare parte în această postură predomină migranții nereușiți, care nu pot acumula îndeajuns bani pentru o viață mai mult sau mai puțin decentă în țara natală, sau cei ce cheltuie sumele câștigate fără un folos propriu sau al familiei. Pe un timp cât de cât îndelungat, permanent, conform aprecierilor respondenților, se întorc sau persoanele în vârstă, sau cei bolnavi. «Se întorc numai la rude, în oșpeție deja, sau la părinți. Dar de obicei se reîntorc numai din cauză că au atins vârsta, sau au pierdut sănătatea. Sau se întorc deoarece au nostalgie pentru locurile natale, dar totuși majoritatea nu se întorc» (mun.Chișinău, Ana

Iurașcu, vice-pretor).

Dar marea parte a migranților, conform opiniei respondenților, nu se întorc la patrie. Este uimitor faptul că aceasta a fost opinia funcționarului organelor de conducere a capitalei, unde nivelul de viață este semnificativ mai înalt decât în alte localități ai țării.

7. Contingentul, orientarea și motivația migranților de muncă

O particularitate caracteristică a proceselor migraționiste în Republica Moldova este caracterul lor universal: pleacă toți care poate și dorește, indiferent de pregătirea profesională și calificare. Planurile de migrare, realizarea lor depind nu de pregătirea profesională a potențialului migrant, ci de posibilitatea de a câștiga peste hotare mijloace în scopul asigurării unui cât de cât nivel de trai aici, în Moldova. «Nu pot vorbi de o anumită categorie socială, pleacă toți care au posibilitatea, mulți sunt plecați cu studii superioare ei sunt primii care au plecat, mai puțini cu studii medii sau fără, de regulă ei migrează sezonier la Moscova sau Sankt-Peterburg unde lucrează la construcții». (Primarul, s.Bobeica, raionul Hânceșt, A.Moraru).

În calitate de migranți se pomenesc atât bărbații, cât și femeile. Este interesant că orientarea preponderent feminină sau masculină a migrației este cauzată nu atât de anumite legități universale, cât, în primul rând, de condițiile economice locale și de timp. Astfel, în unele localități predomină migrația feminină, în altele cea masculină. În unele cazuri se manifestă un astfel de factor ca timpul, care are un rol semnificativ în caracterul gender al migrației. Cum a menționat un respondent, la început în localitatea sa în fluxurile migraționale predominau bărbații, acum femeile. În alte cazuri lucrurile stau invers. Astfel, caracterul gender al migrației la nivelul de jos, local nu se supune unor legități generale. «Majoritatea care acum pleacă nu sunt băieți cu studii superioare, adică sunt șoferi, constructori. Acuma în 2005 pleacă mai mare majoritate bărbați de la 23-35 de ani. Sunt cazuri și femei pleacă 21-31 de ani, fete tinere pleacă în Rusia la reparații. Dar cu studii superioare pleacă mai puțin. Din localitatea noastră au plecat marea majoritatea pedagogi și medici aproximativ în an.2001, până anii 2000 plecau majoritatea bărbaților». (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier).

Aceleași lucruri putem spune despre un astfel de aspect cum ar fi vârsta migranților. Deși în general în migrația de muncă se implică persoanele de vârstă cea mai activă, la nivel local situația poate fi foarte diversă. Acest lucru îl reflectă comparația aprecierilor a doi respondenți din satele Bălăbănești și Șișcani. «Dar totuși mai mare majoritate pleacă femei de la 30 pînă 45 de ani; bărbați 35-50 de ani» (s.Șișcani, r.Nisporeni, Brânzilă M., primar).

Cum arată sondajul, în migrația de muncă se implică persoane de cele mai diverse statute educaționale și pregătire profesională: de la șoferi și constructori până la pedagogi și medici. Anume migrații cu calificare înaltă au format primul val al migrațiilor, cei mai puțin calificați în mare parte al doilea. Evident că studiile superioare, pe de o parte, au cauzat mobilitatea mai intensă a acestei categorii, iar pe de altă parte, anume această categorie socială s-a pomenit în rândurile celor, ce au suferit cel mai mult la începutul anilor de după „perestroică”.

Principala cauză a migrației unanim definită de respondenți sunt circumstanțele economice. Lipsa locurilor de muncă, remunerarea joasă a muncii și în general sărăcia extremă a majorității populației țării. „Cauza principală este lipsa locurilor de muncă și dacă există foarte slab plătite, omul nu are cu ce-și întreține familia. Sărăcia și mizeria iată cauza că omul ia lumea în cap și pleacă. Și sunt foarte mulți care vor să plece. Dacă nu au plecat pentru că nu pot din motive financiare sau și faptul că este greu să ieși din țară, dar lumea găsește ieșire din situație” (comuna Volovița, r.Soroca, Angela Mitrean, secretar, consiliu local).

8. Trăsăturile distinctive a familiilor migrațiilor

Cum arată sondajul, munca peste hotarele țării i-a permis familiilor migrațiilor să-și rezolve problemele economice, apărute în rezultatul sărăcirii extreme a marii părți ai populației. Reprezentanții administrației publice locale văd nemijlocit că veniturile da la migrație permit rezolvarea problemelor familiilor migrațiilor în planul cel mai general: o alimentare mai bună, vestimentație mai bună, o asigurare mai înaltă cu mărfuri electrocasnice, învățământ contra plată etc. Atât mai evidentă este bunăstarea familiilor migrațiilor în comparație cu familiile, care nu au posibilitate de a beneficia de ajutorul banilor câștigați peste hotare.

În general familiilor ce au migrații li se oferă posibilitatea de a îmbunătăți tot spectrul de condiții de viață. «În comparație cu localnici sigur mai bine material, acest lucru se observă prin aceea că copii a migrațiilor învață în licee în Chișinău, învață la USM, adică au posibilitate să obțină studii superioare. Ca de obicei e caracteristic construiesc case, cumpără mobilă, mașini scumpe, cumpără apartamente, investesc în reparația casei. Sau investesc bani în animale cumpără porci, pui. E bine totuși migrația, deoarece aduce bani în țară, se începere renovarea infrastructurii» (or.Rîșcani, primar) .

O trăsătură distinctivă a familiilor cu migrații este, în primul rând, nivelul mai înalt ai sănătății membrilor. Respondentul medic menționează că copiii din familiile migrațiilor sunt mai sănătoși decât cei din alte familii. Astfel migrația permite rezolvarea problemei sănătății copilului și ridicarea nivelului de educa-

ție a acestor copii la nivelul grupurilor sociale concrete. Anume copiii din familiile migranților primesc posibilitatea de a studia în școlile particulare și a primi studii mai calitative decât copiii din familiile sărace.

Migrația se asociază în conștiința oamenilor cu viața bogată, asigurată. «Trăiesc bine, au surse financiare, în special copii sunt bine hrăniți, ei mai sănătoși. Eu, spre exemplu, sunt lucrător medical și observ diferența aceasta între cel copil la care părinții sunt plecați peste hotare și cel la care părinții n-au posibilitate să plece. Ei săraci. N-au ce mânca, la noi în sat la cei bogați nu e răspândită anemia, dar la cei săraci e răspândită, adică neajuns în alimentație se întâlnește la copii și la bătrâni». (s.Iurceni, r.Nisporeni, R.Vasili, consilier).

În același timp în familii există și unele probleme proprii, caracteristice numai lor: lipsa îngrijirii copiilor. O astfel de situație duce la manifestarea în masă a cazurilor de comportament deviant și delinvent. «Trăiesc din punct de vedere material e bine, dar din punct de vedere spiritual rău, e greu lor, deoarece suferă în primul rând, copii, educație lipsește, un control din partea părinților, și ei divin mai liber. Acest lucru este negativ» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc E., consilier)

Principala disfuncție a migrației față de familie și relațiile familiale se manifestă prin influența asupra stabilității acestora. Practic toți respondenții menționează că destrămarea căsătoriilor în rezultatul migrației devin a fi un fenomen destul de răspândit. «Sunt familii distruse din cauza migrației, copii nu primesc acea educația care e trebuie, și sunt multe cazuri de divorț. La moment, spre exemplu, în Capitala în sect.Botanica sunt 96 familii de criză: fie plecați părinții, fie fiica e plecată s-a recăsătorit, fie că copil a plecat și nu dă de știre, fie că un părinte a rămas cu 3-4 copii, anume în legătură cu migrația. Sau au rămas 100 de copii care se află sub tutelă». (mun.Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

9. Pierderile în procesul de migrație

Evident că există efecte primare și secundare a fluxurilor migraționiste. Primii sunt legate nemijlocit de rezolvarea problemelor de ordin economic și financiar. Cele secundare, necatând la faptul că nu sunt scopul nemijlocit al fluxurilor migraționale, sunt la fel destul de importante. Acest lucru se referă în primul rând la procesele de ordin cultural general, la schimbarea mentalității etc. «Cum se schimbă comportamentul migranților, desigur se schimbă devin mai inteligenți, mai culți. Văd mai multe lucruri diferit comportament sunt mai civilizați într-un cuvânt. El nu se mai duce să cheltuie banii câștigați în baruri, el este mai econom în ce privește cheltuielile pe distracții» (s.Bobeica, r.Hâncești. A.Moraru, primarul).

Comparând locuitorii care rămân în localitate și migranții, respondenții menționează schimbări pozitive, care se petrec în conștiința migranților sub

influența altor culturi. «Ceea ce privește cultura, consider că e bine când cetățenii noștri acumulează cultură altor popoare, deoarece când migranți se întorc la baștină și altfel vorbesc, comportamentul altfel mai inteligent» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier).

Comparația condițiilor de viață locale și celor întâlnite, în primul rând în țările europene impune unanim o apreciere pozitivă a vieții „acolo” și „aici”. «Despre cultură vreau să spun că să ridică nivelul de cultură, deoarece și tradițiile alte, comportamentul altfel. Sunt cred eu, foarte mulțumiți. În genere, cunoscuții mei medici au plecat în Spania și sunt încântați de țara aceasta și spun că deja au trebuit să nască în Spania» (mun.Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

În același timp reprezentanții administrației publice locale menționează la fel și efectele negative ale migrației: creșterea criminalității, invidia, apariția și creșterea inegalității de avere. «În unele cazuri pozitiv, în alte negativ. Dacă vorbim despre negativ, atunci putem, spune că în primul rând în localitate a apărut situația criminală la nivel înalt, deoarece în societatea din cauza banilor a apărut invidie, a apărut diferențiere după avere» (comuna Cotiujenii Mici, r.Singerei, Zamornea S., primar.)

În opinia respondenților sub influența migrației, contactării cu alte culturi se petrece și schimbarea mentalității. În special, menționează respondenții, se schimbă comportamentul femeilor. Ele devin mai libere în determinarea strategiei proprii vieți. Normele și valorile tradiționale, caracteristice unei societăți tradiționale suferă o dărâmare bruscă și profundă. Și nu toate din aceste transformări sunt apreciate pozitiv de reprezentanții administrației publice locale, care sunt dispuși mai degrabă a fi tradiționali. «Femeii devin mai liber în acțiunile sale și din această cauză apar divorțuri în localitate. Apare distrugerea psihologică a oamenilor» (comuna Cotiujenii Mici, r.Singerei, Zamornea S., primar).

Multe din funcțiile familiale și de gospodărie le revin femeilor, care rămân a fi unicul membru matur al familiei. De regulă, în rezultatul migrației familiile complete devin incomplete cu toate urmările care decurg din aceasta. «Mai des femeie rămân singură și are grijă de copii și de casă, asta tot nu este bine, deoarece ea divine responsabilă de tot ce este în casă, dar dacă bărbatul nu aduce bani. Sunt în localitate multe cazuri când rămân familii incomplete fără tată». (comuna Cotiujenii Mici, r.Singerei, Zamornea S., primar).

Principalul avantaj al migrației este îmbunătățirea situației economice nu doar al familiilor migranților, ci și comunităților și al țării în general. Luând în considerație că bugetele locale sunt destul de sărace, este caracteristic că reprezentanții administrației publice locale arată anume la semnificația pozitivă a „injecțiilor” financiare, făcute de migranți în bugetele locale. «Da migrația aduce bani în țară, dar și pentru localitate. Dacă la noi în sat în

ultimii ani s-au deschis 4 magazine și producția se vinde permanent, acest lucru înseamnă că oamenii au bani, au ce mânca». (comuna Cotiujeii Mici, r.Singerei, Zamornea S., primar).

Aprecieria schimbărilor care se petrec din punctul de vedere al modului de viață nu este un fenomen particular și este caracteristic multor comunități. Reprezentanții a abordării tradiționaliste apreciază destul de negativ schimbările, ce se petrec în mentalitatea femeilor. «Nu consider că vin mai culturali, sau mai civilizați, poate eu sunt conservator. Dar ce înseamnă acest lucru. A fost la noi un caz că soția a venit din Spania și a declarat că ea dorește să divorțeze cu soțul, deoarece ea a devenit mai liberă, ea a înțeles viața și a înțeles că ea nu mai dorește să întoarcă la acea viață în care a lucrat, adică ea prelucra pământul, a fost mamă la doi copii. Și nu vreau să spun că soțul e rău, tot timpul până ce ea a fost peste hotare a avut grijă și de copii și de pământ, și avea și de lucru în primărie» (comuna Cotiujeii Mici, r.Singerei, Zamornea S., primar).

Respondenții menționează un nivel mai înalt de profesionalism a foștilor migranți. Acasă migranții-constructori construiesc clădiri europene contemporane. La fel este menționat un nivel mai înalt al mentalității, civilizației și culturii. «Vreau să spun că vin cu experiența, în special în construcții, deoarece majoritatea migranților investesc bani în case, acest lucru se observă, construiesc case moderne, vin cu alta mentalitatea, mai civilizați, culturali?». (s.Seliște, r.Nisporeni, primar).

Respondenții subliniază și urmările negative ale migrației. În opinia reprezentanților administrației locale sunt adesea întâlnite cazuri de pierdere a sănătății migranților, care au nimerit în condiții externe nefavorabile. «Da, un an în urmă a venit o fetiță din Turcia, dintr-o familie vulnerabilă care a nimerit într-o situație rea și a fost nevoită să-și vândă un rinichi pentru a se putea întoarce acasă și acum este invalidă». (s.Țigănești, r.Strășeni, primar Mistreț Mihai).

Urmările pozitive al muncii prin țările străine sunt menționate nu în toate cazurile și tipurile ale migrației. Efectul pozitiv al migrației cel mai adesea este legat de munca mai mult sau mai puțin permanentă. Muncile sezoniere, în special în Rusia, cel mai adesea duc la degradarea personalității migrantului. Despre acest lucru ne vorbește respondentul – secretarul administrației locale din comuna Volovița. «Cei care pleacă sezonier în Rusia dimpotrivă degradează...». (comuna Volovița, r.Soroaca, Angela Mitrean, secretar, consiliu local).

Respondenții menționează urmările negative al „exodului de creieri”. Cu toate că ei conștientizează urmările negative al acestui fenomen la nivel de țară, în primul rând acestea ating comunitățile locale. Anume comunitățile locale în primul rând rămân fără locuitori cu studii superioare: învățători,

medici etc. Cauza constă în faptul că orașele într-o măsură mai mare pot completa urmările „exodului de creieri”, decât comunitățile mici. Pentru comunitățile locale plecarea unui intelectual, medic sau profesor este o catastrofă și practic nu poate fi completată în viitorul apropiat. «Vreau să spun că migrația aduce practic numai negativ pentru localitate, deoarece au plecat învățătorii – școala a rămas fără învățători, satul a rămas fără medici. Se distruge familia – sunt deja cazuri, dacă se distruge familia copilul pierde încredere în tată sau mamă. Sunt cazuri că dacă nu este control copii încep să folosească droguri, nu vin la școală». (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier).

Mai mult ca atât, sunt destul de frecvente cazurile când specialiștii cu calificare înaltă îndeplinesc munci necalificate. Respondenții menționează că această situație duce la degradare profesională. Creșterea în plan profesional, spune respondentul, poate avea loc doar în cazul când migrantul continue să muncească după specialitate în țara unde a migrat. Dar acest lucru este posibil doar pentru un cerc restrâns de migranți: constructori și șoferi. «Depinde, dacă ar fi migranți cu studii superioare învățători și în Europa lucrează șoferi, cum în cazul dat eu pot să apreciez la nivel înalt experiența lui în specialitatea nouă. Cred eu numai la nivel mediu. Au acei numai experiența la nivel înalt numai cei care lucrează după specialitate care au obținut aici pe loc, spre exemplu, pot fi numai șoferi sau constructori. Ceea ce privește cultura, consider că e bine când cetățenii noștri acumulează cultura altor popoare, deoarece când migranți se întorc la baștină și altfel vorbesc, comportamentul altfel mai inteligent». (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier).

Pe baza răspunsurilor respondenților, putem determina influența semnificativă a migrației asupra procesului de producere și reproducere a componenței demografice comunităților mici și mijlocii. Evident că exodul tinerețului continuu deja duce la reducerea populației în acest tip de localități. Luând în considerație nivelul potențial al migrației putem presupune că localitățile de acest tip în viitorul cel mai apropiat vor întâmpina probleme în ceea ce privește cu reproducerea demografică.

10. Aprecierea condițiilor de viață, de muncă, culturii generale în țările gazdă, nivelului de remunerare, atitudinii populației autohtone

Evident că reprezentanții administrației locale cunosc condițiile de viață a migranților nu doar din spusele acestora. Cum reiese din rezultatele sondajului, mulți din ei singuri au fost cândva migranți și, respectiv, cunosc ce vorbesc.

Conform aprecierilor persoanelor intervievate migrații în marea parte locuiesc și muncesc în condiții nefavorabile. Dar, din cauza că în prim plan

migranții pun problema câștigului de bani, atrag ei puțină atenție la condițiile de muncă și corectitudinea remunerării. «Vreau să spun că migranți lucrează în condiții dure, dar și dacă vorbesc despre acestea condiții nu cu dispreț și nu cu regret pentru că stimulentele materiale va acoperă chestia asta» (mun. Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

Condițiile de muncă nefavorabile, la fel și orientarea migranților spre câștig cu orice preț îi impun pe unii din ei la folosirea drogurilor pentru a stimula capacitatea de muncă. Cum menționează respondenții, o astfel de practică duce la traume și pierderea sănătății. «Sânt mulți care se aranjează să ducă fructe din sudul Spaniei. Primesc bine până la 2.500 de euro. Însă ei vor să câștige mult. Dar aceasta înseamnă că trebuie să lucrezi mai mult timp. Pentru a păstra tonusul, să lucreze „non-stop” ei miroasă cocaină. Și ei pot să facă și 3.000, și 4.000 mii, și 5.000 de euro pe lună. Însă oboseala totuna îi ajunje. Și din cauza asta sunt multe accidente rutiere». (Aurel, primarul s. Dubăsarii Vechi, r. Criuleni)

În multe cazuri față de migranți este manifestată o atitudine ca față de sclavi. Dar neținând la acestea ei sunt gata să suporte totul, numai să câștige mai mulți bani. „Pleacă să lucreze peste hotare chiar fiica mea este plecată, cu toate că atitudinea față de migranți este ca față de sclav, nu vrea să vină înapoi ea spune că acolo i se plătește. Aici o să fie fudulă și săracă. Nu vrea să se întoarcă până nu se asigură aici cu loc de trai și ceva bani pentru început”. (s. Onești, r. Strășeni, Botea Mihai, primar).

11. Motivația migrației

Motivul migrației în marea parte a cazurilor de migrațiune, cum menționează respondenții, sunt sărăcia, salariile mici, prețurile mari. Piața de muncă în comunitățile rurale este suprasaturată, iar remunerarea muncii este foarte joasă. Migrația în acest caz devine unica ieșire din situație, și administrația locală fixează această situație. «Motivul de bază al migrației este în primul rând sărăcia. Lumea nu are de lucru, cei care lucrează au salarii foarte mici cei care vor să prelucreze pământul nu au unde vinde produsele. Dacă el muncește tot anul la poamă și la sfârșit este nevoit s-o vândă cu 80 bani, clar că lasă tot împrumutată banii pe procent și pleacă. Nu au bani oamenii și de aceea caută căi de a-i câștiga» (Primarul, s. Bobeica, r. Hânțești, A. Moraru). „În primul rând, nivelul jos de viață, salarii mici și care nu corespund prețurilor, lipsa locurilor de muncă după specialitate, prețuri mărite la gaz, petrol, lumină, studiile mărite. Marea majoritate care pleacă se gândesc pentru viitorul copiilor săi, să aibă copil apartament în Chișinău, studiile, dar motivul totuși de bază cred eu este ca copil să obțină studiile superioare” (s. Bălăbănești, r. Criuleni, Crișmariuc E., consilier).

În unele cazuri, mai ales în orașele mari, cauza migrării la începutul

anilor '90 ai sec. XX a fost închiderea întreprinderilor mari.

Este menționată și prezența unor motive de ordin umanitar-cultural – dorința de a vedea ceva nou, dar, în opinia respondenților, acest motiv ocupă un loc secundar comparativ cu dorința de a câștiga bani. «Ar putea fi salariu mic, profesionalismul în anumite domenii, în special în construcții, sau reorganizarea multor întreprinderi la începutul anilor '90, când în rezultat majoritatea cetățenilor au pierdut locuri de muncă. Încă poate mai fi și protejarea muncitorului din partea statului la nivel scăzut. Dorința de a cunoaște ceva nou, dar acest motiv este mai mic în comparație cu salariu. În majoritatea cazurilor salariu și condițiile de muncă rele nu corespund salariului care este în prezent». (mun. Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor).

12. Contactul migranților cu comunitățile locale și instituțiile sociale

Marea parte a respondenților menționează că ajutor din parte instituțiilor sociale migranții și familiile acestora nu primesc. În primul rând merge vorba despre organele de stat, care au o atitudine complet indiferentă față de necesitățile migranților. Ni se pare important faptul că reprezentanții administrației locale nu își văd locul și rolul în rezolvarea problemelor, legate de migrațiune și migranți.

În același timp, problemele migranților rămân în afara competenței nu doar a administrației publice locale ci și a organizațiilor nonguvernamentale. Este remarcabil faptul că nici unul din respondenți nu amintește de organizații nonguvernamentale și relațiile acestora cu migranți. «Statul nu are grijă să regleze într-un mod oarecare activitatea acestor firme» (Primarul, s. Bobeica, r. Hâncești, A. Moraru).

Conform rezultatelor cercetării relațiile migranților cu familiile lor poartă un caracter destul de problematic. Aceste relații diferă cât în timp, atât și în diferite localități.

În unele localități consătenii, în opinia respondenților, au o atitudine în mare parte compătimitoare, sau indiferentă. De obicei sunt compătimiți migranții care și-au pierdut sănătatea. «La noi în sat s-a format principiu că fiecare trăiește pentru dînsu și spun așa: „E plecat, plecat și? Localnicii și-au înțeles, că dacă familia incompletă din cauza migrației n-ai cu ce să te mîndrești, ... adică este deja un lucru obișnuit, nu este ceva deosebit... Mai ales dacă încă vin bolnavi, în special din Rusia, atunci apare numai jelea”. (s. Bălăbănești, r. Criuleni, Crișmariuc E., consilier).

În unele localități s-a menționat că migranții aduc în viața de zi cu zi a consătenilor elemente de instabilitate. Deseori pe baza invidiei izbucnesc conflicte. «Încă un dezavantaj – la poporul nostru se produce instabilități în psihologie apare invidia, devin răi, apar conflicte între cei migranți și localnici» (mun.

Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor). «Conflicte între migranți și localnici dacă apar este din cauza că migranții mai bogați. Sunt cazuri că sunt furați pentru că de la alții nu au, dar aici este, sau deposedați de bani de bandiți. Sigur că într-o măsură mai mare sau mai mică au teamă, pot să se aștepte la ceva de acest gen» (s.Țigănești, r.Strășeni, primar Mistreț Mihai).

Respondenții menționează că conflicte interpersonale în familiile migranților nu sunt, acestea apar la nivel de lege, cum ar fi furturile, făcute de cei săraci de la cei bogați. «Conflicte cătare nu există ... Mulți au început să fure și este destul de dificil să descoperi cine o face, dar fură de la cei, cine știi că are bani, în special de la cei ce pleacă» (s.Tvardița, r.Ciadir-Lunga, Gagauzia, Covaci E., secretar-primăria).

Migrația contribuie la schimbările sociale și de stratificare în structura socială și de clasă a comunităților locale. După observațiile respondenților, și putem avea încredere în ele, deoarece ei știu ce spun, migranții servesc în calitate de sursă suplimentară și destul de semnificativă în formarea unei **clase mijlocii** noi. În aceasta respondenții văd o funcție socială importantă, pe care o îndeplinesc migranții în comunitatea locală. Migranții îi ajută pe consătenii lor, împrumutând acestora sume de bani necesare. În același timp și organele locale de conducere se pot sprijini pe ei în rezolvarea problemelor locale, legate de perfecționarea infrastructurii locale etc. «Atitudinea populației față de migranți e liniștită, dar ce e caracteristic pentru localitatea noastră că acestea persoane care pleacă la munci grele au obținut influență în sat. Deoarece în special, după restructurare mare influență au oameni care au mulți bani. Dar mai ales în perioada aceasta oamenii mare încredere n-au în oameni, oamenii se descurc singuri. Dar influență au de aceea că spre ex: cui-va trebui bani de împrumutat, și respectiv persoane se apropie de acel care are bani, și respectiv numai aceasta influență prin bani. Cetățenii noștri care se întorc foarte mult se deosebesc de localnici, și copii sunt mai bine îmbrăcați, construiesc case mari, copii de vârsta de 18 ani învață la Chișinău la USM. Sau pentru primăria ceva trebuie, eu cer banii de la cei care au venit mare, și respectiv ei au influența asupra mea. De acea la noi în sat există numai influența materială». (s.Șișcani, r.Nisporeni, Brânzilă M., primar).

13. Migrația și riscurile înalte

Împreună cu cei săraci, migranții și familiile acestora, cu toate că din cauze total diferite, constituie grupul de risc ridicat în cadrul comunităților locale.

Despre acest lucru, în special, vorbește primarul satului Bobeica. «Migranții care vin acasă sau familiile lor se tem de cineva că pot fi furați, sau să li se ia banii. Da au fost cazuri la noi în sat nu dar la vecini da. ...Cazuri să vină acasă să ceară nu au fost, dar să le fure casa sunt» (Primarul,

s.Bobeica, r.Hâncești, A.Moraru)

Frica – un sentiment destul de ridicat, care însoțește migrația și peste hotare, și acasă. Pericolul îi paște pe migranți, după spusele respondenților, peste tot. «În marea parte a cazurilor ei se tem. De exemplu, au omorât un tânăr la Moscova pentru o sumă mică de bani. Tânărul băiat a vrut să se însoare, a plecat la Moscova, a câștigat, a sunat-o pe mama sa ca vine acasă, iar a doua zi l-au omorât chiar în Moscova. Au fost cazuri că îi jefuiau pe drum» (s.Tvardița, r.Ciadir-Lunga, Gagauzia, Covaci E., secretar-primăria).

Evident că administrația publică locală nu este în stare să ofere un ajutor semnificativ migranților și familiilor acestora, nu îi poate apăra de elemente criminale.

14. Investițiile

Respondenții practic unanim menționează că migranții, în marea parte, investesc mijloacele financiare câștigate în imobil, îmbunătățirea condițiilor de viață, vestimentație etc.

Investiții semnificative în viața antreprenorială nu au loc. Chiar dacă și există un număr nesemnificativ de cazuri, aceasta este mai degrabă o abateră decât regulă. «Investiții se fac în case, garduri, construcție, reparație, învățătură pentru copii, haine, tehnică de casă, mașini etc își aranjează viața. Nu sunt investiții în afaceri chiar în pământ nu prea se investește pentru că nu au unde realiza produsele. Au încercat o familie să deschidă un magazin, dar până la deschidere au fost atâtea controale că ei au refuzat de al mai deschide. Unica afacere care este deschisă – un bar, dar nu numai pe banii de pe urma migrării, părinții l-au ajutat, dar el avea și banii lui câștigați pe loc» (Primarul, s.Bobeica, raionul Hâncești. A.Moraru).

Lipsa investițiilor largi în rândurile migranților este caracteristică atât pentru sate, cât și pentru orașele mari. O astfel de situație este naturală pentru satele mici, unde este destul de dificil să investești mijloacele câștigate în producție. Dar, conform datelor sondajului, această situație este caracteristică și pentru un oraș mare, cum ar fi capitala țării – municipiu Chișinău. «De obicei, cheltuie bani în apartamente, construiesc garduri. Dar nu e caracteristic să investească bani în afaceri» (s.Bălăbănești, r.Criuleni, Crișmariuc Ecaterina, consilier). «Nimeni din cunoscuții mei n-au investit banii în afaceri, în primul rând investesc banii în auto, case, studii ai copiilor, în apartamente. D-au în chirie și pleacă înapoi, investesc în imobil. Nu investesc în afaceri, deoarece nu este stabilitate politică și economică în țară, există riscul de a depune banii în afaceri, de obicei moldovenii ajută cu rude, depun banii în bancă». (mun.Chișinău, Iurașcu A., vice-pretor).

Cauză, în opinia respondenților, ar fi lipsa stabilității politice, și într-o măsură la fel de importantă, lipsa securității migranților și familiilor acestora în fața elementelor criminale.

Exemplul, relatat mai jos, este unul din cazurile rare când banii câștigați de migranți sunt investite în business. «Mulți bani se cheltuie pentru sănătate, banii îi aduc în Moldova... Dar mijloacele aduse se investesc în casă, familie, copii, mobilă. Au fost cazuri când tinerii se întorceau de peste hotare și investeau banii în locuințe. În sat sunt și femei antreprenori, în marea parte ele se ocupă de comerț și acestea sunt femeile care aduceau bani și investeau în magazinele din localitate» (s.Tvardița, r.Ciadir-Lunga, Gagauzia, Covaci E.secretar-primăria).

Exemplele unor astfel de investiții a capitalului, colectat în procesul de migrație sunt caracteristice mai multor localități și sunt mai degrabă regulă decât excepții. «Acei care vin de peste hotare fac reconstrucții, pun uși, „steklopachet”, fac reparații în stil european» (Aurel, primarul s.Dubăsarii Vechi, r.Criuleni). «De fapt câștigă bani, cheltuie pe apartamente, învățământul, și mai puțin în agricultură sau afaceri» (s.Șișcani, r.Nisporeni, Brânzilă M., primar).

Răspunsurile respondenților arată că investițiile în agricultură sau altă producere sunt foarte rare și atât de neobișnuite, încât le sunt puțin cunoscute respondenților.

Dar totuși astfel de investiții există. Despre ele vorbește primarul satului Logănești. Este vorba despre procurarea tehnicii pentru agricultură, construcția barurilor, magazinelor, etc. Astfel de activități ai foștilor migranți, după părerea primarului, aduce mult folos satului. «Investesc în case, reparații sau cumpără locuințe pentru copii în Hâncești sau Chișinău. Unii investesc în afaceri au firme de construcții sunt deschise câteva baruri, magazine. Exportă producția, comerțul. Sunt lume care au cumpărat tehnică agricolă și prestează servicii, combaine, tractoare. Au mașini mari și pot să vândă producția și peste hotare» (s.Logănești, r.Hîncești, primar Sava Vasile).

Următorul exemplu când fostul migrant a investit mijloacele câștigate în moară este mai degrabă o excepție decât regulă. «Sunt și acești care au idei și vor să lucreze. Unul a cumpărat o moară pe banii care a lucrat». (s.Țigănești, r.Strășeni, primar Mistreț Mihai).

Dar astfel de exemple sunt evident în minoritate. Majoritatea migranților cheltuie banii pe consum. Astfel, într-un sat atât de mare și infrastructură dezvoltată cum ar fi satul Cojușna, primarul a enumerat ca investiții doar 3 baruri, restul a fost investit în case, gospodării, nunți, finanțarea învățământului copiilor. „Investiții puține sunt deschise 3 baruri, în rest case, gospodării, nunți, contractele pentru copii care învață” (s.Cojușna, r.Strășeni, Nani V., primar).

15. Propunerile experților

Principala propunere, cu care vin reprezentanții administrației publice locale constă în necesitatea de a oferi procesului de migrație un caracter legal.

Dar, practic marea parte a respondenților, înțelegând importanța funcțiilor sociale, îndeplinite de migranți, propun organizarea procesului de migrațiune la nivel interstatal și nu își văd rolul în reglarea migrației la nivelul comunității locale. «Eu consider, că trebuie să fie creată o agenție care va lucra pentru migranți, care vin cu minele trudite, cu sumă de bani și atunci persoanele din agenție trebuie să gestioneze rațional banii a migranților în diferite domenii. Adică agenții de consultanți pentru migranți pe anumită perioadă de timp în baza anumitor reguli de joc, anume să ajute migranților cum trebuie de cheltuit banii». (mun.Chișinău, Iurașcu A., vice-pretor).

Legalizarea migrației, crearea condițiilor favorabile pentru investirea mijloacelor câștigate sunt acelea propuneri a respondenților, realizarea căroră, în opinia lor, poate îmbunătăți situația migranților. Pe de altă parte, creșterea nivelului de viață a populației țării la nivel local vor micșora însăși procesul de migrațiune. «De legalizat migrația și creat teren favorabil pentru investiția banilor câștigați, de dezvoltat micul business. De plătit salarii bune celor care lucrează în sfera bugetară, pedagogilor, medicilor. De perfecționat cadrul legislativ din domeniu fiscal și al antreprenoriatului. De eliminat corupția. De creat locuri la buget și burse pentru copii dotați și concursul pentru aceste locuri să fie real». (s.Logănești, r.Hîncești, primar Sava V.).

16. Concluzii

1. Conform aprecierilor reprezentanților administrației publice locale în procesele migraționiste sunt implicate mase semnificative a populației active din comunitățile locale. Migranți devin cei mai activi membri ai comunităților locale. Dat fiind faptul că comunitățile și așa dispun de un potențial uman nesemnificativ (cel puțin comparativ cu orașele), acest proces poartă pentru ei un caracter dureros.

2. La nivelul comunităților locale procesele migraționiste au o tendință crescândă. Există un grup mare de populație, care sunt potențiali migranți. Orientările migraționiste nu se realizează doar din cauza lipsei mijloacelor financiare necesare și organizării plecării în altă țară.

3. Femeile constituie marea parte a migranților, dar raportul bărbați și femei în procesele migraționiste nu este diferit în dependență de localități concrete și la nivel local depinde de condiții locale concrete.

4. Migrația în comunități, după aprecierile respondenților, în marea parte are un caracter ilegal și se asigură de relațiile de rudenie și vecinătate.

5. Migranții poartă diferite moduri și tipuri de migrație în dependență de scopurile pe care și-i pun. Prevalează migrația de muncă. Dar există și altele tipuri. Pe lângă cea de muncă există și migrația de studii, „de tratament”;

după formă migrația se împarte în permanentă și sezonieră.

6. Țările, pe care migrații îi aleg în calitate de scop în marea parte includ două direcții: Europa de Vest și Rusia.

7. În ultimul timp se observă tendința migraților de a se stabili cu traiul în țările, unde au plecat temporar cu scopul de a câștiga. În acest caz semnificația pozitivă a migrației pentru comunitățile locale devine destul de problematică. În lipsa rudelor, comunitatea locală este lipsită de venituri bănești.

8. Între familiile migraților și restul consătenilor se observă diferențe în nivelul de viață, bunăstării materiale. Membrii familiilor migraților trăiesc mai bine, cu îmbrăcăminte și alimentare mai calitativă, posibilitatea de ocrotire a sănătății și a primi studii mai calitative la ei este mai mare.

9. Migrația, după aprecierile respondenților, are impact pozitiv asupra culturii, pregătirii profesionale a migraților. Dar acest lucru se referă în mare parte la migrații care efectuează munci mai calificate și trăiesc în condițiile mai favorabile a Europei de Vest. Migrații ocupați la muncile sezoniere în Rusia, după părerea respondenților, în măsură mai mare degradează decât își ridică potențialul profesional.

10. Componenta migraților este foarte eterogenă, include reprezentări ai diferitor categorii sociale.

11. Relațiile migraților și familiilor acestora cu comunitatea în general nu poartă un caracter deschis conflictual. Dar deja la această etapă se înregistrează apariția diferențierilor sociale și patrimoniale, care într-un fel sau altul duc la conflicte.

12. Migrații și familiile lor se includ în grupul de risc ridicat: pentru ei este mai mult probabil de a fi supuși violenței, invidiei, etc., decât pentru alte grupuri sociale. Nivelul mai înalt de viață atrage atenția cercurilor criminale.

13. Migrații evident puțin investesc mijloacele câștigate în producție. Principalele direcții de investire a mijloacelor bănești câștigați sunt: alimentarea mai calitativă, vestimentația, îmbunătățirea condițiilor de viață. Construcția caselor, reparația apartamentelor, procurarea de automobile etc. Astfel, influența migrației de muncă asupra stării economice comunitare este indirectă: datorită intrărilor bănești se ridică nivelul general de viață.

14. Deseori migrația are o influență negativă asupra climatului familial, deseori duce la destrămarea familiilor. Copiii în marea parte rămân fără supravegherea și îngrijirea necesară. Această situație duce la creșterea nivelului de comportament deviant și delincvent atât în familiile migraților, cât și în comunitate în general.

15. Migrații oferă unul din principalele surse de formare a clasei mijlocii în comunitățile locale, în Republica Moldova, și astfel contribuie la stabilizarea situației sociale din țară.

16. Câștigurile migraților ajută comunităților și țării în general la rezo-

Ivarea multor probleme economice și de ordin financiar, și din această pricină se prezintă ca un fenomen pozitiv.

ANEXĂ

Localitățile și persoanele intervievate

1. Satul Bobeica, raionul Hâncești, A.N.Moraru, primar
2. Satul Boghenii-Vechi, raionul Ungheni, D.Cocieru, consilier
3. Satul Logănești, raionul Hâncești, V.Sava, primar
4. Satul Țigănești, raionul Strășeni, M.Mistreț, primar
5. Or.Strășeni, S.Radu, secretara primăriei
6. Satul Tribisăuți, raionul Briceni, Iu.V.Petro, primar
7. Satul Sireț, raionul Strășeni, V.Carbură, primar
8. Satul Burlăceni, raionul Vulcănești, I.Calmîc, primar
9. Satul Burlăcu, raionul Cahul, I.Filipovici, primar
10. Satul Vinogradovca, raionul Taraclia, M.Baraga, primar
11. Satul Romanești, raionul Strășeni, I.Raileanu, primar
12. Satul Zubrești, raionul Strășeni, V.Bortă, primar
13. Satul Cojușna, raionul Strășeni, V.Nani, primar
14. Satul Onești, raionul Strășeni, M.Botea, primar
15. Comuna Volovița, raionul Soroca, A.Mitrean, secretar consiliu local.
16. Satul Bălăbănești, raionul Criuleni, E.Crișmariuc, consilier
17. Satul Ciorești, raionul Nisporeni, L.Dima, secretar primăria
18. Or.Rișcani, primar
19. Satul Corjova, raionul Dubăsari, R.Emelianov, specialistul principal în probleme administrației publice locale
20. Satul Cucoara, raionul Cahul, N.Dandiș, consilier
21. Satul Iurceni, raionul Nisporeni, R.Vasilii, consilier
22. Satul.Malaești, raionul Criuleni, L.Ciobanu, consilier
23. Satul Corjova, raionul Criuleni, Gh.Ojog, primar
24. Satul Dubăsarii Vechi, raionul Criuleni, Aurel, primar
25. Satul Șișcani, raionul Nisporeni, Brânzilă, primar
26. Satul Roșu, raionul Cahul, F.Bocicovari, consilier
27. Satul Roșu, raionul Cahul, V.Ciobănică, primar
28. Satul Seliște, raionul Nisporeni, primar
29. Satul Tvardița, raionul Ciadir-Lunga, Gagauzia, E.Covaci, secretar-primăria
30. Mun.Chișinău, Ana Iurașcu, vice-pretor.

**ТРУДОВАЯ МИГРАЦИЯ В СТРАНАХ СНГ:
СРЕДСТВО АДАПТАЦИИ К ЭКОНОМИЧЕСКОМУ
КРИЗИСУ И ИСТОЧНИК НОВЫХ ВЫЗОВОВ.
ГЛАВНЫЕ ИТОГИ МЕЖСТРАНОВЫХ
ИССЛЕДОВАНИЙ**

Жанна ЗАЙОНЧКОВСКАЯ
Российская Федерация, Москва
Независимый Исследовательский Совет
по миграции стран СНГ и Балтии
председатель Совета,
президент Центра миграционных исследований
кандидат географических наук

Введение

В 1990-е годы все мы стали свидетелями проявления самоорганизующейся способности общества по мобилизации своих усилий в противостоянии обвалу уровня жизни, массовой безработице, инфляции. Трудовая миграция стала самым массовым каналом проявления этих спасительных способностей и, что особенно важно, в данной сфере они имели возможность проявиться наиболее быстро.

В настоящее время трудовая миграция – наиболее динамичный и самый большой в СНГ миграционный поток. С самого начала ее взрывного развития было ясно, что в трансформирующемся обществе трудовая миграция выполняет исключительно важную роль амортизатора социального недовольства, противостоящего сползанию общества в масштабный конфликт. Несмотря на это, трудовые мигранты подвергались обструкции, унижительным обвалам, стремлению во что бы то ни стало зарегулировать их движение. Трудовые мигранты обвинялись в перекачивании денег, распространении наркотиков и криминала.

В значительной мере желание защитить трудовую миграцию от необоснованных нападков, получить убедительные аргументы, вскрывающие ее огромную социальную роль в период кризиса, было побудительным мотивом организации межстранового проекта по ее исследованию в СНГ. Затем, на втором этапе были изучены также риски, связанные с трудовой миграцией. Таким образом, в целом удалось охарактеризовать процесс комплексно, с разных сторон.

Отметим, что проекты по исследованию трудовой миграции, осуществлялись под эгидой Центра изучения проблем вынужденной миг-

рации в СНГ в рамках деятельности Независимого Исследовательского Совета по миграции стран СНГ и Балтии (НИСМ). Исследования проводились непрерывно в течение 2000-2003 гг. Они стали возможны благодаря финансовой поддержке Фонда Форда, Фонда МакАртуров и UNESCO MOST в рамках миграционной сети по Центральной и Восточной Европе (CEENOM). Большую поддержку также всегда оказывал Институт народнохозяйственного прогнозирования РАН.

Что сделано

Проведены масштабные обследования трудовой миграции в пяти странах СНГ: в Армении – под руководством проф. Ереванского университета *Л.А.Арутюнян*, в Молдове – под руководством проф. Молдавского университета *В.Г.Мошняги*; в Казахстане - под руководством докторанта Казахского университета *Е.Ю.Садовской*, в Украине – под руководством докторанта Украинской академии государственного управления при Президенте Украины *Е.А.Малиновской*, в России – под руководством руководителя Центра *Ж.А.Зайончковской*, которая осуществляла также общее научное руководство проектом.

Исследования были нацелены на оценку масштабов трудовой миграции и выявление ее социальной роли в условиях экономического кризиса.

Исследования проводились по единой программе²⁹⁷, разработанной Центром, и в каждой стране осуществлялись под руководством экспертов НИСМ.

Отличительные особенности данного исследования:

- охват нескольких стран СНГ, что позволило получить сравнительные результаты в зависимости от глубины кризиса и особенностей социальной трансформации в каждой стране;
- исследование трудовой миграции собственного населения каждой из стран-участниц проекта, в отличие от большинства проектов в данной области, где объектом анализа является иностранная рабочая сила;
- исследование всех основных видов трудовой миграции, распространенных в СНГ: коммерческой индивидуальной миграции, работы по найму (контракту), индивидуальных выездов на строительные и ре-

---

²⁹⁷ В основу методики был положен опыт международного исследования внешней миграции населения Украины, Литвы и Польши в рамках проекта Европейской Экономической Комиссии ООН. См. об этом: С.Пирожков, Е.Малиновская, Н.Марченко. *Зовнішня міграція в Україні*. - Київ, 1997.

монтажные работы и др.;

- охват как внешней, так и внутренней трудовой миграции, что особенно было важно для России и Казахстана;

- нацеленность на выявление социально-экономических эффектов трудовой миграции с позиций общества, домохозяйства и личности.

В Армении и Молдове исследование проводилось по республиканской репрезентативной выборке во всех городах, а в Армении – и в сельской местности. В Казахстане – в бывшей столице Алма-Ате, крупном городе Караганде и в малых городах соответствующих областей, в России – в пяти крупных городах (Москве, Смоленске, Ставрополе, Барнауле и Иркутске) и четырех малых (Вязники Владимирской области, Десногорск и Ярцево Смоленской области, Кириши Ленинградской области). В Украине – в Киеве, областном центре Черновцы и деревне Прилбычи Львовской области.

Объектом исследования было домохозяйство, в составе которого имелся трудовой мигрант.

Методика предусматривала двухступенчатый опрос. Вначале сплошной опрос домохозяйств на выбранных участках улиц и в домах по короткой анкете. Цель данного опроса - выявление мигрантских домохозяйств и оценка степени вовлеченности населения городов в трудовую миграцию. На втором этапе проводились глубокие интервью в мигрантских домохозяйствах с целью получения аналитической информации.

Благодаря комплексному опроснику, сочетавшему информацию об эффектах трудовой миграции на уровне домохозяйства, с одной стороны, и личные оценки мигрантов об условиях и результатах их деятельности, с другой, удалось получить данные не только о социально-экономической роли трудовой миграции, но и о ее воздействии на образ жизни мигранта и его семьи, об эволюции в организации мигрантского торгового бизнеса, об уровне регулирующей роли государства в трудовой миграции. Результаты исследований опубликованы в книгах, выпущенных Центром, под эгидой НИСМ.²⁹⁸ Примененная в данных

---

²⁹⁸ Арутюнян Л.А. Трудовая миграция населения Армении: средство, предотвращающее бедность. // Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты. Отв. ред. Ж.Зайончковская. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва, 2003, с.95-116; Мошняга В., составитель. Население Молдовы и трудовая миграция: состояние и современные формы. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый Исследовательский Совет по миграции

исследованиях методика была использована в Таджикистане, где обследование было проведено по заказу МОМ экспертом НИСМ С.Олимовой.²⁹⁹ Таким образом, уже по 6 странам СНГ имеются серьезные исследования трудовой миграции, выполненные по сопоставимой методике. Кроме того, недавно вышла работа по Грузии, выполненная в рамках МОМ по другой, но частично сопоставимой программе.³⁰⁰

Помимо указанных работ, в рамках проектов Центра проведен ряд других исследований, дополняющих общую картину.

1. По Украине на базе республиканского социального мониторинга были исследованы миграционные установки жителей Украины, ценностные ориентации трудовых мигрантов, самооценка ими результатов своей деятельности, трудовая этика, статусная самоидентификация, рыночные ориентации, протестный потенциал. В целях получения необходимой информации опросники общественного мнения были дополнены соответствующими вопросами для целей проекта. В итоге удалось получить репрезентативные по территории и составу населения Украины данные. Исследование проведено профессором И.М. Прибытковой.

Кроме того, проведено пилотное интервьюирование неофициальных трудовых мигрантов из Украины в Москве – месте их наибольшей концентрации в России. Исследование преследовало цель определения пропорции между законной и незаконной трудовой миграцией; выявления характера нарушений законного пребывания мигрантов в России; методов незаконного проникновения на рынок труда (Ж.А.Зайончковская).

2. Исследования условий жизни и работы трудовых мигрантов из Узбекистана (Л.Максакова) и Киргизии (А.Элебаева) в крупных городах России (в Поволжье и на Урале), а также влияние трудовой мигра-

---

стран СНГ и Балтии. Молдавский государственный университет. Центр политического анализа и социальных технологий «САРТЕС» (Молдова). – Кишинэу, 2000; Садовская Е.Ю. Трудовая миграция как средство адаптации к экономическому кризису в Казахстане. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый Исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. – Алма-Ата, 2001; Миграция населения. Трудовая миграция в России. Приложение к журналу «Миграция в России». Под общ. ред. О.Д.Воробьевой. Вып.2. – Москва, 2001; Пирожков С.И., Малиновская Е.А., Хомра А.У. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект. – Киев, 2003.

²⁹⁹ *Трудовая миграция из Таджикистана. / Международная Организация по Миграции в сотрудничестве с Научно-исследовательским центром «ШАРК». – Душанбе, июль, 2003.*

³⁰⁰ *Labour migration from Georgia. / IOM. - Tbilisi. 2003.*

ции на развитие предпринимательства в Средней Азии³⁰¹.

3. Незаконная трудовая миграция из Белоруссии (Шахотько Л.П.)³⁰².

4. Исследование незаконной трансграничной трудовой миграции между Казахстаном и Россией (Ю.Флоринская, Е.Кириллова), совместно с Уральским университетом (Казахстан, М.Н.Сдыков, рук.). Проведены опросы мигрантов в электропоездах, на пограничных пунктах при пересечении границы, в городах Омске и Оренбурге, в малых пограничных городах, взяты экспертные интервью у ответственных лиц.³⁰³

5. Анализ незаконной трудовой миграции из Азербайджана: стратегии интеграции в рынки труда принимающих стран и риски (Юнусов А.С.). Мигранты опрашивались как в странах их деятельности, так и в Азербайджане во время приезда домой. Кроме того, удалось взять интервью у нескольких руководителей азербайджанских трудовых кланов в Москве. В результате получен первый в научном отношении аргументированный обзор незаконной трудовой деятельности азербайджанцев³⁰⁴.

6. Анализ женской сексуальной миграции – добровольной и недобровольной, как одной из наиболее массовых групп риска. Исследования организованы в Молдавии (Мошняга В.Г.) и в России (Тюрю-

---

³⁰¹ Исследования обобщены в работе: *Миграция и рынок труда в странах Средней Азии. Материалы регионального семинара 11–12 октября 2001 г. Ташкент.* / Под ред. Л.П.Максаковой. Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Центр эффективной экономической политики Минмакроэкономстата Республики Узбекистан. – Москва - Ташкент, 2002.

³⁰² Шахотько Л.П. *Незарегистрированная трудовая миграция из Республики Беларусь: состав мигрантов и их деятельность.* // *Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты.* Отв. ред. Ж.Зайончковская. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва, 2003, с.188-196.

³⁰³ См.: *Россия-Казахстан: фронтьерские миграции.* / Под общ. ред. Ж.Зайончковской и М.Сдыкова. Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Западно-казахстанский фонд науки и образования «Акжол». Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва–Уральск, 2002.

³⁰⁴ Юнусов А.С. *Трудовая эмиграция из Азербайджана: стратегии интеграции в рынки труда и риски.* *Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты.* Отв. ред. Ж.Зайончковская. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва, 2003.

канова Е.В.).

7. Анализ деятельности афганцев на российском рынке труда (Иванова Т.Д.). Исследования проведены в Москве и Санкт-Петербурге. Выявлены сферы деятельности афганцев, методы ее «прикрытия», способы трудоустройства, возможности регистрации трудовой деятельности. Проверялось устоявшееся общественное мнение, созданное официальными лицами и СМИ о высокой криминогенности деятельности афганцев (исследование не подтверждает это мнение).

8. Исследование роли трудовой миграции в трансформации социальной структуры общества в России (Бадыштова И.М.). Проведено социологическое исследование политических и ценностных ориентаций, самоидентификационных оценок социального статуса трудовых мигрантов.

9. По 9 постсоветским странам в рамках проекта SEENOM проанализировано национальное законодательство в области защиты прав трудовых мигрантов с позиций его полноты и соответствия международным стандартам, зафиксированным в конвенциях ООН и МОТ. Рассмотрена также институционально-правовая база трудовой миграции. Анализ проведен по Азербайджану (Юнусов А.С.), Армении (Арутюнян Л.А., Балаян Л.), Молдове (Мошняга В.Г.), Казахстану (Садовская Е.Ю.), Киргизии (Элебаева А.Б.), России (Тюрюканова Е.В.), Узбекистану (Максакова Л.П.), Украине (Прибыткова И.М.), Эстонии (Саккеус Л.). Кроме того, проведены исследования по двум странам Центральной Европы – Чехии (Д.Чермакова) и Венгрии (И.Молодикова и Н.Зеттиш). Представлен в ЮНЕСКО обзорный аналитический доклад по указанным странам (Зайончковская Ж.А., Тюрюканова Е.В.)³⁰⁵.

Основные выводы.

На основе проведенных исследований впервые были получены аргументированные оценки распространенности трудовой миграции в странах СНГ. Для России как главной страны-реципиента в СНГ особенно важно то, что собственные ее оценки можно было перепроверить встречными оценками, полученными в странах-донорах.

Оказалось, что в трудовую миграцию вовлечено каждое третье домохозяйство в Армении и Молдове, примерно каждое десятое в Украине и Казахстане, а также в крупных городах России; в малых

---

³⁰⁵ *Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. / ЮНЕСКО, Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ (Россия), Российская Академия Наук, Институт народнохозяйственного прогнозирования, Центр демографии и экологии человека, Молдавский государственный университет. - Кишинэу, 2003.*

российских городах – в среднем каждое четвертое. Опираясь на эти и другие имеющиеся оценки, общее количество трудовых мигрантов из числа жителей стран СНГ можно оценить не менее, чем в 10 млн чел. Этот поток распадается на 2, примерно равновеликих потока – из России и из других стран СНГ.

Российский поток, составляющий около 5 млн чел, в свою очередь, распадается на 3-3,5 млн чел. внутренних мигрантов и 1,5-2 млн чел., выезжающих на заработки за пределы СНГ. Поток из стран СНГ, тоже оцениваемый около 5 млн чел., распадается на примерно 3 млн чел., устремляющихся в Россию, и около 2 млн чел. в другие страны СНГ (например, из Средней Азии в Казахстан, из Украины в Белоруссию) и за пределы СНГ. Исследование по Таджикистану, вышедшее на полмиллиона трудовых мигрантов из этой страны только в России, показывает, что наши оценки скорее занижены, чем завышены.

- Исследование подтвердило гипотезу, что граждане стран СНГ с помощью трудовой миграции, в ответ на кризис государственного сектора экономики, создали емкую альтернативную сферу занятости, опираясь главным образом на собственную инициативу, практически при отсутствии организационной поддержки со стороны государства. Так, в России трудовые мигранты составляют примерно 7,5% по отношению к учитываемому числу занятых в экономике.

- Трудовая миграция – эффективное средство борьбы с бедностью и обнищанием в СНГ. О том, что благосостояние их семей улучшилось благодаря работе на выезде, заявили от двух третей до четырех пятых трудовых мигрантов, опрошенных в разных городах России, три четверти в Молдавии, еще больше в Таджикистане, более половины в Украине и Казахстане, более 40% в Армении. Трудовая миграция позволила улучшить свои жилищные условия или купить квартиры своим детям каждому третьему (Москва, Алма-Ата) или каждому второму (Смоленск, Барнаул, Иркутск, Молдавия), или даже 60% домохозяйств (Ставрополь); 18-20% домохозяйств приобрели автомобили; около $\frac{3}{4}$ стали лучше питаться и одеваться. Каждый третий-четвертый трудовой мигрант регулярно помогает взрослым детям и родителям либо содержит их. В Армении, где экономическая ситуация особенно тяжелая, коммерческая и трудовая миграция спасает многие семьи от обнищания. Проблемы голода и повышения цен ни одна из семей трудовых мигрантов в Армении не назвала в числе актуальных, в отличие от семей, в которых нет мигрантов, и где эта проблема была самой актуальной.

- Временная трудовая миграция – эффективный механизм формирования среднего класса, задействованный исключительно благодаря личной инициативе граждан. Трудовые мигранты представляют

прослойку общества, удовлетворенную своим материальным положением: 60-80% семей мигрантов имеют все необходимое, хорошо питаются и одеваются, у 30-50% решена жилищная проблема. В среднем около 80% мигрантских семей считают, что живут «хорошо и приемлемо». Это примерно в 3-4 раза выше по сравнению со всем населением стран СНГ.

- Коммерческая и трудовая миграция – серьезная школа бизнеса и рыночных отношений. Мигрантские заработки позволили каждому пятому домохозяйству в России, 8% домохозяйств в Молдавии и 12% в Армении открыть свой бизнес, а чуть меньшему количеству домохозяйств – его расширить. Каждое пятое малое предприятие в Узбекистане создано на миграционные деньги. Мигранты создали обширные партнерские сети поставщиков и заказчиков, приобрели деловой опыт, уверенность в своих силах.

- Трудовая миграция ускоряет интеграцию стран СНГ в международный рынок труда за счет овладения частью их населения правилами поведения, методами работы, культурой труда, равно как и за счет знакомства с разного рода рисками на глобальных рынках труда. Вопреки широко распространенному мнению, исследование показало, что уровень организации современной трудовой миграции населения стран СНГ весьма высок и быстро прогрессирует, абсорбируя мировой опыт.

- Трудовая миграция меняет быт семьи, способствуя абсорбции различных новшеств; например, в России 28% мигрантских домохозяйств имеют компьютер (из них каждое второе и принтер), 35% - СВЧ-печь, 27% - сотовый телефон. В семьях трудовых мигрантов появилась возможность повысить качество жизни за счет платных медицинских услуг (от 28 до 50% семей), хорошего отдыха (от одной пятой до трети семей), платного воспитания и образования детей (от четверти до 44% семей). Сильно расширился кругозор мигрантов благодаря посещению многих стран (это особенно отмечают женщины).

- Трудовая миграция способствует самоутверждению и активности женщин, что выражается в том, что для них гораздо более важны достигательные цели миграции, тогда как у мужчин на первом месте – материальное обеспечение семьи.

- В то же время трудовая миграция является главным генератором незаконной миграции. Причины такого положения – существование в странах СНГ огромного теневого сектора на рынке труда, неадекватность миграционного и трудового законодательства реальным условиям функционирования рынка труда, забюрократизированная правоприменительная практика, коррупция исполнительного аппарата. Впервые получены

количественные оценки соотношения законной и незаконной трудовой миграции, которые показали, что $\frac{3}{4}$ трудовых мигрантов из стран СНГ в России работают неформально.

- Выявлен высокий уровень недоверия трудовых мигрантов к официальным лицам и государственным структурам, что ведет к конфронтации мигрантов с властью (лишь 6% трудовых мигрантов в случае возникновения проблем обращаются для их разрешения в органы власти, каждый десятый характеризует отношение к ним со стороны этих органов как враждебное).

- Показано, что главные риски трудовой миграции связаны с крайне узким ее легитимным пространством в странах СНГ и особенно в России. Несовершенство законодательства ведет: (1) к произволу работодателей и дискриминации мигрантов в трудовой сфере (неофициальному найму, занижению оплаты труда, плохим условиям труда); (2) выталкивает мигрантов в незаконную сферу занятости; (3) превращает трудовую миграцию в одну из самых коррумпированных ниш общественной жизни (коррупция и обман подстерегают мигранта на всех этапах его деятельности, начиная от поиска работы в рекрутерских агентствах, пересечения границы, трудового найма, заканчивая расчетом с работодателем и переправкой денег); (4) искусственно осложняет трудоустройство мигрантов; (5) провоцирует конкуренцию мигрантов с местной рабочей силой из-за миграционного допинга (мигранты занимают около 30% рабочих мест, которые могли быть заняты местной рабочей силой); (6) способствует мигрантофобии.

- Основной принимающей страной для трудовых мигрантов в рамках СНГ является Россия, поэтому именно она несет главную ответственность за регулирование трудовой миграции в этом регионе. Как показали интервью с лицами, принимающими решение, в странах СНГ – участниках проекта, а также анализ законодательной межгосударственной переговорной деятельности, Россия, как правило, не согласовывает свои действия со странами-партнерами (а иногда даже предварительно не информирует их, как это было, например, при принятии Закона о пребывании иностранцев) и медленно откликается на встречные предложения об экспорте рабочей силы. В значительной мере по вине России доля законной части в общем объеме трудовой миграции в СНГ не увеличивается, несмотря на ужесточение национальной миграционной политики России.

- Недееспособность властных структур в отношении урегулирования положения трудовых мигрантов заставляет их прибегать к самоорганизации и способствует формированию мафиозных диаспорных кланов.

- Относительно сексуальной миграции женщин: проанализированы институциональная структура их миграции; методы работы частных фирм по трудоустройству и брачных агентств – основных рекрутеров женщин в секс-деятельность; надежность гарантий легитимности выезда по официальным каналам; выявлены каналы трафика; комплекс услуг по вовлечению женщин в сексуальный рынок, ниши занятости, виды и стоимость сексуальных услуг, пропорция между добровольной и принудительной миграцией.

- Для малых городов России и Украины, где бездействуют градообразующие предприятия, трудовая миграция – важнейший (а иногда единственный) фактор, поддерживающий их жизнеспособность, а также главный источник средств для образования молодежи.

- Выявлена политическая индифферентность трудовых мигрантов, отсутствие в их среде общественных институтов, которые могли бы защитить их права и вести диалог с органами власти, что ведет к углублению дистанцирования с властью.

- Как выявили разновременные исследования по Украине и Молдавии, за последние годы произошли серьезные изменения в трудовой миграции – и по характеру деятельности, и по направлениям выезда, и по составу мигрантов. Быстро теряет свою привлекательность для трудовых мигрантов из Украины и Молдавии Россия в связи с ужесточением здесь миграционной политики. Вместе с тем, трудовая миграция из СНГ сохраняет преимущественно незаконный характер и остается зоной рискованной деятельности, обратной стороной которой является ущемление прав мигрантов по многим позициям, недоступность для них социальной и юридической защиты.

Заключение

Подытоживая, можно заключить, что впервые удалось получить широкомасштабную картину трудовой миграции в рамках всего СНГ, охватывающую все стороны этого движения – как позитивные, так и негативные, и все основные составляющие социума – от личности до общества. Впервые получены научно аргументированные оценки количества трудовых мигрантов в странах СНГ, которые используются на международном уровне.

Получены убедительные доказательства огромного стабилизирующего влияния трудовой миграции в трансформирующемся обществе, вскрыта ее роль как стимулятора развития рыночных отношений и проводника международного бизнес-опыта в посткоммунистические страны, как катализатора формирования среднего класса и нового образа жизни.

Показано, что главная причина в основном незаконного характера

трудоваї міграції і зв'язаних з цим ризиків в країнах СНГ кроється в ошибочних акцентах міграційної політики, несовершенстві законодавчо-правової системи, слабом розвитку відповідної інфраструктури.

Литература

- Пирожков С., Малиновская Е., Марченко Н. Зовнішня міграція в Україні. - Київ, 1997.
- Арутюнян Л.А. Трудоваї міграція населення Арменії: средство, претовращаюче бідність. // Трудоваї міграція в СНГ: соціальні і економічні ефекти. Отв. ред. Ж.Зайончковская. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва, 2003, с.95-116.
- Мошняга В., составитель. Население Молдовы и трудоваї міграція: состояние и современные формы. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый Исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Молдавский государственный университет. Центр политического анализа и социальных технологий «САРТЕС» (Молдова). – Кишинэу, 2000.
- Садовская Е.Ю. Трудоваї міграція как средство адаптации к экономическому кризису в Казахстане. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый Исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. – Алма-Ата, 2001.
- Міграція населення. Трудоваї міграція в Росії. Приложение к журналу «Міграція в Росії». Под общ. ред. О.Д.Воробьевой. Вып.2. – Москва, 2001.
- Пирожков С.И., Малиновская Е.А., Хомра А.У. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект. – Киев, 2003.
- Трудоваї міграція из Таджикистана. / Международная Организация по Миграции в сотрудничестве с Научно-исследовательским центром «ШАРК». – Душанбе, июль, 2003.
- Labour migration from Georgia. / ИОМ. - Tbilisi. 2003.
- Міграція і ринок труда в странах Средней Азии. Материалы регионального семинара 11–12 октября 2001 г.Ташкент. / Под ред. Л.П.Максаковой. Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Центр эффективной экономической политики Минмакроэкономстата Республики Узбекистан. – Москва – Ташкент, 2002.
- Шахотько Л.П. Незарегистрированная трудоваї міграція из Респуб-

- лики Беларусь: состав мигрантов и их деятельность. // Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты. Отв. ред. Ж.Зайончковская. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва, 2003, с.188-196.
- Россия-Казахстан: фронтьерские миграции. / Под общ. ред. Ж.Зайончковой и М.Сдыкова. Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Западно-казахстанский фонд науки и образования «Акжол». Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва – Уральск, 2002.
- Юнусов А.С. Трудовая эмиграция из Азербайджана: стратегии интеграции в рынки труда и риски. Трудовая миграция в СНГ: социальные и экономические эффекты. Отв. ред. Ж.Зайончковская. / Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ. Независимый исследовательский Совет по миграции стран СНГ и Балтии. Ин-т народнохоз. прогнозирования РАН. – Москва, 2003.
- Трудовая миграция и защита прав гастарбайтеров: практика посткоммунистических стран. / ЮНЕСКО, Центр изучения проблем вынужденной миграции в СНГ (Россия), Российская Академия Наук, Институт народнохозяйственного прогнозирования, Центр демографии и экологии человека, Молдавский государственный университет. - Кишинэу, 2003.

PROCEDURA STABILIRII STATUTULUI DE REFUGIAT PREVĂZUTĂ DE LEGISLAȚIA REPUBLICII MOLDOVA

Vasile ZAVATIN
Republica Moldova, Chișinău
Ministerul Afacerilor Interne
Academia de Poliție "Ștefan cel Mare"
Vice-decan al Facultății Drept,
doctor în drept,
conferențiar

Victor CEBOTARI
Republica Moldova, Chișinău
Ministerul Afacerilor Interne
Academia de Poliție "Ștefan cel Mare"
Catedra Drept Polițienesc
magistru în drept,
lector superior

Problemele drepturilor omului, în special cele referitoare la dreptul de azil, reprezintă o parte integrantă a asigurării supremației legii într-o societate democratică. În timp ce problemele refugiaților au tendința de a fi sensibile și evazive, Moldova, datorită conflictului ne soluționat din stânga Nistrului și a proceselor de trecere la economia de piață se confruntă și cu un set de probleme deosebit de dificile. Începând cu anul 1997 Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați a inițiat programe de asistență nu numai pentru cetățenii Moldovei drepturile cărora au fost încălcate în timpul conflictului armat din 1992, dar și pentru susținerea Guvernului în găsirea soluțiilor problemei extinderii protecției internaționale asupra persoanelor care își părăsesc țara de origine din cauza persecutării. Sarcina de bază a ICNUR este asigurarea protecției internaționale, sub auspiciile Națiunilor Unite, refugiaților ce intră în componența Înaltului Comisariat.

Dacă am analiza Republica Moldova din punct de vedere formal și practic, ea a avansat evident aderând la majoritatea tratatelor internaționale care garantează drepturile omului. Dovadă servește Legea pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind statutul refugiaților, precum și la protocolul privind statutul refugiaților nr.677-XV din 23 noiembrie 2001 și adoptarea ulterior a Legii cu privire la statutul refugiaților 1286-XV din 25 iulie 2002.

Adoptarea prezentei legi este o dovadă a preocupării constante a Republicii Moldova de crearea unei societăți democratice și umaniste, în care să fie respectate drepturile și libertățile celor mai vulnerabile categorii de persoane, printre care se numără și refugiații. Ea îmbină experiența avansată a altor state europene în ceea ce privește azilul cu realitățile juridice existente în Republica Moldova. Legea cuprinde reglementări ale tuturor instituțiilor juridice din domeniul azilului. Aici este stipulat statutul solicitanților de azil și a refugiaților cu toată gama de drepturi. De asemenea, sunt stipulate reglementări privind organele de stat implicate în procedura determinării statutului de refugiat.

Această lege reprezintă o piatră de temelie, pusă la baza sistemului de protecție și respectare a dreptului de azil în Republica Moldova, ea va deveni un instrument de lucru util tuturor celor care activează întru binele refugiaților și progresul în vederea respectării Drepturilor Omului în Republica Moldova. Printre instituțiile implicate în procesul de lucru cu refugiații pe teritoriul Republicii Moldova, rolul principal îi revine Direcției Principale pentru refugiați de pe lângă Ministerul Justiției.

Aderarea Republicii Moldova la Convenția din 1951 și Protocolul privind statutul refugiaților din 1967, de asemenea adoptarea Legii privind statutul refugiaților de curând, evident atinge și interesele cetățenilor Republicii Moldova.

Pornind de la necesitatea respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, având în vedere că statul trebuie să asigure concordanța legislației naționale cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional și cu prevederile tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, conștientizând că reglementarea statutului refugiaților constituie o garanție importantă a drepturilor omului, în temeiul art.19 alin. (2) și art.72 alin.(3) din Constituția Republicii Moldova, de către Parlament a fost adoptată legea organică Cu privire la statutul refugiaților.

În sensul prezentei legi, se definesc următoarele noțiuni principale:

azil – instituție juridică prin intermediul căreia statul oferă străinului protecție, acordându-i statut de refugiat, azil politic sau protecție temporară.

străin – cetățean străin (cu una sau mai multe cetățenii) sau persoană fără cetățenie (apatrid);

solicitant de azil – străin care solicită statut de refugiat;

refugiat – străin căruia, în conformitate cu prezenta lege, i-a fost recunoscut statutul de refugiat;

azil politic – protecție excepțională acordată străinului de către Președintele Republicii Moldova;

țară (țări) de origine – țară (țări) al cărei (ale căror) cetățean este străinul; în cazul apatridului – țară în care acesta își are domiciliul legal și obișnuit.

Legea Republicii Moldova cu privire la statutul refugiaților stabilește cadrul juridic, economic, social și organizatoric de acordare a azilului (statutului de refugiat, azilului politic, protecției temporare) în Republica Moldova, determină statutul solicitanților de azil și al refugiaților.

Azilul se acordă în conformitate cu dispozițiile Legii Republicii Moldova cu privire la statutul refugiaților și altor acte normative, în concordanță cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional și cu respectarea prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.

Prevederile legii în cauză se aplică tuturor solicitanților de azil, refugiaților, beneficiarilor de protecție temporară, precum și autorităților competente în soluționarea problemelor acestora.

Legea cu privire la statutul refugiaților se aplică solicitanților de azil, refugiaților și beneficiarilor de protecție temporară fără nici o discriminare pe motive de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială.

Informația privind solicitantii de azil și refugiații este confidențială.

Informația confidențială privind solicitantii de azil și refugiații poate fi adusă la cunoștința unor terți doar cu consimțământul lor.

La procesul de examinare a cererilor de acordare a azilului și la ședințele autorităților competente în soluționarea problemelor solicitanților de azil și ale refugiaților pot participa, cu acordul acestora, reprezentanții lor legali, precum și reprezentanții Înaltului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați.

Nici un refugiat nu poate fi returnat sau expulzat:

a) într-o țară unde ar putea exista o amenințare a vieții sau a libertății acestuia pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică;

b) într-o țară unde ar putea fi expus la torturi, la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante;

d) într-o țară unde în privința acestuia ar putea fi aplicată pedeapsa cu moartea.

Nici un solicitant de azil nu poate fi returnat sau expulzat de pe teritoriul Republicii Moldova până la epuizarea tuturor căilor ordinare de atac.

Refugiatului în a cărui privință a fost emisă o hotărâre judecătorească de expulzare i se acordă un termen rezonabil pentru efectuarea formalităților necesare de admitere legală într-o altă țară. În caz de necesitate, față de această persoană, până la returnare sau expulzare se aplică măsurile de siguranță prevăzute de legislație.

De dreptul de azil în Republica Moldova beneficiază, în aceeași măsură, și membrii familiei refugiatului.

Statutul de refugiat se acordă, de asemenea, soției (soțului), copiilor până la vârsta de 18 ani și altor membri ai familiei ce însoțesc refugiatul și se află la între-

ținerea acestuia, cu condiția că domiciliază împreună cu acesta și nu au o altă cetățenie, iar căsătoria a fost încheiată înainte de data solicitării azilului.

Copilul care a depășit vârsta de 18 ani sau a dobândit în alt mod capacitatea deplină de exercițiu nu mai beneficiază de drept de azil și va completa o cerere separată de acordare a dreptului de azil în Republica Moldova. Copilul care a obținut dreptul de azil până la vârsta de 18 ani va beneficia în continuare de acest drept.

Membrilor familiei refugiatului care au obținut dreptul de azil în condițiile alin.(2) li se menține acest drept și în caz de divorț, de separare sau de deces al refugiatului.

Copilul care beneficiază de protecție temporară, care solicită statut de refugiat sau este recunoscut drept refugiat în conformitate cu Legea cu privire la statutul refugiaților și cu tratatele internaționale în materie la care Republica Moldova este parte va primi, indiferent de faptul că este însoțit de părinți sau nu, protecție și asistență umanitară pentru a se bucura de drepturile sale.

Legea cu privire la statutul refugiaților numește autoritățile competente în soluționarea problemelor în materie de refugiați.

Astfel autoritatea care administrează și soluționează problemele solicitanților de azil, refugiaților și ale beneficiarilor de protecție temporară este Direcția Principală pentru Refugiați, care activează pe lângă Ministerul Justiției. Regulamentul direcției, structura și statele de personal ale acesteia se aprobă de către ministrul justiției. Direcția Principală pentru Refugiați colaborează cu autoritățile publice în procesul de implementare a normelor și procedurilor necesare pentru a asigura respectarea drepturilor solicitanților de azil și ale refugiaților. Direcția Principală pentru Refugiați de asemenea colaborează cu Înaltul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați în vederea instruirii personalului, asigurării informaționale, didactice și metodice a activității acesteia.

Articolul 11 a legii redă atribuțiile Direcției Principale pentru Refugiați:

a) înregistrează cererile solicitanților de azil, îi interviuează, colectează datele și probele necesare la completarea dosarului pentru fiecare cerere de solicitare a dreptului de azil;

b) implementează măsurile de protecție și de asistență oferite solicitanților de azil și refugiaților, în condițiile prezentei legi;

c) înființează, după necesitate, și administrează centrele de recepție, triere și cazare a solicitanților de azil și a refugiaților. Regulamentele centrelor se aprobă de către ministrul justiției;

d) este responsabilă de administrarea fondurilor alocate la bugetul Direcției Principale pentru Refugiați, a altor ajutoare, precum și a asistenței financiare, oferite solicitanților de azil și refugiaților de către organizațiile naționale și internaționale;

e) exercită alte atribuții prevăzute de legislația Republicii Moldova, tratatele internaționale și de regulamentul său.

Activitatea Direcției Principale pentru Refugiați este supravegheată de Consiliul pentru Refugiați. Acest organ este constituit prin ordinul ministrului justiției și are în componența sa reprezentanți ai ministerelor și departamentelor interesate, un reprezentant al Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați și cel puțin un reprezentant al organizațiilor neguvernamentale, care în activitatea lor se preocupă de problemele refugiaților.

Consiliul pentru Refugiați examinează în apel plângerile împotriva respingerii cererii de acordare a statutului de refugiat.

Atribuțiile Consiliului pentru Refugiați sânt stabilite prin ordinul ministrului justiției.

Conform prevederilor Legii cu privire la statutul refugiaților Republica Moldova cooperează cu alte țări, cu Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați și alte organizații internaționale în vederea soluționării problemelor refugiaților.

Guvernul la rândul său cooperează cu Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, facilitându-i acestuia exercitarea atribuțiilor.

Solicitanții de azil și refugiații sânt informați de către Direcția Principală pentru Refugiați despre dreptul lor de a contacta Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați. Reprezentanții acestuia pot comunica cu fiecare solicitant de azil și refugiat de pe teritoriul Republicii Moldova, indiferent de locul aflării acestuia, și pot lua cunoștință de dosarul lui personal.

Orice străin este în drept să solicite azil în Republica Moldova. Statutul de solicitant de azil începe din momentul depunerii de către străin a cererii de acordare a statutului de refugiat și se încheie o dată cu emiterea unei decizii prin care el este recunoscut refugiat sau prin care i se respinge cererea. În cazul contestării deciziei prin care străinului i s-a respins cererea, acesta își păstrează statutul de solicitant de azil până la epuizarea tuturor căilor ordinare de atac.

Solicitanții de azil care au intrat ilegal în Republica Moldova sânt considerați admiși temporar pe teritoriul țării și nu vor fi sancționați pentru intrarea ilegală în țară în cazul inițierii procedurii de acordare a statutului de refugiat. Tratatamentul aplicat acestor persoane se va conforma standardelor internaționale referitoare la drepturile omului și prevederilor prezentei legi.

Solicitanții de azil care nu au trecut frontiera de stat vor fi admiși în teritoriul țării la solicitarea directorului Direcției Principale pentru Refugiați. Solicitanții de azil pot fi plasați în centre de recepție, triere și cazare.

În scopuri de identificare și evidență, solicitanților de azil li se întocmesc dosare personale, care vor conține date referitoare la identitatea lor, fotografiile, amprentele digitale și alte date. Dosarele personale se păstrează

la Direcția Principală pentru Refugiați. Solicitanții de azil sunt supuși în mod obligatoriu examenului medical general.

Până la soluționarea cererii de acordare a dreptului de azil (statutului de refugiat), directorul Direcției Principale pentru Refugiați eliberează solicitantului de azil un document temporar de identitate în care sunt înscrși și membrii familiei care îl însoțesc.

Documentul temporar de identitate este valabil pentru un termen de 30 de zile, cu posibilitatea prelungirii lui pentru alte termene a câte 30 de zile, până la soluționarea definitivă a cererii.

La înmânarea documentului temporar de identitate, Direcția Principală pentru Refugiați poate reține documentele de identitate aflate în posesia solicitantului de azil.

Solicitantul de azil beneficiază de următoarele drepturi:

a) de a nu fi returnat sau expulzat până la soluționarea cererii sale de acordare a statutului de refugiat.

b) de a se afla în Republica Moldova, până la expirarea termenului de 15 zile de la data rămânerii definitive și irevocabile a deciziei privind respingerea cererii;

c) de a i se examina cererea în termene rezonabile;

d) de a beneficia de traducător și asistență juridică;

e) de a fi informat despre posibilitatea contactării reprezentanților Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați

f) de a fi informat despre posibilitatea și termenele de atacare a deciziei prin care i se respinge cererea

g) de a fi interviuat de o persoană de același sex;

h) de a prezenta probe în justificarea cererii sale, precum și de alte drepturi stabilite de legislație.

Dacă cererea solicitantului de azil nu este soluționată în termen de 6 luni, acestuia, la cerere, i se poate acorda temporar dreptul la muncă.

Solicitantul de azil este obligat:

a) să aibă un comportament corect și civilizată, să respecte regulile stabilite de autorități și să răspundă la solicitările acestora;

b) să nu provoace stări de conflict sau incidente cu populația, să le evită, să nu comită contravenții și infracțiuni;

c) să se conformeze prevederilor prezentei legi și ale legislației în vigoare;

d) să prezinte date veridice referitor la cazul său;

e) să colaboreze cu autoritățile întru soluționarea cererii sale;

f) să informeze Direcția Principală pentru Refugiați despre orice schimbare a locului de trai, a statutului juridic, a stării civile, despre pierderea sau deteriorarea documentelor de identitate.

În cazuri excepționale, persoanele care au deținut funcții politice, diplomatice sau de interes public în alte țări sau în organismele internaționale, persoanele care au demonstrat un deosebit atașament, respect și interes pentru Republica Moldova, alte personalități marcante care sânt persecutate în țara lor de origine, pot solicita Președintelui Republicii Moldova acordarea de azil politic.

Cererile prin care se solicită azil politic se examinează de către Comisia pentru problemele cetățeniei și acordării de azil politic de pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Persoanele cărora li s-a respins cererea de acordare a azilului politic pot solicita acordarea statutului de refugiat. Persoanele cărora li s-a acordat azil politic au aceleași drepturi și obligații ca și refugiații.

În cazuri excepționale, în virtutea unor împrejurări ce ar putea provoca afluxuri masive de solicitanți de azil, Guvernul decide acordarea protecției temporare pentru grupuri de persoane.

La propunerea directorului Direcției Principale pentru Refugiați, ministrul justiției efectuează o analiză a situației, luând în considerare cauzele eventualelor afluxuri de persoane și întocmește un raport în acest sens în care propune Guvernului să acorde protecție temporară grupurilor de persoane.

Acordarea protecției temporare nu împiedică persoanele să aibă acces individual la procedura de acordare a statutului de refugiat.

Protecția temporară încetează în cazul:

- a) renunțării la protecție;
- b) repatrierii voluntare;
- c) obținerii statutului de refugiat;
- d) reinstalării în altă țară;
- e) încetării situației pentru care se acordă protecție.

Încetarea situației pentru care se acordă protecție temporară este constatată de directorul Direcției Principale pentru Refugiați și este adusă la cunoștința fiecărui beneficiar de protecție temporară.

De dreptul de a obține statutul de refugiat în Republica Moldova beneficiază străinul care are temeri bine întemeiate de a fi persecutat pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau pentru opiniile sale politice, care se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, în virtutea temerilor expuse, nu dorește să se pună sub protecția acestei țări; sau care, neavând nici o cetățenie și aflându-se în afara țării în care își are reședința obișnuită, în virtutea temerilor menționate, nu poate sau nu dorește să se reîntoarcă în țara de origine.

Statutul de refugiat nu poate fi acordat străinului care:

1. a comis o infracțiune împotriva păcii, împotriva umanității sau o cri-

mă de război, în sensul instrumentelor internaționale

2. a comis, cu intenție, pe teritoriul Republicii Moldova, înainte sau după solicitarea azilului, o infracțiune pentru care Codul penal prevede o pedeapsă cu închisoare pe un termen de peste 3 ani ori a comis în afara țării o crimă gravă de drept comun;

3. a comis acte contrare scopurilor și principiilor Organizației Națiunilor Unite;

4. prin comportamentul său ori prin apartenența sa la o anumită organizație sau grupare, prezintă o amenințare pentru securitatea națională și/sau pentru ordinea publică;

5. are mai multe cetățenii și, fără un motiv real bine întemeiat, nu a solicitat protecția uneia dintre țările al căror cetățean este.

Statutul de refugiat nu poate fi acordat unui străin care intră, legal sau ilegal, în Republica Moldova dintr-o țară terță, unde nu a fost persecutat, nu i s-au încălcat drepturile, nu i-au fost periclitate viața și integritatea corporală, de unde nu a fost returnat sau expulzat în sensul prevederilor prezentei legi, cu excepția cazurilor când străinul a intrat în țară cu scopul de a-și uni familia.

Statutul de refugiat conferă beneficiarului drepturile prevăzute de legislație pentru cetățenii străini și pentru apatrizi, precum și următoarele drepturi speciale:

a) de a rămâne pe teritoriul Republicii Moldova și de a obține documentele corespunzătoare pentru confirmarea identității și pentru trecerea frontierei;

b) de a alege locul de reședință și de a circula liber în condițiile stabilite de legislația pentru străini;

c) de a fi angajat de persoane fizice sau juridice, de a exercita profesii libere, de a efectua acte de comerț și alte acte juridice;

d) de a fi salarizat și de a beneficia de celelalte drepturi materiale ce decurg din activitățile desfășurate, precum și de asigurări sociale, în condițiile legii;

f) a urma învățământul primar în condițiile stabilite de lege pentru cetățenii Republicii Moldova, precum și celelalte forme de învățământ în condițiile stabilite de lege pentru cetățenii străini;

g) de a beneficia de un tratament identic cu cel acordat cetățenilor Republicii Moldova în ceea ce privește libertatea de a practica propria religie și de a da educație religioasă copiilor;

h) de a beneficia de minimul garantat de asistență medicală gratuită, în condițiile stabilite de lege pentru cetățenii străini;

i) de a avea acces liber la instanțele de judecată și la asistență administrativă;

k) de a nu fi returnat sau expulzat decât pe motive de securitate națională sau de ordine publică. În cazul când se dispun aceste măsuri, persoana

în cauză nu poate fi trimisă în locuri unde viața sau libertatea sa ar putea fi amenințată pe motive de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau opinie politică.

În cazul în care este lipsit de mijloacele necesare pentru existență, refugiatul are dreptul la ajutor bănesc în mărimea și modul stabilite de Guvern. Ajutorul bănesc se acordă cu condiția:

- a) depunerii unei cereri;
- b) asumării unui angajament de rambursare a sumei primite;
- c) existenței disponibilităților financiare ale statului.

Termenul de acordare a ajutorului bănesc nu va depăși 6 luni.

Beneficiarul statutului de refugiat este obligat:

- a) să cunoască și să respecte Constituția Republicii Moldova, prevederile altor acte normative;
- b) să aibă un comportament corect și civilizată, să respecte regulile stabilite de autorități și să răspundă la solicitările acestora;
- c) să nu provoace stări de conflict sau incidente cu populația, să le evite, să nu comită contravenții și infracțiuni;
- d) să ramburseze sumele primite în calitate de ajutor, dacă a realizat venituri ce îi permit acest lucru. Sumele rambursate se fac venit la bugetul de stat.

Fiecărui refugiat i se eliberează un document de identitate în modul stabilit de legislație.

Refugiații pot obține documente de călătorie care să le permită deplasarea în afara teritoriului Republicii Moldova, cu excepția cazurilor când este periclitată securitatea națională sau ordinea publică.

După depunerea cererii de acordare a statutului de refugiat solicitantului de azil este interviuat la Direcția Principală pentru Refugiați. În cazul în care interviuarea nu are loc odată cu depunerea cererii, solicitantului i se comunică cât de curând posibil data la care urmează să aibă loc interviuarea, însă termenul fixat nu va depăși 21 de zile de la data depunerii cererii.

Solicitantul de azil poate fi interviuat în prezența unui reprezentant al organizațiilor neguvernamentale sau a unui avocat. La interviuare are dreptul să asiste reprezentanții Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați. Solicitantul de azil trebuie să răspundă personal la întrebările care îi sânt adresate.

La cerere, solicitantul de azil poate fi interviuat de către o persoană de același sex. Solicitantul de azil va prezenta probe care vor justifica temerile sale de a fi persecutat, și va oferi informațiile necesare cu privire la domiciliu, itinerarul parcurs, staționările în alte țări, solicitările făcute în alte țări, precum și alte date necesare pentru examinarea cererii.

Direcția Principală pentru Refugiați asigură organizarea și buna desfășurare a interviuării, verifică faptele expuse de către solicitantul de azil și

perfectează documentația necesară pentru luarea deciziei. Dosarul poate cuprinde, de asemenea, și informația oferită de Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați în legătură cu cererea de acordare a azilului.

Solicitantul de azil este obligat să prezinte probe și să coopereze cu autoritățile competente în materie de refugiați la verificarea datelor prezentate și în special:

a) să ofere, oral sau în scris, informațiile necesare autorităților competente;

b) să respecte instrucțiunile oficiale, în special cerința de a se prezenta personal în fața autorităților competente;

c) să prezinte și să depună autorităților competente toate documentele pe care le deține, în condițiile prezentei legi.

La adoptarea deciziei se vor lua în considerație informațiile oferite de Înalțul Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați, rapoartele Organizației Națiunilor Unite referitoare la drepturile omului, precum și alte informații.

Direcția Principală pentru Refugiați poate declara cererea de acordare a dreptului de azil ca fiind abuzivă în cazul când:

a) s-a stabilit că cererea este vădit frauduloasă, în sensul că solicitantul încearcă în mod deliberat să inducă în eroare autoritățile;

b) cererea, chiar fiind onestă, nu corespunde condițiilor de acordare a azilului stabilite de prezenta lege;

c) cererea este depusă de o persoană careia anterior i s-a refuzat acordarea statutului de refugiat în Republica Moldova, cu excepția cazurilor când sânt prezentate probe noi;

d) cererea este de competența autorităților altui stat.

După interviuarea solicitantului de azil, în baza informației pregătite de Direcția Principală pentru Refugiați, directorul acesteia ia una din următoarele decizii:

a) privind aprobarea cererii de acordare a statutului de refugiat;

b) privind respingerea cererii de acordare a statutului de refugiat.

Decizia directorului Direcției Principale pentru Refugiați va fi motivată și se va comunica solicitantului de azil cât mai curând posibil. La cerere, o copie a deciziei se eliberează Înalțului Comisariat al Națiunilor Unite pentru Refugiați.

În cazul când cererea de acordare a statutului de refugiat se aprobă, Direcția Principală pentru Refugiați informează refugiatul despre condițiile azilului, despre drepturile și obligațiile sale, precum și despre faptul că statutul de refugiat poate fi retras, iar dreptul de azil poate înceta în condițiile prezentei legi.

În cazul când cererea de acordare a statutului de refugiat se respinge, în decizie se va indica dreptul și termenul în care solicitantul de azil o poate ataca, precum și obligația de a părăsi teritoriul Republicii Moldova la expirarea termenului de 15 zile de la data rămânerii definitive și irevocabile a deciziei privind respingerea cererii.

Statutul de refugiat i se retrage străinului care:

- a) a redobândit, în mod voluntar, cetățenia pierdută sau a dobândit o nouă cetățenie și se bucură de protecția țării al cărei cetățean a devenit;
- b) a redobândit, în mod voluntar, protecția țării sale de origine;
- c) poate beneficia de protecția țării al cărei cetățean este, deoarece motivele pentru care i-a fost acordat statutul de refugiat au încetat să existe;
- d) nu are nici o cetățenie și se poate reîntoarce în țara în care își avea domiciliul legal și obișnuit, deoarece motivele pentru care i s-a acordat statutul de refugiat au încetat să existe;
- e) a obținut cetățenia Republicii Moldova.
- f) și-a restabilit domiciliul legal și obișnuit, în mod voluntar, în țara pe care a părăsit-o.

Statutul de refugiat poate fi anulat străinului dacă:

- a) acest statut i s-a acordat în baza unor declarații false sau a unor date obținute de el în mod fraudulos;
- b) după acordarea statutului de refugiat, el a săvârșit una din faptele specificate la art.22 ori s-a descoperit că a săvârșit o asemenea faptă înainte de rămânerea definitivă a hotărârii prin care i s-a acordat acest statut

Străinul al cărui statut de refugiat a încetat va fi tratat conform dispozițiilor legale privind statutul juridic al străinilor și al apatrizilor în Republica Moldova.

Străinul față de care s-au aplicat măsurile specificate la art.35 nu poate fi returnat în țara în care viața, integritatea corporală sau drepturile sale fundamentale ar putea fi periclitare.

Adoptarea legii cu privire la statutul juridic al refugiaților este o dovadă a preocupării constante a Republicii Moldova de crearea unei societăți democratice și umane, în care să fie respectate drepturile și libertățile celor mai vulnerabile categorii de persoane, printre care se numără și refugiații. Ea îmbină experiența avansată a altor state europene în ceea ce privește azilul cu realitățile juridice existente în Republica Moldova. Legea cuprinde reglementări ale tuturor instituțiilor juridice din domeniul azilului. Aici este stipulat statutul solicitanților de azil și a refugiaților cu toată gama de drepturi.

De asemenea, sunt stipulate reglementări privind organele de stat implicate în procedura determinării statutului de refugiat.

Această lege reprezintă o piatră de temelie, pusă la baza sistemului de protecție și respectare a dreptului de azil în Republica Moldova, ea este un instrument de lucru util tuturor celor care activează întru binele refugiaților și progresul în vederea respectării Drepturilor Omului în Republica Moldova.

Este semnificativ faptul că spre deosebire de trecut când străinii pe teritoriul unui stat erau supuși unui tratament mai puțin favorabil decât cel de care se bucură cetățenii, astăzi principiul ne-discriminării cu mici excepții (cum ar fi drepturile politice ale cetățenilor) stă la baza gândirii juridice contemporane.

Protecția refugiaților a devenit o preocupare a întregii comunități internaționale, creând un șir de instrumente ce le protejează drepturile acestora, printre care poate fi enumerată și Convenția Europeană a Drepturilor Omului, care într-un spectru îngust dar totuși reglementează dreptul la azil, în special Art.3, Art.8, Art.13.

Bibliografie:

- Constituția Republicii Moldova. – Chișinău, Moldpresa, 1994.
- Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic al cetățenilor străini și apatrizilor în Republicii Moldova, nr. 275-XIII, din 10 noiembrie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.20, 29 decembrie 1994.
- Legea Republicii Moldova cu privire la ieșirea și intrarea în Republica Moldova, nr.269-XIII, din 9 noiembrie 1994. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.6/54, 26 ianuarie 1995.
- Legea Republicii Moldova cu privire la migrație, nr.1518-XV, din 6 decembrie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1-2, 15 ianuarie 2003.
- Legea Republicii Moldova privind actele de identitate din sistemul național de pașapoarte. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.9, 9 februarie 1995.
- Legea Republicii Moldova cu privire la statutul juridic al refugiaților. Nr.1286-XV din 15 iulie 2002. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.126-27, 12 septembrie 2002.
- Legea Republicii Moldova pentru aderarea Republicii Moldova la Convenția privind statutul refugiaților, precum și la Protocolul privind statutul refugiaților, nr.677-XV din 23 noiembrie 2001. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.150-151, 11 decembrie 2001.
- Legea cetățeniei Republicii Moldova, nr.1024-XIV, din 02 iunie 2000. // Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 98-101, 10 august 2000.